Class 920 Book T36ge v.2
General Theological Seminary Library
CHELSEA SQUARE, NEW YORK

PATRES ECCLESIÆ ANGLICANÆ:

ALDHELMUS, BEDA, BONIFACIUS, ALCUINUS,
NFRANCUS, ANSELMUS, ARNULFUS, THOM. CANT.
JOANNES SARESB. PETRUS BLESENSIS,

ET RELIQUI.

OF THE PROT. EPISC. CH.

EPISTOLÆ

SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS

ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

ET ALIORUM

NUNC PRIMUM IN ANGLIA

OPE CODICUM MANUSCRIPTORUM

POST LUPUM AUCTIUS EDITÆ.

AB I. A. GILES, LL.D.

ECCLESIÆ ANGLICANÆ PRESBYTERO, ET COLL. CORP. CHR. OXON.
OLIM SOCIO.

VOL. II.

OXONII,
APUD J. H. PARKER;
LONDINI APUD T. RODD, GREAT NEWPORT STREET; G. DOLMAN,
NEW BOND STREET; D. NUTT, FLEET STREET;
CANTABRIGIÆ APUD DEIGHTON ET FIL.
MDCCCXLV.

T30g
v. 2

6941

UNION THEOLOGICAL SEMINARY
LIBRARY
NEW YORK

EXCUDEBAT GULIELMUS BAXTER.

TABULA EPISTOLARUM

TOMI SECUNDI,

IN QUO CONTINENTUR EPISTOLÆ ALEXANDRI PAPÆ ET ALIORUM.

Epist.		Pag.
198.	Alexandri papæ Epistola ad sanctum Thomam Cantuariensem.—Etsi.	1
199.	Ad eundem.—Non.	3
200.	Ad eundem.—Literas.	4
201.	Ad eundem.—Ad aures.	5
202.	Ad eundem.—Quoniam.	6
203.	Ad eundem.—Quod.	7
204.	Ad eundem.—Receptis.	8
205.	Ad eundem.—Querimonias.	ibid.
206.	Ad eundem.—Ad hoc.	9
207.	Ad eundem.—Curam.	10
208.	Ad eundem.—Sacrosancta.	ibid.
209.	Ad eundem.—Quod.	11
210.	Ad eundem.—Quoniam.	12
211.	Ad eundem.—Perlatum.	ibid.
212.	Ad eundem.—Ex literis.	13
213.	Ad eundem.—Ex rescripto.	ibid.
214.	Ad eundem.—Significatum.	14
215.	Ad eundem.—Quod.	15
216.	Ad eundem.—Qualiter.	16
217.	Ad eundem.—Etsi.	19
218.	Ad eundem.—Quum.	ibid.
219.	Ad eundem.—Illustris.	20
220.	Ad eundem.—Quum.	22
221.	Ad eundem.—Ad tuæ.	23
222.	Ad eundem.—Ad discretionis.	24
223.	Ad eundem.—Ex literis.	25

224. Ad eundem.—Ex commissi. 26
225. Ad eundem.—Per venerabilem. 27
226. Ad eundem.—Si enormitates. 28
227. Ad eundem.—Anxietate. 29
228. Ad eundem.—Virtutis. 30
229. Ad enndem.—Quoniam. 31
230. Ad eundem.—Inter. 32
231. Ad eundem.—Quoniam. 35
232. Ad eundem.—Si quanta 36
233. Ad eundem.—Ad aures. ibid.
234. Ad eundem.—Pervenit. 37
235. Ad capitulum S. Trinitatis Cantuariensis.—Quoniam. ibid.
236. Ad priorem et fratres Cantuarienses.—Super. 38
237. Ad capitulum Cantuariense de canonizatione beati Thomæ archipræsulis.—Gaudendum. 39
238. Ad suffraganeos Cantuariæ.—Significavit. 40
239. Ad eosdem.—Quoniam. 41
240. Ad eosdem.—Noverit. 42
241. Ad Rogerum Eboracensem.—Quanto. 43
242. Ad eundem.—Pro illa. ibid.
243. Ad eundem.—Decet. 44
244. Ad eundem.—Illius. 45
245. Ad eundem.—Quanto. ibid.
246. Ad eundem et omnes episcopos Angliæ.—Quantæ. 46
247. Ad eosdem.—Quoniam. 47
248. Ad eundem Rogerum et Dunelm. episc.—Noverit. ibid.
249. Ad eosdem.—Licet. 48
250. Ad Remensem archi-episcopum.—Inter. 52
251. Ad Rotrodum Rotomagensem archi-episcopum. 53
252. Ad eundem.—Quoniam. 54
253. Ad eundem et Bernardum Nivernensem episcopum.—Carissimus. 55
254. Ad eosdem.—Quoniam. 59
255. Ad eosdem.—Quoniam. 60
256. Ad eosdem.—Noverit. 62
257. Ad eosdem.—Audito. 63

258. Ad eundem Rotrocum.—Quum. 64
259. Ad eundem et Ambianensem episc.—Et ipsa. 65
260. Ad eosdem.—Quia. 67
261. Ad eosdem.—Fraternitati. 68
262. Ad Willelmum Senonensem archiep.—Literas. 70
263. Ad eundem et Rotomagensem archi-episcopum.—Molestias. 72
264. Ad Turonensem et suffraganeos.—Noverit. 73
265. Ad clerum et populum regis Angliæ.—Quam. 74
266. Ad eosdem de canonizatione S. Thomæ.—Redolet. 75
267. Ad omnes episcopos Angliæ.—Tanquam. 76
268. Ad eosdem.—Ad aures. 77
269. Ad eosdem.—Ad audientiam. 78
270. Ad eosdem et alios extra episcopatum Eboracensem constitutos.—Ex injuncto. 80
271. Ad omnes prælatos per terram regis Cismarinam.—Cura. 81
272. Ad episcopos plerosque Angliæ.—Oportuerat. 82
273. Ad eosdem.—Quamvis. 85
274. Ad Joannem decanum Aurelianensem.—Dilectus. 88
275. Ad Aversanum episcopum.—Quia. ibid.
276. Ad Bangorensem clerum et populum.—Quia. 90
277. Ad clericos Bangorenses.—Si quanta. 91
278. Ad Hugonem Dunelmensem episcopum.—Significatum. 92
279. Ad Robertum Herefordensem.—Miramur. ibid.
280. Ad eundem.—Quod tibi. 93
281. Ad eundem et alios Cantiæ episcopos.—Universis. 95
282. Ad eundem.—A memoria. 96
283. Ad eundem.—Quod circa. 99
284. Ad eundem.—Sæpe. 100
285. Ad eundem et Jocel. Saresberiensem.—Quamvis. 102
286. Ad Stephanum Meldensem et abbatem sancti Crispini.—Devotionis. ibid.
287. Ad Bernardum Nivernensem episcopum.—Quoniam. 103
288. Ad Jocelinum Saresberiensem.—Licet. 104

289. Ad Trecensem episcopum.—Commissæ. 105
290. Ad Rogerum Wigornensem episcopum.—Omnino. 107
291. Ad eundem.—Fraternitatis. 108
292. Ad Clerembaldum Sancti Augustini electum et monachum.—Antecessorem. 109
293. Ad abbatem et fratres Pontiniacenses.—Fidei. ibid.
294. Ad Cisterciensem et Pontiniacensem abbates et fratres.—Licet. 110
295. Ad eosdem.—Ad audientiam. 111
296. Ad abbatem de Claromarisco.—Super. 112
297. Ad Simonem priorem de monte Dei et Bernardum de Corilo.—Ad vestræ. 113
298. Ad Henricum regem Angliæ.—Etsi. 115
299. Ad eundem.—Magnificentiæ. 117
300. Ad eundem.—Significatum. 118
301. Ad eundem.—Et naturali. 119
302. Ad eundem.—Magnificentiæ. 122
303. Ad eundem.—Quanto. 124
304. Ad eundem.—A regiæ. 126
305. Ad eundem.—Excellentiæ. 128
306. Ad eundem.—Quam. 130
307. Ad eundem.—Dilecti. 131
308. Ad eundem.—Cognito. 135
309. Ejusdem ad eundem.—Magnificentiæ. 136
310. Ad Ludovicum regem Franciæ.—Significatum. 138
311. Ad eundem.—Inter. 139
312. Ad eundem.—Regiæ. 141
313. Ad eundem.—Saluti. 142
314. Ad regem Scotiæ.—Quum. 143
315. Ad comitem Henricum.—Inter. 144
316. Ad Philippum comitem Flandriæ.—Quanto. 145
317. Ad eundem.—Quod. 146
318. Ad R. filium Henrici.—Justis. ibid.
319. Ad Joannem Cumin. 147
320. Rotrodi Rotomagensis archiepisc. ad Henricum Presbyt. cardinalem.—Pro domino. 148
321. Ejusdem ad regem Angliæ.—Formam. 149

322. Ejusdem ad Alexandrum papam.—Evocati. 149
323. Ejusdem ad Thomam Cantuar.—Scimus. 151
324. Willelmi Senonensis ad regem Angliæ.—Significavit. 152
325. Ejusdem ad Gratianum et Vivianum.—In admirationem. ibid.
326. Ejusdem ad Alexandrum papam.—Adhuc. 153
327. Ejusdem ad eundem.—Scelerum. 154
328. Ejusdem ad eundem.—Qualiter. 156
329. Ejusdem ad eundem.—Audiat. 158
330. Ejusdem ad eundem.—Inter. 160
331. Ejusdem ad eundem.—Vestro. 163
332. Matthæi Senonensis thesaurarii ad eundem.—Omnis. 166
333. Petri Cellensis postea abbatis S. Remigii ad Thomam Cancellarium.—Quem. 168
334. Ejusdem ad eundem.—Facti. 169
335. Ad eundem.—Sollicito. 170
336. Ejusdem ad Alexandrum papam.—Stylum. 172
337. C. Lantoniensis presbyteri ad Alexandrum papam.—Scriptum. 174
338. Simonis prioris de monte Dei et Engelberti prioris de valle S Petri ad Alexandrum papam.—Ad illustrem. 175
339. Eorundem ad eundem.—Juxta. 177
340. Ejusdem ad Albertum cardinalem.—Desiderio. 179
341. A. sanctæ Osithæ ministri ad Alex. papam.—Nonne. 180
342. Abbatis Ramesiensis ad Alexandrum papam.—Quoties. 181
343. Willelmi Ramesiensis ad Alexandrum papam.—Quantis. 183
344. Nicolai de monte Rotomagensi ad Thomam Cantuariensem.—Super. 184
345. Ejusdem ad eundem.—Moleste. 186
346. Ejusdem ad eundem.—Quantæ. 187
347. Ejusdem ad eundem.—Vehementer. 193

348. Henrici abbatis Stratfordiensis ad Alexandrum papam.—Apostolo. 197
349. S. ecclesiæ Trinitatis London. ad Alexandrum papam.—Quum. 198
350. Willelmi ecclesiæ S. Trinitatis Lond. prioris ad eundem.—Apostolica. 199
351. Ernisii abbatis et R. prioris S. Victoris Paris. ad Robertum Herefordiensem.—Magnam. 200
352. Prioris S. Victoris Paris. et R. Abbatis S. Augustini ad Alexandrum papam.—Sanctis. 202
353. Willelmi Radingensis Abbatis ad Alexandrum papam.—Quoniam. 204
354. Willelmi ad Hugonem Dunelmensem.—Miseranda. 206
355. Lumbardi ad Alexandrum papam.—Quum. 208
356. Theobaldi Blesensis ad eundem.—Vestræ. 211
357. W. Monachi ep. ad Gilbertum.—Quid. 213
358. Magistri Viviani ad Thomam Cantuariensem.—Ut cum. 214
359. Ejusdem ad eundem.—Benedictus. 215
360. Ejusdem ad Alexandrum papam.—Quod. 216
361. Ejusdem ad eundem.—Operam. 220
362. Ejusdem ad Henricum regem.—Quantum. 222
363. Laurentii abbatis Westmonasteriensis ad Alexandrum papam.—Veritatis. 223
364. Magistri Willelmi ad Thomam Cantuariensem.—Auribus. 225
365. Hervei clerici ad Thomam Cantuar.—Est unde. 228
366. Ejusdem ad eundem.—Juxta. 232
367. Hugonis ad eundem.—Dominum. 234
368. Nuncii sui ad eundem.—In fine. 235
369. Nuncii sui ad eundem.—Per misericordiam. 240
370. Nuncii sui ad eundem.—Noverit. 241
371. Amici sui ad eundem.—Legitur. 245
372. Amici sui ad eundem.—Sciatis. 249
373. .....—Difficile. ibid.
374. Epistola fratris R. ad fratres G. R.—Benedictus. 250

375. Nuncii sui ad Thomam Cantuariensem.—Comitem. 253
376. Inimicorum Thomæ ad papam et cardinales.—Medicinæ. 256
377. Amici cujusdam ad Thomam Cantuar.—Super. 258
378. Amici cujusdam ad eundem.—Nuncium. 260
379. Amici sui ad papam.—Imperator. 264
380. Amici cujusdam ad Thomam.—Ferventis. 267
381. Cujusdam familiaris ad eundem.—Proxima. 268
382. Amici ad Amicum —Quia. 273
383. Cujusdam Amici ad Thomam.—In die. 277
384. Cujusdam Amici ad eundem.—Hæc. 281
385. Amici ad Amicum.—Dominus. 283
386. Amici ad Amicum.—Gilbertus. 284
387. Ludovici ad Humbaldum et Hyacinthum cardinales.—Dilectioni. 285
388. Amici cujusdam ad Thomam Cantuar.—Licet. 287
389. Amici cujusdam ad eundem.—Rex. ibid.
390. Coexulum beati Thomæ ad Albertum cardinalem.—Quantum. 291
391. Eorundem ad Gratianum.—Ei consultissime. 296
392. Fidelis cujusdam epistola ad Thomam Cantuar.—Transacta. 299
393. Amici cujusdam ad Joannem Saresberiensem.—Si de. 305
394. Nuncii sui ad Thomam Cantuar.—Mandatum. 306

EPISTOLÆ

ALEXANDRI PAPÆ

AD SANCTUM THOMAM CANTUARIENSEM

ET ALIOS.

EPISTOLA CXCVIII.—ALEXANDRI PAPÆ EPISTOLA AD SANCTUM THOMAM CANTUARIENSEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

ETSI pro animi tui prudentia et fidei sinceritate personam tuam uberiori dulcedine caritatis et flagrantiori desiderio velimus semper diligere, et honori ac exaltationi tuæ, sicut carissimi fratris nostri, ardentiori animo adspirare, nos tamen et teipsum, qui magna columna es ecclesiæ tuæ, cautius convenit temporum qualitatem attendere, et provida dispensationis moderatione motum principis delinire. Novit siquidem industria tua, cui divina dispensatio magnæ providentiæ ac gratiæ donum indulsit, quam ferventem dispositionem circa regni sui gubernationem carissimus in Christo filius noster Henricus, illustris rex Anglorum, dependat, et eandem velit dispositionem, ut firmior habeatur, et habeat majorem favorem, auctoritate Romanæ ecclesiæ roborari. Unde quum olim per venerabilem fratrem Lexoviensem episcopum, et dilectum filium nostrum Pictaviensem

archi-diaconum, a nobis, et fratribus nostris instantius postulasset legationem totius Angliæ Eboracensi archi-episcopo indulgeri, et tam tibi quam universis episcopis mandari rogasset, ut antiquas regni sui consuetudines et dignitates conservaretis, nobis ejus petitiones præter suum arbitrium moderantibus, statim post reditum nunciorum suorum, vix audito quod a nobis reportaverant, dilectos filios nostros Gaufredum archi-diaconum tuum, et magistrum Joannem ad nostram præsentiam destinavit, et per eos quod prius petierat, et majora a nobis instantissime postulavit. Et ut suo desiderio faciliorem animum præberemus, fraternitatis tuæ et prædicti archi-episcopi ad nos literas impetravit. Quod enim de antiquis consuetudinibus et dignitatibus conservandis prius mandari rogaverat, nuper, sicut tu et alii observare promiseratis, ea cum multa instantia petiit auctoritate apostolicæ sedis sibi et suis posteris confirmari. Sed nos petitionem istam nequaquam admisimus. Veruntamen ne ad nimiam amaritudinem et vehementiorem animi turbationem eum circa nos et teipsum provocaremus, ne etiam id consideratione tui putaretur quomodolibet impediri, nos tibi et nobis, ne forte in majorem calorem iracundiæ adversus te exardesceret, consultius providere volentes, et pensantes tempora periculosa, legationis literas præfato archi-episcopo concedendas eidem regi concessimus.

Quoniam vero votis principum condescendendum est, et suæ obtemperandum voluntati, prudentiam tuam monemus, consulimus, et omnimodis exhortamur, quatenus sicut vir prudens, et discretus, necessitatem temporis metiens, et quæ inde tibi et ecclesiæ tuæ possent provenire pericula, fideli meditatione attendens, prænominato regi in omnibus et per omnia, salva honestate ecclesiastici ordinis, deferre satagas,

et ejus tibi gratiam et amorem incessanter recuperare intendas: ne secus faciendo, eum contra nos et vos ipsos conturbes, et hi, qui non eodem spiritu ambulant, tibi et nobis valeant propter hoc insultare. Nos enim, data nobis opportunitate, de honore et augmento tuo cum eodem rege diligenter et sollicite conferemus, et circa conservanda jura et dignitates ecclesiæ tuæ necessariam diligentiam adhibebimus, et cautelam, quam convenit adhibere. Datum Senonis, tertio calendas Martii.

EPISTOLA CXCIX.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archiepiscopo.

Non ob gratiam concessæ legationis tuus animus deficiat, nec deducatur in suspiria desperationis. Quoniam nos antequam ad hoc deduceremur, vel ullum tribueremus consensum, prædicti nuncii nobis ex parte ipsius regis firmiter in verbo veritatis promiserunt, et super hoc, si vellemus recipere, etiam juramentum obtulerunt, quod nunquam sine conscientia et voluntate vestra eædem literæ archiepiscopo Eboracensi redderentur. Sane indubitanter credere te volumus, et sine omni scrupulo dubitationis tenere, quod nunquam in animum nostrum descendit, nec unquam Domino volente descendet, ut te aut ecclesiam tuam alicui personæ in ecclesiasticis velimus subesse, nec nisi tantum Romano pontifici obedire. Et ideo monemus prudentiam tuam atque mandamus, quatenus, ex quo perpendere poteris eundem regem literas reddidisse, quod eum non credimus sine conscientia vestra facturum, statim nobis per fidelem nuncium et literas tuas id nobis

significes, ut personam tuam, ecclesiam quoque, pariter ac civitatem tibi commissam ab omni jure legationis auctoritate apostolica decernamus prorsus exemptam.

EPISTOLA CC.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomas Cantuariensi archi-episcopo. In initio tribulationis.

Literas, quas nobis tua fraternitas destinavit, et ea quæ nuncius tuus nobis viva voce proposuit, attenta diligentia audivimus, et graves anxietates et amaritudines, quibus animus tuus assidue affligitur, plenius attendimus. Unde his auditis et cognitis spiritus noster commotus est, et valde turbatus, quibus cordi est libenter in tuis prosperitatibus delectari, et tibi in adversis tamquam fratri carissimo plurimum condolere. Tu ergo, sicut vir constans et prudens, recolens sæpe quod dicitur, *Ibant apostoli gaudentes a conspectu consilii, &c.* hujusmodi angustias in patientia toleres, et non plus quam oporteat, tuus spiritus anxietur, sed dignam in teipso consolationem recipias, ut et nos tecum pariter in eo consolemur, qui te ad corroborationem catholicæ et Christianæ veritatis hoc necessitatis articulo reservavit, et cujus beneplacitum est eorum, quæ minus licite commisisti, maculas abstergere, et per varias afflictiones punire, ne ea videantur in districto examine punienda reservari. De cætero non tibi grave sit, nec sicut ex literis, quas clerico tuo misisti, accepimus, ulla ratione meticulosum, quod es ad sedem apostolicam appellatus. Quia gratum nobis est et acceptum, et volumus, ut si illi, qui te appellaverunt, forte venerint, tu per teipsum, si tibi visum fuerit, appellationem ipsam omni dubietate et dilatione postposita pro-

sequaris, nec unquam auctoritate Romanæ ecclesiæ aliquis possit constantiæ tuæ timorem incutere seu dubietatem, quia nos jura et dignitates ecclesiæ tibi commissæ, quantum salva justitia et ratione poterimus, studiosius tibi curabimus, auctore Deo, conservare, sicut illi quem in facto ecclesiæ constantem reperimus, et fortissimum propugnatorem. Ad hæc fraternitati tuæ præcipiendo mandamus, quatenus te in Cantuariensem ecclesiam recipias, et paucis quidem retentis admodum necessariis, ad minus quam poteris, per terram illam discurras. Illud autem specialiter suggerimus tuæ providentiæ, ut nullius timoris vel adversitatis obtentu, quæ tibi possit accidere, juri et dignitati ecclesiæ tuæ abrenunciare cogaris. Datum Senonis septimo calendas Novembris.

EPISTOLA CCI.—AD EUNDEM.

Al. ep. ser. ser. Dei ven. fratri Thomæ Cantuariensi archi-episcopo, sal. et a. bened.

Ad aures nostras fraternitas tua noverit fuisse perlatum, et quadam nobis relatione suggestum, quod occasione cujusdam excessus a missarum proposueris celebratione cessare, et a consecratione sanguinis et corporis Domini abstinere. Quod utique quam grave sit, præcipue in tanta persona, et quantum possit inde scandalum provenire, sollicita meditatione considerans, et hoc ipsum vigilantia tuæ discretionis attendat. Debet autem diligentia tua prudenter advertere, quod plurimum interest, quando ex deliberatione et propria voluntate, et quando ex ignorantia vel necessitate aliqua committuntur. Aliter enim in his quæ spontanea voluntate, et aliter quæ ignorantia, sicut dictum est, vel necessitate cogente

fiunt, noscitur procedendum. Et aliter illa, aliter ista tractanda sunt, et viris discretis ac prudentibus metienda, velut sacræ Scripturæ testimoniis edocemur. Intentio tua operi tuo nomen imponit. Nam sicut et alibi legitur: *Usque adeo voluntarium est peccatum, ut nisi fuerit voluntarium, non sit peccatum.* Et omnipotens Dominus non factum agentis attendit, sed considerat potius intentionem, et dijudicat voluntatem. Si igitur aliquid te recolis commisisse, de quo propria te debeat conscientia remordere, quidquid sit, sacerdoti, qui discretus et providus habeatur, tibi consulimus per pœnitentiam confiteri. Quo facto et misericors Dominus, qui multo amplius ad cor respicit, quam ad actus, tibi consueta pietatis suæ miseratione dimittet. Et nos, de beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus meritis confidentes, te ab eo, quod est commissum, absolvimus, et idipsum fraternitati tuæ auctoritate apostolica relaxamus, consulentes utique ac mandantes, ut postea a missarum celebrationibus propter hoc non debeas abstinere. Datum Senonis, calendis Aprilis.

EPISTOLA CCII.—AD EUNDEM.

Alex. papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

QUONIAM dies mali sunt, et multa sunt pro qualitate temporis toleranda, discretionem tuam rogamus, monemus, consulimus et suademus, ut in omnibus tuis et ecclesiæ negotiis agendis te cautum, providum et circumspectum exhibeas, et nihil propere vel præcipitanter, sed mature et graviter faciens, ad gratiam et benevolentiam illustris regis Anglorum recuperandam, quantum salva libertate ecclesiæ, et honestate officii tui fieri poterit, enitaris modis

omnibus et labores. Et usque ad proximum pascha eundem regem sustineas, ita quod nihil in eum vel terram ipsius usque ad præscriptum studeas exercere. Tunc enim Dominus dabit tempora meliora, et tam tu quam nos tutius poterimus in facto ipso procedere.

EPISTOLA CCIII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

Quod minor majorem judicare non possit, et eum præsertim cui jure noscitur prælationis subesse, et obedientiæ vinculo tenetur adstrictus, tam divinæ quam humanæ leges demonstrant. Et præcipue sanctorum patrum statutis id manifestius declaratur. Hæc siquidem nos, quorum interest errata corrigere, et ea quæ incorrecta perniciosum posteris exemplum relinquerent, sollicita consideratione pensantes, attendentes etiam, quod ex delicto personæ non debet ecclesia jacturam aliquam vel incommodum sustinere, sententiam ab episcopis et baronibus Angliæ, quoniam ad primam regis citationem tui copiam non fecisti, adversum te præsumptuose prolatam, in qua tibi jam dicti episcopi et barones omnia mobilia tua tam contra juris formam, quam contra ecclesiasticam consuetudinem abjudicarunt, præsertim quum nulla mobilia præterquam de bonis ecclesiæ tuæ habueris, irritam penitus esse censemus, et eam apostolica auctoritate cassamus, statuentes ut nullas in posterum vires obtineat, aut tibi vel successoribus tuis, seu ecclesiæ tuæ gubernationi commissæ, aliquod in posterum valeat præjudicium vel læsionem afferre.

EPISTOLA CCIV.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

RECEPTIS literis et nunciis carissimi in Christo filii nostri Henrici, illustris regis Anglorum, eum per literas et nuntium nostrum iterum commonere proposuimus et sollicitis exhortationibus ejus animum mitigare, ut te sibi reconciliet, et in gratiam et amorem suum reducat. Confidimus enim et speramus in Domino, quod monitis et exhortationibus nostris consentiet, et tibi ecclesiam tuam libere ac quiete restituet. Quapropter prudentiam tuam rogamus, monemus, atque consulimus, quatenus quousque hujus rei finem et exitum videamus, eum patienter sustineas, nec contra ipsum, nec contra quoslibet regni sui aliquid interim statuas, quod ei grave aut molestum existat. Sane si nobis per nuncios nostros, si quos forte miserimus, acquiescere noluerit, nos tibi et ecclesiæ tuæ jus et honorem, ac dignitatem vestram, quantum divina gratia permiserit, curabimus conservari. Postremo nec tibi deerit auctoritas, si aliter revocari non poterit, tuum libere officium exercendi. Volumus autem, ut hoc habeas penes te secretum.

EPISTOLA CCV.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

QUERIMONIAS adversus venerabilem fratrem nostrum Eboracensem archi-episcopum olim a tua fraternitate suscipientes, quod per parochiam tuam contra dignitatem ecclesiæ tuæ et antiquam consuetudinem crucem deferret, eidem ad petitionem tuam scripsimus, ei mandantes, ut licet in literis concessionis nostræ,

quas ei antea indulseramus, facultatem ipsi dederimus crucem per totam Angliam deferendi, non tamen eam per parochiam tuam deferre præsumeret, donec caussa ipsa judiciario ordine terminaretur. Quum tamen in eisdem literis concessionis nostræ hoc, scilicet, *Per totam Angliam*, nulla ratione fuisset appositum, sed ita simpliciter in prædictis concessionis nostræ literis dictum est: *Liberam tibi concedimus facultatem crucem ante te deferendi, sicut prædecessores nostri Romani pontifices tuis antecessoribus concesserunt, et ipsi ex antiqua consuetudine usi fuisse noscuntur.* Unde ex oblivione potius, quam ex industria contigit, quod verbum illud, scilicet, *Per totam Angliam*, postremæ literæ continebant. Non enim tenorem priorum literarum concessionis nostræ memoriter tenebamus. Ne igitur occasione illius verbi aliquod præjudicium ecclesiæ tuæ processu temporis generetur, præsentium auctoritate statuimus literas illas posteriores contra te et ecclesiam tuam, cum a nostro favore indultæ sint, nullas vires in posterum obtinere. Datum Senone, duodecimo calendas Februarii.

EPISTOLA CCVI.—AD EUNDEM.

Alexander papa epis. ser. serv. Dei ven. fratribus Thomæ Cantuariensi archi-episcopo, et universis episcopis per Angliam constitutis sal. et apost. bened.

Ad hoc pontificalis officii onus suscepisse noscimini, ut commissas vobis ecclesias sic ad honorem Dei et subditorum profectum atque salutem regatis, quod earumdem ecclesiarum libertas per vos nullatenus minuatur, sed in suo statu per studium vestrum

et operam conservetur. Inde siquidem est, quod fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus si illustris Anglorum rex quidquam a vobis aliquo tempore requisierit, quod contra ecclesiasticam libertatem existat, hoc ei facere nullatenus attentetis, nec vos illi in aliquo, et maxime contra Romanam ecclesiam obligetis, aut novæ promissionis seu juramenti formam inducere præsumatis, præter id quod episcopi suis regibus facere consueverunt. Si autem jam dicto regi super hujusmodi vos in aliquo adstrictos cognoscitis, quod promisistis, nullatenus observetis, sed hoc potius revocare curetis, et de promissione illicita studeatis Deo et ecclesiæ reconciliari.

EPISTOLA CCVII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

CURAM et sollicitudinem, quam circa commissam tibi administrationem prudenter et magnanimiter geris, digna laude prosequimur; et tolerantiæ tuæ propositum multipliciter in Domino commendamus. Quod autem significasti nobis venerabilem fratrem nostrum Wintoniensem episcopum occasione injuriarum et persequutionum, quas ei rex graviter et importabiliter inferebat, episcopatui suo abrenunciasse, hoc grave satis et molestum ferimus: et abrenunciationem ipsam, nisi prius, quomodo facta sit, per ejus literas vel nuncios cognoscamus, nec possumus ratam, aut non ratam habere.

EPISTOLA CCVIII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

SACROSANCTA Romana ecclesia digniores personas, et eas maxime, quas honestate, prudentia, literatura,

et eminentia virtutum præfulgere cognoscit, ampliori consuevit caritate amplecti, et gratia et honore prævenire. Attendentes itaque devotionis et fidei constantiam, qua pro ecclesia Dei sicut columna immobilis perstitisti, honestatis, literaturæ, ac discretionis prudentiam, qua præeminere dignosceris, nihilominus considerantes, dignum duximus personam tuam, tantarum virtutum insigniis decoratam, quodam speciali privilegio, et singulari prærogativa diligere et honorare, tuæque utilitati solita benignitate prospicere, et attentiori sollicitudine providere. Inde est, quod nos tibi legationem totius Angliæ, excepto episcopatu Eboracensi, benigno favore concedimus, ut ibi vice nostra corrigas quæ inveneris corrigenda, et ad honorem Dei, et sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, et salutem animarum statuas, ædifices, et plantes, quæ statuenda fuerint et plantanda. Quapropter monemus fraternitatem tuam atque mandamus, quatenus cuncta cum prudentia et discretione, secundum quod Deus tibi administraverit, agas, vitia exstirpes, et virtutes in vinea Domini studeas complantare. Datum Anagniæ, septimo idus Octobris.

EPISTOLA CCIX.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

Quod juxta officii tui debitum circa libertatem ecclesiæ, et jura ecclesiastica defensanda sollicitus et intentus existis, sollicitudinis et constantiæ tuæ prudentiam digna laude prosequimur, et eam in hac parte multimodis commendamus. Unde sententiam ecclesiasticam, quam in Ricardum de Ivelcestria, et Joannem de Oxenefordia, et in omnes alios ecclesiæ

Dei perversores rationabiliter promulgasti, nulla ratione immutare curabimus, sed eam potius ratam et firmam auctore Domino habere decernimus.

EPISTOLA CCX.—AD EUNDEM.

Idem eidem.

QUONIAM ad omnem cubitum manus pulvillum supponere non debemus, et aliquos in malitia sua fovere, sed annunciare impio iniquitatem suam, et ipsum ab ea rigore severitatis ecclesiasticæ revocare, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus si hi, qui in possessionibus et bonis ecclesiæ tuæ, tibi aut tuis etiam, violentiam vel injuriam intulerunt, legitime commoniti vobis ablata restituere, et satisfactionem congruam exhibere noluerint, tu in eos, si opportunitatem videris, ecclesiasticam justitiam non differas exercere. Et nos, quod inde rationabiliter feceris, auctore Deo ratum et firmum habebimus. Verum de persona regis speciale tibi mandatum non damus, nec tamen in aliquo jus tibi pontificale, quod in ordinatione et consecratione tua suscepisti, adimimus, sed et ipsum volumus auctore Domino illæsum et integrum tibi conservare.

EPISTOLA CCXI.—AD EUNDEM.

Alex. epis. ser. ser. Dei ven. frat. Thomæ Cantuariensi archi-episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

PERLATUM est ad audientiam nostram, quod Saresberiensis episcopus enormiter satis excessit, et in Deum et ecclesiam graviter et immoderate deliquit. Unde quia credimus eum non sponte, sed coacte, et

timore et metu, qui in quemlibet virum constantem cadere posset, aliquid contra decus ejusdem ecclesiæ commisisse. Quum scriptum sit, *Affectus tuus operi tuo nomen imponit*, voluntas et propositum distinguunt maleficia. Si ita est, mitius cum eo absque dubio videtur agendum. Si autem ex deliberatione et spontanea voluntate ipsum in Deum et ecclesiam deliquisse constiterit, secundum qualitatem delicti debet puniri. Verumtamen, quidquid discretio tua in eum propter hoc canonice duxerit statuendum, nos auctore Domino ratum et firmum habebimus. Dat. Later. xvii Kal. Jun.

EPISTOLA CCXII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

Ex literis tuis jam pridem, et certa multorum relatione cognovimus, quod tu in Jocelinum Saresberiensem episcopum, quoniam tibi inobediens fuit, interdicti sententiam protulisti. Ipse vero, licet super hoc ad nostram audientiam appellasset, et Dominicam, qua cantatur, *Ego sum pastor bonus*, proximo tunc venturam, appellationi suæ terminum præfixisset, eadem instante nec venit, nec ad nos aliquem pro se responsalem transmisit. Quocirca nos eum in contumacia et rebellione sua contra te fovere nolentes, sententiam, quam in eum propter hoc tuleris, auctore Domino ratam et firmam habebimus, et totam caussam ejus tuæ discretionis arbitrio duximus relinquendam, quod inde canonice feceris, ratum, cessante appellationis obstaculo, habituri.

EPISTOLA CCXIII.—AD EUNDEM.

Idem eidem archi-episcopo.

Ex rescripto literarum, quas Saresberiensi episcopo

destinasti, cognovimus quod concessionem decanatus, quam idem episcopus Joanni de Oxeneford enormiter fecit, duplici ratione cassasti ; tum quia idem Joannes schismatis se laqueo involvit, tum etiam quod id contra prohibitionem et mandatum nostrum fuisset factum. Prohibueramus enim, ne absque consensu canonicorum, tecum et pro te exulantium, decanus in præscripta ecclesia aliqua ratione constitueretur. Unde nos auctoritate, qua fungimur, prænominatam concessionem omnino cassamus, et irritam esse decernimus.

EPISTOLA CCXIV.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

SIGNIFICATUM est nobis, et ex parte tua monstratum, quod Girardus Puella, suum recognoscens excessum, ad obedientiam et mandatum nostrum velit redire, et schismaticæ pravitati omnimodis renunciare. Unde quoniam ejus semper debemus imitatores existere, qui ovem centesimam relictis nonaginta novem in deserto propriis humeris reportavit, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus si jam dictus Girardus ad nostram et ecclesiæ devotionem voluerit, sicut nobis est significatum, redire, ipsum exhibito secundum formam, quam tibi præscribimus juramento recipias, et eundem ab ea, qua tenetur, sententia vice nostra absolvas. Ita tamen quod beneficium sibi a schismaticis collatum nullo modo debeat retinere, nisi forte ecclesia, in qua illud habet, postquam ad nostram fuerit, et ecclesiæ Romanæ devotionem conversus, hoc sibi conferre voluerit. Data Beneventi, decima tertia calendas Junii.

EPISTOLA CCXV.—AD EUNDEM.

Alexander Papa Thomæ Cantuariensi archiepiscopo.

Quod personam tuam literis nostris non sæpius visitamus, inde provenire cognoscas, quod per nuncios tuos ea, quæ non duximus scriptis committere, cognitioni tuæ viva voce curavimus frequentius intimare. Nunc autem ad tuæ discretionis notitiam volumus pervenire, quod nos pacem tuam votivis cordis affectibus exoptantes, dilectos filios nostros Willelmum tituli sancti Petri ad vincula presbyterum, et Ottonem sancti Nicolai in carcere Tulliano diaconum cardinalem, ad carissimum in Christo filium nostrum illustrem Anglorum regem, ut legatione in terra sua cismarina fungantur, transmisimus, et specialiter ut inter te et eundem regem concordiam et pacem reforment, et cooperante Domino amicabilem faciant compositionem. Unde, quoniam nos pacem tuam, et ecclesiæ omnimodis reputamus, nec magis, nisi quia ipsam majorem universali ecclesiæ collaturam credimus utilitatem, optamus, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, consulimus, et mandamus, quatenus, quam periculosus præsentis temporis status existat, et quantum ecclesia tibi commissa præsentia et consilio tuo indigeat, consideres diligentius et attendas, et ad pacem et concordiam inter te et memoratum regem firmandam, quantumcumque salva tua et ecclesiæ honestate fieri possit, animum et voluntatem tuam inclines. Et si tibi non omnia secundum beneplacitum tuum succedant, ad præsens dissimules, quæ corrigenda fuerint ad statum pristinum processu temporis auctore Domino reducturus. Nec pro verbo, quod nos in

Christo carissimo filio nostro illustri Francorum regi secundum petitionem tuam significavimus, te a pacis et concordiæ bono quoquomodo retardes, aut ab his animum et voluntatem tuam avertas, dummodo in conventione tuam et ecclesiæ, sicut diximus, honestatem valeas conservare: quoniam multa poteris in posterum paulatim habita discretione avellere, quæ si modo exprimeres, viderentur aliquid magni continere. Verum in jam dictos cardinales potes omnino confidere, nec de memorato Willelmo oporteat te quomodolibet dubitare: quoniam nos ei, ut ad pacem tuam viribus totis intenderet, firmiter et districte injunximus, et ipse tantum nobis promisit, quod nos inde nullatenus dubitamus. De cætero fraternitatem tuam rogamus, atque monemus, ut dilectum filium nostrum nobilem virum comitem Flandrensem ex parte nostra diligenter convenias, et instantius exhorteris, ut nostra et ecclesiæ necessitate inspecta, nobis in aliquo liberaliter studeat subvenire. Non enim credimus, quod acceptiorem eleemosynam possit facere, quam si nobis ad præsens, ad tuendam ecclesiæ libertatem, dignæ subventionis solatium satagat exhibere.

EPISTOLA CCXVI.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Thomæ, Cantuariensi archi-episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

QUALITER jam pridem venerabilem fratrem nostrum Joannem Saresberiensem episcopum dilexerimus, et quanta ipse devotione ac familiaritate etiam ante nostræ promotionis initia nobis adstrictus adhæ-

serit, et nos bene recolimus, et tuam credimus prudentiam non latere. Inter cætera siquidem nostræ ad eum specialis gratiæ et amoris indicia illud satis potes memoriter tenuisse, quomodo quum indignationem et iram regiam incurrisset, tuam pro eo fraternitatem sollicite satis et affectuose rogavimus, ut ad ipsius reconciliationem partes tuas efficaciter interponeres, et omne studium et operam, quam posses, diligenter impenderes. Quod quidem adeo diligenter et laudabiliter effecisti, quod per Dei gratiam et interventum nostrum, ac sollicitudinem et studium tuum pacem et gratiam regis obtinuit. Memores itaque et nostræ ad eum dilectionis, et suæ ad nos devotionis et familiaritatis antiquæ, ipsum tibi duximus attentius commendandum, sinceritatem tuam, de qua omnino confidimus, per præsentia scripta rogantes propensius, monentes atque mandantes, quatenus ejus imbecillitati ac senectuti compatiens, et non tam ipsius ætati, quam nostræ in eo deferens voluntati, simul etiam considerans, quod, sicut credimus, et certis deprehendimus conjecturis, non suo spiritu ducitur, sed quadam ob metum principis contra animum suum necessitate premitur et urgetur, eum in patientiæ ac lenitatis spiritu benigne supportes, et usque ad discessum nuntiorum nostrorum, quos ad eundem regem pro tua reconciliatione transmisimus, ipsum in nullo penitus graves, quemadmodum etiam de ipsius regis, et aliorum ejusdem regni personis te interim volumus observare. Exinde vero si tibi et ecclesiæ tuæ, sicut desideramus pariter et speramus, pax fuerit auctore Domino restituta, eundem episcopum pro reverentia beati Petri ac nostra, et sua suorumque devotione ac fidelitate, ex hoc in perpetuum plenius obtinenda, omni, si quem contra eum concepisti, rancore deposito diligas, manu teneas, et hono-

res, et nec per te ipsum, nec per jam dictum regem, cujus iram frequenter expertus veretur plurimum ac formidat, ullam sibi molestiam irroges vel gravamen. Ipse ad pacem et reconciliationem tuam, tam per se, quam per amicos, et consanguineos suos efficaciter laborare, et omnem ad hoc sollicitudinem et operam quam poterit, adhibere curabit, ut eo ipso gratiam nostram et benevolentiam tuam plenius mereatur, et uberius assequatur. Cæterum si forte, quod Deus avertat, sæpe dictus rex in sua duxerit obstinatione indurato animo persistendum, neque hac saltem vice in reconciliatione tua, et tuorum atque ecclesiæ tuæ pace, voluntati divinæ, admonitioni nostræ, et honori suo deferre voluerit, ex tunc si in regnum et regni personas, tuæ jurisdictioni, aut metropolis aut legationis jure subditos ultionis debitæ severitatem duxeris exercendam, et tuas et ecclesiæ tuæ injurias, pontificali gravitate ac maturitate servata, prout expedire noveris, vindicandas: quia præfatum episcopum speciali, ut diximus, ab antiquo amoris prærogativa diligimus, si cum eo ob reverentiam beati Petri ac nostram, in quantum cum Deo et honestate poteris, mitius egeris, gratum nobis facies omnimodo et acceptum. Pro decanatus vero Saresberiensis ecclesiæ concessione, quem ab ipso invito et renitente Joanni de Oxeneford ad vehementem regis instantiam concessum, immo magis extortum pro certo comperimus, tuam non debet indignationem vel malevolentiam incurrisse, cum et vis major absque dubio intervenerit, et nos etiam eidem Joanni decanatum ipsum, quum eum in nostris manibus refutasset, auctoritate nostra dederimus. Datum Beneventi, quinto idus Maii.

EPISTOLA CCXVII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

Etsi adversitatum et laborum angustiæ tibi acrius incumbere et invalescere videantur, plurima tamen sanctorum patrum tibi exempla proponas, qui, sicut tu, multas zelo justitiæ calamitates et angustias passi immarcessibilem coronam et cœleste regnum meruerunt feliciter adipisci. Quapropter rogamus prudentiam tuam atque monemus, quatenus semper illud præ oculis habens, *Beati* scilicet, *qui persecutionem patiuntur propter justitiam*, tuum nullis adversis animum frangas, nec ulla turbatione deponas, sed eum fortitudinis et constantiæ virtute confirmes. Ubi vero justitiam et libertatem ecclesiæ deperire cognoveris, cum rege Anglorum in depressionem et diminutionem ecclesiasticæ dignitatis pacem reformare nullo modo labores. Veruntamen, quantum salvo honore officii tui et libertate ecclesiæ fieri poterit, te ipsum ei humilies, et ad gratiam et amorem suum recuperandum modis omnibus enitaris, neque plus justo de eo timeas, nec majores, quam oporteat, securitates requiras. Quia sicut credimus, ex quo se tibi reconciliaverit, minime te offenderet, nec a quoquam pateretur offendi. Nos enim, sicut tibi viva voce ac literis proposuimus, te tanquam carissimum sincera caritate diligere volumus, et ad conservationem honoris, libertatis, et dignitatis tuæ augmentum, quantum gratia divina concesserit, adspirare.

EPISTOLA CCXVIII.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei venerabili fratri Thomæ Cantuariensi archi-episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quum in celebratione Turonensis concilii in nostra

esses præsentia constitutus, voluisse te obtinere meminimus, ut venerabilis frater Gilbertus, quondam Herefordensis, nunc vero Londoniensis episcopus, professionem, quam prædecessori tuo nomine Herefordensis ecclesiæ fecerat, tibi etiam pro Londoniensi ecclesia, sicut antecessores ejus tuis fecerunt antecessoribus, exhiberet. Nos vero considerantes professionem ab eo Cantuariensi ecclesiæ nomine Herefordensis exhibitam posse satis, et debere sufficere, præsertim quum si alteram facere cogeretur, videretur idem episcopus violatæ professionis argui, et quum non sit consuetudo Romanæ ecclesiæ, ut aliquis occasione translationis suæ professionem bis facere compellatur, respondisse tibi nos et consuluisse meminimus, ut prima illa, quam Herefordensi in ecclesia prædecessori tuo ac ejusdem successoribus fecerat, contentus existeres, nec eum supra alia professione gravares. Quoniam igitur monitis et consilio nostro humiliter in hac parte obtemperare curasti, præsentium literarum inscriptione decernimus, ut ex hoc nullum præjudicium tibi vel ecclesiæ tuæ debeat in posterum provenire, quo minus illi, qui prædicto episcopo in ecclesia Londoniensi successerint, tam tibi quam successoribus tuis professionem teneantur consuetam et debitam exhibere.

EPISTOLA CCXIX.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

Illustris regis Anglorum nuncios, et literas recepimus, et quum a nobis per eosdem nuncios quædam magna et difficilia postulasset, et super his obtinendis apud nos nuncii ejus vehementer et fortiter institissent, animum nostrum ad voluntatem suam ne-

quaquam flectere potuerunt. Sed ne posset ullam habere materiam et occasionem de nostra duritia conquerendi, et quod sibi nollemus in quoquam deferre, sequentes vestigia et exempla prædecessorum nostrorum, quos sanctos esse non dubitamus, prædictum regem cum omni benignitate, modestia, et mansuetudine a suo revocare proposito, et ejus mitigare animum, et emollire disposuimus duritiam. Inde utique fuit, quod nos, sicut de consilio et deliberatione fratrum nostrorum præcessit, dilectos filios nostros Gratianum subdiaconum et notarium nostrum, virum honestum et literatum, quem ob memoriam sanctæ recordationis patris et prædecessoris nostri Eugenii papæ, et intuitu sincerissimæ fidei et obsequii sui carum omnimodis acceptumque tenemus, et magistrum Vivianum, quem ob antiquam familiaritatem, prudentiam, et literaturam ejus sincero cordis affectu diligimus, ad præfati regis præsentiam duximus destinandos, per quos et per literas nostras ipsum cum omni studio et sollicitudine, districtius quam possimus, commonemus, ut tibi pacem et gratiam suam restituens, te ad ecclesiam tuam honorifice revocet, et tam tibi quam eidem ecclesiæ antiqua jura et libertates, dignitates, et honores integre et illibate conservet, et te et tua cum omni pace et tranquillitate esse permittat. Quapropter rogamus fraternitatem tuam atque monemus, quatenus malitiam et angustiam temporis diligenter considerans, et attendens quomodo majores nostri tempora redemerunt propter dierum malitiam, ad recuperandam gratiam et amorem supradicti regis, omnibus modis, quantum salvo ordine et officio tuo fieri poterit, elabores, et ejus satagas animum mitigare, illam patientiam, mansuetudinem, et benignitatem ostendens, quod a nullo merito possit dici per te remansisse, quominus gratiam

et bonam voluntatem illius plenius debeas adipisci. Rogamus præterea prudentiam tuam, monemus, consulimus, et volumus ut usque ad discessum nunciorum nostrorum, nec in regem, nec in personas regni aut regnum aliquam sententiam proferas, et si forte, quod non credimus, jam protulisti, ipsam usque ad tempus illud suspendas: hoc autem ideo dicimus, ut illi omnem conquerendi occasionem et materiam tollamus, et ejus duritiam tali modo vincamus. Si enim secus, quod absit, contingeret, nos tibi auctoritatem tuam nullatenus subtrahere volumus, sed potius conservare, et consilium et auxilium nostrum diligenter conferre. Cætera vero in ore nunciorum nostrorum posuimus, quorum dictis fidem incunctanter adhibeas, et eorum consiliis et adhortationibus adquiescas. Datum Beneventi vi id. Martii.

EPISTOLA CCXX.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Thomæ, Cantuariensi archi-episcopo, totius Angliæ primati, et apostolicæ sedis legato, salutem et apostolicam benedictionem.

Quum nuncios tuos ad præsentiam nostram misisses, et carissimus in Christo filius noster Henricus, illustris rex Anglorum, proprios nuncios ad sedem apostolicam delegasset, mirabile gerimus, quod non exspectato reditu nunciorum tuorum, nec cognito consilio nostro, quaslibet personas regni aliqua sententia gravasti. Verum licet te multam providentiam et circumspectam habere discretionem non dubitemus, quia tamen sæpius contingere solet, quod quis melius in aliena quam in propria caussa videt, nos sententiam tuam auctoritate propria revocari volentes, fraternitatem

tuam monemus, consulimus, volumus, et hortamur, ut ad evincendam duritiam regis, et ejus animum mitigandum, sententiam ipsam suspendas, quousque ex responsione nunciorum nostrorum cognoscas, an idem rex te sibi reconciliare velit, et ad ecclesiam tuam, sicut decet, et nobis spes facta est, revocare. Decet enim nos, et te ipsum, ut ad emolliendam austeritatem ipsius et duobus vel tribus mensibus exspectemus, et ita duritiam ejus in benignitate et mansuetudine toleremus, quod nulla ei remanere possit occasio, qua debeat pacis et concordiæ bonum inter te et ipsum quomodolibet præpediri. Sane si consilio et hortatui nostro non duxeris adquiescendum, et res non processerit juxta desiderium et æstimationem tuam, sed in contrarium, quod avertat Dominus, cesserit, tibi et non nobis imputare debebis. Veruntamen si ad exhortationem nostram et suggestionem nunciorum nostrorum sententiam suspenderis, et rex in sua duritia et severitate perstiterit, antequam iidem nuncii a te recedant, si tui consilii fuerit et voluntatis, sententiam ipsam indubitanter poteris revocare: quod si feceris, nobis minime displicebit. Immo tibi, secundum quod decuerit, a nobis consilium et auxilium tribuetur. Datum Beneventi, xiii calendas Julii.

EPISTOLA CCXXI.—AD EUNDEM.

Alexander ep. s. s. Dei ven. fratri Thomæ Cantuariensi archi-episcopo, salutem et apos. bened.

AD tuæ discretionis notitiam volumus pervenire, nos venerabilibus fratribus nostris Wintoniensi et Vigornensi episcopis in mandatis dedisse, ut a nobili viro comite Hugone, sufficiente cautione recepta, quod eorum super his, pro quibus excommunicatus est,

parebit mandato, eundem ab ea sententia, qua tenetur, omni contradictione et appellatione cessante absolvant, et eundem postea universa, quæ canonicis de Pantaneia abstulit, aut episcopis per eum ablata tenentur, sibi infra quadraginta dies sequentes cum integritate restituere per cautionem acceptam compellant; si vero comes ad mandatum illud restitutionem infra terminum sibi præfixum non fecerit, ipsi eundem occasione et appellatione sublata in priorem excommunicationis sententiam reducant. Quod si episcopi prælibati adimplere neglexerint, tu memoratum comitem infra triginta dies post præscriptos quadraginta in sententiam pristinam reducere non postponas. Si autem Hugo ad satisfactionem venire voluerit, tu eum satisfactione exhibita facias per alium vel per te ipsum absolvi. Verum si idem Hugo infra annum post latam in eum sententiam non resipuerit, totam terram ejus ex tunc interdicto subjicias. Datum Laterani, decima calendas Maii.

EPISTOLA CCXXII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

Ad discretionis tuæ notitiam credimus jam pervenisse, qualiter Henricus illustris rex Anglorum nobis nuncios direxerit, et quam dura et aspera, et quæ vestrum animum plurimum affligebant, per eos a nobis petierit, terribiles minas prætendens, nisi voluntati ejus condescenderemus. Nos vero, quia nondum ecclesiæ persecutio cessavit, nec temporis serenitas adhuc vobis, sicut expediret, arrisit, impetum et ictum animi sui, etsi non exaudierimus petitiones suas, mitigare curavimus, et temperare, illo nempe timore perculsi, ne ad impediendam et disturbandam

pacem ecclesiæ se, prout olim fecit, illi tyranno et flagitioso inimico ecclesiæ aliquo fœdere societatis adjungeret, vel materiam haberet ab ecclesia et nostra devotione recedendi. Inde est quod nos temporis malitiam attendentes, de communi fratrum nostrorum consilio, fraternitati tuæ sub certa quasi spe et fiducia, quod te in gratiam suam recipiat, et Cantuariensem ecclesiam in tua libera dispositione dimittat, per apostolica scripta mandavimus, ut nec in ipsum, nec in personas regni, aut in regnum interdicti seu excommunicationis, vel suspensionis sententiam debeas promulgare, nisi alias nostras literas reciperes, in quibus, si idem rex nollet tibi gratiam suam reddere, facultatem habeas in eum et suos officium tuum exercendi. Quapropter quia tibi tanquam fratri carissimo, et ecclesiæ tuæ proprium honorem et libertatem cupimus omnibus modis conservare, nisi, quod speramus, et ei proposuimus, usque ad initium proximæ quadragesimæ effectui mancipaverit, sed in sua fuerit obstinatione induratus, tibi ex tunc auctoritatem tuam restituimus, ut tam in personas, quam etiam in regnum, et in ipsum regem, si tibi et ecclesiæ tuæ congruere et expedire cognoveris, facultatem liberam habeas debitum officii tui, cessante omni appellationis obstaculo, exercendi, gravitate ac maturitate pontificali adhibita, quam convenit adhiberi. Datum Benev. xiv cal. Jun.

EPISTOLA CCXXIII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

Ex literis tuis te vehementer commotum et turbatum esse accepimus, eo quod tibi, sicut deceret et velles, non assistamus, et quod illustris rex Anglorum tibi occasione literarum, quas ei transmisimus, incessanter

insultet, et a tua se glorietur jurisdictione subtractum. Verum si tenorem literarum a principio usque ad finem legi fecisset, nihil profecto in eis reperiret, unde nobis aut tibi posset merito insultare. Quoniam igitur ecclesia Romana in consuetudine habet, potius in observanda maturitate incommodum plerumque perferre, quam in quibuslibet negotiis præcipitanter procedere, quod eundem regem tam longa exspectatione sustinuimus, ipsum nunciis et literis a proposito suo paterne et benigne revocare volentes, et ejus impatientiam et duritiam mansuetudinis dulcedine emollire, non turbetur nec moveatur fraternitas tua, quia fervor caritatis et dilectionis, quam circa personam tuam habuimus, in nullo tepuit vel exstat remissus, sed de die in diem magis ac magis accrescit. Semper enim in proposito habemus honorem, et dignitatem, et jura tua, et ecclesiæ, cui Deo auctore præsides, diligenti sollicitudine manutenere et conservare, et quod tibi concessimus, nullatenus mutavimus, nec Deo præstante mutabimus, et in die tibi concessa potestatem tuam libere sine appellationis remedio exercere tibi plenam concedimus facultatem. Volumus autem ab illis religiosis, per quos præfatum regem literis nostris monuimus, responsum recipere.

EPISTOLA CCXXIV.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo, et omnibus episcopis Angliæ.

Ex commissi nobis officii debito sollicitudini nostræ incumbit ecclesiis Dei et jura sua servare, et ne ab aliquibus opprimi valeant aut deleri, studium tenemur et diligentiam adhibere. Hac siquidem ratione inducti, et ecclesiæ Cantuariensi suam vo-

lentes dignitatem et justitiam conservare, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, nec non et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus si Henricus illustris Anglorum rex filium suum coronari voluerit, et in regem inungi, tu frater Cantuariensis, ad cujus officium de antiqua ecclesiæ tuæ dignitate spectare audivimus, ei manum nequaquam imponas, nec ab alio quolibet imponi permittas, nisi prius illud juramentum exhibeat, quod alii reges ejus prædecessores ecclesiæ Dei, et specialiter Cantuariensi, impendere consueverunt: et nisi universos ab observatione consuetudinum suarum, et a sacramentis illis, quæ ultimo ab hominibus Angliæ extorta fuerunt, prorsus absolvat. Vobis autem, fratres episcopi, auctoritate apostolica districtius inhibemus, ne illius coronationi, nisi juramentum præstiterit, præsumatis aliquatenus interesse. Sed vos potius absentetis, et inde nullius contradictione vel prohibitione obstante celerius recedatis.

EPISTOLA CCXXV.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archiepiscopo.

Per venerabilem fratrem nostrum Senonensem archi-episcopum, apostolicæ sedis legatum, et per alias literas nostras discretioni tuæ nos significasse meminimus, quod illustris Anglorum rex nobis de pace tua nuncios et transcripta transmisit. Et nos venerabilibus fratribus nostris Rothomagensi archiepiscopo, et Nivernensi episcopo de illius pacis executione literas nostras destinavimus, sicut jam dictus Senonensis prudentiæ tuæ viva voce plenius potuerit enarrare. Unde quoniam dilecti filii nostri Alexander

et Joannes nuncii tui pro quibusdam negotiis tuis post præfati archi-episcopi discessum moram facere voluerunt, nos tibi per eundem archi-episcopum voluntatem et consilium nostrum secretius et celerius duximus intimandum, fraternitatem tuam per apostolica scripta rogantes attentius et monentes, ut prædictorum Senonensis et Rothomagensis archi-episcoporum, et Nivernensis episcopi consilio et admonitioni, sicut per alias tibi literas significavimus, adquiescas.

EPISTOLA CCXXVI.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-epicopo.

Si enormitates et scelera iniquorum impunita relinquerentur, virtus bonorum facile posset succumbere, et vitia viderentur virtutibus ordine postposito prævalere. Cæterum ab ipso conditore mundi statutum est et ordinatum, ut virtutes præemineant, et locum semper obtineant et ordinem superiorem. Sane venerabilibus fratribus nostris, Rothomagensi archi-episcopo et Nivernensi episcopo, per scripta nostra præcepimus, ut postquam de pace inter te, frater archi-episcope, et carissimum in Christo filium nostrum illustrem Anglorum regem reformanda certi existerent, eos qui a te fuerant excommunicati secundum formam sibi præfixam absolverent. Verum quoniam dubitamus, utrum illi, quos excommunicatio tua involverat, secundum mandati nostri formam satisfecissent, ne illi de malitia sua valeant gloriari, et inaniter sibi applaudere, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus nisi illi, qui excommunicati fuerunt, per memoratum archi-episcopum et episcopum, vel per aliquem de mandato ipsorum absoluti-

onis beneficium secundum formam nostram promerue-erunt, et ecclesias et possessiones Cantuariensis ecclesiæ et omnium suorum, et omnes fructus inde perceptos infra viginti dies post commonitionem tuam et tuorum resignaverint, eos infra quindecim dies postquam literæ nostræ de hac caussa ad prædictum archi-episcopum et episcopum pervenerint, in eandem sententiam reductos, omni occasione et appellatione remota, tanquam excommunicatos vitetis, et ab omnibus per parochias vestras faciatis sicut publice excommunicatos vitari, donec ab ipsis supradicta omnia compleantur. Si vero clerici aliqui ex illis præsumserint celebrare divina vel divinorum interesse celebrationi, vel aliquem sacerdotem ad celebrandum coegerint, ipsos omni officio et beneficio privatos denuncietis, et per totam terram regis faciatis privatos denunciari. Si vero laici fuerint, excepto rege et filio suo, qui talia præsumserint, eis duram comminationem faciatis, et eis formidinem incutiatis et terrorem quod nisi destiterint, graviori pœna plectentur, et quousque satisfaciant a ferendo testimonio repellantur. Datum Anagniæ septimo idus Octobris.

EPISTOLA CCXXVII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

ANXIETATE cordis et amaritudine premimur, quum angustias, onera, et gravamina, quæ zelo justitiæ, et pro libertate ecclesiæ manutenenda, æquo animo et invicta fortitudine tolerasti, ad memoriam nostram reducimus, et sedula meditatione cogitamus. Verumtamen quod in te virtutis perfectionem adimpleres, non potuisti frangi adversis, nec a tuæ constantiæ

proposito moveri: tuam super hoc commendamus admirandam virtutem, et tibi super tanta patientia plurimum in Domino congaudemus. Cæterum quoniam carissimum in Christo filium nostrum Henricum, illustrem Anglorum regem, diutius in patientia et benignitate exspectavimus, et blandis et dulcibus verbis, et interdum duris et asperis, ut ad se ipsum rediret, sæpe monuimus, si pacem, quam tecum fecit, executione operis non adimpleverit, et tibi ac tuis, et ecclesiæ tuæ possessiones et honores ablatos non restituerit, tibi plenam auctoritatem concedimus, ut in personas et loca, quæ ad tuam legationem pertinent, excepta persona regis, uxoris quoque, et filiorum, ecclesiasticam justitiam secundum officii tui debitum nullius obstante appellationis obstaculo exercendi; providentia tamen et circumspectione adhibita, quam modestia sacerdotalis requirit. Datum Signini tertio idus Octobris.

EPISTOLA CCXXVIII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo.

Virtutis et fidei constantiam, et fortitudinis animum, quem pro libertate ecclesiæ tuæ conservanda induisse dignosceris, studiosius attendentes, tibi tanquam fratri carissimo super his, quæ ad conservaemtion et augmentum ecclesiæ tuæ spectare noscuntur, libenti animo consilium et auxilium impendimus, et contra eos qui jura et dignitatem ejusdem ecclesiæ imminuere, vel perturbare nituntur, apostolicæ tuitionis præsidium diligenti studio volumus ministrare. Audivimus autem, et certa relatione comperimus, quod Eboracensis archi-episcopus contra

prohibitionem et interdictum nostrum Henrico filio illustris Anglorum regis in provincia tua coronam imposuit. Quia vero ex hoc juri et dignitati ecclesiæ tuæ immoderate asseris et enormiter derogatum, nos in hac parte tam tibi quam eidem ecclesiæ providere volentes, auctoritate apostolica statuimus, ut factum prædicti archi-episcopi vobis nulla ratione præjudicium possit in posterum generare, quominus coronationis et inunctionis regum Angliæ possessionem taliter habeatis, sicut antecessores tui et eadem ecclesia a quadraginta annis retro habuisse noscuntur. Datum Anagniæ xx cal. Octobris.

EPISTOLA CCXXIX.—AD EUNDEM.

Alex. papa Thomæ Cantuariensi archi-episcopo et aliis episcopis Angliæ.

Quoniam enormitatibus et sceleribus iniquorum pontificali auctoritate, prout oporteret, non occurritur, insolentia et protervitas malorum quotidie augmentatur, timor Dei contemnitur, ecclesiis et ecclesiasticis personis debita reverentia et devotio denegatur. Quia vero tantis malis sacerdotali ministerio nos oportet occurrere, et ne succrescere valeant, attentam providentiam et sollicitudinem adhibere, fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et mandando præcipimus, quatenus omnes presbyteros, diaconos, et subdiaconos, qui contra speciale interdictum nostrum vel episcoporum suorum scienter divina celebrarunt, aut de cætero in terris excommunicatorum, ipsis excommunicatis præsentibus, divina celebraverint, vel aliquos celebrare coegerint, omni officio et beneficio ecclesiastico

auctoritate nostra privatos denuncietis, donec ad nos veniant, et mandatum nostrum recipiant. Quod si super hoc mandati nostri contemptores fuerint, ipsos excommunicetis. Et si excommunicati cantaverint, eos quos poteritis comprehendatis, et retrudatis in monasteriis, ut ibi pœnitentiam perpetuam agant, et aliis pœna illorum formido existat. Datum Anagniæ octavo idus Octobris.

EPISTOLA CCXXX.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Thomæ Cantuariensi archi-episcopo, salutem, et apostolicam benedictionem.

Inter multiplices curas, quæ pro malitia temporis se animo nostro ingerunt, fatigatio tua, quam pro tuenda libertate ecclesiastica suscepisti, non modicum nos perturbat, dum et tibi propensius desideramus adesse, et votum nostrum perstrepentium hinc inde caussarum obstaculo retardatur. Ubi enim multa irruunt formidanda, non facile potest animus expedire, in quam potius partem debeat inclinare, præsertim si non datur intelligi, unde plus captare compendii, plus incommodi valeat et periculi evitare. Nam si aliquoties ipsi nautæ ita redduntur ambigui diversitate ventorum, ut inter se nullo modo conveniant, utrum ad locum propositum proficisci debeant, an ad portum, quem reliquerant, revehantur; nec admiratione dignum nec reprehensione videtur, si in hoc mari magno et spatioso, ubi reptilia sine numero cursum nostrum impediunt, et ubi non tam corporum et corporalium mercium, quam animarum et spiritalium virtutum pericula formidantur, ei qui navem regit ecclesiæ, de

facili non occurrit, ad quam potius partem assensum inclinet, quum diversa consilia de diversitate veniant voluntatum, et aliter videatur illi, qui caussam promovet singularem, aliter autem ei, qui providere debet et consulere in commune. Unde frater carissime, si nos in caussa tua et ecclesiæ Anglicanæ remissius egisse videmur, nec ad petitiones tuas pro tua voluntate respondimus, non ex eo processit, quod caussam ipsam nobis tecum et cum Anglicana ecclesia non credamus esse communem, aut quod tibi deesse ulla ratione velimus, sed quia patientia utendum esse credidimus, ut in bono malum superare possemus. Timuimus etiam, ne si major scissura fieret in ecclesia, nostræ posset duritiæ deputari. Nunc autem quia turbatores pacis et libertatis ecclesiasticæ depressores, ad corrigenda mala præterita nulla videntur compunctione moveri, immo trahentes peccata sicut restem longam, tam in gravamen tuum quam in depressionem Cantuariensis ecclesiæ magis et magis exæstuant et omnem fere vobis spem videntur pœnitentiæ præcidisse, nos in fratrem nostrum Rogerium Eboracensem archi-episcopum, et reliquos episcopos, qui juramentum conservandis iniquis consuetudinibus præstiterunt, et tantæ sunt malitiæ incentores, sententiam canonicam jaculamur, et ab episcopali eos suspendimus dignitate. Saresberiensem autem et Londoniensem episcopos, qui majoris videbantur gratiæ debitores et pro gratia dicuntur ingratitudinem rependisse, si coronando novo regi contra Cantuariensis ecclesiæ dignitatem præsentiam suam et ministerium præbuerunt, in sententiam anathematis, de qua soluti fuerant, revocamus. Sane Roffensem episcopum, vicarium tuum, qui pro tua et ecclesiæ tuæ justitia constantius debuerat decertare, nec non et Gaufredum Ridel Cantuariensem archi-diaconum qui

sicut dicitur, in matrem suam gravius debacchatur, et excommunicationis a te latam in ipsum sententiam spernit, quam nos ratam habemus, et auctoritate apostolica confirmamus, vicarium quoque ejus Robertum, et G . . . . . episcopum S. Asaph, mandati nostri contemptorem, et David ecclesiæ ejusdem archi-diaconum, auctoritati et potestati tuæ relinquimus, ut tu, si durius aliquid in eos fuerit statuendum, de potestate tibi tradita remoto appellationis obstaculo exequaris. Nos vero quod de pœna illorum a te canonice factum fuerit, auctore Domino, ratum et firmum habebimus. Et hæc quidem ad præsens videntur posse sufficere. Si autem tantam male agentium viderimus pertinaciam, ut nec sub hac pœna moveantur ad pœnitentiam, assumemus adhuc contra eos, auctore Domino, fidei armaturam, et pontificalem zelum pro domo Domini, quantum expedire videbimus, exeremus. De cætero quia Salomone docente instruimur, ut in omni re opportunitatem temporis attendamus, et inimicos ecclesiæ, qui etiam regno Francorum sunt in insidiis, Matisconensem civitatem audivimus invasisse, nostræ voluntatis esse noveris et consilii, ut super his carissimi in Christo filii nostri illustris Francorum regis consilium exquiras, et ad mittendas literas nostras de ipsius voluntate procedas, ne si forte, quod Deus avertat, aliqua in regno suo fuerit suborta turbatio, gravior tua et ecclesiæ caussa ex regni turbatione reddatur, aut si pax tibi et ecclesiæ reddita fuerit, eam pro facto isto duceres perturbandam. Datum Verulis quarto idus Septembris.

EPISTOLA CCXXXVI.—AD EUNDEM.

Alexander Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Thomæ Cantuariensi archi-episcopo et omnibus episcopis ejus suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.

QUONIAM nobiles viri, Comes H. et W. de Vals. bona et possessiones dilectorum filiorum nostrorum fratrum ecclesiæ Pantun ausu temerario occuparunt, nec ea ad nostram et aliorum commonitionem eisdem aliquatenus restituere voluerunt, sed postea manus suas ad invasionem illorum gravius extenderunt, nos auctoritate apostolica ipsos excommunicatos publice nunciamus et a corpore Christi quod est ecclesia sequestratos. Quocirca fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus memo ratos viros a nobis anathematis vinculo innodatos accensis candelis publice nuncietis, et per vestras parochias sicut excommunicatos faciatis ab omnibus evitari, donec memoratis fratribus ablata universa cum integritate restituant et de illatis injuriis condignam sibi exhibeant satisfactionem. Nos enim concessionem, quam prior ille fratribus inconsultis suis et penitus ignorantibus de possessionibus ecclesiæ fecisse dicitur, et memorato comiti sub cujusdam commutationis nomine dimisisse, quum ex institutione sanctorum patrum inanis et vacua prorsus existat, auctoritate Apostolica penitus irritamus, et eandem nullas in posterum vires decernimus obtinere. Datum Lateranis, nonis Julii.

EPISTOLA CCXXII.—AD EUNDEM.

Alexander ep. s. s. D. ven. frat. Thomæ Cantuariensi archi-episcopo salutem et apost. bened.

Si quanta detrimenta et incommoda ecclesiis ex destitutione pastoris soleant provenire, Bangorensis ecclesiæ clerici sollicita consideratione pensarent, ecclesia illorum tanto tempore prælato nullatenus caruisset, quanto ipsam audivimus pastore viduatam fuisse. Unde quoniam nostra interest de universis ecclesiis curam et sollicitudinem gerere et eorum destitutioni paternæ considerationis oculo providere, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatinus memoratos clericos diligenter convenias et instantius studeas commonere, ut in aliquam personam idoneam et honestam cum consilio tuo pari modo conveniant, et eam sibi in pastorem et episcopum infra duos menses postquam literas nostras susceperint, eligere non postponant. Quod si ad mandatum nostrum et commonitionem tuam non fecerint, tu iis aliquem, qui pontificali officio idoneus reputetur; infra tres menses post harum susceptionem provideas; quem in patrem et pastorem recipiant, et cui reverentiam et obedientiam debitam sine omni contradictione, tanquam prælato suo, impendant. Dat. Lat. iv. cal. Feb.

EPISTOLA CCXXIII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Thomæ archiep. Cant.

Ad aures nostras pervenisse cognoscas quod Owen princeps Walliæ literas, quas ei de consobrina sua, quam sicut uxorem tenere dicitur, destinavimus, recipere noluit nec eandem consobrinam suam secundum commonitionem nostram dimisit. Archidiaconus

etiam Bangor scripta nostra contemsit, nec iis voluit aliquatenus obedire. Unde quoniam ad tuum spectat officium illorum in hac parte præsumptionem ecclesiastica severitate punire, maxime quum eorum facta magis tibi quam nobis nota et manifesta existant, quid inde duxeris statuendum arbitrio tuæ discretionis relinquimus. Nos enim sententiam, quam in eos pro excessibus suis canonice dederis, ratam et firmam habebimus, et eam usque ad dignam satisfactionem mandamus irrefragabiliter observari. Datum Beneventi vi. cal. Martii.

EPISTOLA CCXXXIV.—AD EUNDEM.

Alexander papa domino Cantuariensi.

PERVENIT ad audientiam nostram quod clerici de capitulis Lessedene, Tidringiæ et Brachestediæ in archidiaconatu dilecti filii nostri Willelmi Colecestrensis archidiaconi constituti, ei debitam obedientiam exhibere recusant. Unde per apostolica scripta tuæ fraternitati mandamus quatinus prædictos clericos diligenter admoneas ut eidem Archidiacono debitam obedientiam humiliter et reverenter impendant. Quod si post commonitionem tuam sponte facere recusaverint, tu eos ad hoc sine appellationis obstaculo cum omni districtione compellas. Datum apud Clarum Montem xvii. cal. Sep.

EPISTOLA CCXXXV.—AD CAPITULUM S. TRINITATIS CANTUARIENSIS.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis toti capitulo sanctæ Trinitatis Cantuariensis, salutem et apostolicam benedictionem.

QUONIAM ecclesia vestra ad ordinationem et dispositionem venerabilis fratris nostri Thomæ archiepis-

copi vestri principaliter noscitur pertinere, ita quod priorem nisi quem vobis assignaverit archiepiscopus non solebatis habere: universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus et in virtute obedientiæ injungimus quatinus illum quem vobis jam dictus archiepiscopus in priorem secundum antiquam ecclesiæ vestræ consuetudinem assignare voluerit: omni occasione et appellatione postposita recipiatis nec alium ibidem eligere vel ad alicujus suggestionem seu assignationem suscipere præsumatis. Datum Beneventi xvii. cal. Junii.

EPISTOLA CCXXXVI.—AD PRIOREM ET FRATRES CANTUARIENSIS.

Alexander papa priori et fratribus Cantuariæ.

SUPER religione vestra satis non possumus admirari, quod quum venerabilis frater noster, archi-episcopus vester, pro vestra et totius Anglicanæ ecclesiæ libertate laboret, et exilium ac multa alia, quæ tantum virum non decerent, sustineat, ipsum sicut patrem et magistrum vestrum digna consolatione respicere, et ejus necessitatibus noluistis hactenus subvenire. Unde quoniam ecclesiæ vestræ jura et dignitates abjicere, et circa ea quodammodo videmini negligentes existere, qui jam dictum archi-episcopum, se pro his multis et diversis periculis exponentem, noluistis hucusque vel in modico adjuvare, universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ firmiter vobis injungimus, quatenus eidem infra duos menses post harum susceptionem, subventionem ita congruam exhibere curetis, quod eum et vos ipsos dedecere non debeat, sed ut idem filialem in vobis dilectionem, et fidem vestram per hoc valeat experiri,

et ad ecclesiæ vestræ libertates, et jura multimodis amplianda teneatur omni tempore ferventius adspirare. Nos quoque religionem vestram debeamus super hoc dignis laudibus in Domino commendare, et præscriptæ ecclesiæ vestræ dignitates suas, cum vos inde sollicitos viderimus, propensiori studio conservare.

EPISTOLA CCXXXVII.—AD CAPITULUM CANTUARIENSE DE CANONIZATIONE BEATI THOMÆ ARCHIPRÆSULIS.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis priori et monachis Cantuariensis ecclesiæ salutem, et apostolicam benedictionem.

GAUDENDUM est universitati fidelium de mirabilibus illius sancti et reverendi viri Thomæ archi-episcopi vestri. Sed vos exinde tanto ampliori gaudio debetis et exultatione repleri, quanto ipsius miracula oculata fide sæpius intuemini, et ejus sacratissimo corpore ecclesia vestra specialius meruit illustrari. Nos autem considerata gloria meritorum ejus, quibus in vita sua magnanimiter claruit, et de miraculis ejus non solum communi et celebri fama, sed etiam dilectorum filiorum Alberti titulo sancti Laurentii in Lucina, et Theodwini, titulo sancti Vitalis, presbyterorum cardinalium, et sedis apostolicæ legatorum, et aliarum plurium personarum testimonio certitudinem plenam habentes, præfatum archi-episcopum in capite jejunii, multitudine clericorum ac laicorum præsente in ecclesia, deliberato cum fratribus nostris consilio, solemniter canonizavimus, eumque decrevimus sanctorum martyrum collegio annumerandum. Vobis itaque et universitati fidelium de Anglia apostolica auctoritate mandamus, ut natalem ejus diem quo vitam suam gloriosa passione finivit, annis singulis

cum veneratione debita celebretis. Quoniam igitur dignum est, et vobis plurimum expedit, ut sanctum corpus ejus, cum ea qua decet reverentia et honore condatur, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus corpus ejus devote et reverenter, facta solemni processione, aliquo præcipuo die, congregato clero et populo, in altari honorifice recondatis, aut ipsum in aliqua decenti capsa ponentes, prout convenit, elevetis in altum, et patrocinium ejus pro salute fidelium et pace universalis ecclesiæ satagatis apud Dominum vestris piis orationibus impetrare. Datum Signiæ quarto idus Martii. Valete.

EPISTOLA CCXXXVIII.—AD SUFFRAGANEOS CANTUARIÆ.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus universis suffraganeis Cantuariensis ecclesiæ, salutem et apostolicam benedictionem.

Significavit nobis venerabilis frater noster Cantuariensis archi-episcopus, sedis apostolicæ legatus, quod si quando vos appellatis ad præsentiam nostram, vel archi-diaconi vestri, super aliquo certo negotio a præsentia ejus, episcopatus et archi-diaconatus sub protectione apostolica ponitis, et appellatis ad annum; et interim neque de præteritis commissis, neque de novis excessibus vestris, sive de subjectorum vestrorum delictis permittitis ipsum cognoscere, et omnem justitiam ejus suspenditis, et prorsus evacuatis. Quoniam igitur providendum nobis est, ne appellationis obtentu aut manifesta delicta remaneant incorrecta, aut subditi vestri de suorum excessuum impunitate lætentur, fraternitati vestræ per apostolica

scripta præcipiendo mandamus, quatenus si vos episcopatus, aut archi-diaconi vestri archi-diaconatus suos apostolicæ protectioni subjiciunt, et ad audientiam nostram appellant, propter hoc memoratum archi-episcopum nullatenus impedire tentetis, quominus de causis vel excessibus subditorum vestrorum cognoscere valeat, et juxta meritorum qualitatem ipsos debita animadversione punire, aut etiam excessus vestros, si qui manifesti sunt et notorii, his dumtaxat exceptis, super quibus est appellatio interposita, possit digne corrigere, et quod injuste factum est, ad rectitudinis tramitem revocare. Datum Anagniæ, secundo idus Maii.

EPISTOLA CCXXXIX.—AD EOSDEM.

Alexander papa omnibus episcopis Cantuariensis provinciæ.

QUONIAM ad omnem cubitum pulvillum supponere non debemus, et aliquos in malitia sua fovere, sed annunciare impio iniquitatem suam, et ipsum ab ea rigore severitatis ecclesiasticæ revocare, venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archi-episcopo per scripta nostra dedimus in mandatis, ut si hi, qui sibi in possessionibus et bonis ecclesiæ suæ, aut suis etiam, violentiam vel injuriam intulerunt, legitime commoniti eisdem ablata restituere, et satisfactionem congruam exhibere noluerint, in eos, si opportunitatem viderit, ecclesiasticam justitiam non differat exercere. Quocirca universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus justitiam, quam prædictus archi-episcopus vester super hoc rationabiliter duxerit promulgandam, ratam et firmam penitus habeatis, et eam per parochias vestras faciatis

ab omnibus inviolabiliter observari. Verum de persona regis speciale ei mandatum non damus, nec tamen in aliquo jus ei pontificale, quod in ordinatione et consecratione sua suscepit, adimimus, sed et ipsum volumus auctore Domino illæsum et integrum ei conservare. Nos enim quod exinde canonice fecerit, auctore Domino ratum et firmum habebimus.

EPISTOLA CCXL.—AD EOSDEM.

Alexander papa omnibus episcopis Cantiæ.

Noverit industria vestra quod nos venerabiles fratres nostros Rothomagensem archi-episcopum, et Nivernensem episcopum ad regem Anglorum pro pace et reconciliatione venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi destinavimus, eis dantes in mandatis et firmiter præcipientes, quod nisi idem rex ad pacem et concordiam, secundum quod nobis per literas et nuncios suos promisit, ad commonitionem illorum inclinari potuerit, totam terram ejus, quæ citra mare consistit, omni contradictione et appellatione remota subjiciant interdicto, et in ea omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeant officia celebrari. Inde siquidem est, quod universitati vestræ per apostolica scripta præcipimus mandamus, et sub pœna ordinis et officii, in virtute obedientiæ vobis injungimus, ut supradictorum archi-episcopi, vel episcopi, vel alterius eorum, si uterque adesse non potuerit vel noluerit, in hac parte sententiam, si quam ab eis contigerit inde proferri, nullius timore, gratia, vel prohibitione obstante, per vestras parochias omni excusatione et appellatione remota firmiter observetis, et ab omnibus faciatis, quantum in vobis est, irrefragabiliter observari. Datum Beneventi duodecimo calendas Martii.

EPISTOLA CCXLI.—AD ROGERUM EBORACENSEM.

Alexander papa Rogero Eboracensi archi-episcopo.

Quanto personam tuam pro tua prudentia et honestate, et pro ea devotione, quam circa sacrosanctam Romanam ecclesiam, et personam nostram habes, sinceriori caritate diligimus, tanto justas postulationes tuas libentius ac facilius exaudimus. Eapropter petitioni tuæ gratum impertientes assensum, crucem ante te deferendi, sicut prædecessores nostri Romani pontifices tuis antecessoribus concesserunt, et ipsi ex antiqua consuetudine usi fuisse noscuntur, regem quoque coronandi, sicut ex literis antecessorum nostrorum prædecessoribus tuis concessum est, et sicut eosdem prædecessores tuos constat ex antiquo fecisse, liberam tibi concedimus facultatem. Et ut concessio ipsa rata et firma in posterum habeatur, eam auctoritate apostolica roboramus, et per scripta præsentia confirmamus. Item &c. vestræque &c. confirmamus, &c. Si quis autem, &c. Datum apud montem Pessulanum tertio idus Julii.

EPISTOLA CCXLII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Rogero Eboracensi archi-episcopo.

Pro illa animi tui sinceritate et devotione fidei, quam circa sacrosanctam Romanam ecclesiam, et specialiter circa personam nostram habuisse dignosceris, eum semper animum et voluntatem habuimus tibi tanquam carissimo fratri nostro deferre, et honori ac promotioni tuæ propensiori studio adspirare. Inde utique fuit, quod ad instantiam precum tuarum, inspectis quibusdam rescriptis antecessorum nostro-

rum, tibi nos recolimus concessisse, ut crucem per totam Angliam ante te deferendi liberam potestatem haberes. Cæterum quoniam adhuc super hoc controversia agitatur, et ipsa lis nondum debitum finem accepit, quum possit ex hoc non modicum ad præsens scandalum provenire, si concessam tibi isto tempore licentiam exerceres, volumus atque mandamus, ut sicut nec ante concessionem nostram in ipso effectu dignitate hujusmodi utebaris, ita ea nimirum non utaris, quousque de causa ipsa plenius cognoscatur, et controversia, quæ super hoc vertitur, debitum recipiat complementum.

EPISTOLA CCXLIII.—AD EUNDEM.

Alexander Episcopus, servus servorum Dei, Rogerio Eboracensi archi-episcopo, et dilectis filiis canonicis Eboracensibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Decet prudentiam vestram sic alterius jura relinquere intacta, quemadmodum desideratis vobis integra et illibata servari. Quocirca apostolica auctoritate prohibemus, ne tu, archi-episcope, in provincia Cantuariensis ecclesiæ crucem tuam ullatenus deferas, nec ullius appellationis obtentu id aliqua occasione attentes. Hoc enim justitiæ vestræ, si quam habetis, præjudicium posset incommodum generare. Quod si ad tempus abstinere nolueris, oportebit te et successores tuos perpetuo abstinere.

EPISTOLA CCXLIV.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, archiepiscopo Eboracensi et universis Angliæ episcopis salutem et apostolicam benedictionem.

Illius dignitatis et majoritatis ecclesiam Cantuariensem ab antiquo fuisse audivimus, ut reges Angliæ ab ejusdem ecclesiæ archi-episcopis inungi semper consueverint et in promotionis suæ principio coronari. Proinde siquidem est quod nos, tum ex officii nostri debito tum consideratione venerabilis fratris nostri Thomæ ejusdem sedis archi-episcopi, viri siquidem religiosi, honesti et discreti, ecclesiæ jam dictæ jura et dignitates antiquas illibatas et integras conservare volentes, universitate vestræ auctoritate Apostolica penitus inhibemus ne quisquam vestrum novo regi coronando, si forte hic casus emerserit, absque memorati archi-episcopi vel successorum suorum et ecclesiæ Cantuariensis conniventia contra antiquam ejus consuetudinem et dignitatem manum apponere qualibet occasione præsumat, aut id aliquatenus audeat attentare. Datum Laterani, non. April.

EPISTOLA CCXLV.—AD EUNDEM.

Quanto per carissimum filium nostrum Henricum illustrem Anglorum regem, ampliora incrementa et commoda in hujus necessitatis articulo ecclesiæ Dei provenisse noscuntur, et quanto nos eum pro suæ devotionis constantia majori affectione diligimus, et cariorem in nostris visceribus retinemus; tanto ad ea, quæ ad honorem, incrementum et exaltationem ipsius

et suorum cognoscimus pertinere, libentius et promptius aspiramus. Inde est quod ad ejus petitionem dilectum filium nostrum Henricum primogenitum filium suum, communicato fratrum nostrorum consilio, ex auctoritate beati Petri ac nostra concedimus in Anglia coronandum.

Quoniam igitur hoc ad officium tuum pertinet, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatinus, quum ab eodem filio nostro rege propter hoc fueris requisitus, coronam memorato filio suo ex auctoritate apostolicæ sedis imponas. Et nos, quod a te exinde factum fuerit, ratum ac firmum decernimus permanere. Tu vero debitam ei subjectionem et reverentiam, salvo in omnibus patris sui mandato, exhibeas et alios similiter commoneas exhibere.

EPISTOLA CCXLVI.—AD EUNDEM ET OMNES EPISCOPOS ANGLIÆ.

Alexander papa Rogerio Eboracensi archi-episcopo, et omnibus episcopis Angliæ.

Quantæ auctoritatis et dignitatis prærogativa Cantuariensis ecclesia ab antiquo fuerit decorata, et quomodo nos ei velimus dignitates et jura sua, juxta officii nostri debitum conservare, fraternitas vestra certis potest indiciis cognoscere. Quapropter vobis per apostolica scripta mandamus, et mandando præcipimus, quatenus contra auctoritatem et dignitatem ipsius ecclesiæ nihil unquam facere quomodolibet attentetis, aut contra ipsam venire ausu temerario præsumatis. Quod si feceritis, grave nobis existet, neque poterimus id æquo animo tolerare.

EPISTOLA CCXLVII.—AD EOSDEM.

Alexander papa Rogero Eboracensi, Hugoni Dunelmensi, et omnibus episcopis Angliæ.

QUONIAM ad audientiam nostram multorum jam pridem relatione pervenit, quod coronatio regum Angliæ et inunctio ad Cantuariensem archi-episcopum de antiqua ecclesiæ suæ consuetudine et dignitate pertineat, fraternitati vestræ præsentibus literis auctoritate apostolica districtius inhibemus, ut si illustris rex Anglorum filium suum, dum venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archi-episcopus in exilio fuerit, coronari voluerit, et in regem inungi, nullus vestrum ei manum imponere præsumat, aut se exinde aliquatenus intromittere audeat. Quod si quis vestrum attentare præsumpserit, id in periculum officii et ordinis sui noverit procul dubio graviter redundare. In his vero appellationis remedium quibuslibet volumus denegari, et omnem malignandi occasionem excludi. Datum apud . . . . . quarto calendas Martii.

EPISTOLA CCXLVIII.—AD EUNDEM ROGEREM ET DUNELM. EPISC.

Alexander ep. s. s. Dei venerabilibus fratribus Rogerio Eboracensi archi-episcopo, et apostolicæ sedis legato, et Hugoni Dunelmensi episcopo, et dilectis filiis aliis ecclesiarum prælatis per Eboracensem archi-episcopatum constitutis.

NOVERIT industria vestra quod nos venerabiles fratres nostros Rotrodum Rothomagensem archi-episcopum, et Bernardum Nivernensem episcopum

ad illustrem Anglorum regem pro pace et reconciliatione venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi destinavimus, eis dantes in mandatis et firmiter præcipientes, quod nisi idem rex ad pacem et concordiam, secundum quod nobis per literas et nuncios suos promisit, ad commonitionem eorum inclinari potuerit, totam terram ejus quæ in regno Francorum consistit, omni contradictione et appellatione remota subjiciant interdicto, et in ea omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, prohibeant celebrari. Inde siquidem est quod Universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et sub pœna ordinis et officii in virtute obedientiæ vobis injungimus, quod sententiam quam prænominatus archi-episcopus Cantuariensis in provinciam suam propter hoc tulerit, nullius timore, gratia, vel prohibitione obstante per vestras parochias, omni excusatione et appellatione remota, firmiter observetis, et ab omnibus faciatis, quantum in vobis est, irrefragabiliter observari. Datum Beneventi, duodecimo calendas Martii.

In eadem forma scribit universis archi-episcopis, episcopis, et aliis ecclesiarum prælatis per cismarinam terram illustris Anglorum regis constitutis: Noverit industria vestra &c.

EPISTOLA CCXLIX.—AD EOSDEM.

Alexander papæ Rogerio Eboracensi archi-episcopo et Dunelmensi episcopo.

Licet commendabiles et grati nobis in plurimis existatis, et sinceræ vos amplectamur brachiis caritatis, propter hoc tamen non debemus omittere, quin ea

quæ perpetrata et incorrecta generant mortem, et requiramus in vobis et zelo rectitudinis corrigamus, dicente Domino per prophetam: *Si loquente me ad impium Morte morieris, non annunciaveris ei neque locutus fueris, ipse siquidem in peccato suo morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Depressio siquidem ecclesiæ Anglicanæ et diminutio libertatis ipsius, quæ per regem vestrum sive proprio motu, sive potius aliis suggerentibus, facta dignoscitur, plurimum jam pridem animum nostrum afflixit, et non modicum sollicitudinis et doloris ingessit. Quum enim oportuerit eum de corrigendis iis, quæ ab antecessoribus suis male commissa fuerant, cogitare, ipse potius prævaricationibus prævaricationes adjiciens, tam iniqua statuta sub regiæ dignitatis obtentu et posuit et firmavit, sub quibus et libertas perit ecclesiæ, et apostolicorum virorum statuta, quantum in eo est, suo robore vacuantur. Nec credidit debere sufficere, si ab eo divinæ leges in regno Angliæ silentium et vacationes susciperent, nisi peccatum transmitteret ad hæredes, et longo tempore faceret sine ephod, et sine superhumerali regnum suum sedere.

Inde fuit quod iniquas illas usurpationes absque ulla exceptione vestro et aliorum fratrum et co-episcoporum vestrorum juramento fecit firmari, et plectendum judicavit ut hostem, quicumque vellet ab iniquis illis consuetudinibus dissentire. Indicat hoc venerabilis Thomæ Cantuariensis archi-episcopi exilium, demonstrat et hoc clericorum et consanguineorum ejus, illorum etiam qui adhuc pendentes ab uberibus matris vagiebant in cunis, miseranda proscriptio, et metus mortis incutitur, si ad hæc cujusquam animus erigatur, ut contra statuta illa divinis legibus velit obedire. Nos ipsi, quorum

judicio prævaricationes illæ corrigendæ fuerant aut plectendæ, ad confirmationem illarum sub occasione temporis impacati multa instantia fuimus provocati, et laboratum est apud nos actione non modica, ut usurpationibus illis, quum nondum nobis expressæ fuissent, auctoritatis apostolicæ conferremus firmitatem. Et hoc equidem a principio. Processu vero temporis exulante pro debito pastoralis officii jam dicto archi-episcopo, et consuetum Romanæ ecclesiæ subsidium ab officio nostro sæpius requirente, misimus ad jam dictum regem de melioribus et majoribus fratribus nostris, misimus et alias ecclesiasticas personas, et putavimus quod duritia ejus in nostra humilitate et mansuetudine frangeretur, et fieret quod Salomon dicit: *Patientia lenietur princeps, et lingua mollis frangit iram.* Ipse vero rex sufferentiam nostram multiplici legatorum suorum arte deludens, usque adeo contra monita nostra videtur animum obdurasse, ut nec contra prænominatum archi-episcopum deferveat, nec de perversis statutis illis quidquam minui patiatur: immo et ipsam Cantuariensem ecclesiam plurimo detrimento possessionum suarum afficiat, et in ipso eam ecclesiastico ministerio antiqua spoliet dignitate. Nuper enim quum filium suum coronari voluerit, contempto eodem archi-episcopo, ad cujus hoc officium de antiquo jure noscitur pertinere, per manum tuam frater archi-episcope, et in aliena provincia, diadema regni ei fecit imponi.

In coronatione autem illius nulla ex more de conservanda ecclesiæ libertate cautio est præstita, vel sicut aiunt, exacta, sed juramento potius dicitur confirmatum, ut regni consuetudines, quas avitas dicunt, sub quibus dignitas periclitatur ecclesiæ, illibatas omni tempore debeat conservare. In quo etsi multum prænominati regis vehementia nos con-

turbat, amplius tamen de vestra et aliorum coepiscoporum vestrorum possumus infirmitate moveri; qui quod dolentes dicimus, *facti sunt arietes non habentes cornua; abiistis absque fortitudine ante faciem subsequentis.* Et si licere forte tibi, frater archi-episcope, in propria provincia potuisset, quomodo tamen in aliena provincia, et illius præcipue, qui exulare pro justitia, et fere solus, exire voluit, et dare gloriam Deo, tibi licuerit, nec de ratione possumus nec de sanctorum patrum constitutionibus invenire. Quod si ad excusationem tantæ prævaricationis quisquam objiciat, in aliis quoque regnis gravia plurima et enormia perpetrari, in veritate possumus respondere, quod nullum adhuc regnum in tantum divinæ legis contemptum invenimus corruisse, ut scriptis et juramentis episcoporum tam manifestas enormitates fecerit communiri. Nisi quisquam illud impudenter allegat, quod schismatici postmodum, et a fidelium communione præcisi inaudita et damnabili superbia commiserunt.

Unde quia juxta verbum prophetæ, factum est in vobis perversum quid ultra omnes alias provincias in usurpationibus suis, et post tam iniquas consuetudines juramento firmatas non adjecistis resumere scutum fidei, ut staretis pro domo Domini in die prælii, sed posuistis corpus vestrum in terra, ut per vos fieret via transeunti, ne si diutius tacuerimus, una vobiscum in die judicii damnationis sententia involvamur, auctoritate sacrosanctæ Romanæ, cui Deo auctore ministramus, ecclesiæ, ab omni officio episcopalis vos suspendimus dignitatis, sperantes quod sub disciplina saltem et paterno verbere constituti, redire tandem ad cor, et de tuenda debeatis ecclesiæ libertate satagere. Si vero nec sic episcopalis officii zelum resumpseritis, nos adhuc auctore Domino,

quod nobis imminet, faciemus. Vos videte ne illud vobis dicatur, quod cuidam dictum est per prophetam: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi.* Nos enim quia locum Petri illius, Deo, prout ipsi placuit, disponente, conspicimur obtinere, qui a prædicatione verbi Dei nec verberibus, nec vinculis potuit coerceri, non debemus sub ambigua exspectatione pacis creditam nobis divini verbi pecuniam reponere in sudario, et alligatam eam tamdiu servare, donec paulatim lucrandi hora decurrat, et creditor veniens nos conveniat de reddenda ratione. Datum Ferentini decimo sexto calendas Octobris.

EPISTOLA CCL.—AD REMENSEM ARCHI-EPISCOPUM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili patri Henrico Remensium archi-episcopo salutem et apostolicam benedictionem.

Inter cæteras divinæ operationis actiones, illud Deo et nobis gratissimum reputamus, quod venerabilem patrem nostrum Cantuariensem archi-episcopum in angustiis et anxietatibus suis sereno cultu respicere, et ei gratiæ pariter et consolationis tuæ favorem ex consueta curasti clementia exhibere. Quia vero nunc ope et consilio maxime opus habet, magnificentiam tuam per apostolica scripta rogamus, monemus et exhortamur in Domino, quatenus pietatis intuitu, et pro reverentia B. Petri et nostra et consideratione religionis et dignitatis suæ, ipsum et suos gratia, honore pariter et dilectione prævenias, sibique in adversitatibus suis consolationis et favoris tui solatium exhibeas; ita quod inde ab omnipotenti Deo æternam possis retributionem recipere, et nos quod eidem

impenderis nobis specialiter impensum putantes, fraternitati tuæ utcumque teneamur propter hoc gratias exhibere. Data Laterani, iii cal. Februarii.

EPISTOLA CCLI.—AD ROTRODUM ROTOMAGENSEM ARCHI-EPISCOPUM.

Alexander papa Rotrodo Rothomagensi archi-episcopo, et suffraganeis ejus.

QUANTA mala, et quot incommoda per carissimum in Christo filium nostrum Henricum, iliustrem Anglorum regem, Romanæ ecclesiæ et nobis acciderint, postquam ex parte ab ejus devotione se absentavit, ex eo manifeste percipitur, quod illi viro scelerato, perfido, et crudeli, et hujus schismatis et erroris magistro Reginaldo, quondam cancellario, communicans per suos, quos ad Fredericum dictum imperatorem transmisit, occasionem et materiam præstitit, quod idem Fredericus inductus est ad illud detestandum et profanum juramentum, immo perjurium faciendum. Nos autem hæc omnia post terga rejicientes, et magnifica et larga devotionis beneficia, quæ a principio hujus turbationis nobis et ecclesiæ exhibuit, ante oculos semper habentes, ipsum per literas nostras, et demum per probos et honestos viros paterna sæpe benignitate monuimus, et animum ejus nisi sumus apostolica mansuetudine delenire, exspectantes quod excessum suum recognosceret, et animi impetum regia clementia temperaret. Quia igitur, etsi non fuerit in schisma lapsus, tamen ecclesias et ecclesiasticas sui regni personas plus debito gravat, et eorum jura confundit atque perturbat, et omnia ad se trahere et sibi vendicare contendit, fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, qua-

tenus sibi hæc omnia fideliter proponentes, eum per omnipotentem Dominum, et ex parte beati Petri et nostra commoneatis, et exhortari curetis, quod matrem suam Romanam ecclesiam consueta reverentia ac devotione cognoscat, et ecclesias et regni sui ecclesiasticas personas diligat et honoret: et venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem archi-episcopum, qui ei fidelis est et devotus, ad ecclesiam suam revocare studeat, et honorifice, sicut decet, tractare. Jura quoque et bona ipsius et aliorum regia protectione manuteneat et conservet. Si autem a suæ intentionis proposito declinare noluerit, indubitanter timere poterit, ne Deus propter hoc in ipsum et posteros ejus graviter vendicet. Neque nos id poterimus dissimulare, nec diutius impunitum relinquere. Quoniam pater filium, quem diligit, corripit et castigat. Dat. Lat. xvii cal. Junii.

In eundem modum Burdigalensi et suffraganeis ejus.

EPISTOLA CCLII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Rotrodo Rothomagensi archi-episcopo.

Quoniam de persona tua præ cæteris coepiscopis tuis et aliis personis ecclesiasticis, quæ in terra illustris Anglorum regis consistunt, specialem fiduciam obtinemus, et te nobis et ecclesiæ Romanæ sincerissima novimus devotione adstrictum, tibi negotium venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi de pace et reconciliatione sua commisimus exequendum. Inde siquidem est, quod fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, necnon et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus in præscripto negotio ita te constantem et diligentem omni timore et dubitatione remota exhibeas, quod præfatus

rex pontificalem in te maturitatem et constantiam inveniat, et te Deum et officii tui debitum magis quam hominem revereri cognoscat; nos quoque spe illa, quam de tua persona jam pridem concepimus, et sæpius experti sumus, nequaquam frustremur, nec te ad præscripti negotii executionem præ cæteris personis, quæ in terra memorati regis esse noscuntur, specialiter elegisse debeamus merito pœnitere, sed tuam potius super hoc sollicitudinem et diligentiam teneamur multipliciter commendare.

EPISTOLA CCLIII.—AD EUNDEM ET BERNARDUM NIVERNENSEM EPISCOPUM.

Alexander papa Rotrodo Rothomagensi, et Bernardo Nivernensi episcopo.

Carissimus in Christo filius noster Henricus illustris Anglorum rex, nobis per literas et nuncios significavit, quod ipse venerabili fratri nostro Thomæ archi-episcopo Cantuariensi concesserat, ut pro amore Dei et nostro, necnon et ecclesiæ Romanæ, ad ecclesiam suam secure veniret, et eam atque omnes possessiones suas, sicut habuit antequam exiret, dum in gratia sua esset, in pace teneret atque haberet: et sui similiter qui exierant cum eo. Verum jam dicti nuncii nobis inter cætera proposuerunt, quod præfatus rex graviter provocatus firmaverat se memoratum archi-episcopum in osculo nullatenus recepturum, cui tamen primogenitus filius suus pro amore Dei et nostro vice sua osculum exhiberet. Magister quoque Vivianus ad præsentiam nostram reversus nobis diligentius intimavit, quod jam dicto archi-episcopo, sicut in colloquio apud montem martyrum habito intellexerat, gratiam et amorem suum concederet, et

ipsum possessiones suas, sicut prædecessor ejus eas unquam melius habuerat, faceret obtinere, necnon et mille marcas ei pro apparatu suo ad præsens conferret.

Inde siquidem est, quod nos de prudentia, discretione quoque vestra et honestate plenam in omnibus spem fiduciamque tenentes, et quod nobis et ecclesiæ Romanæ sincerissima estis devotione adstricti, nihilominus attendentes, vos ad prænominatum regem et archi-episcopum pro hujus pacis executione duximus transmittendos. Quocirca fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus atque præcipimus, necnon et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus in unum convenientes ad eundem regem infra mensem post harum susceptionem literarum iter arripiatis, et eum ex parte Dei et nostra diligentius ac sollicitius moneatis et multimodis inclinare curetis, quod sæpedicto archi-episcopo pacem et securitatem suam concedat, et eum ob divinæ majestatis reverentiam et pro honore beati Petri ac nostro, necnon et pro salute sua in osculo pacis recipiat, et ipsi ac suis universas possessiones eorum, sicut unquam eas melius habuerit, quemadmodum per plerosque nuncios nostros, et maxime per dilectum filium nostrum Willelmum tituli S. Petri ad vincula Presbyterum cardinalem, atque præscriptum Vivianum ipsum facturum promisisse accepimus, clementer restituat, et illum ad ecclesiam suam faciat secure redire, et ibidem in pace manere. Archi-episcopum etiam ad illam pacem suscipiendam ex parte nostra studiosius exhortemini, et eum ut erga regem quantum salva libertate ecclesiæ et absque periculo suo ac suorum potest, se humiliet, instantius moneatis.

Veruntamen si rex ad solutionem mille marcarum, de quibus supra fecimus mentionem, inclinari non

possit, nolumus ut pax propter hoc aliquatenus impediatur, si alia rex velit complere. Quod si ea quæ nobis promisit, et maxime de integra possessionum ablatarum restitutione, et illa etiam quæ sibi de osculo significavimus, nisi forte archi-episcopus osculo filii velit esse contentus, infra quadraginta dies post commonitionem nostram noluerit adimplere, vos totam terram ejus cismarinam auctoritate beati Petri et nostra, omni contradictione et appellatione remota, interdicti sententiæ subjiciatis, et in ea omnia divina, præter baptisma parvulorum, et pœnitentias morientium prohibeatis officia celebrari, nisi forte vobis omnino constaret, quod sæpe fatus rex Henricus hæc in brevi post quadraginta dies elapsos adimpleret, aut archi-episcopus osculum filii pro sua velit suscipere.

Si autem pax fuerit cooperante Domino consummata, vos eundem regem non statim pace facta, sed post aliquantulum intervallum secundum discretionem vestram interpositum, ex parte Dei et commonitione vestra adire curetis, et ei in delictorum suorum veniam injungatis, quod consuetudines pravas, et illas maxime quas ipse de novo adjecit, et quæ contra salutem suam et libertatem ecclesiæ fuerint, deleat penitus et condemnet: et episcopos atque alias personas regni ab earum observatione absolvat, ac fructus perceptorum redituum archi-episcopo et suis restituat. Quod si vestræ in hac parte commonitioni non adquieverit, vos quæ de consuetudinibus illis fuerint abolenda nobis una cum ipso archi-episcopo, necnon et quod rex de perceptorum fructuum restitutione facere velit, vestris literis quanto celerius poteritis, plenius intimare curetis. Verum si certam spem de pace et reconciliatione facienda conceperitis, vos universos excommunicatos, qui absolvendi fuerint, absolvatis, ita quidem quod nisi pax fuerit subsecuta, ipsos in

priorem excommunicationem nullius contradictione vel appellatione obstante continuo reducatis.

Præterea si rex ad osculum præstandum nullatenus poterit induci, vos archi-episcopum inducere laboretis, quod si id absque periculo personæ suæ et suorum fieri posse cognoverit et in consilio suo invenire potuerit, osculo filii contentus existat. Quod si uterque vestrum his exequendis interesse non poterit vel noluerit, quod tamen non credimus, alter non minus ea quæ prædicta sunt, non differat adimplere. Ad hæc vobis præcipimus ut sæpedictum regem super eo, quod dilectum filium nostrum P[etrum] archi-diaconum Papiensem, ad eum a dilecto filio nostro Gratiano subdiacono et notario, et magistro Viviano transmissum, quidam sui ad nutum illius, ut dicitur, et de mandato ejus ceperunt, et quibusdam rebus ejus privatum inhoneste tractaverunt, durius increpetis, et eos quos in eundem P[etrum] et illius socios clericos violentas manus injecisse constiterit, appellatione remota excommunicatos publice nuncietis, et ab omnibus præcipiatis sicut excommunicatos vitari, donec ablata restituant, injuriam passis congrue satisfaciant, et ad nos cum vestris literis satisfacturi accedant. Illud quoque regi diligentius intimetis, quod jam dictus Gratianus non aliud quam fecit, salvo mandato nostro, facere potuisset. Quod si attentasset, nos id procul dubio irritaremus. Si quis autem quod ipse vel ejus socius aliud secundum mandatum nostrum potuisset fecisse, regi proposuisset, ei verum nequaquam suggessit. Datum Beneventi decimo quarto calendas Februarii.

EPISTOLA CCLIV.—AD EOSDEM.

Alexander papa Rothomagensi et Nivernensi episcopis.

QUONIAM de vestræ devotionis ac sinceritatis fervore, discretione quoque, maturitate et prudentia vestra plenam in omnibus spem fiduciamque tenemus, vos ad executionem pacis venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi, præ cæteris regni Francorum personis elegimus, et ad carissimum in Christo filium nostrum Henricum illustrem Anglorum regem, sicut per alias vobis literas significavimus, propter hoc duximus transmittendos. Unde quoniam eundem regem postmodum in Angliam audivimus transfretasse, ne forte prædicti archi-episcopi negotium propter hoc possit quomodolibet impediri sive protendi, fraternitati vestræ per iterata scripta mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus sicut gratiam beati Petri ac nostram caram habetis, et nos et ecclesiam Romanam de honestate ac constantia vestra volueritis aliqua de cætero ratione confidere, in unum pariter convenientes ad memoratum regem eundi infra viginti dies post harum susceptionem literarum, omni excusatione postposita, nisi id jam forte feceritis, iter arripiatis, et ad eum festinare curetis. Quum autem ejus præsentiam habueritis, vos ipsi ea, quæ in aliis literis nostris vobis expressimus, sicut viros pontificalis constantiæ decet, omni dubitatione et timore remoto instantissime proponatis, et eundem ad illorum executionem ex parte nostra studeatis modis omnibus invitare. Quod si rex ea quæ nobis promisit, et maxime de integra possessionum ablatarum restitutione, et plena pace archiepiscopo ac suis reddenda, necnon et super osculo

eidem præstando, nisi forte osculo filii velit esse contentus, infra quadraginta dies post commonitionem vestram adimplere noluerit, aut certe arte aliqua, sive ingenio per se vel per suos effecerit, quominus ad eum juxta præceptum nostrum possitis accedere, et ipsi ea quæ a vobis super his vestræ sollicitudini sunt injuncta, cum omni libertate et securitate proponere, vos in totam terram ejus cismarinam auctoritate beati Petri et nostra, omni contradictione et appellatione remota, interdicta sententiam proferatis, et in ea omnia divina præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium prohibeatis officia celebrari, quemadmodum in aliis literis, quas vobis inde direximus, constat expressum fuisse. Literas quoque nostras, quas super observatione interdicti archi-episcopis et episcopis terræ suæ, quæ citra mare consistit, transmittimus, eisdem omni excusatione postposita destinetis, et ipsis ex parte nostra firmiter injungatis, quod interdictum nostrum nullius timore, prohibitione, vel appellatione obstante, per suas parochias irrefragabiliter servent, nec contra hoc aliquo modo venire præsumant. Quod si aliquis archi-episcopus, vel episcopus, aut alia quælibet persona interdictum vestrum observare contempserit, vos eum ab officii sui executione sublato appellationis remedio suspendatis. Et si nec sic resipuerit, in eum excommunicationis sententiam promulgetis. Sæpedicto vero regi præter ea quæ præscripta sunt, viva voce vel literis vestris constantissime proponatis: quod si nec sic resipuerit, personæ suæ, sicut nec Frederico dicto imperatori fecimus, nequaquam parcemus, sed in eum potius excommunicationis sententiam absque dubio proferemus. Volumus autem et sub obtentu gratiæ Dei et nostræ districte vobis injungimus, ut in his quæ prædiximus exequendis omnem, quam convenit et

oportet diligentiam et studium adhibeatis. Et si uterque vestrum adesse non poterit vel noluerit, quod tamen non credimus, nec conveniens nec tolerabile esset, alter non minus ea quæ prædicta sunt, omni dubitatione et timore sublato adimpleat.

EPISTOLA CCLV.—AD EOSDEM.

Idem eisdem.

Quoniam in aliis literis, quas vobis super negotio venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archiepiscopi destinavimus, de excommunicatis suis expressum discretioni vestræ mandatum nos dedisse recolimus, ut eos certa spe pacis concepta deberetis absolvere, fraternitati vestræ per iterata scripta mandamus atque præcipimus, quatenus si eos per vos absolvi contigerit, ipsos secundum ecclesiæ Romanæ formam et consuetudinem absolvatis. Illis autem qui præfati archi-episcopi, aut commissæ sibi ecclesiæ possessiones, sive clericorum suorum beneficia detinuerunt, et fructus etiam perceperunt, vel adhuc detinent sive percipiunt, et maxime Gaufredo archidiacono Cantuariensi, si ipsum ecclesiam de Otteford per manum laicam, sicut audivimus, cepisse et tenere constiterit, nulla ratione absolutiouis beneficium indulgeatis, nisi prius cautionem sufficientem exhibeant, quod memorato archi-episcopo beneficia, quæ detinent, sine dilatione restituant, et fructus inde perceptos absque diminutione persolvant. Quod si post cautionem exhibitam et absolutionem acceptam adimplere noluerit, vos illos in priorem excommunicationis sententiam, omni excusatione et appellatione postposita, reducatis, et ab omnibus faciatis auctoritate nostra sicut excommunicatos usque ad condignam satisfactionem vitari.

EPISTOLA CCLVI.—AD EOSDEM.

Alexander papa Rotrodo Rothomagensi archi-episcopo et Bernardo Nivernensi episcopis.

Noverit discretio vestra nos Gilberto Londoniensi episcopo per nostras literas significasse, ut si a sententia, quam venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archi-episcopus in eum protulit, absolvi voluerit, ad præsentiam vestram vel alterius, si uterque adesse non potest, accedat, et a vobis præstito juramento, quod nostro debeat parere mandato, absolutionem recipiat. Inde siquidem est, quod vos ei, sicut viro religioso, literato, provido, et discreto, in omnibus, quantum cum Deo et justitia possumus, cupientes deferre, et dilecti filii nostri magistri David Londoniensis ecclesiæ canonici postulatione inducti, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si memoratus episcopus ad vos pro absolutionis receptione accesserit, vos ipsum accepto ab eo juramento, quod nostro de præscripta sententia parebit mandato, sublato appellationis remedio absolvatis, ita quidem quod nullum propter hoc dignitatis, ordinis, aut officii periculum debeat sustinere, aut aliquam infamiæ notam incurrere. Absolutione autem facta id prænominato archi-episcopo per literas vestras significetis, et ei ex parte nostra firmiter præcipiatis, et in virtute obedientiæ injungatis, quod absolutionem ejus occultam habeat et omnino secretam, donec absque ipsius episcopi periculo valeat propalari. Quod si uterque vestrum his exequendis interesse non poterit, alter non minus ea, prout diximus, exequatur. Valete.

EPISTOLA CCLVII.—AD EOSDEM.

Alexander papa Rotrodo Rothomagensi arch. et Bernardo Nivernensi episcopo.

Audito et intellecto, quod carissimus in Christo filius noster, Henricus illustris rex Angliæ, divina gratia inspiratus, et instantia commonitionum et exhortationum nostrarum devictus, venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archi-episcopo apostolicæ sedis legato, gratiam et pacem suam restituerit, lætati sumus plurimum et gavisi. Et exinde universali ecclesiæ magnum bonum et incrementum credimus auxiliante Deo proventurum. Verumtamen quoniam quidam, tam clerici quam laici, in regno ejus constituti, plus faventes terreno principi, quam regi æterno, pro eo quod tam ecclesias, quam alia jura Cantuariensis ecclesiæ illicite et enormiter occuparunt, ab eodem archi-episcopo excommunicationis fuere vinculo innodati, quos a vestra fraternitate, si spes certa esset de pace complenda, sub certa forma mandavimus absolvi, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus et in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus nisi illi qui excommunicati fuerunt et a vobis vel de mandato vestro secundum formam nostram absoluti sunt, et ecclesias et possessiones Cantuariensis ecclesiæ, et omnium suorum, et omnes fructus inde perceptos infra viginti dies post commonitionem ipsius Cantuariensis et suorum, si pacem habuerint vel non habuerint, resignaverint, eos in eandem sententiam, in qua prius fuerunt, infra quindecim dies postquam exinde requisiti fueritis, fulti nostra auctoritate omni occasione postposita revocetis, donec ab ipsis omnia supradicta compleantur. Si vero aliqui clerici ex ipsis præsumpserint cele-

brare divina, vel divinorum interesse celebrationi, vel aliquem sacerdotem ad celebrandum coegerint, ipsos omni officio et beneficio privatos denuncietis, et per totam terram regis faciatis privatos denunciari. Si vero laici fuerint, excepto rege et filio suo, qui talia præsumpserint, eis duram comminationem faciatis, et formidinem incutiatis et terrorem, quod nisi desiterint, graviori pœna plectantur, et quousque satisfaciant, a ferendo testimonio repellantur. Datum Anagniæ septimo idus Octob.

EPISTOLA CCLVIII.—AD EUNDEM ROTROCUM.

Alexander papa Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo.

Quum hi, qui superiorem obtinent dignitatem, ita virtutis et fidei robore deberent muniri, ut pro justitia et pro ecclesiastica libertate tuenda se ipsos inexpugnabilem murum opponant, dolemus admodum, quod plus in episcopis Angliæ terreni principis reverentia, quam pontificalis honor valuit dignitatis. Ipsi, non solum consuetudines, quas rex eis proposuit ecclesiasticæ rationi contrarias, juraverunt, sed etiam filio ejus, in depressionem dignitatis et justitiæ venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archiepiscopi et ecclesiæ suæ, coronam imposuerunt. Quia vero tam gravem et enormem excessum nec possumus nec debemus relinquere impunitum, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus literas, quas Eboracensi archi-episcopo et episcopis Angliæ dirigimus, per nuncium tuum, postposita occasione, transmittas, et facias assignari. Præterea, utrum

Baiocensis et Sagiensis episcopi coronationi quam diximus, interfuerint, diligenter inquiras. Et si eos interfuisse repereris, nobis ut in eos vindicemus, significes. Sane prædictum Sagiensem, qui ministerio Dei neglecto tanquam curialis factus est, sicut dicitur, rusticorum spoliator, et scelerumultor, si ita est, vel ministerio regio, aut episcopatui abrenunciare compellas. Si enim curiales prohibentur ad sacros ordines promoveri, multo minus, qui sunt in sacris ordinibus constituti, inter curiales debent assumi.

EPISTOLA CCLIX.—AD EUNDEM ET AMBIANENSEM EPISC.

Alexander papa venerabili fratri Rothomagensi archi-episcopo et Ambianensi episcopo.

Et ipsa loci vicinitas et fama vulgata per orbem vos ignorare non patitur, quomodo frater noster Rogerius Eboracensis archi-episcopus, apostolicæ sedis legatus, ab officio fuerit, quibusdam caussis intervenientibus, pontificali suspensus. Ex qua re, sicut a pluribus dictum est et prædicatum, contigit quod illud immanissimum scelus et nefandum flagitium de sanctæ recordationis Thoma quondam Cantuariensi archi-episcopo fuerit perpetratum. Nam quum illustri Anglorum regi nunciatum fuisset, quod præfatus Cantuariensis ei, et regno suo, et episcopis tantam injuriam irrogasset, rex in tantum turbatus est et indignatus, quod quidam de circumstantibus ejus commotionem percipientes, ei volentes placere, instinctu diabolico præfatum Cantuariensem armata manu aggressi sunt, et ipsum, prout nostis, atrociter in propria ecclesia occiderunt, in qua profecto debe-

rent esse securi homicidæ. Quod utique tanto majori animos audientium horribilitate perfundit, et eis, qui tantæ atrocitatis occasio fuisse dicuntur, majorem generat infamiam, quanto scelus crudelius et facinus gravius reputatur. Verum quum prædicti regiis nuncii nulla ratione sua a nobis possent instantia obtinere, ut ejusdem archi-episcopi, vel aliorum episcoporum, qui pro caussa simili fuerant excommunicati vel interdicti purgationem in partibus illis committeremus, per nuncios proprios regis, et per suas et aliorum magnorum virorum literas ad nos missas idem archi-episcopus nobis significavit, quod ob fervorem devotionis et fidei, quam ab hujus turbationis initio circa nos et ecclesiam gessit, Fredericus dictus imperator et persequutor ecclesiæ, sibi noluit, quod ad nos posset venire, securitatem præstare, licet voluntarius esset, et paratus venire, et se coram nobis purgare, nisi viarum obstacula eum retardassent. Unde quoniam ipsius archi-episcopi fidem et devotionem circa nos, et ecclesiam, puram et sinceram, et immutabilem comperimus, nos suæ devotionis intuitu provocati, et consideratione præfati regis Anglorum, cui quantum cum Deo et justitia possumus, volumus placido vultu deferre, nihilominus inclinati, eidem iter veniendi ad nos clementer et benigne, de communi fratrum nostrorum consilio, remisimus, et vobis de quorum prudentia et honestate confidimus, negotium ejus duximus committendum. Ideoque fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus in confinio terræ regis Francorum et regis Angliæ, in Marchia videlicet, in unum pariter quam citius poteritis convenientes, præfatum archi-episcopum convocetis, et accitis vobiscum viris religiosis et discretis, si idem archi-episcopus cum duabus majoribus et melioribus personis ecclesiæ suæ, quæ

sint bonæ famæ et integræ opinionis, vel si fieri non poterit, cum duabus aliis de canonicis suis, qui vita et conversatione et fide non habeantur inferiores personis, magistro scilicet Vacario, et magistro Angero, aut duobus aliis, qui eis meritis æquiparentur, aut si eos præsentes habere non potuerit, cum duobus prioribus vel abbatibus probatæ vitæ ac conversationis, de quibus verisimile sit, quod non debeant pejerare, coram positis sacrosanctis evangeliis, juret quod pravas illas consuetudines, nec juramento præstito, nec fide data, seu scripto firmaverit, neque se promiserit servaturum: neque scripto, verbo, vel facto, scienter regem provocaverit, propter quod prænominatus archi-episcopus occisus vel fuerit vel in corpore pœnam pertulerit: neque literas vestras, quibus ne filio regis coronam imponeret, præcipiebatur, receperit: neque eas sibi cognoverit præsentari, aut scienter fecerit quominus præsentatæ fuissent, ipsi nostra freti auctoritate officii sui plenitudinem incunctanter restituatis. Sane, si his exequendis aliquo evidenti et necessario impedimento interesse ambo non potestis, alter vestrum cum religiosis, et discretis, et magnæ auctoritatis viris provinciæ illius, qui absens fuerit, ea secundum quod dictum est, maturius exequatur. Datum Tusculani decimo calendas Novembris.

EPISTOLA CCLX.—AD EOSDEM.

Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus suis, Rotrodo Rothomagensi archiepiscopo, et episcopo Ambianensi, salutem, et apostolicam benedictionem.

Quia nonnunquam evenit facilitatem veniæ, sicut scriptum est, delinquendi incentivum præbere, ne vel

perniciosum exemplo sit, vel nobis ad injustitiam debeat imputari, nolumus, ut alias venerabilis frater noster Eboracensis archi-episcopus licet multa instantia aliter a nobis debere fieri postulaverit, innocentiam demonstret, quam ut ei, si hoc fecerit in cismarinis partibus liceat officium suum exercere. Alioquin veremur, ne jam natum ulcus in saniem computrescat. Vobis igitur per apostolica scripta mandamus, ut præsentis purgationis veritate studiosius inquisita, sic coram vobis manifestum fiat examen, ut mandato nostro fraternitati vestræ super hoc nuper directo nihil penitus derogetur. Quoties enim talium, tantarumque rerum veritas est asserenda, si non diligentior cautela vel inquisitio caussæ succurrat, periclitantur præmia cognoscentis et opinionis facile poterit incurrere detrimenta.

EPISTOLA CCLXI.—AD EOSDEM.

Alexander episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Rotomagensi archi-episcopo et Ambianensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

FRATERNITATI vestræ non credimus esse incognitum, quum fama referente sit in magna parte orbis vulgatum, qualiter fratres nostri Gilbertus Londoniensis et alii episcopi Angliæ, quibusdam causis intervenientibus, quondam fuerint ab officio suo auctoritate nostra suspensi, et alii excommunicationis vinculo innodati. Quumque per recolendæ et sanctæ memoriæ Thomam quondam Cantuariensem archi-episcopum literæ nostræ super suspensione et excommunicatione illorum in regno Angliæ publicatæ fuissent, et hoc regi esset Angliæ nunciatum, tantam ex hoc adversus eundem archi-episcopum indignationem, amaritu-

dinem et turbationem concepit, et ita eam vultu et gestu ostendit, quod quidam de circumstantibus, [putantes] se ei dignum et acceptum obsequium impendere et sibi ob id ejus gratiam comparare plenius et favorem, in præfatum Cantuariensem cum armis iniquitatis et impietatis irruentes, eum in ecclesia sua ante altare atrociter et crudeliter occiderunt, non cogitantes quam flagitiosum sit in Christum Dei manum mittere, et sponsam Christi ejus sanguine cruentare. His autem, qui tantæ atrocitatis et flagitii occasio fuisse dicuntur, horribilitas facinoris tanto majorem generavit infamiam et eorum magis denigravit honestatem, quanto scelus crudelius et facinus detestabilius reputatur. Cæterum quum prædictus rex per nuncios suos apud nos multa instantia laborasset, ut eorum purgationem, quos de hac re infamia resperserat, in partibus illis committeremus recipiendam, huic rei noluimus aliquatenus consentire, quia si qui apparerent qui eos vellent impetere, in præsentia nostra causam disposueramus discutere, aut non apparentibus impetitoribus illos decreveramus super hoc ad rationem ponere, et eis purgationem indicere, quam cognosceremus ad tantam abolendam infamiam expedire. Sane quum nulli apparuissent qui vellent eos impetere, et prædictus Londoniensis, obstante sibi debilitate corporis, ad tantum laborem suscipiendum non esset sufficiens et in via plurima discrimina et pericula imminerent, dilectos filios nostros R. archidiaconum suum et magistrum Ricardum et magistrum Hugonem, clericos ejus, ad præsentiam nostram transmisit, ut pro se coram nobis purgationem præstarent. Nos autem cum fratribus nostris, utrum apud nos illius purgatio esset recipienda, studiosius deliberantes, tandem decrevimus vobis purgationem ipsam suscipiendam committere, quia vobis et eidem episcopo

magis honestum et expediens esse cognovimus, ut in loco ubi amplius infamia crebrescit, ejus purgatio reciperetur et suam episcopus innocentiam demonstraret. Quapropter de vestra religione et prudentia et honestate plenius confidentes, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatinus in confinio regis Francorum et regis Angliæ, in Marchia videlicet, citius post literarum nostrarum inspectionem quam poteritis, in unum pariter convenientes prædictum episcopum convocetis ante vos, et adscitis viris religiosis et discretis, si idem episcopus cum sexta manu religiosarum abbatum et priorum monachorum et canonicorum regularium probatæ vitæ et conversationis, aut monachorum quos secum habet et canonicorum ecclesiæ suæ, qui sint integræ famæ et opinionis, et de quibus veri simile sit quod non velint pejerare, coram positis sacrosanctis Evangeliis juraverit, quod nec scripto nec verbo vel facto regem scienter provocaverit, propter quod prænominatus Cantuariensis occisus fuerit, vel etiam in corpore pœnam protulerit, ei, nostra freti auctoritate, officii sui plenitudinem, absque opinionis et famæ suæ diminutione incunctanter restituatis. Sane si his exsequendis aliquo evidenti et necessario impedimento interesse ambo non poteritis, alter vestrum cum religiosis et discretis et magnæ auctoritatis viris provinciæ illius, qui absens fuerit negotium ipsum maturius exsequatur. Datum Tusculani iii calend. Mart.

EPISTOLA CCLXII.—AD WILLELMUM SENONENSEM ARCHIEP.

Alexander papa Willelmo Senonensi archi-episcopo.

Literas, quas nobis super negotio venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi

devotio tua transmisit, gratanter admisimus, et eas diligenter curavimus ac studiose audire. Verum quoniam Londoniensis episcopus ad nos nequaquam accessit, nihil de caussa sua statuimus, sed, si ad nos venisset, nos jam dicto archi-episcopo quantum salva conscientia nostra fieri posset, suam justitiam studeremus conservare. Qualiter autem in caussa ista processimus, ei jam ex parte, necnon et carissimo in Christo filio nostro Ludovico illustri Francorum regi, sicut tibi viva voce injunximus, satis credimus innotuisse. Nos enim nihil inde post discessum tuum mutavimus, nec in posterum duximus immutandum, licet præfatus rex Anglorum nos exinde per consules Lombardiæ, qui una cum nuncio ejus coram nobis præsentes erant, magna eis promissione facta, necnon et per nuncios carissimi in Christo filii nostri Manuelis illustris Constantinopolitani imperatoris instantissime sollicitarent, ut ei tempus deberemus aliquantulum prolongare. Et quoniam ipsius archi-episcopi caussam, nostram et ecclesiæ reputamus, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus venerabiles fratres nostros, Rothomagensem archi-episcopum et Nivernensem episcopum, super diligenti ac festinanti executione præcepti nostri studiose commoneas, et viva voce vel literis, si utrumque non poteris præsentem habere, instantius exhorteris. Quod si adhuc in negotio illo nullatenus processerunt, tu ipsos ex parte nostra durius increpes, et gravius redarguere non omittas. Si autem eos in præfati regis terram, sententiam interdicti juxta præceptum nostrum proferre contigerit, tu eam per ejusdem regis terram, quam in tua provincia habere dignoscitur, omni excusatione et appellatione remota firmam et inconcussam observos, et ab omnibus facias, quantum in te est, irrefragabiliter observari.

EPISTOLA CCLXIII.—AD EUNDEM ET ROTOMAGENSEM ARCHI-EPISCOPUM.

Alexander papa Senonensi et Rotomagensi archi-episcopis.

Molestias et angustias et anxietates, onera et gravamina, quæ venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archi-episcopus pro honore et libertate ecclesiæ invicta fortitudine sustinuit, et æquo animo toleravit, quoties ad memoriam nostram reducimus, toties super ejus admirandæ virtutis et patientiæ constantia noster animus hilarescit: et circa eum de die in diem magis ac magis nostræ dilectionis affectus excrescit. Inde est, quod nos ei, tamquam fratri carissimo, et præcipuo membro ecclesiæ super variis molestiis et pressuris dignæ consolationis remedium providere volentes, et carissimi in Christo filii nostri Henrici illustris Anglorum regis, qui quanto eidem archi-episcopo majores persecutiones et molestias intulit, et amplius Christum gravavit, tanto magis deliquit, nec potest tantum expiare delictum, nisi restituatur ablatum, consultius prospicere cupientes saluti, fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus infra viginti dies post harum susceptionem eundem regem ex parte nostra diligenter conveniatis, commonere propensius et exhortari curetis, ut pacem quam cum eodem archi-episcopo verbotenus fecit, executione operis compleat. Nihilominus etiam eidem regi suggeratis, ut postmodum omnia ablata restituat, damna data resarciat, pravas et execrabiles consuetudines omnino præcidat. Si autem infra triginta dies post commonitionem vestram, pacem, quam statuit et promisit, consummare noluerit,

in tota terra ejus cismarina omnia divina, præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium, remoto appellationis obstaculo, prohibeatis officia celebrari: et sententiam ipsam usque ad condignam satisfactionem faciatis inviolabiliter observari. Quod si alteruter vestrum, aliqua necessitate obstante, hujus rei executioni non potuerit aut noluerit interesse, quod tamen nollemus, nec expediret, alter non minus id, quod dictum est, exequatur. Datum Anagniæ septimo idus Octobris.

EPISTOLA CCLXIV.—AD TURONENSEM ET SUFFRAGANEOS.

Alexander papæ Turonensi episcopo et suffraganeis ejus, necnon et dilectis filiis aliarum ecclesiarum Turonensis ecclesiæ constitutis.

Noverit industria vestra quod nos venerabiles fratres nostros Rotomagensem archi-episcopum et Nivernensem episcopum ad illustrem Anglorum regem pro pace et reconciliatione venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi destinavimus, iis dantes in mandatis et firmiter præcipientes, quod nisi idem rex ad pacem et concordiam, secundum quod nobis per literas et nuntios promisit suos inclinari potuerit, aut arte aliqua sive ingenio per se vel per suos effecerit quominus ad eum juxta præceptum nostrum accedere et ipsi ea quæ sibi super his sunt a nobis injuncta cum omni libertate et securitate proponere possint, totam terram ejus quæ in regno Francorum consistit, omni contradictione et appellatione remota, subjiciant interdicto et in ea omnia divina præter baptisma parvulorum et pœnitentias morientium prohibeant officia celebrari. Inde siquidem est quod universitati vestræ per apostolica

scripta præcipiendo mandamus et in virtute obedientiæ sub pœna ordinis et officii vobis injungimus quatinus sententiam quam prænominati archi-episcopus, et episcopus, vel alter eorum in præfati regis terram juxta præceptum nostrum tulerint, nullius timore gratia vel prohibitione obstante omni excusatione et appellatione sublata, per vestras parochias firmiter observetis et ab omnibus faciatis quantum in vobis est, irrefragabiliter observari.

In eundem modum Bituricensi archi-episcopo et suffraganeis ejus, necnon et aliis ecclesiarum prælatis.

In eundem modum Burdigalensi archi-episcopo apostolicæ sedis legato et suffraganeis ejus.

In eundem modum Auxitano archi-episcopo et suffraganeis ejus.

In eundem modum universis episcopis, et ceteris ecclesiarum prælatis per Rotomagensem provinciam constitutis.

EPISTOLA CCLXV.—AD CLERUM ET POPULUM REGIS ANGLIÆ.

Alexander papa clero et populo regis Angliæ citra mare et ultra mare.

QUAM gratum Deo et acceptum existat inter discordantes pacem et concordiam reformare, et quam grave et detestabile sit bonum pacis turbare, et jurgia et lites inter aliquos suscitare, universitatis vestræ prudentia non ignorat. Sane, quia de concordia et pace, quæ inter regem Anglorum et venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem archi-episcopum divina cooperante gratia est reformata, non solum ecclesia, sed etiam regnum ipsum magnum bonum et incrementum Deo propitiante recipiet, universitati vestræ monendo mandamus, et vobis sub interminatione excommunicationis præcipimus, ut præscriptam pacem nullus vestrum impedire aut perturbare attentet, sed potius ad incrementum et observationem ipsius pacis modis omnibus intendatis.

EPISTOLA CCLXVI.—AD EOSDEM DE CANONIZATIONE S. THOMÆ.

Alexander papa clero et populo totius Angliæ de canonizatione Sancti Thomæ.

Redolet Anglia fragrantia et virtute signorum, quæ per merita illius sancti et venerandi viri Thomæ, quondam Cantuariensis archi-episcopi omnipotens Deus operatur, et universa lætatur ubique fidelium Christiana religio, pro eo, quod ille, qui est mirabilis et gloriosus in sanctis, sanctum suum post mortem clarificavit, cujus vita laudabilis multa fulsit gloria meritorum, et tandem martyrio consummata est certaminis gloriosi. Quamvis autem de sanctitate ipsius dubitare non possit, qui ejus et laudabilem conversationem attendit, et gloriosam considerat passionem, voluit tamen redemptor ac salvator noster ejus sanctitatis insignia magnificis irradiare miraculis, ut qui pro Christo insuperabilis virtutis constantia necessitates et pericula pertulit, sui laboris et certaminis in æterna beatitudine cognoscatur ab omnibus percepisse triumphum. Nos vero auditis innumeris et magnis miraculis, quæ jugitur per sancti illius viri merita fieri universitas narrat fidelium, et super his non sine magno gaudio per dilectos fratres nostros Albertum tituli sancti Laurentii in Lucina, et Theodwinum tituli sancti Vitalis presbyteros cardinales atque apostolicæ sedes legatos, qui eadem miracula perspicacius didicerunt, quanto amplius sunt loco vicini, præcipue certiores effecti, et plurimi aliarum personarum testimonio fidem, sicut debuimus, adhibentes, prædictum archi-episcopum solemniter in ecclesia magno ibidem clericorum et laicorum collegio præsenti, in capite jejunii, deliberato fratrum nostrorum consilio canoniza-

vimus, ipsumque decrevimus sanctorum catalogo adscribendum. Universitatem itaque vestram monemus, et auctoritate, qua fungimur districte præcipimus, ut natalem prædicti gloriosi martyris diem passionis suæ solemniter annis singulis celebretis, et apud ipsum votivis orationibus satagatis veniam promereri: ut qui pro Christo in vita exilium, et in morte virtutis constantia passionis martyrium pertulit, fidelium jugi supplicatione pulsatus, pro vobis apud Dominum intercedat. Datum Signiæ quarto idus Martii.

EPISTOLA CCLXVII.—AD OMNES EPISCOPOS ANGLIÆ.

Alexander papa omnibus episcopis Angliæ.

Tanquam ex injuncto nobis officio, de universorum jure in sua integritate servando curam tenemur et sollicitudinem gerere ad illorum justitias, qui in partem sollicitudinis nobis commissæ a Domino sunt vocati. Quanto in gradu sublimiori existunt, tanto frequentius retorquere debemus super his majorem diligentiam, et curam propensiorem habere. Hac siquidem consideratione inducti fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in vi obedientiæ injungimus, quatenus super iis, quæ ad ecclesiæ Cantuariensis jura, dignitates etiam, aut libertates spectare noscuntur, vos sine conscientia et assensu venerabilis fratris vestri Thomæ, ejusdem ecclesiæ archi-episcopi, intromittere nullatenus præsumatis, nec occasione appellationis, quam contra eum ad nos fecistis, id aliquatenus attentetis. Quod si aliquis vestrum contra hoc præceptum nostrum quolibet ausu venire præsumpserit, ita in eo excessum istum studebimus, Domino auctore, graviter vindicare, quod

pœna docente agnoscet, quam periculosum fuerit apostolicis contraire præceptis. Datum Laterani, quinto calendas Februarii.

EPISTOLA CCLXVIII.—AD EOSDEM.

Alex. epis. serv. serv. D. venerab. fratribus episc. per Angliam constit. sal. et Apos. benedictionem.

Ad aures nostras vestra noscat prudentia pervenisse, quomodo vos propter gravamina, quæ venerabilis frater noster archi-episcopus Cantuariensis carissimo in Christo filio nostro Henrico illustri Anglorum regi, vobis quoque et regno suæ gubernationi commisso intulerat, ad nostram audientiam appellastis, et proximam Ascensionem Dominicam appellationi terminum præfixistis. Nos vero jam dicti regis, cui, sicut Christianissimo principi, in omnibus, quantum cum Deo et justitia possumus, deferre tenemur, et cujus devotionem sumus in urgenti sumus necessitate experti, et quem inter alios principes orbis præcipua in Domino caritate diligimus, et quadam speciali prærogativa dilectionis amplectimur, precibus inclinati, et utriusque partis laboribus, et expensis parcere cupientes, personas de latere nostro ad ejusdem regis terram duximus destinandas, cum plenitudine potestatis caussam istam, et alias, quas expedire cognoverint, audiendi, et prout sibi Dominus administraverit, canonice terminandi. Quocirca fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus quum a prædictis personis propter hoc fueritis evocati, ad illorum præsentiam accedatis, et quod inter vos exinde judicaverint, suscipiatis firmiter, et servetis. Interim autem, si aliquam de personis illis, quas memoratus archi-episcopus excommunicationis sen-

tentia innodavit, metu mortis laborare contigerit, eundem ab aliquo vestrum qui propinquior fuerit, accepto juramento, quod nostro super hoc, si convaluerit, debeat parere mandato, vel ab alio religioso, et discreto viro secundum præscripti tenorem absolvi concedimus, ita tamen quod coram memoratis personis, quum præsentes fuerint, se jurasse cognoscat. Datum Laterani calendis Decembris.

EPISTOLA CCLXIX.—AD EOSDEM.

Alexander papa universis episcopis Angliæ.

Ad audientiam nostram communi fama referente, et multorum etiam relatione pervenit, quod post instantem turbationem, quæ inter carissimum in Christo filium nostrum Henricum illustrem Anglorum regem, et venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem archi-episcopum, exigentibus peccatis, emersit, quædam prava consuetudo in illis partibus inolevit, scilicet quod laici ecclesias et ecclesiastica beneficia soleant passim in regno Anglorum quibus vellent conferre, et auctoritate sua clericos investire. Unde quoniam id sanctorum patrum institutionibus adeo cognoscitur contraire, ut danti et accipienti de manu laica sit anathema, et hoc in ecclesiasticæ libertatis perniciem non est dubium graviter redundare, nos universas donationes a laicis de ecclesiis quibuslibet hoc turbationis tempore quibuscumque factas auctoritate beati Petri ac nostra omnino cassamus, et irritas esse decernimus. Quapropter universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus universos illos, qui ecclesias, præbendas, vel alia ecclesiastica beneficia ubicumque per Angliam de

manu laica, et maxime hujus turbationis tempore susceperint, diligentius moneatis, et instantius exhortari curetis, quod ecclesias ipsas, præbendas, vel beneficia cum fructibus inde perceptis in manus vestras omni contradictione et appellatione cessante resignent, et eis ad quorum ordinationem jure ecclesiastico spectant, disponendas relinquant.

Quod si ad commonitionem nostram infra quadraginta dies post harum susceptionem non fecerint, vos eos auctoritate nostra, sublato appellationis remedio, cujuslibet timore, gratia, et prohibitione postposita, excommunicationis sententia feriatis, et ab omnibus faciatis per parochias vestras sicut excommunicatos vitari, donec ecclesias præscriptas et alia beneficia ecclesiastica libere resignaverint illis, ad quorum donationem et ordinationem spectant, et in pace dimiserint, et de fructibus inde perceptis dignam ecclesiæ exhibuerint satisfactionem. Si autem in his exequendis negligentes fueritis aut remissi, nos omnes illos, qui ecclesias vel cætera beneficia ecclesiastica præter assensum episcoporum, ad quos eorum donatio spectat, de manu laica, prout superius dictum est, suscepisse noscuntur, nisi præceptis nostris infra terminum præscriptum paruerint, excommunicationis sententiæ auctoritate, qua fungimur, decernimus subjacere: et eos sicut a nobis excommunicatos, præcipimus ab omnibus evitari. Datum Beneventi, decimo quarto calendas Junii.

EPISTOLA CCLXX.—AD EOSDEM ET ALIOS EXTRA EPISCOPATUM EBORACENSEM CONSTITUTOS.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus episcopis, et dilectis filiis abbatibus, et aliis ecclesiarum prælatis, per totam Angliam extra episcopatum Eboracensem constitutis, salutem, et apostolicam benedictionem.

Ex injuncto nobis a Deo pontificatus officio præter eam, quæ diversis ecclesiarum prælatis in sibi subditos est concessa potestas, quandam specialem de omnibus nos oportet curam et sollicitudinem gerere, quæ ad nostram solummodo provisionem, vel ad ejus, cui vices nostras in his commisimus exequendas, noscitur pertinere. Proinde siquidem est, quoniam etsi de universis Dei ecclesiis curam et studium habeamus, quæ ad nostrum tamen spectant officium, ubique præsentialiter exequi non valemus, venerabilis fratris nostri Cantuariensis archi-episcopi prudentiam et discretionem, et circa nos et ecclesiam Dei suæ sincerissimæ devotionis affectum sollicita consideratione pensantes, quanto personam suam inter cæteras, quæ in partem commissæ nobis sollicitudinis a Domino sunt vocatæ, cariorem, et in omnibus magis expertam habemus, tanto eum præ aliis ecclesiæ filiis specialis dignitatis prærogativa duximus honorandum. Et ideo discretionis et honestatis suæ constantiam attendentes, ipsum legatum apostolicæ sedis per totam Angliam, excepto episcopatu Eboracensi, de communi consilio fratrum nostrorum statuimus, et ejus prudentiæ nostras ibidem vices commisimus exequendas, ita videlicet quod ibi vice nostra et corrigenda corrigere, et quæ statuenda fuerint, auctore Domino salubriter debeat stabilire. Quocirca

universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus eidem tanquam apostolicæ sedis legato humiliter in omnibus obediatis, et ad ejus vocationem sine contradictione aliqua venientes, ei in his, quæ ad nostrum spectant officium, plenius respondeatis. Ea quoque, quæ ad honorem Dei et fidelium ejus salutem statuerit, suscipientes firmiter et servantes, digna ipsum reverentia et congruis semper studeatis honoribus prævenire, ut per prudentiam et curam ipsius, et obedientiam ac humilitatem vestram ecclesiæ vobis commissæ tam spiritualiter quam temporaliter de bono in melius Domino cooperante provehantur, et vos per hoc ad interminabile gaudium possitis feliciter pervenire. Datum Laterani, octavo calendas Maii.

EPISTOLA CCLXXI.—AD OMNES PRÆLATOS PER TERRAM REGIS CISMARINAM.

Alexander papa omnibus prælatis per terram regis Anglorum cismarinam constitutis.

Cura pastoralis officii, quam providente Domino, licet immeriti, gerimus, nos admonet propensius, et hortatur ad universos aciem nostræ considerationis extendere, et de universorum salute sollicitudinem gerere propensiorem. Inde est quod universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ sub pœna ordinis et officii injungimus, quatenus, si rex Angliæ, secundum quod nobis per literas et nuncios sæpius promisit, venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archi-episcopo, apostolicæ sedis legato, et suis plenam pacem et securitatem, quam mediantibus venerabilibus fratribus nostris Rothomagensi archi-episcopo, et Niver-

nensi episcopo, in multorum postea præsentia obtulit, non adimpleverit, et ei archi-episcopatum suum cum plenaria restitutione ablatorum, possessionum, et honorum non restituerit, sententiam, quam venerabilis frater noster Willelmus Senonensis archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, et prædictus Rothomagensis, vel alter eorum, in terram ejus Cismarinam propter hoc promulgaverit, per parochias vestras, omni appellatione et occasione remota firmiter et inconcusse observetis, et ab aliis faciatis inviolabiliter observari. Datum Signini tertio idus Octobris.

EPISTOLA CCLXXII.—AD EPISCOPOS PLEROSQUE ANGLIÆ.

Alexander papa Londoniensi, Saresberiensi, Exoniensi, Cestrensi, Roffensi, de S. Asaph, et Landavensi episcopis.

Oportuerat vos, quando primum carissimus filius noster Henricus rex vester sub regiæ dignitatis et fidelitatis obtentu ea vobis constituta proposuit, et scripto petiit et juramento firmari, quæ liquido satis et libertatem ecclesiæ et sacerdotalis officii judicium deprimebant, erigere oculos vestros ad cœlum, et ascendere pro domo Domini ex adverso, ut non posset in oculis vestris, tacentibus vobis, ecclesiastica dignitas naufragari. Et quidem, si ullus vos pro pastorali cura zelus rectitudinis tenuisset, cognovissetis vos super gentes constitutos et regna, ut in majoribus et minoribus evellere plantaria vitiorum, et germen delectabile Domino inserere debeatis. Nunc autem quia plus in vobis terreni principis reverentia, quam

timor Domini et episcopalis honor valuit dignitatis, pro vili lentis edulio, quod mœrentes dicimus, contempsistis primogenita cum Esau, et implevistis in vobis, quod in populo Judæorum Hieremias lamentatur dicens: *Sederunt in terra, conticuerunt senes, consperserunt cinere capita sua virgines filiæ Juda.* Sane si terroribus et minis exterriti ad recipiendas et juramento firmandas iniquas illas consuetudines processistis, nunquid non decuerat vos post tanti temporis spatium sacerdotalem resumere firmitatem, et contra tantas enormitates cum præteritæ transgressionis pœnitudine sacerdotaliter reclamare? Cæterum vos detestabili facto pertinaciam adjungentes, et in illarum usurpationum observantia permanetis, et ita in depressionem ecclesiæ præfati regis votum sequi videmini, ut quasi proscriptæ jam de regno vestro ex magna parte leges ecclesiasticæ videantur. Et nos quidem usque modo exspectavimus, ut cor principis, aut per officium vestrum, aut per inspirationem suam et expectationem nostram divina gratia visitaret, et supernæ gloriæ magis quam suæ faceret amatorem. Nam et hoc plerumque suggestum fuerat, et optabile admodum pro qualitate temporis videbatur, ut asperitas ejus patientia potius et mansuetudine leniretur. Nobis autem præteritorum correctionem et pœnitentiam exspectantibus, nihil ipse de pristina severitate mutavit, sed in consuetudinibus illis iniquis immobiliter perseverat. Quanto autem jam sane tempore venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archiepiscopus vester, quia usurpationibus illis, licet prius carnis infirmitate eis visus fuerit consentire, voluit obviare, a commissa sibi ecclesia cum clericis suis, et affinibus exulavit. Nobis etiam tacentibus recognoscitis, et utinam eo compateremini caritatis affectu, quo in tali ei caussa compati oporteret. Vos autem

non solum ei fraternum subtraxistis auxilium, sed super dolorem vulnerum ipsius addidistis. Quum enim jam dictus rex filium suum nuper coronari voluerit, et hoc de antiquo jure ad Cantuariensem asseratur archi-episcopum pertinere, vos jam dicti fratris nostri auctoritate et reverentia, quam sibi et ecclesiæ suæ debetis, postposita ad coronationem illius favorem vestrum et ministerium præbuistis, nulla de servanda ecclesiæ libertate præstita vel etiam exacta, sicut dicitur, cautione. Quin immo sustinuistis potius, ut juramentum ab illo de servandis regni consuetudinibus præstaretur. Profecto pro reconciliatione illorum nos per literas et personas ex latere nostro, et per plures alios viros, qui digni fuerant exaudiri, sæpenumero laboravimus, et quidquid datum fuerit nobis spei, præter inanem pompam verborum nihil hactenus potuimus reportare. Nec tamen hoc ideo dicimus, quin dum adhuc essemus in Francia, in multis eundem regem liberalem erga nos senserimus ac devotum. Sed ob hoc non debemus omittere; quin tantis nos transgressionibus et pro gloria Dei, et pro salute ipsius et nostra, zelo rectitudinis nos opponamus. Nunc igitur quia sæcularium hominum culpæ nullos magis, quam desides prælatos, negligentesque respiciunt, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum necessariam adhibere negligunt medicinam, et post exspectationem diutinam nullo dolore contra vos ipsos, et nullo fervore contra illas iniquas usurpationes exurgitis, nos de commissa nobis a Deo potestate, de auctoritate apostolicæ sedis, cui licet immeriti, Deo disponente, servimus, ab omni episcopali vos suspendimus dignitate. Illos autem vestrum, Londoniensem videlicet et Saresberiensem episcopos, qui pro impetrata apud nos gratia, juxta spem nostram ad reconciliationem

magis laborare debuerant, et a jamdicti archi-episcopi gravamine abstinere, si præfatæ coronationi favoris sui ministerium præbuerunt, in sententiam anathematis revocamus, et sicut excommunicatos præcipimus evitari. De Roffensi vero episcopo et Gaufredo Ridel Cantuariensi archi-diacono, qui quum amplius Cantuariensi ecclesiæ debitores exstant, in minori reverentia et honore jam dictum archi-episcopum habere dicuntur et alter eorum, Roffensis videlicet episcopus, illi coronationi interfuit, alter vero in se excommunicationis a præfato archi-episcopo latam sententiam spernit, illud a vobis remota appellatione observari præcipimus, quod ab eo canonice fuerit constitutum. Nos enim eos, quanto gravius videntur offendere, tanto durius decernimus addicendos. Ad hæc, quidquid adversus Robertum vicarium Cantuariensis archi-diaconi, contemptorem sententiæ suæ, idem archi-episcopus statuit vel in futurum rationabiliter statuerit, firmiter et inviolabiliter, nulla ei suffragante appellatione, custodiri præcipiendo mandamus. Clericos autem Hugonis comitis, Nicolaum, Thomam, Willelmum, et cæteros qui excommunicati a prædicto archi-episcopo divina scienter celebrare præsumpserunt, si ita est, anathematis vinculo innodari, eorumque communionem, sicut excommunicatorum præcipimus evitari. Datum Ferentini decimo sexto calendas Octobris.

EPISTOLA CCLXXIII.—AD EOSDEM.

Alexander papa Cestrensi, Roffensi et de S. Asaph et Landaviensi et Dunelmensi.

QUAMVIS curæ pastoralis officium et in suavitate olei, et in austeritate vini nos oporteat exercere, et his qui subesse videntur, nunc mollia, nunc dura

proponere, in voluntate tamen nostra esset ac desiderio, ut in omnibus, et præsertim in fratribus et coepiscopis nostris ita totius se subtraheret austeritatis occasio, ut semper eos et confortare in bono, et exhortari ad melius blandis solummodo et dulcibus deberemus. Quia vero refrigescente caritate multorum, et abundante malitia eo infelicium temporum horum processit iniquitas, ut hi etiam qui ad ducatum constituti sunt, et regimen aliorum, vix aliquoties in omni severitate a suis voluntatibus revocentur, contra eos interdum virgam cogimur extendere disciplinæ, quos ad correctionem aliorum adjutores habere deberemus. Quid sane caussæ venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem archi-episcopum, sedis apostolicæ legatum a sede sua exulare compulerit, non oportet literis præsentibus annotare, quoniam et vos præsentialiter aspexistis, et per totam fere occidentalem ecclesiam fama celebris divulgavit. Et pro ipso quidem ad creatorem nostrum in commune resonare debet gratiarum actio, et vox laudis, qui ut credimus, vexatus in paucis, in multis bene disponetur, quoniam Deus tentavit illum, et invenit illum dignum se. De vobis autem non sine admiratione ferimus, quod spiritu compassionis amisso, a tribulatione ipsius ita miserationis oculum avertistis, ut dicere potuerit, quod vir ille justus et timoratus Job inter flagella positus querebatur dicens: *Fratres mei præterierunt me, sicut torrens, qui raptim fluit in convallibus.* Poterat vobis satis divini judicii terrorem incutere, quod non ascendistis ex adverso, nec posuistis vos murum, ut staretis pro domo Domini in die prælii, quod facti estis sicut arietes non habentes cornua ante faciem subsequentis. Vos insuper in eum, qui unus de tanta multitudine zelatus est legem Domini, convertistis prælium, et sicut ait propheta,

desuper tunicam abstulistis et pallium. Quum enim bonæ memoriæ Theobaldus, prædecessor ejusdem archi-episcopi, carissimo filio nostro Henrico Anglorum regi coronam, sicut dicitur, imposuerit, quum etiam antecessor ipsius regis ab eodem coronam acceperit, ac per hoc Cantuariensis ecclesia quasi possessionem hujus dignitatis haberet, vos nunc novi regis coronationi eo irrequisito, in provincia ejus, ministerium sive assensum vestrum præbere, nobis auctoritate apostolica et literis inhibentibus, præsumpsistis. Et qui relevare ipsius exilium qualibuscumque solatiis debuistis, aggravastis potius caussam ejus, et super dolorem vulnerum ipsius, quod mœrentes dicimus, addidistis. In quo facto, si contra personas vestras, non quantum culpa exigit, moveamur, pertransire tamen hoc sub silentio non debemus, ne forte, quod Deus avertat, et nos et vos sententia divinæ severitatis addicat, si vobis, ut ait propheta, parietem erigentibus nos eum luto absque paleis liniamus, et similibus aditum pandamus excessibus; si ea quæ in oculis etiam omnium perperam acta sunt, neglexerimus vindicare. Noveritis itaque vos tamdiu ab episcopali officio, commissa nobis a Deo auctoritate, suspensos, donec ad sedem apostolicam de tanto excessu satisfacturi accedatis, nisi per præfatum archi-episcopum steterit. Si vero ita eidem archi-episcopo et Cantuariensi ecclesiæ satisfacere curaveritis, ut pœnam istam ipse videat relaxandam, vicem nostram per eum volumus adimpleri. Datum Tusculani octavo calendas Decembris.

EPISTOLA CCLXXIV.—AD JOANNEM DECANUM AURELIANENSEM.

Dilecto filio Joanni, Aurelianensi decano.

Dilectus filius noster Ricardus, capellanus venerabilis fratris nostri Cantuariensis archi-episcopi, diligenti nobis narratione proposuit, quod tu ei multa humanitatis et caritatis beneficia contulisti, et honoris pariter et dilectionis plenitudinem exhibuisti. Super quo utique liberalitati tuæ gratias uberes agimus, et id gratum omnimodis et acceptum habemus. Rogamus autem affectionis tuæ prudentiam, atque monemus, quatenus sicut laudabiliter incepisti, prædicto filio nostro Ricardo consuetæ largitatis solatium porrigas, et eum pro reverentia beati Petri ac nostra studeas honore et gratia prævenire, ita quod nos exinde sinceritati tuæ dignas debeamus gratias exhibere.

EPISTOLA CCLXXV.—AD AVERSANUM EPISCOPUM.

Alexander papa Aversano episcopo.

Quia vice beati Petri apostolorum principis supremum in ecclesia Dei, licet immeriti, locum obtinemus, ex injuncto nobis apostolatus officio gloriosissimum martyrem Thomam, quondam Cantuariensem archiepiscopum, qui pro justitia Dei et ecclesiæ libertate decertavit usque ad mortem, et veluti supra firmam petram fundatus, a verbis impiorum non timuit, tanto studiosius in terris venerari debemus, quanto certius, meritis ipsius exigentibus, eum constat inter exulantium sanctorum choros æterna felicitate lætari. Audistis siquidem, et maxima pars orbis divina gratia revelante

cognoscit, qualiter omnipotens Deus, qui mirabilis et gloriosus est in sanctis suis, cum potentia virtutis suæ a die, qua per martyrii palmam cœlos, sicut indubitanter credimus, victor introivit, magnifice in terris glorificavit, et sub nomine ipsius multa quotidie miraculorum signa non cessat operari. Unde et nos deliberato consilio cum fratribus nostris, post multam sollicitationem archi-episcoporum, episcoporum, et præsertim commonitione dilectorum filiorum nostrorum, Alberti tituli sancti Laurentii in Lucina, et Theodwini tituli sancti Vitalis, presbyterorum cardinalium, apostolicæ sedis legatorum, qui exinde veritatem plenius investigaverant, et visu et auditu cognoverant, ipsum canonizavimus, et in catalogo sanctorum connumerantes, diem passionis suæ proximo post festum sanctorum Innocentium, ad honorem Dei singulis annis solemniter celebrandam, et inter sanctorum martyrum festivitates connumerandam esse constituimus: et eam per prædictos cardinales, nec non et per archi-episcopos et episcopos, tam in Anglia, quam in Gallia, nec non et in aliis regionibus constitutos præcipimus devotissime celebrari. Quia igitur quod a sacrosancta Romana ecclesia, quæ ab ipso Domino caput est et magistra omnium ecclesiarum constituta, tam sancta constat et provida deliberatione ordinatum, ab universis Christi fidelibus cum magna est veneratione observandum, fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, quatenus solemnitatem prænominati martyris annuatim cum magna veneratione celebres, et a parochianis tuis præcipias generaliter celebrari, eos studiose commonens, ut ad ipsius sancti venerationem ita ferventer intendant, quod meritis ejus intervenientibus redemptoris sui gratiam sibi valeant indeficienter comparare. Ad hæc præsentium tibi auctoritate injungimus, ut fratribus tuis compro-

vincialibus episcopis ex parte nostra significes, te istud a nobis mandatum suscepisse, et eos ad celebrandam illius pretiosi martyris festivitatem invites attentius et horteris, ita quod ipsi ad hoc per studium et sollicitudinem tuam vehementius accendantur, et eam faciant a suis parochianis annuatim cum magna devotione observari. Per cujus merita nos illi societ cœlestis gratia. Amen.

EPISTOLA CCLXXVI.—AD BANGORENSEM CLERUM ET POPULUM.

Al. ep. s. s. Dei dilectis filiis canonicis et universo clero et populo Bangorensis ecclesiæ salutem et apostolicam benedictionem.

Quia ex defectu pastoris gravia consueverunt animarum pericula provenire, et ex hoc sacris Dei ecclesiis plurima incommoda et detrimenta contingere, universitatem vestram sicut per alia scripta monuimus, ita nunc per iterata scripta monemus atque mandamus quatinus si nondum convenistis, in aliquam personam, honestam, idoneam et literatam pariter conveniatis, et eam in episcopum vestrum communiter eligatis: electum quoque venerabili fratri nostro Cantuariensi archi-episcopo consecrandum representare curetis. Nos enim, si de persona idonea canonicam jam electionem fecistis, eam ratam habemus, et quicquid inde prædictus archi-episcopus statuerit, ratum curabimus et firmum habere. Dat. Lat. v id. Feb.

EPISTOLA CCLXXVII.—AD CLERICOS BANGORENSES.

Alex. ep. s. s. Dei dilectis filiis universis clericis in episcopatu Bangorensium constitutis salutem et apostolicam benedictionem.

Si quanta detrimenta et incommoda ecclesiis ex destitutione pastoris soleant provenire, consideratione sollicita pensaretis, ecclesia vestra tanto tempore prælato nullatenus caruisset, quanto ipsam audivimus destitutam fuisse. Unde, quoniam nostrum est de universis ecclesiis curam et sollicitudinem gerere et earum destitutioni paternæ considerationis oculo providere: universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus et in virtute obedientiæ vobis injungimus, quatinus juxta mandatum et consilium venerabilis fratris nostri Cantuariensis archi-episcopi aliquam personam idoneam et honestam vobis in pastorem et episcopum infra duos menses post harum susceptionem pari voto eligere studeatis: sub cujus regimine ecclesia vestra tam spiritualibus quam temporalibus cooperante Domino proficiat incrementis. Electum vero jam dicto archi-episcopo præsentetis, ut ipse si expedire cognoverit, electionem ejus confirmet, et eandem congruo tempore studeat promovere. Alioquin eum quem memoratus archi-episcopus vobis assignaverit: omni occasione et appellatione cessante, in magistrum et episcopum recipiatis et ei reverentiam et obedientiam debitam studeatis humiliter exhibere. Præterea quoniam in archi-diaconatu memoratæ ecclesiæ vestræ filium patri quasi hæreditario jure successisse audivimus, et eundem archi-diaconatum sine prænominati archi-episcopi auctoritate vel conscientia obtinere, nos quod taliter exinde factum est

irritum esse decernimus et hoc auctoritate apostolica omnino cessamus. Dat. Lat. iv id. Dec.

EPISTOLA CCLXXVIII.—AD HUGONEM DUNELMENSEM EPISCOPUM.

SIGNIFICATUM est nobis et certa relatione monstratum, quod quum Willelmus de Hecgesclivia ecclesiam ejusdem loci de concessione tua et prædecessoris tui pacifice et quiete teneret, eam Guido nepos Jocelini de Bailol violenter et absque ratione te permittente intravit: quam utique illicite detinere præsumit. Unde, quoniam ad hoc pontificale officium geris ut clericis tuis jura sua integre et illibata [possis] servare et nullius contra hoc gratiam vel timorem attendere, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus et in virtute obedientiæ injungimus, quod, si ita est, prædicto Guidoni infra quindecim dies post harum susceptionem præscriptam ecclesiam cum omnibus pertinentiis suis et omnia injuste ablata, appellatione remota, restitui facias, et in pace et in quiete dimitti, sollicite provisurus ne timor aut gratia regis vel ministrorum ejus te a plenaria mandati nostri exequutione aliqua ratione retardet. Si autem nepos memorati Jocelini mandato tuo super hoc parere contempserit, tu non minus supradicto Guidoni possessionem ecclesiæ suæ omni appellatione cessante restituas.

EPISTOLA CCLXXIX.—AD ROBERTUM HEREFORDENSEM.

Alexander papa Roberto Herefordensi episcopo.

MIRAMUR plurimum, quod quum ante promotionem tuam virum religiosum et Deo devotum audierimus

te exstitisse, postquam pontificalis es dignitatis culmen adeptus, videris in hoc aliquatenus tepuisse. Quod evidentius in eo comparet, quod venerabili fratri nostro Cantuariensi archi-episcopo, metropolitano tuo, in ecclesiæ libertate tuenda minus quam debueras adstitisse probaris, et humanum timorem timori Dei, quod tuam religionem non decuit, diceris præposuisse. Quoniam autem in hoc aliter, quam credebamus, audivimus contigisse, præsertim quum spe nostra in promotione tua quodammodo frustrari videamur, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus jam dicto metropolitano tuo debitam obedientiam et reverentiam condignam impendas, et eidem in negotiis ecclesiæ viriliter et constanter assistens, mandata atque præcepta illius devote et fideliter exequaris. Ad hæc tibi præcipimus, ut hoc, quousque memoratus frater noster cum carissimo in Christo filio nostro, illustri Anglorum rege pacem habeat, quod in proximo, Domino auctore, continget, teneas omnino secretum.

EPISTOLA CCLXXX.—AD EUNDEM.

Quod tibi ad præsens apostolicæ benedictionis alloquium nullatenus impertimur, non duritiæ nostræ sed meritis causæ tuæ est potius ascribendum. Quum enim metropolitanum tuum sententiam in te audiverimus protulisse, indignum omnino esset et ab honestate nostri officii penitus alienum ut te vestris deberemus literis salutare. Quod utique grave plurimum et omnino molestum habemus, quoniam te sicut venerabilem fratrem nostrum, et virum quem religione non modica, literatura quoque et honestate novimus præminere, arctioris in Domino caritatis brachiis

amplectimur et tibi in omnibus quantum cum Deo et justitia possumus, prompto animo deferre velimus, et affectioni tuæ honorem et gratiam libentius exhibere. Ut autem nostram circa personam tuam voluntatem certis operum indiciis experiaris, et nos tibi benedictionem non de voluntate sed de necessitate potius subtraxisse cognoscas, venerabilibus fratribus nostris Rothomagensi archi-episcopo et Exoniensi episcopo dedimus in mandatis ut, a te recepto juramento quod nostro super his pro quibus in te sententia est prolata debeas parere mandato, nostra vice absolvant, si de appellatione quam diceris fecisse diffisus, potius volueris absolvi, quod tibi magis credimus expedire, quam tuam prosequi appellationem. Si autem appellationem duxeritis prosequendam, nos personam tuam libenter videbimus, et rationibus tuis diligenter auditis, et cognitis super hoc secundum quod nobis Dominus administraverit, judicabimus. Quod si a jam dicto archi-episcopo et episcopo absolvi volueris, ipsi te auctoritate nostra absolvent, ita quidem ut pro eo quod excommunicatus fueras nullum ordinis aut officii seu dignitatis periculum neque aliquam infamiæ notam debeas sustinere. Verum si uterque illorum his exsequendis interesse non poterit, alter, sicut dictum est, ea nihilominus exsequatur et venerabili fratri nostro Thomæ archi-episcopo Cantuariensi ex parte nostra præcipiet, necnon et in virtute obedientiæ injunget quod absolutionem tuam occultam habeat et omnino secretam, donec absque periculo tuo valeat propalari. Et quum dilectus filius noster magister David ecclesiæ tuæ canonicus, vir utique literatus, providus et discretus, et tibi etiam fidelissimus apud nos pro negotio tuo tam secreto quam publice coram nobis et fratribus nostris sollicite institerit, et ejus exequutioni omnem quam potuit et

etiam ultra quam debuit diligentiam et studium adhibere curavit, discretionem tuam per apostolica scripta rogamus attentius et monemus, quatinus eundem pro reverentia beati Petri et nostra et obtentu sui ipsius quod tibi adeo fidelis et devotus extitit, habeas propensius commendatum, nec adversus eum pravis aliquorum suggestionibus credas, vel de ipsius in aliquo fidelitate diffidas, sed ejus obsequium ita remuneres, quod ipse tibi et tuis debeat omni tempore fidelis et devotus existere, et nos id gratum acceptumque tenentes, affectioni tuæ multiplices inde gratias teneamur referre. Datum Beneventi ii idus Februar.

EPISTOLA CCLXXXI.—AD EUNDEM ET ALIOS CANTIÆ EPISCOPOS.

Alexander papa Londoniensi episcopo, et omnibus episcopis Cantiæ provinciæ.

Universis oppressis, et per injuriam gravatis ex officii nostri debito subvenire tenemur. Et præsertim ecclesiasticis viris, qui pro ecclesiæ suæ libertate tuenda exilium sustinere coguntur, ne in aliquo juris sui detrimentum incurrant, debemus commode providere. Qualiter autem venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi clerici pro domini sui fidelitate principis indignationem incurrerint, et bonis suis fuerint hac occasione privati, tanto certius vestra novit discretio, quanto hoc ex parte propriis oculis potuistis plenius inspexisse. Unde quoniam indignum est, ut propter vim sibi illatam aliquam beneficiorum suorum sustineant læsionem, fraternitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et mandando præcipimus, quatenus universos, qui jam clericorum dictorum beneficia in absentia sua de mandato regio perceperint, ad

eorum integram restitutionem sub anathematis interminatione, omni appellatione cessante, districtius compellatis: nec in his exequendis remissi aut tepidi aliquatenus appareatis. Datum Laterani, quinto nonas Maii.

EPISTOLA CCLXXXII.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Gilberto, Londoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

A MEMORIA tua non credimus excidisse, qualiter carissimus in Christo filius noster Henricus illustris rex Anglorum multa olim a nobis precum instantia requisivit, ut ab Herefordiensi ecclesia, cui præsidebas, de te in Londoniensem ecclesiam translationem fieri concederemus. Utque nostrum suæ petitioni super hoc impartiremur assensum, necessitatem communem pariter et utilitatem proponebat, asserens quod civitas illa quasi regni sedes sui existeret, et quia cunctæ religionis et discretionis virtute te crederet præeminere, consilio tuo super his, quæ saluti animæ suæ expedirent, et ad regni augmentum pariter et conservationem spectarent, spiritualiter et temporaliter uti volebat, et ideo magis proximum te desiderabat et familiarem habere. Unde nos attendentes, quam utiliter prudentia et religio tua saluti ejusdem regis et regni posset consulere, et quanta ex eo valeat ecclesiæ Dei utilitas et commoditas provenire, libenter suis precibus acquievimus, et te concessimus in Londoniensi ecclesia promoveri. Et ideo quanto benignius ac facilius ejus beneplacitum et voluntatem complevimus, et tuæ pariter exaltationi intendimus et honori, tanto probitas tua circa incrementum et con-

servationem ecclesiæ amplius deberet eniti, et attentius circa hoc ac efficacius laborare, ut fructum, quem nobis idem rex proposuit, et nos speramus, exhibitione operis et ipsa rerum experientia cognoscamus et ecclesiæ Anglorum in diebus ejus in pace bona Domino Deo deserviat. Quomodo autem prædictus rex a devotione ecclesiæ, ab eo quod solebat, animum et mentem averterit, et eam in multis, sicut in appellationibus et visitationibus nostris, communicando etiam schismaticis, et nominatim excommunicatis, et confæderando se eis, et in eo etiam quod venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem archi-episcopum de regno suo exire coegit, quasi persequi et impugnare videatur, te non credimus ignorare. Quapropter sollicitudinem tuam rogamus, monemus, atque mandamus, quatenus adjuncto tibi venerabili fratre nostro Roberto, Herefordensi episcopo, eundem regem sollicite commoneas, et studiosa exhortatione inducas, ut hujusmodi proposito prorsus relicto, in eo quod excessit, sicut dignum est, satisfaciat, a pravis actibus omnino desistat, creatorem suum puro corde diligat, matrem suam sanctam Romanam ecclesiam solita veneratione respiciat, nec eam visitare volentes inhibeat, appellationes ad eam factas nullo modo impediat, et prædictum fratrem nostrum archi-episcopum ad sedem suam benignius revocans et reducens, in beati Petri et nostra reverentia firmus immobilisque consistat, et ad opera misericordiæ ac pietatis intendat: ecclesias vero et ecclesiasticas personas, tam regni quam terræ suæ, nec per se gravet, sicut facere dicitur, nec a quoquam gravari permittat, sed eas diligat, manu teneat, et regia protectione conservet, ut ille, per quem reges regnant, temporale ei regnum conservet in terris, et sempiternum largiatur in cœlis. Licet autem nos eum pro multa devotione, et multis

obsequiis nobis tempore necessitatis impensis, sicut excellentissimum principem et inclitum regem, affluentiori caritate diligamus, et ad ejus honorem, exaltationem pariter et augmentum, quantumvis ipse aliter opinari videatur, ferventiori studio adspiremus, ei tamen propones, quod nisi maturius ista correxerit, timendum sibi erit, ne et Deus ei pro his omnibus graviter irascatur, et in eum atque suos debeat durius vindicare, et nos ipsi id non poterimus diutius in patientia sustinere. Nec ista pro nobis, quantum pro ejus salute et utilitate proponimus, qui magnifica devotionis et liberalitatis obsequia, quæ nobis, sicut diximus, tanquam rex Christianissimus exhibuit sæpe, ad memoriam reducentes, ejus gloriam et magnificentiam diligimus, et salutem suam, et regni, atque suorum, totis affectibus exoptamus. Ad hæc de tuæ religionis et honestatis prudentia plenius confidentes, ecclesiæ negotia experientiæ tuæ fiducialius committimus exequenda. Inde siquidem est, quod fraternitati tuæ præsentium auctoritate mandamus, ut denarium beati Petri præsentis anni per totam Angliam fideliter recolligi facias, et eum ad nos, quam citius poteris, transmittere non postponas. Rogamus etiam discretionem tuam, ut quousque præscriptum denarium recolligas, de pecunia tua, vel aliunde mutuo acquisita, nobis interim studeas utiliter providere, et illam infra proximas kalendas Augusti nobis transmittas, eamdem postea de memorato denario recepturus. Quod ita gratum nobis et acceptum existet, quasi ipsam nobis dono concederes. Datum apud Clarum montem, sexto idus Julii.

EPISTOLA CCLXXXIII.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Gilberto, Londoniensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quod circa ea, quæ tuæ injunximus fraternitati, efficax studium et diligentiam impendisti, et carissimum in Christo filium nostrum, illustrem Anglorum regem, super incremento et exaltatione ecclesiæ ac nostra fideliter sollicitare ac commonere curasti, gratum omnimodis et acceptum habemus, et tibi exinde gratias uberrimas exsolventes, sollicitudinis tuæ prudentiam magnificis super hoc in Domino laudibus commendamus. Quoniam vero eundem regem, tamquam filium carissimum et inclytum principem, arctiori caritate diligimus, idcirco per te, ac per venerabiles fratres nostros Rothomagensem archi-episcopum, et Herefordensem episcopum, necnon per carissimam in Christo filiam nostram, illustrem quondam Romanorum imperatricem, matrem ejus, sæpe ac sæpius ipsum sollicitandum duximus, et ad ecclesiæ devotionem multimodis exhortationibus provocandum. Gaudemus autem et exultamus in Domino super ea devotione ejusdem regis, quam tuis nobis literis significasti. Cæterum, quoniam eum volumus devotum ecclesiæ Dei esse et nobis, sicut ab ipso principio consuevit existere, rogamus fraternitatem tuam, monemus atque mandamus, quatenus ipsum diligenter, ac sæpe et sæpius, per te et alios commoneas, horteris modis omnibus, prout decuerit et inducas, ut ad ecclesiæ ejusdem honorem pariter et exaltationem solito modo intendat, et causam ipsius strenue foveat, manu teneat, atque defendat. Ecclesias vero, et ecclesiasticas personas diligat et honoret,

et eorum jura conservet. Venerabilem quoque fratrem nostrum Cantuariensem archi-episcopum in amorem et gratiam suam reducat. Nos enim, si eam, quam incepit, beato Petro in nobis reverentiam exhibuerit et honorem, eum ferventi affectione diligemus, et ad honorem et exaltationem ipsius, et conservationem regni sibi commissi omnibus, prout decuerit, intendemus. Malimus enim ipsum in patientia et mansuetudine vincere, quam eum aliquo modo gravare, quamdiu id poterimus sustinere. De cætero probitatem tuam rogamus, ut ex quo denarium beati Petri integre recollegeris, ad quod te volumus studium et diligentiam impendere, sicut per alia tibi scripta significavimus, ipsum dilecto filio nostro abbati S. Bertini per fidelem nuncium sub omni festinatione destinare studeas: et hoc, quam citius poteris, nobis significes. Datum in gradu Mercurii, undecimo calendas Septembris.

EPISTOLA CCLXXXIV.—AD EUNDEM.

Alexander papa Gilberto Londoniensi episcopo.

Sæpe nobis a pluribus ea de te proponuntur, quæ religio tua nullo modo desiderat, vel habitus exterior demonstrat. Quæ utique si veritate subsistunt, animum nostrum vehementer conturbant, et spem et opinionem, quam de tua religione habebamus, omnino subducunt. Non enim gratia, vel amore, vel metu alicujus debes officium tuum negligere, et ecclesiasticam postponere libertatem, sed pro justitia te decet sicut immobilem columnam ecclesiæ viriliter et constanter opponere, et Dei timorem omnibus anteferre. Tanto namque te convenit caritatis fervore accendi, ut contra vitia et oppressiones ecclesiarum non solum clamare

debeas, sed etiam vocem tuam quasi tubam incessanter exaltare, illud propheticum semper habens præ oculis: *Nisi annunciaveris iniquo iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram.* Quapropter si ea in te fore cognoscis, quæ nobis sunt relata, ipsa studeas maturius emendare, et talem te de cætero exhibere, quod nulli ad nos sinistri referantur rumores, et justitia ecclesiastica non possit occasione tua quomodolibet deperire. Quoniam si talia ulterius de te pro certo audierimus, ea nulla ratione dissimulabimus, sed in te, licet inviti, amaritudinis nostræ incendium gravius extinguemus.

Ad hæc causam, quæ inter filium nostrum Ricardum, latorem præsentium, et Willelmum nepotem ejus super ecclesia de Hardentona et aliis vertitur, venerabilibus fratribus nostris Cicestrensi et Wigornensi episcopis sub certa forma commisimus cessante appellationis obstaculo terminandam, ideoque fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus quidquid prædicti episcopi inter eos de querelis ipsorum, et de illis qui eundem Ricardum mutilaverunt, atque de capella de Drinford, quæ in enorme damnum veteris ecclesiæ de Hardentona dicitur ædificata, communi assensu statuerint, vel alter eorum, si alius interesse non poterit, ratum et firmum habeas, et illud facias omni appellatione et contradictione remota firmiter observari.

Ad hæc discretioni tuæ præsentium significatione mandamus, ut denarium beati Petri, qui nobis de Anglia debetur, ad abbatem S. Bertini sub certo pondere et numero transmittas. Illud autem nolumus discretionem tuam latere, venerabilem Bartholomeum, fratrem nostrum, Exoniensem episcopum nobis transmissa relatione significasse, quod denarium ipsum

non imminuit, sed tibi primus aut inter primos denarium eundem integre de episcopatu suo persolvit. Unde miramur, quod eum non habuimus. Et idcirco volumus, ut quod defuit de præterito suppleant, et pro præsenti fideliter et integre recolligant.

EPISTOLA CCLXXXV.—AD EUNDEM ET JOCEL. SARESBERIENSEM.

Alexander papa Londoniensi et Saresberiensi episcopis.

QUAMVIS curæ pastoralis officii, &c. usque ibi: *Noveritis* itaque tamdiu vos ab episcopali officio, commissa nobis a Deo auctoritate, suspensos, et etiam si pax completa non fuerit, in sententiam anathematis revocatos, quia pro impetrata apud nos gratia juxta spem nostram ad reconciliationem magis laborare debueratis, et a jam dicti archi-episcopi gravamine abstinere, donec ad sedem apostolicam de tanto satisfacturi excessu accedatis, nisi per præfatum archi-episcopum steterit. Si vero ita eidem archi-episcopo et Cantuariensi ecclesiæ &c.

In eundem modum Eboracensi archi-episcopo, præter quam de relaxatione suspensionis, quam sibi reservat dominus papa.

EPISTOLA CCLXXXVI.—AD STEPHANUM MELDENSEM ET ABBATEM SANCTI CRISPINI.

Alexander papa episcopo Meldensi, et abbati sancti Crispini Suessionensis.

DEVOTIONIS ac sinceritatis inspectio, qua circa nos et ecclesiam Dei prudentia vestra fervescit, nos ad-

monet multipliciter et invitat vos super negotio ecclesiæ confidenter sollicitare, et vobis, etiam quæ ardua sunt et difficilia, sine dubitatione committere exequenda. Sane discretioni vestræ non exstat incognitum, quantis molestiis, adversitatibus, gravaminibus, et persecutionibus atque pressuris venerabilis frater noster Thomas Cantuarienis archi-episcopus a rege suo, zelo justitiæ pro libertate ecclesiæ sibi commissæ, fuerit prægravatus, et longo exilio maceratus, et tam possessionibus quam reditibus ecclesiæ suæ privatus. Siquidem tamquam fratri carissimo, et præcipuo ecclesiæ membro, interna super his mentis affectione compatimur, et ei, in quibus possumus, libenter nostræ consolationis solatium impartimur. Inde est quod prudentiæ vestræ per apostolica scripta mandamus, et mandando præcipimus, quatenus prædictum regem ex parte nostra commovere et inducere omnibus modis laboretis, ut sicut animæ suæ salutem diligit, prædicto archi-episcopo, et ecclesiæ suæ reditus, et honores, et possessiones ablatas postposita mora restituat, et restitui faciat, et libere ac quiete dimitti, ita quod ex hoc non possit animæ suæ periculum incurrere, aut divinam formidare vindictam. Eidem quoque regi super hoc blanda et dulcia, aspera et dura, si expedite videritis, sicut viri discreti et providi, proponatis.

EPISTOLA CCLXXXVII.—AD BERNARDUM NIVERNENSEM EPISCOPUM.

Alexander papa Bernardo Nivernensi episcopo.

Quoniam de prudentia, et honestate, et constantia tua fiduciam plenam concepimus, et certum super his in multis experimentum habuimus, te in executione

pacis venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi Rothomagensi archi-episcopo duximus adjungendum. Illum autem, quod de terra illustris Anglorum regis dignoscitur, executorem una tecum constituimus, ne idem rex aliquam adversum nos querelandi occasionem videretur habere, eo quod negotium illud personis extraneis, et extra terram suam manentibus commisissemus. Et quoniam, sicut diximus, te virum pontificalis maturitatis et constantiæ esse cognoscimus, et honestate ac literatura inter cæteros coepiscopos tuos pollere, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus si præfatus Rothomagensis in his, quæ vobis injungimus una tecum procedere nollet, sive non posset, tu in præscripto, omni timore et dubitatione semota, secundum tenorem literarum nostrarum incunctanter procedas, et te in hoc ita sollicitum et diligentem exhibeas, quod a Deo dignum exinde præmium merearis recipere, et coram hominibus laudem et gloriam non modicam propterea valeas reportare: nos quoque sollicitudinem tuam teneamur multipliciter commendare, et devotionem ac constantiam tuam, quam in aliis expertam habemus, possimus in hac parte, sicut desideramus, plenius comprobare.

EPISTOLA CCLXXXVIII.—AD JOCELINUM SARESBERIENSEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Jocelino Saresberiensi episcopo salutem et benedictionem apostolicam.

Licet in proposito nostro et consilio fratrum nostrorum fuerit ut te non deberemus absolvere, nisi

apostolico te conspectui præsentares, quia dilectus filius vester Rob. Ebroicensis ecclesiæ decanus senium et infirmitatem tuam nobis sæpe et sæpius retulit, etiam pridem dilectus filius noster Reginaldus archidiaconus tuus hoc idem sollicite ac diligenter vobis exposuit: nos vero ad instantiam ejusdem decani et ad preces carissimi in Christo filii vestri Willelmi illustris Siciliæ regis et Matildæ reginæ matris suæ, qui pro te nos instanter rogaverunt, et consideratione quoque et amore carissimi in Christo filii nostri Anglorum regis Henrici, impossibilitati tuæ benignius condescendimus et tanti laborem itineris et periculum tibi duximus misericorditer remittendum. Inde est quod tibi præsentium auctoritate injungimus ut quinque personas vel quatuor ad minus religiosas et honestas ac fide dignas de episcopatu tuo ad præsentiam nostram dirigas, quæ te juxta tenorem mandati vestri super his quæ tibi objecta sunt de sanctæ recordationis Thoma quondam Cantuariensi archiepiscopo, et unde suspensus et excommunicatus fuisti, excusare debeant et purgare. Datum Beneventi iii cal. April.

EPISTOLA CCLXXXIX.—AD TRECENSEM EPISCOPUM.

Trecensi Episcopo.

Commissæ tibi ecclesiæ in nullo potes commodius providere, quam si in ea personas tales instituas, quæ scientia literarum et morum honestate præfulgeant, et quarum virtutes eidem ecclesiæ magis videantur conferre, quam sibi decollato beneficio accrevisse. Tunc enim domus Domini proculdubio decoratur, quum in ordinatione illius, ab eo qui præ-

est, ita secundum scientiam zelus Dei accenditur, quod non caro et sanguis aut generis nobilitas sed potius merita personarum pensantur. Quantum autem dilectus filius noster Magister Herbertus, pro literis et honestate sua celebris habeatur et qualiter universis beneficiis quæ habebat, quia venerabili fratri nostro Cantuariensi archi-episcopo domino suo pro libertate commissæ sibi ecclesiæ exulanti adhæsit, propter indignationem principis fuerit spoliatus, tuam non credimus cognitionem latere, quum id potueris jampridem sæpius audivisse. Eum itaque quem carum acceptumque tenemus, et cujus provisioni animo volumus libenti intendere, sinceritati tuæ, de qua certam spem et fiduciam plenam habemus quod nostris precibus non velit aliquatenus refragari, studiosius commendantes fraternitatem tuam per apostolica scripta rogamus attentius et monemus, quod eidem præposituram quam dilectus filius noster Willelmus Carnotensis electus in ecclesia tua tenebat, pro reverentia beati Petri ac nostra et obtentu literaturæ et probitatis suæ necnon et jam dicti archiepiscopi domini sui intuitu concedas liberaliter et assignes, et apud præfatum electum partes tuas, ut tibi in hoc assensum et favorem suum indulgeat, efficaciter interponas. Ita quod memoratus Herbertum ad tuum et ecclesiæ tibi commissæ commodum pariter et profectum teneatur omni tempore ferventer intendere: et nos id gratum omnimodis acceptumque tenentes, liberalitati tuæ multiplices debeamus propter hoc gratias exhibere et petitiones tuas libentius et efficacius promovere.

EPISTOLA CCXC.—AD ROGERUM WIGORNIENSEM EPISCOPUM.

Idem Rogero Wigornensi episcopo.

Omnino nobis placeret, et tuæ saluti omnimodis expediret, ut ad commissam tibi ecclesiam remeares, si ibidem officium tuum libere poteris exercere. Verum si te ibidem ad pravas illas consuetudines, quas Deus, et ecclesia, et nos omnino damnavimus, observandas, vel ad aliud te cogendum inconveniens formidas, nulla ratione consulimus, ut pedem in compedem ponas, aut te in carcerem aliquo modo intrudas. Nos autem, sicut novisti, regem in patientia, sicut decuit, et in humilitate vincere cupientes, ei hactenus multum detulimus, de misericordia Christi sperantes, quod ille, in cujus manu corda sunt regum, voluntatem et animum ejus mitigare deberet, et ad suum placitum inclinare. Unde quoniam nobis in his huc usque aliter, quam credebamus, evenit, nos eum hac vice per nuncios nostros duximus sollicitandum, sicut ex aliis literis, quas tibi transmisimus, cognitioni tuæ plenius innotescet. Quod si nos hac vice audire noluerit, pro certo cognoscas, quod nos eum de cætero non sustinebimus, nec venerabili fratri nostro clausimus vel claudemus, aut ei aliquo modo potestatem suam adimemus, quominus officium suum libere valeat exercere. Scire namque te volumus, et certa cognitione tenere, quod nos ei in ecclesiæ suæ libertate et justitia manutenenda, quamdiu vitalis spiritus in corpore nostro mansionem habuerit, nulla ratione deerimus. Sed ei potius in his consilium et auxilium, in quibus honeste poterimus, efficaciter ministrabimus. Et si ipse negligens, aut remissus existeret, nos auctoritatem beati Petri et nostram

procul dubio apponeremus. Quare constanter et viriliter agas, et non modicum in Domini conforteris, certo certius habens, quod ex quo misericors et miserator Dominus universalis ecclesiæ negotium in tantum solita clementia jam respexit, quod schismaticus jam fere nullus remansit, in ipsius ecclesiæ membris diu non poterunt scandala permanere.

EPISTOLA CCXCI.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei venerabili fratri Rogerio Vigorniensi.

Fraternitatis tuæ literas debita benignitate suscepimus, et earum tenore diligenter audito petitiones tuas, sicut a dilecto filio nostro B. nuncio tuo poteris viva voce audire et ex scriptis nostris cognoscere, gratanter admisimus, id propositi et voluntatis habentes, ut te sicut carissimum fratrem nostrum sincera velimus in Domino caritate diligere, et ad profectum et incrementum tuum, quantum cum Deo et justitia possumus, votivis cordis affectibus aspirare. Tu vero, sicut hactenus laudabiliter fecisse dignosceris, commisso tibi officio vigilanter et constanter insistas ; et causis pauperum tibi ab apostolica sede commissis eam diligentiam et curam adhibeas, quam virum providum et discretum et non minus animo quam sanguinis generositate præclarum convenit adhibere. Non enim credimus quod aliquid Domino gratius vel magis acceptum possis efficere, quam si justitiam pauperum et aliorum etiam ubi tibi compareat, quantum jus patitur, nullius gratiam vel timorem attendens, studueris in omnibus conservare. De cætero super aliis, quæ nobis jam dictus nuncius tuus viva voce proposuit, tibi per eundem vivæ vocis colloquio respondemus.

EPISTOLA CCXCII.—AD CLEREMBALDUM SANCTI AUGUSTINI ELECTUM ET MONACHUM.

Alexander papa Clerembaldo, sancti Augustini electo, et monacho.

ANTECESSORUM nostrorum piæ recordationis Anastasii et Adriani Romanorum pontificum vestigia prosequentes, sicut tibi, dilecte fili electe, per apostolica scripta nos mandasse recolimus, ita discretioni tuæ iterato mandamus, ut omni appellatione cessante, venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archiepiscopo et ecclesiæ suæ professionem facias, sicut antecessores tuos constat fecisse. Ita quidem quod postea, si tu vel successores tui volueritis aliquo tempore adversus ecclesiam Cantuariensem quæstionem de jure movere, nullum ex hoc vobis, et ecclesiæ vestræ præjudicium in posterum generetur, nec occasione hujus professionis personæ sive ecclesiæ novum aut indebitum gravamen aliquod inferatur. Datum apud Montem Pessulanum, sexto idus Julii.

EPISTOLA CCXCIII.—AD ABBATEM ET FRATRES PONTINIACENSES.

Alexander papa abbati et fratribus Pontiniacensis monasterii.

FIDEI et devotionis vestræ fervorem, quem circa nos et ecclesiam Romanam multipliciter geritis in eo, quod venerabilem fratrem nostrum Cantuariensem archi-episcopum tam benigne, tam humane et honeste tractatis, nec ad alicujus minas vel blanditias in hoc respicere voluistis, certa exhibitione operis demonstratis. Quod utique gratum omnimodis et

acceptum, tamquam si personæ nostræ fuisset exhibitum reputantes, quantas possumus, caritati vestræ super hoc gratiarum referimus actiones. Et affectionem vestram immensis exinde laudibus in Domino commendamus. Verum quoniam boni operis finis magis quam principium solet attendi, et ei qui omnium corda scrutatur, plus acceptus haberi, discretionem vestram per apostolica scripta rogamus, monemus, atque mandamus, quatenus jam dicto archi-episcopo, sicut hactenus laudabiliter fecisse noscimini, consuetæ liberalitatis subsidia ita honeste et honorifice ministretis, ut fraternam in vobis caritatem ferventiorem semper inveniat: nec eam pro minis vel terroribus alicujus contra se tepuisse cognoscat. Quum enim illius dilectionis obtentu, quæ debet circa proximum exhiberi, minæ et jussa principum contemnuntur, eum qui ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente diligi secundum legem jubetur, non est dubium in hujusmodi operibus gloriari, præsertim quum ibidem et religionis fides probetur, et quod Deo beneplacitum novimus, compleatur.

EPISTOLA CCXCIV.—AD CISTERCIENSEM ET PONTINIACENSEM ABBATES ET FRATRES.

Alexander papa Cistertiensi et Pontiniacensi abbatibus et universis fratribus ordinis Cistertiensis.

Licet vos eam circa nos et ecclesiam Dei fidem et devotionem, quæ viros religiosos et Deo devotos decet, multipliciter gerere nullatenus ignoremus, super eo non possumus non mirari, quod vestrum quidam venerabilem fratrem nostrum Cantuariensem archiepiscopum, virum religiosum pariter et honestum, et

Deo ac nobis, necnon et ecclesiæ universæ carum omnimodis et acceptum, a Pontiniacensi monasterio removeri, sicut audivimus, voluerunt, et eidem ad minas et terrores quorundam totius vestri ordinis solatium denegari. Unde quoniam vera caritas foras mittit timorem, nec viri religiosi est humanum timorem divino aliquatenus anteferre, universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, ne tale quid de cætero attentetis, ne qui oppressorum, et pro ecclesiæ libertate exulantium refugium esse debetis, aliis exemplum in hoc perniciosum præstetis, sed memoratum archi-episcopum pro reverentia beati Petri et nostra, et suæ religionis ac honestatis obtentu, et quia caussam adeo favorabilem agit, diligere, manu-tenere propensius, et fovere curetis, et eum in domibus vestris, cum ad vos venerit, benigne et honorifice recipiatis, et mansuete tractetis, ut in vobis fructum veræ caritatis inveniat, et ad totius ordinis incrementum pariter et profectum teneatur omni tempore ferventius adspirare; nos quoque qui honorem eidem et obsequium impensum nobis ipsis exhibitum reputamus, liberalitatem vestram debeamus propter hoc in Domino commendare, et sinceritati vestræ uberrimas gratiarum actiones referre.

EPISTOLA CCXCV.—AD EOSDEM.

Alexander papa Cisterciensi et Pontiniacensi et abbatibus et universis Cistertiensis ordinis fratribus.

Ad audientiam nostram, unde satis mirari compellimur, pervenisse noscatis, quod vos dilecto filio nostro R. fratri vestro, quoniam venerabilis frater noster Cantuariensis archi-episcopus ipsum in Angliam pro negotiis ecclesiæ destinavit, pœnam infligere pro-

posuistis, ad hoc humana gratia potius, quam amore Dei et justitiæ inclinati. Quoniam autem hoc in nostram et ecclesiæ Dei injuriam redundaret, nec nos id, sicut non debemus, in patientia sustinere possemus, universitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus memorato R. nullam occasione ista pœnam infligere, vel ei rancorem aliquem vel indignationem ostendere præsumatis, sed ipsum benigne inter vos et fraterne tractetis.

EPISTOLA CCXCVI.—AD ABBATEM DE CLARO-MARISCO.

Alexander papa abbati et fratribus de Claro-Marisco.

SUPER beneficiis, quæ liberalitas vestra sorori venerabilis fratris nostri Cantuariensis archi-episcopi, et liberis ejus, et his qui cum eis sunt, multipliciter erogavit, caritati vestræ immensas referimus gratiarum actiones, et religionem vestram super hoc digne, sicut convenit in Domino, laudibus commendamus, desiderium siquidem et voluntatem habemus commodis et incrementis vestris, quantum cum Deo possumus, libenter intendere, et preces ac petitiones vestras, quantum honestas permiserit, efficaciter promovere. Memoratus quoque archi-episcopus vobis, opportunitate suscepta, pro tot et tantis vestræ liberalitatis obsequiis secundum merita respondere curabit, et monasterio vestro magis obnoxius omni tempore permanebit. Nos etiam postulationibus vestris libentius intendemus, et eas efficacius curabimus exaudire.

EPISTOLA CCXCVII.—AD SIMONEM PRIOREM DE MONTE DEI ET BERNARDUM DE CORILO.

Alexander papa Simoni priori de monte Dei, et Bernardo de Corilo.

Ad vestræ dilectionis notitiam volumus pervenire, quod nos carissimum in Christo filium nostrum Henricum illustrem Anglorum regem, per nuncios et literas benigne ac paterne sæpe et sæpe commonuimus, ut venerabilem fratrem nostrum, Thomam Cantuariensem archi-episcopum in gratiam et amorem suum reciperet, et ipsum ad sedem suam et commissam sibi ecclesiam revocaret. Quem utique sub spe et fiducia, quod animum et voluntatem suam circa jam dictum archi-episcopum mitigare deberet, hactenus sustinuimus. Verum quoniam apud eum in his huc usque proficere minime potuimus, unde tristes sumus et dolentes effecti, eundem adhuc per vos, quos magis Deum quam faciem hominis et credimus et novimus revereri, sicut filium, cujus correctionem toto cordis affectu optamus, paterne duximus admonendum.

Inde siquidem est, quod dilectioni vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus in unum convenientes, ad præfatum regem infra duos menses post harum susceptionem, si citra mare fuerit, omni excusatione et contradictione cessante, insimul accedatis, et eundem commonere diligentius, et instantius exhortari curetis, et ipsi etiam ex parte Dei et nostra, in omnium delictorum suorum veniam injungatis, quod memoratum sibi archi-episcopum reconciliet, et omni indignatione et rancore semoto eundem in gratiam et amorem suum recipiat, et illum ad commissam sibi ecclesiam non differat revocare, consi-

derans diligentius et attendens, quam periculosum sit, et tam animæ quam corpori perniciosum, contra Deum et ecclesiam suam pugnare, sicut in universalis ecclesiæ inimicis poterit evidenter agnoscere, si qualiter eos omnipotens Dominus justo suo judicio humiliaverit, et vires ipsorum, in quibus maxime confidebant, hoc anno enervare curaverit, ad animum voluerit sollicite revocare. Non enim sibi ad ignominiam vel infamiam debet aliquam reputare, si suam in hac parte vinci voluntatem et animum patiatur, et se Deo ac Creatori suo humiliet, qui eum, si hoc fecerit, procul dubio exaltabit. Hæc siquidem sibi et alia, quæ magis expedire noveritis, studiosius et sæpius sine dubitatione aliqua proponentes, literas nostras commonitorias eidem tradatis, et commonitionem vestram in spiritu fortitudinis et lenitatis adjungere studeatis.

Quod si vos nec sic audire voluerit, sed in sua potius duritia et obstinatione duxerit persistendum, eidem literas nostras comminatorias porrigatis, et ex parte nostra constanter addentes, quod nos prænominato archi-episcopo os de cætero nulla ratione claudemus, nec ipsi, nisi idem rex ante initium proximæ quadragesimæ, quæ jam quasi instare videtur, ea quæ superius diximus adimplere voluerit, ulterius inhibitionem aliquam faciemus, quin suas et ecclesiæ sibi commissæ, nec non et suorum injurias ecclesiasticæ severitatis gladio pro sui officii debito gravius ulciscatur. Non enim credere debet aut in mente habere, quin dormiens Dominus aliquando excitetur: et quod beati Petri gladium ita rubigo consumpserit, quin educi valeat, et vindictam debitam exercere. Volumus autem, ut hæc, sicut prædiximus, diligentius exequamini, nisi venerabilis frater noster Bellicensis episcopus, et dilectus filius prior Carthusiensis, ea,

prout illis mandavimus, exequantur. Datum Beneventi, octavo calendas Junii.

EPISTOLA CCXCVIII.—AD HENRICUM REGEM ANGLIÆ.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Henrico illustri Anglorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Etsi circa nos, et matrem tuam, ecclesiam sacrosanctam, filialis in te devotio aliquatenus videatur tepuisse, paternum tamen affectum circa te, vel regnum tuæ gubernationi commissum nullo tempore deseruimus. Tua ergo serenitas, quod amici verbera potiora quam inimici oscula existant, diligenter advertens, consideret studiosius et attendat, quod sicut clerici a viris sæcularibus vita et habitu distinguuntur, ita et judicia clericorum a laicorum judiciis diversa penitus comprobantur. Quare si ea ordine quo non decet, pervertas, et quæ Jesu Christi sunt tuæ potestati usurpans, novas leges ad ecclesiarum oppressionem, et Christi pauperum, pro tuo beneplacito condas, consuetudines etiam, quas avitas vocas, inducas, tu ipse procul dubio in extremo examine, quod effugere non poteris, modo consimili judicaberis, et eadem mensura, qua mensus fueris, remetietur tibi. Verum ne commonitiones nostræ excellentiæ tuæ auribus tædiosæ vel asperæ aliquatenus videantur, scriptum recollige: *Quod filium, quem diligit, pater corripit.* Pro certo cognoscens, quia quanto personam tuam ardentiori caritate in Domino diligimus, et sincerissimæ tuæ devotionis insignia, nobis et ecclesiæ Dei multipliciter et magni-

fice olim exhibita, ad memoriam sæpius et studiosius revocamus, tanto hæc cogitationi tuæ, spiritualem tibi et æternam salutem votivis cordis affectibus exoptantes, libentius intimamus. Si enim te in aliquo judicium futurum deterret, aut præmiorum in æterna requie corona delectat, veram, quæ Deus est, justitiam colere, vel suum unicuique tribuere, negotia ecclesiastica, et præsertim criminalia, quæ de læsione fidei vel juramenti emergunt, causas quoque super rebus et possessionibus ecclesiarum personis ecclesiasticis tractanda relinquere, regnum et sacerdotium non confundere, non adeo serenitatem tuam deceret, quam etiam expediret. Si autem universa, quæ in usus tuos per hujusmodi angarias de bonis ecclesiasticis convertuntur, in refectionem pauperum, vel aliis operibus pietatis expenderes, obsequium non magis Deo gratum efficeres, quam si altari quolibet discooperto aliud cooperires, aut si Petrum crucifigeres, ut Paulum a mortis periculo liberares. Recolere siquidem debes, et præ oculis ad hujus rei exemplum habere, qualiter rex Saül, quia devicto Amalech prædam contra divinum præceptum reservare volebat, quum se ad excusationem sui hæc ad sacrificandum reservasse proponeret, a Domino fuit reprobatus, et alius eo vivo in honorem et dignitatem regiam subrogatus. Quem utique peccata populi regem effecerant, sed eum a gubernatione regni propria commissa destituerunt. Quomodo etiam rex Ozias, dum thurificare voluit, et sacerdotis sibi officium usurpare, digna Dei ultione fuerit lepra percussus, tuæ saluti congruit ad animum revocare. Si vero successus tuos viribus et potestati tuæ, et non Deo adscribas, intentionem quoque et animum tuum ab ecclesiasticorum virorum et ecclesiarum oppressione non retrahas, ille procul dubio, qui aliis te præfecit, et

magnum in orbe principem ad fidelium suorum gubernationem, non ad depressionem constituit, talenta tibi commissa gravi cum usura a te requiret, et sicut de Roboam filio Salomonis legitur, qui pro delicto patris est a regno ejectus, commissum paternum in hæredes transfundet. Tu ergo pravis cujuslibet suggestionibus non acquiescas, nec his qui semper mala susurrant, aurem inclines, sed quæ tuam salutem expediant, diligentius audias, et ita ad honorem Dei, et ecclesiæ suæ tranquillitatem et pacem, ad quod solummodo es regni gubernationem adeptus, idem regere, et secundum quod Dominus tibi administraverit, studeas utiliter gubernare, ut ille, per quem reges regnant, et cui servire regnare est, tibi et hæredibus tuis regnum temporale conservet, et post illud tribuat sine fine mansurum.

EPISTOLA CCXCIX.—AD EUNDEM.

Alexander papa Henrico regi Anglorum.

Magnificentiæ tuæ petitionibus gratanter admissis, et voluntati tuæ in omnibus, quantum cum Deo et justitia possumus, satisfacere cupientes, et tibi, et honori tuo deferre, dilectos filios nostros Willelmum tituli sancti Petri ad vincula presbyterum, et Ottonem sancti Nicolai in carcere Tulliano diaconum cardinalem, viros siquidem literatos et discretos, pariter et honestos, et magnum in ecclesia Dei locum habentes, et tibi ac regno tuo devotos, quos nos inter alios fratres nostros caros admodum acceptosque tenemus, cum plenitudine potestatis caussas, quas tibi in aliis literis nostris expressimus, et alias, quas expedire videtur, cognoscendi, in terram tuam cismarinam

excellentiæ tuæ legatos duximus destinandos, quibus vices nostras in omnibus ita plene commisimus exequendas, sicut illis, vel aliis apostolicæ sedis ecclesia Romana committere consuevit. Ea propter serenitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, et exhortamur in Domino, quatenus ipsos, sicut tantos viros, et apostolicæ sedis decet legatos, honorifice et benigne recipias, et mansuete, prout congruit regio honori, pertractes, ut antiquam devotionem tuam in suis sancta Romana ecclesia recognoscat, et excellentiæ tuæ, ac toti terræ tuæ gubernationi commissæ, incrementum inde non modicum valeat cooperante Domino provenire. Ea vero, quæ sublimitati tuæ ex parte nostra proponent, ita graviter admittas, et prompto animo adquiescas, quod Deus in his, et ecclesia sua dignis præveniatur honoribus, et tu ipse, ac universa terra tuæ gubernationi commissa, fructum inde multiplicem, et a Deo præmium, et coram hominibus laudem et gloriam suscipere valeat. Hoc vero transcriptum nulli mortalium reveles, nisi soli magistro Gunterio, quia fidem meam super hoc magistro Galterio ita stricte, ut voluit, dedi.

EPISTOLA CCC.—AD EUNDEM.

Alexander papa Henrico illustri Anglorum regi.

Significatum est nobis, quod quidam ministrales tui in Anglia commorantes dilectum filium nostrum Willelmum capellanum sine caussa rationabili capere, et carceri detrudere præsumpserunt. Ubi, sicut audivimus, adhuc captivus tenetur, et tanquam sacerdos non esset, turpiter et inhoneste tractatur: quod excellentiæ tuæ non credimus aliqua ratione placere.

Unde, quoniam magnificentiam tuam non decet, ut sacerdotes et altaris ministri, vel etiam quilibet clerici ab officialibus tuís taliter capi, aut carceri debeant mancipari, aliquatenus sustinere, sed excessum hujusmodi, quum ad aures tuas pervenerit, celerius emendare, serenitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus et exhortamur in Domino, quatinus illius amore, qui verus rex et sacerdos etiam nuncupatur, et pro reverentia beati Petri et nostra, memoratum Willelmum liberum et absolutum dimittas, et ei pacem tuam concedens, ipsum beneficia, quæ habebat, injuste sibi subtracta permittas sine molestia possidere, et cetera, quæ illi ablata fuerunt, eidem facias cum integritate restitui, ut ab omnipotente Domino dignam propter hoc retributionem merearis accipere, et a nobis ipsis debeas exinde gratias multiplices expectare.

EPISTOLA CCCI.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Henrico illustri regi Anglorum, salutem et apostolorum benedictionem.

Et naturali ratione et juris forma dictante providentiam tuam credimus edoctam fuisse, quod quanto quis ab aliquo majora suscepisse dignoscitur, tanto ei obnoxior et magis obligatus tenetur. Novit autem excellentia tua, quod ex quo misericors et omnipotens Dominus in tantum personam tuam inter filios hominum voluit sublimare, ut te regem et principem tam potentem, tam magnificum constitueret, tot divitiis, tanta gloria præ cæteris ampliaret, decet industriam tuam ad ea semper totis viribus eniti, quæ tanti benefactoris beneplacita cognoveris voluntati;

ut immensam et superabundantem illius clementiam recta videaris consideratione perpendere, et tam magnis pro possibilitate tua velle beneficiis respondere. Ut enim beatus Gregorius dicit, *Evangelica veritas sollicite considerare nos admonet, ne nos qui plus cæteris in hoc mundo accepisse cernimur, ab auctore mundi gravius inde judicemur. Quum enim augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Tanto ergo esse humilior atque ad serviendum promptior quisque debet ex munere, quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione.* Quod utique tam ecclesiarum prælatos, quam potestates etiam sæculares ad animum sollicita convenit meditatione reducere, et ne de talento sibi commisso in extremo examine gravius judicentur, de ratiocinio studiosius cogitare. Inde siquidem est, quod nos, qui personam tuam eo caritatis fervore diligimus, et inter alios reges Christianos ita caram acceptamque tenemus, ut quidquid pro aliquo mortalium faceremus, magnificentiæ tuæ nequaquam denegare velimus, celsitudinem tuam de crediti denarii ratione duximus attentius admonendam, ut tu, sicut vir scientia et industria multa præfulgens, ita cogites de æternis, quod decursis temporalibus ei corregnes in cœlis, qui te tantum et tam magnificum constituit dispensatorem in terris. Meminimus autem nos serenitatem tuam super negotio venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi per nuncios et literas sæpe et sæpius sollicitasse, ut voluntatem et animum tuum in hac parte a Deo, qui vinci non potest, cui servire regnare est, vinci potius quam vincere sustineres, quod multo gloriosius esse, et saluti tuæ amplius noscitur expedire. Unde quoniam in his non multum hactenus, nescimus quo Dei judicio, proficere potuimus, super hoc non minus pro te, quam pro matre

tua, ecclesia scilicet sacrosancta, quæ in hoc quotidie gravius scandalizatur, tristes admodum et dolentes efficimur, quum a plerisque magnatibus et tota fere ecclesia super tepiditate et negligentia nostri officii sæpius increpemur, et non modicam inde notam per plurimos, qui nobis de abusione patientiæ nostræ insultant, contraxisse noscamur. Nunc autem quoniam ex literis postremo per nuncios tuos nobis transmissis animum tuum in his, divina inspirante clementia, novimus leniorem, et ad id, quod regis Christianissimi et pii principis est, non modicum inclinatum, gaudio gaudemus in Domino, et ei a quo bona cuncta procedunt, qui hoc cordi tuo procul dubio inspiravit, nec non et clementiæ tuæ immensas exinde gratiarum referimus actiones, de misericordia Christi omnino sperantes, quod qui tantum bonum incepit, optatum ei finem solita pietate adjunget. Ea propter serenitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, et exhortamur in Domino, nec non et in remissionem tibi peccatorum ex parte Dei omnipotentis, et beati Petri apostolorum principis, et nostra injungimus, ut memoratum archi-episcopum pro Deo et ecclesia sua, et honore tuo, nec non et totius regni tui, in gratiam et amorem tuum, omni indignatione et rancore deposito, clementer recipias, et Deum in hac parte vincere, ac tuam voluntatem vinci sustineas. Ut idem Deus et Dominus noster Jesus Christus, qui se in illo a te susceptum fuisse procul dubio reputabit, eodem dicente, *Qui vos spernit, me spernit, et qui vos recipit, me recipit*, regnum terrenum per tempora longiora tranquillum tibi conservet, et dies diuturniores cum desiderata jucunditate concedat, decursis vero temporalibus in illa felici retributione justorum pro tantæ patientiæ, et pietatis, ac humilitatis exemplo specialem tibi coronam largiri

dignetur; et te suum efficiens cohæredem, in hæredes et posteros tuos tantæ clementiæ præmium de sua immensa benignitate transfundat.

Verumtamen ut illam spem et fiduciam, quam ex prædictis literis tuis percepimus, plenius in opere comprobemus, dilectos filios nostros, Gratianum subdiaconum nostrum, virum honestum et literatum, quem ob memoriam sanctæ recordationis patris et prædecessoris nostri Eugenii papæ, et intuitu sincerissimæ fidei et obsequii sui, carum omnimodis acceptumque tenemus, et magistrum Vivianum, quem ob antiquam familiaritatem, prudentiam, et literaturam ejus, sincero cordis affectu diligimus, ad regiæ sublimitatis præsentiam duximus destinandos, per quos excellentiæ tuæ voluntatem nostram viva voce latius intimamus, magnificentiam tuam rogantes attentius, et monentes, quatenus eosdem pro ecclesiæ Dei reverentia, et honore beati Petri et nostro, benigne, sicut decet, recipias et honeste pertractes. His vero, quæ ex parte nostra regiæ serenitati viva voce proponent, tam super his quam super aliis, quæ nobis per dilectum filium nostrum Reginaldum Saresberiensem archi-diaconum significasti, fidem indubitanter adhibeas, et eorum exhortatione ad honorem Dei et ecclesiæ, necnon ad perpetuam laudem et gloriam nominis tui et hæredum tuorum commodum pariter et profectum, omnibus modis intendas. Datum Beneventi, vi idus Maii.

EPISTOLA CCCII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Henrico regi Angliæ.

Magnificentiæ tuæ literas, quas nobis per dilectos filios nostros, primo Reginaldum Saresberiensem, et

deinde Randulphum Landavensem archi-diaconos, viros providos et discretos, et in commisso sibi negotio studiosos atque sollicitos, transmisisti, paterna benignitate suscepimus, et earum continentiam diligenter curavimus et studiose audire. Quum autem excellentiæ tuæ petitiones nobis tam ex serie literarum, quam ex nunciorum tuorum viva voce plenius innotuissent, et nos cum fratribus nostris exinde diutius deliberassemus, non fuit nobis visum, quod aliquam earum, juxta quod rogasti, cum honestate nostra et ecclesiæ possemus effectui mancipare. Verumtamen ut sublimitati tuæ in omnibus, quantum cum honore Dei et ecclesiæ fieri poterit, deferamus, et ne nos potius ex voluntate, quam de necessitate credas aliqua ratione fecisse, dilectos filios nostros, Gratianum sub-diaconum et notarium nostrum, et magistrum Vivianum, viros siquidem providos et discretos, et nobis ac toti ecclesiæ caros pariter et acceptos, ad regiæ celsitudinis præsentiam destinavimus, per quos magnificentiæ tuæ voluntatem et animum nostrum, et talia quæ ad honorem et exaltationem tuam spectabunt, et quæ serenitati tuæ merito placere debebunt, plenius significamus.

Quod autem, sicut ex magnificentiæ tuæ literis intelleximus, in tantum voluntatem tuam et animum tuum circa negotium venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi inclinasti, quod eum ob reverentiam ecclesiæ et nostram permitteres ad propria remeare, et ecclesiam in pace tenere, dummodo quod tibi debet, impendere velit, gratum omnimodis acceptumque tenemus, et divinæ clementiæ, quæ hoc cordi tuo procul dubio inspiravit, quantas possumus laudes et gratias exhibemus, serenitatem tuam attente rogantes, et tibi in delictorum tuorum veniam injungentes, quod Deo potius quam homini in præscripto

negotio deferas, et ad hoc solummodo divinæ pietatis respectu animum tuum inclines. Super eo vero, quod magnificentiæ tuæ de nobis et nostræ voluntatis mutatione significatum fuisse dicebas, non oportet discretam prudentiam tuam omni spiritui credere, quum multi detractores et corrosores existant, quorum dictis quibuslibet non est fides adhibenda aliquatenus. Nos autem voluntatem et desiderium habemus personam tuam, sicut carissimi in Christo filii nostri, toto cordis affectu diligere, nec eam in aliquo, nisi forte, quod Deus avertat, nos ad hoc tu ipse compelleres, volumus aggravare. Datum Beneventi, secundo calendas Martii.

EPISTOLA CCCIII.—AD EUNDEM.

Alexander episcopus, servus servorum Dei, carissimo in Christo filio, Henrico illustri Anglorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Quanto personam tuam ob multa et magna principalis devotionis et regalis munificentiæ merita pleniori diligimus caritatis affectu, et paternæ sinceritatis brachiis arctius amplexamur, tanto ea, quæ ad salutem animæ, et honoris et gloriæ tuæ augmentum pro certo pertinere cognoscimus, sublimitati tuæ sæpius et attentius proponentes, te ad ea exequenda diligenter inducere, et cum omni sollicitudine ac studio benignius exhortari curamus. Quod si cœlitus datum esset, ut tuæ desiderabilis præsentiæ, sicut vellemus, copia frueremur, tibi eadem, quæ scriptis eloquimur, multo libentius viva voce jugiter suadere, et quasi quædam remedia inculcare assidue studeremus. Accepimus autem, quod præter alia, de quibus regiam volumus industriam emendari, in Lincolniensi,

Bathoniensi, Herefordensi episcopatibus, quos vacantes et pastorum solatio destitutos in manibus tuis tenes, nec non in Bangoriensi et Lanelviensi liberam electionem, sicut deceret, fieri fastu quodam et majoris potentiæ terrore prohibeas, et quasi alter Cæsar omnia solus esse contendens, non solum quæ sunt Cæsaris, prout convenit, obtinere, sed et quæ Dei sunt, illicite atque in animæ tuæ periculum usurpare non metuis. Quod quam sit indignum, et tam supra quam contra regiæ justitiæ dignitatem, et tua te prudentia, si diligenter velis attendere, naturali ratione prævia sufficientius edocebit, et nonnulla id ipsum exempla eorum, qui idem attentare frustra conati sunt, nihilominus approbabunt.

Et quoniam nobis, licet indignis, generalis ecclesiæ a Domino, qui pro ea etiam sanguinem proprium fudit, cura commissa est et tutela, prætermittere non possumus ullatenus nec debemus, quin pro ea partes nostras apud te cæterosque ecclesiæ filios interponere modis omnibus studeamus, et dignitates ac jura ipsius ad instar sanctissimi Nabuthæ usque ad mortem, si necesse fuerit, ab omnibus defendamus. Ideoque serenitatem tuam monemus, rogamus et obsecramus in Domino, atque in peccatorum tibi remissionem injungimus, quatenus sicut in divinarum et humanarum rerum scientia circumspectus excellis, ita te prudentem in omnibus exhibeas ac modestum, Deum ante omnia creatorem tuum melius solito verearis, ecclesias et ecclesiasticas personas honores, et ita tibi quæ tua sunt discrete vendices ac defendas, ut ad ea quæ divini juris esse noscuntur, manus extendere de cætero non præsumas. Specialiter autem in prænominatis ecclesiis clericos, ut electionem tam liberam quam canonicam faciant, regia celsitudo commoneat, et eis ad hoc opem necessariam et favo-

rem salva penitus ecclesiastica libertate concedat. Nec velis eis, qui electionem facturi sunt, personam, de qua electionem facere debeant, nominare. Hoc enim esset non eos, sed te ipsum potius electionem illorum ministerio celebrare, et in electione ipsa libertatem omnino illis eligendi subtrahere. Et quidem si ea, quæ monentes in spiritu mansuetudinis et cum omni humilitate prædiximus, effectui, sicut debes, mancipare curaveris, et tuæ procul dubio gloriæ ac saluti consules, et Deo ac nobis gratum facies omnimodis et acceptum. Alioquin quantumcumque te sicut carissimum filium nostrum, et Christianissimum principem diligere, ac tuæ magnitudini deferre velimus, manus beati Petri ac nostras a tuo non poterimus gravamine continere. Et plus Deum quam hominem, sicut dignum est, metuentes, ecclesiæ jura pariter et honorem concessa nobis divinitus potestate integre curabimus atque inviolabiliter conservare. Datum Beneventi, septimo idus Octobris.

EPISTOLA CCCIV.—AD EUNDEM.

Alexander papa Henrico regi Angliæ.

A REGIÆ sublimitatis memoria non credimus excidisse, quantum tibi super negotio venerabilis fratris Thomæ Cantuariensis archi-episcopi, utinam non contra justitiam, detulerimus. Et quomodo nos ei os sæpe clauserimus, ne in te, aut in regnum tuum, vel personas tui regni aliquam posset sententiam ferre, aut vos in modico aggravare, celsitudini tuæ incognitum non existit. Nunc autem sub ea spe et fiducia, quod omnipotens Dominus animum tuum circa jam dictum archi-episcopum mitigare debeat, et

immensa sua clementia serenare, licet contra rigorem ecclesiasticum et justitiam etiam sustinuerimus, serenitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, et exhortamur in Domino, et tibi in remissionem omnium peccatorum tuorum injungimus, ut animum et voluntatem tuam vinci a Domino patiaris, nec contra Deum et salutem tuam pugnare velis, et suam adversus te indignationem, quod absit, merito commovere. Si autem præfati archi-episcopi personam, aut nostram etiam, qui licet immeriti in majori sumus officio constituti, diligentius considerare volueris, et ad tuam nobilitatem et magnificentiam comparare, non tibi guerram aut indignationem istam ad laudem et gloriam, sed ad dedecus potius poteris reputare, quum nullam ei reverentiam vel honorem propter nobilitatem vel magnitudinem suam, sed solummodo propter Deum exhibeas, et in eo ipsum Deum procul dubio venereris, eodem dicente: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit.* Quare si tuam in hac parte vinci duritiam et propositum patiaris, ad augmentum tibi et exaltationem proveniet. Et Deus, cui te humiliaveris, personam tuam sine dubitatione aliqua exaltabit; et tam spiritualiter quam temporaliter patientiam et humilitatem tuam remunerare curabit, sicut tibi per venerabilem fratrem nostrum Bellicensem episcopum, et dilectum filium priorem Carthusiensem, latores præsentium, viros siquidem religiosos, et Deum timentes, hæc et alia viva voce plenius significamus, volentes animi tui indignationem et motum blandis et lenibus a suo proposito revocare.

EPISTOLA CCCV.—AD EUNDEM.

Alexander papa Henrico regi Angliæ.

Excellentiæ tuæ nuncios, dilectos filios nostros, Clarembaldum electum S. Augustini, Reginaldum archi-diaconum Saresberiensem, Simonem de Carcere, Henricum de Northamtune, et regiæ sublimitatis literas per eosdem nobis transmissas, ea qua decuit benignitate admisimus, et illius ferventissimæ caritatis ardorem, quem circa nos et ecclesiam Dei a nostro promotionis exordio magnificentia tua tam constanter et ferventer exhibuit, ad animum sollicite revocantes, his quæ jam dicti nuncii nobis ex parte celsitudinis tuæ discrete satis, et cum omni diligentia intimarunt, licet nimis ardua et difficilia essent, aurem benevolam curavimus adhibere, et illius siquidem honoris et reverentiæ, quam regia serenitas nobis instante necessitatis tempore, sicut excellentiæ tuæ nos sæpe nunciasse meminimus, tota, prout major pars Christianitatis cognovit, devotione impendit, non immemores existentes, ad petitionum tuarum, in quibus cum Deo possumus, promotionem vehementer accendimur, nec aliquid nobis unquam honoris vel gratiæ satis esse videbitur, quod celsitudini tuæ indulgere possimus. Verumtamen attendentes quod tu, cui omnipotens Dominus inter filios hominum tot divitiis abundare, tanta prudentia et discretione pollere concessit, contra eum, cui servire regnare est, pugnare non velis, nec ejus resistere voluntati, præsertim quum strenuitati tuæ toties contulerit de hoste triumphum, de immensa bonitate illius confidimus omnimodis et speramus, quod animum et voluntatem tuam circa ecclesiam et ejus negotia mitiorem efficiet, et ad id

cor tuum, quod beneplaciti sui fuerit, inclinabit, licet memorati nuncii constanter assererent te tanta turbatione esse commotum, quod venerabilem fratrem nostrum Cantuariensem archi-episcopum nullo modo in gratiam reciperes, nec circa eum poterat tuus animus mitigari. Nos autem, qui paternæ circa personam tuam affectionis non possumus oblivisci, sed te sicut Catholicum Principem et regem Christianissimum in omnibus, quantum honestas permittit, honorare et exaudire optamus, credentes firmiter et sperantes, quod discreta providentia tua in his, quæ Dei sunt, et ad ecclesiæ negotia spectant, gloriosius esse suam vinci, quam vincere voluntatem, nequaquam ignoret, præfato archi-episcopo sub spe et fiducia quasi certi, quod ille, in cujus manu corda regum consistunt, animum tuum mitigare dignabitur, dedimus in mandatis, et omnimodis inhibuimus, ne in te, aut in terram tuam, vel in personas regni tui, interdicti seu excommunicationis sententiam, donec ipsum in gratiam tuam recipias, et tibi reconcilietur, proferre ulla ratione attentet, aut in aliquo gravare præsumat. Et quoniam literas illas, quas magnificentiæ tuæ anno præterito per nuncios tuos ultimo destinavimus, viribus de cætero constat carere, si prædictus archi-episcopus interim te, aut terram tuam, vel personas regni tui, in aliquo gravare præsumpserit, præsentes literas poteris in argumentum nostræ voluntatis ostendere, et te et tuos a suis gravaminibus immunes demonstrare. Quod autem in scriptis nostris vel legatis varietatem invenisti, nullatenus mireris, quum et beatus Paulus propositum suum sæpius mutasse legatur, licet nos in hac parte nostrum mutasse propositum minime recolamus: quum et nobis, etsi non ex parte tua, pro certo fuerit intimatum, et quasi certa spes et fiducia facta, quod

prænominatus archi-episcopus illis mediantibus tibi deberet reconciliari. Quod etiam ex quibusdam scriptis, quæ nobis ostensa fuerunt, visi sumus plenius concepisse. Unde contigit quod eosdem legatos hac de caussa juxta verbum nunciorum tuorum ad regiam sublimitatem transmisimus, quibus cum fiducia ista coram quibusdam fratribus nostris, dum adhuc coram nobis præsentes essent, injunximus, ut in cognitione caussarum inter te et archi-episcopum ordine judiciario nulla ratione præcederent, præsertim quum de reconciliatione, sicut diximus, quasi certi essemus. Et ideo prudentia tua, si taliter scripsimus et mandavimus, in nullam debet admirationem deduci, nec alicui mutabilitati, quod ob honorem tuum et sub spe tali fecimus, imputare, præsertim quum homines simus, et in multis decipi aut circumveniri possimus.

EPISTOLA CCCVI.—AD EUNDEM.

Alexander papa carissimo in Christo filio Henrico regi Angliæ.

Quam paterne et quam benigne regiam sæpius excellentiam convenerimus, et per literas ac nuncios frequenter exhortati fuerimus, ut venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem archi-episcopum reconciliare tibi deberes, et sibi ac suis ecclesias cum cæteris ablatis restituere, sublimitatis tuæ prudentia non ignorat, quum id fere toti Christianitati publicum ac manifestum existat. Unde quoniam in hoc hucusque minime proficere potuimus, nec animi tui motum blandis et lenibus emollire, tristes et dolentes efficimur. Et nos spe et fiducia nostra frustrari dolemus, præsertim quum te, sicut filium carissimum,

sincerius diligamus in Domino, cui in hoc grave periculum imminere videmus. Et quoniam scriptum est: *Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuncia populo meo scelera eorum:* et alibi: *nisi annunciaveris impio impietatem suam, sanguinem ipsius de manu tua requiram:* et alias per Salomonem; piger homo de stercore boum lapidari jubetur, duritiam tuam, sicut hactenus, contra justitiam et salutem nostram non duximus ulterius supportandam. Nec præfato archi-episcopo os de cætero aliqua ratione claudemus, quin officii sui debitum prosequatur libere, et suam et ecclesiæ sibi commissæ injuriam ecclesiasticæ severitatis gladio ulciscatur. Quæ autem in literis tam de his, quam de aliis minus contineri noscuntur, dilecti filii nostri, prior de Monte Dei, et frater Bernardus de Corilo, viri siquidem plus Domini quam hominis faciem reverentes, serenitati tuæ latius viva voce proponent, quorum admonitioni ille, cui servire regnare est, et in cujus manu corda regum consistunt, animum tuum et voluntatem inclinet, ut flecti potius velis, quam contra Deum et salutem tuam in tantæ obstinationis proposito diutius permanere. Quod si nos in illis nec sic audire volueris, ea quæ tibi ex parte nostra proposuerint, procul dubio ventura poteris formidare. Datum Beneventi, undecimo calendas Junii.

EPISTOLA CCCVII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Henrico regi Angliæ.

Dilecti filii nostri, Joannes Saresberiensis decanus, Ægidius Rothomagensis, Joannes Sagiensis, archidiaconi, nuncii tui, ad nostram præsentiam accedentes nobis regiæ celsitudinis literas detulerunt, ex qua-

rum tenore cognovimus, quod eis super his, quæ nobis ex parte tua dicerent, tanquam tibi ipsi credere deberemus. Qui utique una cum archi-diacono Saresberiensi Reginaldo coram nobis et fratribus nostris præsentes quædam instanter et sollicite proposuerunt, quibus sicut nec debuimus, non duximus aliquatenus adquiescendum. Tandem vero quum his, quæ nobis in principio fuerant intimata, aures, sicut non decebat, nullatenus inclinaremus, nobis diligentius proposuerunt, quod tu, sicut in commentario vidimus, venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archiepiscopo concesseras, ut pro amore Dei et nostro, nec non et ecclesiæ Romanæ, ad ecclesiam suam secure veniret, et eam atque possessiones suas omnes, sicut habuit antequam exiret, dum in gratia tua esset, in pace teneret atque haberet, et sui similiter qui pro eo exierunt. Quod siquidem gratum plurimum, et omnino acceptum habemus, de misericordia Christi sperantes, quod ille qui incepit hoc, meliori fine concludet, et te ad illius quod deest consummationem inducet. Quare hoc ejus, a quo bona cuncta procedunt, immensæ et superabundanti clementiæ adscribimus, et munificentiæ tuæ super hoc multiplices exsolvimus gratiarum actiones. Quum autem prædictos nuncios de forma securitatis, et maxime super osculo præstando non modicum sollicitaremus, et responsum nobis dederunt, quod graviter provocatus firmaveras te præfatum archi-episcopum in osculo pacis nullatenus recepturum, cui tamen primogenitus filius tuus pro amore Dei et nostro vice tua osculum exhiberet. Unde quoniam alter nunciorum nostrorum, magister Vivianus scilicet, ad præsentiam nostram reversus nobis diligentius intimavit, quod prælibato archi-episcopo, sicut in colloquio apud Montem Martyrum habito intellexerat, gratiam et amorem

tuum concedens, et ipsum possessiones suas, sicut prædecessor ejus, eas unquam melius habuerat, facere obtinere, nec non et mille marcas ei pro apparatu suo ad præsens conferres, nos de regiæ celsitudinis clementia omnino confisi, de osculo præstando tibi preces et exhortationes nostras apud excellentiam tuam, prænominatis nunciis tuis plus justo etiam renitentibus, duximus interponendas. Et quoniam regiæ congruit dignitati et honori, atque saluti tuæ noscitur plurimum expedire, ut quod cordi tuo super his est divinitus inspiratum, ad optatum et Deo gratum perducas effectum, ita quod ab eo propter hoc mercedem plenam et perfectam recipere merearis, serenitatem tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, et exhortamur in Domino, nec non a juramenti firmatione, si quando calore iracundiæ ductus fecisti, auctoritate beati Petri et nostra penitus absolventes, in remissionem peccatorum tibi injungimus, quatenus prænominatum archi-episcopum ob Divinæ reverentiam majestatis, et obtentu beati Petri et nostro, nec non et pro salute et honore tuo, in osculo pacis recipias, et ei pacem et securitatem tuam, nec non et universas possessiones suas, sicut eas ullo tempore melius habuit, clementer restituas, et ita nos in hac parte immo Deum in nobis exaudias, qui tibi propter hoc perenne præmium largiatur in cœlis, et in terris laudem et gloriam conferens copiosam, te atque tuos hæredes suos faciat cohæredes. Si qua vero alia inter vos per carissimum filium nostrum in Christo Ludovicum illustrem Francorum regem, et per venerabiles fratres nostros Rothomagensem archi-episcopum, et Suessionensem episcopum, vel per alios majora tractantur, aut si aliqua magis accepta prænominato archi-episcopo postmodum promisisti, ea in remissionem delictorum tuorum adim-

pleas, et plenius ac diligentius exequaris. Nos enim jam dictum Rothomagensem archi-episcopum, et venerabilem fratrem nostrum Bernardum Nivernensem episcopum, ad præsentiam tuam pro supradictæ pacis executione transmittimus, per quos tibi voluntatem nostram, et quæ regiæ saluti et honori plurimum expedire cognoscimus, significamus, sublimitatem tuam rogantes attentius et monentes, ut si quid addendum fuerit vel mutandum, hoc ad commonitionem illorum pro amore Dei et nostro ita corrigas et emendes, et ea quæ tibi ex parte nostra proponent, tali modo exaudias, et aurem benevolam adhibens ita efficaciter digneris implere, quod omnipotens Dominus et misericors veram tibi et hæredibus tuis pacem concedat, et honor inde regius multimodis adaugeatur, ac tu indeficiens propter hoc a Deo præmium, et in conspectu hominum laudem et gloriam non modicam debeas reportare. Prædicti siquidem archiepiscopus et episcopus, certa spe de pace et reconciliatione concepta, illos, qui fuerint absolvendi, excommunicatos absolvent, ita quidem quod si pax Domino faciente sequatur, nullum honoris, ordinis, aut officii sui periculum, sive aliquam infamiæ notam pro eo quod excommunicati fuerant, debeant sustinere. Archi-episcopum enim ad pacem suscipiendam inducent ex parte nostra, et si in aliquo justum metum prætenderit, te ad eum tollendum sollicitius admonere, et multimodis ex parte Dei et nostra ad ea, quæ tibi per nos significamus, implenda inclinare debebunt. Verum si pax, quod Deus avertat, subsecuta non fuerit, et illi qui se appellasse proponunt, appellationem suam duxerint prosequendam, nos eorum rationes super hoc diligentius audiemus, et caussa cognita secundum quod Deus nobis administraverit, judicabimus. Qui utique in proximis octavis beati

Michaelis, sive in proximo festo sancti Lucæ appellationem suam prosequantur, ita tamen quod prorogatio ista non debeat alterutrius partis justitiæ in aliquo præjudicare.

EPISTOLA CCCVIII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Henrico regi Angliæ.

COGNITO ex literis ven. fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi, quod ei omni turbatione et rancore deposito gratiam et amorem tuum restituisses, tanto lætitiam et gaudium concepimus, quanto id Deo gratius et magis acceptum existere, et tibi amplius honorificum et tuæ consideramus fructuosum saluti. Tanta enim eundem archi-episcopum religione, prudentia, honestate, ac fidei virtute præeminere cognoscimus, quod ipsum tibi et regno tuo fidelem et devotum existere, honori et incremento tuo pro viribus et posse, et animo se intendere et pro augmento gloriæ et exaltationis tuæ fideliter et sollicite vigilare non dubitamus. Cæterum quoniam non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, et licet idem archi-episcopus, pro patientia et dilectione, quam erga te habet, hoc forte subticeat; nos tamen qui salutem tuam summopere cupimus, id minime reticere debemus, nec tuam decet magnificentiam, quem Dominus ita magnum et potentem constituit, jura et bona Cantuariensis ecclesiæ detinere, regiæ serenitatis clementiam rogando monemus, et exhortamur attentius, quatenus exemplo Zacchei, de quo legitur in evangelio: *Domine, ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, et si quid defraudavi, reddo quadruplum*, prædicto archi-episcopo et ecclesiæ suæ ablata restituere, damna et detrimenta, quæ illis

intulisti, in brevi studeas emendare, ut in eo, quod deliquisti, Deum sic possis placare, et nos tibi tantam offensam digne indulgere possimus, et idem archiepiscopus ad obsequium et devotionem tuam, ad augmentum honoris tui et hæredum tuorum debeat promptissimus inveniri. Volentibus autem inter te et ipsum pacem reformari, benigno favore adquiescas, quos vero hujus dissensionis noveris hactenus fuisse incentores, de cætero non exaudias, nihilominus et filium tuum super articulo juramenti, quod prætermisit de servando jure et libertate Cantuariensis ecclesiæ, secundum quod reges et principes Angliæ fecisse noscuntur, eidem archi-episcopo et ecclesiæ suæ condigne satisfacere moneas et horteris, et quod prætermissum est, facias adimplere. Ordinationes quoque ecclesiarum, et alia quæ ad viros ecclesiasticos pertinent, prædicto archi-episcopo et aliis viris ecclesiasticis, tam tu, quam filius tuus, libere et pacifice relinquatis, ut sic agendo hostiam laudis Domino digne immolare possitis, et vobis regnum comparare æternum.

EPISTOLA CCCIX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Magnificentiæ tuæ nuncios videlicet dilectos filios nostros, Joannem Cumin, et magistrum Rad. de Tamworth nobis et ecclesiæ Dei devotos, et regiæ sublimitati per omnia, sicut credimus, fidelissimos, et literas quas nobis excellentia tua transmisit, tanto benigniori mente suscepimus, et tanto eos majori gratia prævenimus et honore, quanto plenius novimus ipsos a magnifico principe et rege Christianissimo fuisse transmissos. Cui utique omnem, quam cum Deo possumus gloriam cupimus et honorem, et ad cujus incrementum modis omnibus, quibus honeste

poterimus, nos et fratres nostri ac tota ecclesia, quanto devotissimæ sinceritatis tuæ affectum in majori sumus necessitate experti, tanto ardentius intendimus aspirare. Non enim tuæ devotionis insignia, nobis tempore tam opportuno exhibita, a nostra in posterum memoria ulla ratione poterunt divelli, vel in conspectu ecclesiæ aliqua desuetudine inumbrari. Petitiones quoque tuas, quas nobis per nuncios jam dictos misisti, in quibus cum Deo et honestate nostra potuimus, sicut idem magnificentiæ tuæ viva voce plenius enarrabunt, curavimus executioni mandare. Personas siquidem de latere nostro, juxta quod rogasti, licet nobis gravissimum ac difficillimum hoc tempore maxime aliquos a nobis emittere videatur; quum fratrum nostrorum, et eorum præsertim quos tu desideras, præsentia et consilio opus habeamus: illius tamen recolendæ ac magnificæ devotionis tuæ, quam prædiximus, non immemores existentes, ad sublimitatis tuæ præsentiam duximus destinandas cum plenitudine potestatis ecclesiasticas causas, quæ inter te et venerabilem fratrem nostrum Thomam Cantuariensem archi-episcopum hinc inde vertuntur, et illam quæ inter eundem archi-episcopum et episcopos regni tui super appellatione ad nos facta movetur, necnon et alias causas, terræ tuæ quas noverint expedire, cognoscendi, judicandi quoque, et prout sibi Dominus administraverit canonice terminandi.

Eidem quoque archi-episcopo, ne te aut tuos, seu regnum tuæ gubernationi commissum, donec causæ illæ debitum sortiantur effectum, in aliquo gravare vel turbare, aut inquietare attentet, omnimodis inhibuimus. Verum si idem archi-episcopus in te aut regnum tuæ gubernationi commissum, vel personas regni interim aliquam sententiam tulerit, nos eam irritam esse et non teneri censemus. Ad indicium

autem hujus rei, et argumentum nostræ voluntatis, literas præsentes, si articulus ingruerit necessitatis, ostendas. Alioquin serenitatem tuam rogamus et attentius commonemus ut literas ipsas aut earum tenorem a nullo sciri permittas, sed eas habeas omnino secretas. Illos vero familiares et consiliarios tuos, quos jam dictus archi-episcopus sententiæ excommunicationis subjecit, personæ de latere nostro transmissæ, Domino auctore, absolvent. Si autem aliquis illorum interim metu mortis laboraverit, præstito secundum consuetudinem ecclesiæ juramento, quod nostro si convaluerit debeat super hoc parere mandato, ipsum ab aliquo episcopo vel alio religioso et discreto viro absolvi concedimus. Porro fratribus nostris, quos illuc mittimus, infra instantem Domini nativitatem eundi præceptum dedimus: qui auctore Domino in mense Januario iter, sicut credimus, aggredientur. Dat. Later. xiii cal. Jan.

EPISTOLA CCCX.—AD LUDOVICUM REGEM FRANCIÆ.

Alexander papa Ludovico regi Franciæ.

Significatum est nobis, quod Girardus puella, suum recognoscens excessum, schismaticæ pravitatis errori velit omnimodis abrenunciare, et ad mandatum nostrum, et venerabilis fratris nostri Thomæ Cantuariensis archi-episcopi Domino sui redire. Unde quoniam ad nostrum spectat officium cum delinquentibus misericorditer agere, et judicio misericordiam anteferre, serenitatem tuam per apostolica scripta rogamus attentius et monemus, quatenus si memoratus Girardus ad nostram, et ecclesiæ, et archiepiscopi sui obedientiam reverti voluerit, et excessum suum digna pœnitentia recognoscere, ipsum in terram

tuam sine alicujus indignationis rancore cum gratia tua venire permittas, et in regno tuo, sicut consueverat, permanere. Datum Beneventi, decimo tertio calendas Junii.

EPISTOLA CCCXI.—AD EUNDEM.

Alexander papa Ludovico regi Francorum.

INTER cætera magnificentiæ tuæ et devotionis insignia, illud specialiter animum nostrum vehementer accendit, quod venerabilem fratrem nostrum Thomam archi-episcopum Cantuariensem, virum siquidem religiosum, discretum pariter et honestum, et nobis et ecclesiæ Dei carum omnimodis et acceptum, tot et tantis honoribus prævenisti, et ei tam ampla et tam magnifica humanitatis beneficia regia munificentia dignata est largius erogare. Super quo utique serenitati tuæ, quantas et quas possumus, gratias exhibemus, et clementiam tuam exinde immensis in Domino laudibus commendamus, id Deo, cui hæc potius in persona illius fecisti, gratissimum, et ita nobis acceptum putantes, tanquam si hoc personæ nostræ specialiter impendisses. Et quoniam ejusdem archi-episcopi pacem totis cordis affectibus exoptamus, dilectos filios nostros, Willelmum tituli sancti Petri ad vincula presbyterum cardinalem, et Ottonem sancti Nicolai in carcere Tulliano diaconum cardinalem, ad carissimum in Christo filium nostrum Henricum illustrem Anglorum regem duximus destinandos, ut inter eundem regem et præfatum archi-episcopum ad utriusque honorem pariter et profectum, concordiam et pacem, Domino cooperante, reforment, et in ipsius regis terra cismarina caussas emergentes audiant et cognoscant, et ibidem apostolicæ sedis legatione

fungantur. Ea propter magnificentiam tuam per apostolica scripta rogando monemus et exhortamur in Domino, quatenus pro ecclesiæ Dei reverentia, et honore beati Petri et nostro, apud jam dictum regem et archi-episcopum partes tuas efficaciter interponas, et studiosius elabores, quod ad honorem Dei et ecclesiæ, et sui etiam commodum et augmentum, amicabiliter inter se pacificeque conveniant, et ad hoc animos et voluntates suas, salva ipsius archi-episcopi et ecclesiæ honestate, omnibus modis inclinent. Quod si per studium jam dictorum cardinalium, laborem et operam tuam pax inter eos et concordia poterit reformari, ecclesia, quæ tuo post Deum est specialiter adjutorio fulta, non modicum inde suscipiet incrementum, et tu ab omnipotente Deo in illa felici retributione justorum speciale propter hoc præmium obtinebis. Si autem, quod Deus avertat, convenire non possint, dummodo regiæ voluntati sederet, et beneplacito tuo, nobis omnimodis complaceret, et gratum valde existeret et acceptum, quod si absque gravi scandalo personarum regni tui fieri posset, ut nos prænominatum archi-episcopum specialis honoris prærogativa inter cæteros donaremus, et sibi vices nostras committeremus in illis partibus exequendas. Unde serenitatem tuam quanta possumus prece rogamus, ut si pacem, salva honestate sua et ecclesiæ, quod omnimodis optaremus, habere non possit, nobis super his voluntatem tuam sub omni celeritate studeas intimare, et hoc interim habeas omnino secretum.

EPISTOLA CCCXII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Ludovico regi Francorum.

Regiæ serenitatis clementiam motam admodum et turbatam esse accepimus, eo quod venerabili fratri nostro Thomæ Cantuariensi archi-episcopo juxta votum et desiderium suum, et prout necessitas exigit, non adsistamus, et quod illustris rex Anglorum illi, occasione literarum, quas illi transmisimus, incessanter insultans, ab ejus glorietur se jurisdictione subtractum. Verum si tenor ipsarum literarum a principio usque ad finem diligenter in audientia proborum recitaretur, nihil profecto in eis quis posset deprehendere, quod insultandi materiam vel occasionem præstaret. Cæterum si petitioni prædicti regis quandoque annuimus, et ejus visi sumus voluntati favere, more periti medici fecimus, qui ægro, de cujus salute desperat, contraria, quæcumque appetit, tribuit, tentans ipsum, qualitercumque potest, ad sanitatem revocare. Ægro vero, quem se posse curare confidit, et quem affectuosius diligit, omnia nociva instantissime postulanti ministrare recusat. Quapropter quum consuetudinis sit Romanæ ecclesiæ potius in servanda maturitate plerumque damnum et jacturam incurrere, quam in præcipitatione peccare, tua non miretur, nec moveatur serenitas, quod prædictum regem tam longa exspectatione sustinuimus, volentes eum in benignitatis et mansuetudinis dulcedine a suo revocare proposito, et ejus duritiam emollire. Non enim fervor caritatis et dilectionis, quam circa eundem archi-episcopum habuimus, in aliquo tepuit vel exstat remissus, sed de die in diem magis ac magis accrescit. Et semper in proposito et voluntate habemus ei honorem et dignitatem, et jura sua et ecclesiæ sibi commissæ

manutenere propensius, et diligenti sollicitudine pro nostri officii debito conservare. Nec etiam quod sibi concessimus, in quoquam mutavimus, nec auctore Domino mutabimus, quin immo in die sibi concessa ei liberam potestatem concedimus officium suum absque appellationis remedio et contradictionis obstaculo exercendi. Volumus tamen ut ab illis religiosis, per quos præfatum regem nostris literis commonere curavimus, responsum recipiamus.

EPISTOLA CCCXIII.—AD EUNDEM.

Alexander papa Ludovico regi Francorum.

Saluti regum et principum principaliter expedire dignoscitur, ut quanto majori potentia, et dignitate munere divinæ gratiæ sunt decorati, tanto ea, quæ ad opera pietatis et justitiæ pertinent, studiosius et devotius exequi, et ecclesias et ecclesiasticas personas, in quibus Deus maxime honoratur, reverentia pariter et honore debeant prævenire, et sanctorum patrum statuta devotiori mente et puriori corde servare. Quantum vero iniquum sit et detestabile, et quomodo ab ecclesia et sanctis patribus prohibitum excommunicatis scienter communicare, et suæ pravitatis malitiam confovere, regiæ discretioni non credimus esse incognitum: præsertim quum se damnationis eorum participes faciant, qui eis, quos propria culpa et flagitia maculant, scienter favorem ministrant. Excommunicatio enim ad modum lepræ, quæ totum corpus corrumpit, totum hominem contaminat et deturpat. Leprosi namque, sicut in Testamento veteri legitur, extra castra abjiciebantur. Ad quorum similitudinem excommunicati a consortio et communione Dei fidelium debent omnino arceri. Ne

autem tantæ corruptionis sorde in modico regia contaminetur serenitas, aut occasione tua ecclesiasticæ censuræ imminuatur auctoritas, discretionis tuæ prudentiam rogamus, monemus, consulimus, et exhortamur, et in remissionem tibi peccatorum injungimus, quatenus eos, quos tibi a prælatis ecclesiarum constiterit excommunicatos, et ab ecclesiæ communione alienatos, nulla ratione, præsertim in cibo et potu, vel oratione, seu osculo, amore personæ, vel obtentu alicujus legationis, quam ad te gerat, scienter communices, aut gratiæ vel familiaritatis favorem ministres. Et sententias archi-episcoporum, et episcoporum, et aliorum ecclesiarum prælatorum firmiter et devote observes, ita quod exinde ab omnipotenti Domino præmium merearis perenne recipere, et turpitudo et iniquitas malorum tuæ sinceritatis non valeant maculare virtutem.

EPISTOLA CCCXIV.—AD REGEM SCOTIÆ.

Alexander papa regi Scotiæ.

Quum illius sincerissimæ devotionis affectum, quem recolendæ memoriæ Malcolinus quondam Scotorum rex, frater tuus, circa nos et ecclesiam Dei, quoad vixit, constanter exhibuit, et tuam devotissimam sinceritatem, qua te circa personam nostram ex literis tuis fervere cognovimus, ad animum diligentius revocamus, magnificentiæ tuæ preces affectuosas pro his, qui nobis cari et accepti existunt, confidenter porrigimus, et eos excellentiæ regiæ sine hæsitatione aliqua propensius commendamus. Qualiter autem venerabilis frater noster Cantuariensis archi-episcopus pro ecclesiæ suæ libertate exilium non dubitaverit sustinere, et sicut vir religiosus, discretus pariter et

honestus, et nobis ac universæ Dei ecclesiæ carus admodum et acceptus, temporalium jacturam subire maluerit, quam jussis principum obedire, tuam non credimus sublimitatem latere. Unde quoniam præfatus frater tuus, et alii progenitores tui ipsum, et prædecessores ejus, et ecclesiam ei commissam, filiali semper devotione, sicut nobis dicitur, consueverunt amplecti, serenitatem tuam per apostolica scripta rogando monemus, et exhortamur in Domino, quatenus memoratum archi-episcopum, divini amoris obtentu, et pro reverentia beati Petri et nostra, sui ipsius respectu diligere studeas et fovere, et eum et ecclesiam ei commissam dignis semper honoribus satagas prævenire, et ei consilium et auxilium regia clementia dignetur efficaciter impartiri: ut nos magnificentiæ tuæ multiplices exinde gratias exsolvere teneamur, et prænominatus archi-episcopus ad honorem et exaltationem tuam, et totius regni tuæ gubernationi commissi, debeat omni tempore ferventius anhelare, et vobis magis obnoxius permanere.

EPISTOLA CCCXV.—AD COMITEM HENRICUM.

Alexander papa nobili viro comiti Henrico.

INTER cæteras divinæ operationis actiones illud Deo et nobis gratissimum reputamus, quod venerabilem fratrem nostrum Cantuariensem archi-episcopum in angustiis et anxietatibus ejus sereno vultu respicere, et ei gratiæ pariter et consolationis tuæ favorem ex consueta curasti clementia exhibere. Quia vero nunc ope et consilio maxime opus habet, magnificentiam tuam per apostolica scripta rogamus, monemus, et exhortamur in Domino, et in remissionem tibi peccatorum injungimus, quatenus pietatis

intuitu, et pro reverentia beati Petri et nostra, et consideratione religionis et dignitatis suæ, ipsum et suos gratia, honore, pariter et dilectione prævenias, eisque in ipsorum adversitatibus consolationis et favoris tui solatium exhibeas, ita quod inde ab omnipotenti Deo æternam possis retributionem recipere, et nos, quod eidem impenderis, nobis specialiter impensum putantes, magnitudini tuæ uberrimas teneamur propter hoc gratias exhibere.

EPISTOLA CCCXVI.—AD PHILIPPUM COMITEM FLANDRIÆ.

Alexander papa Comiti Flandriæ Philippo.

QUANTO sincerissimæ devotionis tuæ fervorem circa nos et ecclesiam Dei magis probatum in omnibus et expertum habemus, tanto pro his, qui nobis et eidem ecclesiæ cari et accepti existunt, industriæ tuæ cum majori fiducia preces affectuosas porrigimus, et ad eorum dilectionem tuam prudentiam propensius invitamus. Ea propter venerabilem fratrem nostrum Cantuariensem archi-episcopum, virum utique religiosum, discretum, providum, et honestum, et nobis ac universæ Dei ecclesiæ carum omnimodis et acceptum, magnitudini tuæ, quantum possumus, commendantes, nobilitatem tuam per apostolica scripta rogamus, mandamus, et exhortamur attentius, quatenus eundem et suos, divinæ miserationis obtentu, et pro reverentia beati Petri ac nostra, necnon sui ipsius intuitu, per quem tibi multa poterunt incrementa et commoda provenire, diligere, honorare, manutenere propensius, et multimodis studeas confovere, et ad ejus, quantum poteris, pacem opportunitate suscepta

intendas: ut ipse idem ad honorem et augmentum tuum debeat omni tempore totis viribus anhelare, et nos sinceritati tuæ uberrimas teneamur exinde gratiarum actiones referre, et preces ac petitiones tuas libentius et efficacius promovere. Quidquid enim eidem honoris et commodi liberalitas tua interventu nostro contulerit, nobis ipsis putabimus specialiter erogatum.

EPISTOLA CCCXVII.—AD EUNDEM.

Dilecto in Christo filio nobili viro comiti Philippo, salutem et apostolicam benedictionem.

QUOD superna gratia super progenitores et proavos tuos te sublimavit, plerique successibus tuis invideant, et sicut nos ipsi ex parte perpendimus inter te et nobilem mulierem Elizabetham uxorem tuam quondam filiam comitis Peronæ facere divortium laborant, et matrimonium vestrum potius livore invidiæ quam amore justitiæ impedire pariter et disturbare conantur. Unde quoniam sola invidia miseria caret, nos paci et quieti vestræ consultius providere volentes et attendentes quod hujusmodi potius ex voluntate quam ex zelo rectitudinis id moliuntur, idem matrimonium auctoritate apostolica confirmamus. Datum Laterani viii cal. Sept.

EPISTOLA CCCXVIII.—AD R. FILIUM HENRICI.

Dilecto filio R. filio Henrici.

JUSTIS petentium desideriis &c. usque assensu. Terram de insula Thanedos quam venerabilis frater noster Thomas Cantuariensis archi-episcopus tibi restituit, sicut ipsam cum pertinentiis suis tibi et hæredibus tuis tenendam concessit, devotioni tuæ &c.

EPISTOLA CCCXIX.—AD JOANNEM CUMIN.

Alexander papa Joanni Cumin.

MIRABILE gerimus, et grave plurimum ac omnino molestum habemus, quod tu, sicut jampridem nobis innotuit, Bathoniensem archi-diaconatum laicali auctoritate tibi vendicare præsumpsisti, et eum venerabili fratri nostro Wigornensi episcopo, in magistro Baldwino, cui ipsum, Roberto quondam Bathoniensi episcopo adhuc vivente, scripti nostri munimine confirmavimus, non timuisti auferre. Unde quoniam excessum hujusmodi, sicut non debemus, sub silentio nolumus præterire, dilectioni tuæ per apostolica scripta mandamus, et in virtute obedientiæ injungimus, quatenus memorato episcopo præscriptum archi-diaconatum cum universis inde perceptis, omni appellatione et contradictione cessante, resignes, et ipsum eundem in pace permittas et quiete habere, et ei super hoc nullam molestiam, vel per te vel per alium inferas, aut ejus possessionem impedire præsumas. Si autem nostrum in hac parte præceptum infra viginti dies post harum susceptionem adimplere neglexeris, noveris nos præfato episcopo in mandatis dedisse, ut te sublato appellationis remedio denunciet excommunicatum. Quod si ipse hoc forte nollet efficere, venerabili fratri nostro Cantuariensi archiepiscopo mandavimus, ut personam tuam nullius appellatione admissa excommunicationis sententiæ denunciet esse subjectam, et ab omnibus faciat usque ad condignam satisfactionem sicut excommunicatam vitari. Nos etiam te ab omnibus episcopis Angliæ pro excommunicato præcipiemus haberi.

EPISTOLA CCCXX.—ROTRODI ROTOMAGENSIS ARCHIEP. AD HENRICUM PRESBYT. CARDINALEM.

Rotrodus Rothomagensis archi-episcopus Henrico Presbytero cardinali.

Pro domino rege Anglorum omnem exhibemus securitatem, quod imperatori nec per se, nec per nuncios juramentum præstitit aut promissionem, quod schismatico adhærere velit, ecclesiam relicturus: immo certi sumus quod in illis qualibuscumque de matrimonio pactionibus, licet Teutonici super hoc laborarent per triduum, nihil unquam concedere voluit, nisi præeunte in omnibus fidelitate domini papæ, et ecclesiæ, et regis Franciæ. Ipsi vero literis vestris mandavimus domina imperatrix et nos, ut ab hac nota quam citius se excuset. Nos quidem quum Rothomagi essemus, et illic essent nuncii imperatoris, de illis audivimus, sed eos non vidimus. Domina imperatrix, cum eam videre summopere requirerent, respondit quod propter episcopos non auderet. Nec eam viderunt. De ea nulla apud vos habeatur dubitatio, quod aliquo modo vacillaverit. Immo fortitudine accincta de hujusmodi verbis satis admiratur. Nuncium, quem ad nos direxistis, ad eam direximus: ipse vobis referet quæ audivit. Postquam autem nuncii domini regis ab imperatore reversi fuerint, omnem rerum veritatem sollicite inquisitam vobis significare non differemus. Ex verborum tenore perpendere potestis dictorum falsitatem: quia quinquaginta episcopos, quos exhiberet, rex non habet. Nos vero detrimentum ecclesiæ nec sustinere, quantum in nobis est, possemus, nec videre. Super his domino papæ, quod vobis videbitur, significabitis.

EPISTOLA CCCXXI.—EJUSDEM AD REGEM ANGLIÆ.

Rotrodus Rothomagensis archi-episcopus regi Angliæ.

Formam verberam, quam reliquistis nobis, a legatis nequivimus impetrare propter determinationes, quæ tam a vobis, quam ab ipsis hinc inde multiplices et ambiguæ ponebantur. Eos autem abrupte, et sine spe pacis recedere, nec honori vestro nec utilitati congruere videbatur. Quum igitur inter nos plurima tractarentur, verbum incidit, in quo dignitati vestræ et honori vestro non derogatur in aliquo, nec Cantuariensi aliqua in futurum litigii materia comparatur. Est autem verbum hujusmodi, ut concedatis pro amore Dei et domini papæ archi-episcopum redire in Angliam, et archi-episcopatum suum ita integre habere faciatis, sicut habuit antequam exiret, et illis qui cum eo vel propter eum egressi sunt, similiter sua. Placuit autem nobis brevitas et simplicitas hujus verbi: quia nullis artibus aut suspicionibus videbatur involutum. Unde vobis consulimus et laudamus, ut vestrum ad hoc accommodare non dubitetis assensum.

EPISTOLA CCCXXII.—EJUSDEM AD ALEXANDRUM PAPAM.

Alexandro papæ Rotrodus Rothomagensis archi-episcopus.

Evocati a domino nostro rege quum venissemus ad curiam, et cum vestris legatis jam aliquantulum processum esset super mandatis vestris, ex veracissimo archi-episcoporum et episcoporum

relatu, qui ad hoc venerant, et quibus nimirum credimus, sicut nobis, auditu comperimus, quod nuncios et literas vestras dominus rex Anglorum tanto majore lætitia et alacritate susceperit, quanto majorem ei benignitatis vestræ gratiam promittere videbantur. Unde petitione vestra de pace Cantuariensis archiepiscopi, et suorum reditu, consilio archi-episcoporum, episcoporum, abbatum, et religiosarum personarum, et optimatum regni sui, pro amore vestro benignius exaudita, eum ad archi-episcopatum suum redire, ipsumque cum omni integritate, quo tenebat quando exivit, recipere, et deinceps bene et in pace possidere ad honorem Dei, salva nimirum regni sui pristina dignitate, concessit. Quum igitur inter dominum regem et nuncios vestros super hoc tractatus prolixior incidisset, in verbo utrimque complacito novissime convenerunt, ita scilicet ut eos, qui præsentes aderant, statim absolverint, et ad eos, qui erant in Anglia, absolvendos alter eorum, videlicet Magister Vivianus, illico transire, alter citra mare ad executionem condictæ pacis consenserint remanere. Postmodum vero revocato consensu verbum, quod jam susceperant, conservandæ in futurum regiæ dignitatis, admittere noluerunt, ea quæ jam salubriter quidem disposita fuerant, exequi recusantes. Ego itaque cum præfatis non contemnendæ auctoritatis personis, quæ aderant, pro bono tanto pacis missus omni vigilantia et sollicitudine institi, ut sicut dictum fuerat, præposito honore Dei, et regni stante antiqua dignitate, ut dignum est, nuncii vestri verbum optimum, et omni acceptione dignum regiæ dignitatis cum gaudio susciperent, ne tantum bonum remaneret. Et quum nostra persuasione multum laboratum esset, et nihil elaboratum, doluimus plurimum, præsertim quum constet nobis pro certo, quod in observatione

regiæ dignitatis libertas aut dignitas ecclesiastica nullatenus prægravetur. Siquidem dignitas ecclesiastica regiam provehit potius, quam adimit dignitatem, et regalis dignitas ecclesiasticam potius conservare, quam tollere consuevit libertatem: etenim quasi quibusdam sibi invicem complexibus dignitas ecclesiastica et regalis occurrunt, quum nec reges salutem sine ecclesia, nec ecclesia pacem sine protectione regia consequatur. Genibus itaque provoluti pietatis vestræ, quanta possumus devotione, sanctitatem vestram exoramus, ne sapientia vestra quasi literarum apices et conceptiones verborum potius, quam rem ipsam duxerit amplectendas, sed secundum a Deo datum vobis Spiritum discretionis id agite, ne caussa unius in multorum et fere innumerabilium perniciem convertatur. Quia ad bonum pacis quandoque magis proficit mansuetudo gratiæ, quam severitas disciplinæ.

EPISTOLA CCCXXIII.—EJUSDEM AD THOMAM CANTUAR.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo Rotrodus Rothomagensis archi-episcopus.

Scimus prudentiæ vestræ notum esse, quod melior est obedientia, quam victimæ, et quod idololatriæ scelus est nolle acquiescere: ei præsertim, cui debetur omnis obedientia in ecclesia præsenti. Et qui cogendi habet potestatem dominus papa, nobis et venerabili fratri nostro Nivernensi episcopo certam præscripsit formam, juxta quam absolveremus venerabilem fratrem nostrum Londoniensem episcopum. Et mandato additum est, quod si uterque nostrum adesse non posset, alter nihilominus ab eo requisitus

eum absolveret. Nos itaque requisiti ab eo die Paschæ, juxta formam mandati eum absolvimus, auctoritate domini papæ vobis injungentes, quatenus hoc ita penes vos secretum observetur, sicut ex rescripto literarum domini papæ, quod vobis mittimus, discretioni vestræ manifestius apparebit. Valete.

EPISTOLA CCCXXIV.—WILLELMI SENONENSIS AD REGEM ANGLIÆ.

Willelmus Senonensis archi-episcopus regi Angliæ.

SIGNIFICAVIT nobis vestra serenitas, ut nunciis domini papæ absque juratoria cautione excommunicatos absolvere de consilio nostro liceret. Nos autem nec a domino papa super hoc auctoritatem habemus, nec ipsis consulere audemus, ut mandatum domini papæ transgrediantur, vel ut contra consuetudinem Romanæ ecclesiæ in aliquo negotio procedant. Salva gratia sua, ipsi in nos culpam refundere non debuerant, qui mentem domini papæ plenius cognoverunt. Nos enim nobis succedere judicamus, si honorem vestrum in aliquo promovere, vel utilitatem procurare valeamus.

EPISTOLA CCCXXV.—EJUSDEM AD GRATIANUM ET VIVIANUM.

Willelmus Senonensis archi-episcopus Gratiano, et Viviano legatis..

IN admirationem ducimur non modicam, quod onus quæstionis, quæ super excommunicatorum

absolutione vertitur, ita in nos transfundere voluistis, quod sicut ex tenore literarum domini regis Angliæ accepimus, sub umbra consilii nostri eidem regi proposueritis, vos posse a nota transgressionis excusari. Non enim in eo debuistis in nos culpam refundere, in quo nostram nemo valet incrustare sinceritatem. Verum quia in tam intima devotione et vinculo adeo indissolubili domino papæ et ecclesiæ Romanæ adstricti sumus, ut nec sentire, nec quidquam consulere debeamus, ex quo ecclesiæ honori derogari, vel opinionis suæ integritas violari videatur, discretioni vestræ nihil aliud audemus respondere, nisi quod nec fines mandati domini papæ transgrediamini, nec in præsenti articulo quidquam velitis statuere, quod ecclesiasticæ sanctioni, et ecclesiæ Romanæ, immo generali totius ecclesiæ consuetudini videatur refragari, vel ad perniciosi exempli consequentiam in posterum valeat derivari, nisi forte aliud ex voluntate domini Cantuariensis acceperitis. Angelus consilii et fortitudinis sit vobiscum.

EPISTOLA CCCXXVI.—EJUSDEM AD ALEX. PAPAM.

Alexandro papæ Willelmus Senonensis archiepiscopus.

Adhuc, pater, pietati vestræ pro venerabili viro domino Cantuariensi, immo potius pro ecclesia et caussa Dei, pro qua animam suam exposuit, cogimur supplicare. Ut cum eo pro tuenda ecclesiæ libertate et sedis apostolicæ privilegiis beati Petri gladium potenter exeratis. Jam enim, si placet, tempus est

miserendi ejus, et animadvertendi in illos, qui jam per orbem coruscante evangelii veritate, tempore apostolatus vestri laborant confessoribus Christi excutere divini honoris mentionem. Ipse autem, ut animam suam liberet coram Deo, et sui partes officii fideliter exequatur, licet adhuc erroris capiti parcendum duxerit, exspectans ut in pœna membrorum erudiatur ad pœnitentiam, incentores schismatis episcopum Londoniensem, Saresberiensem, et Randulphum de Broc cum aliis, quorum nomina vobis expressa sunt, anathematis vinculo innodavit. Orat devotus filius vester Christianissimus rex Franciæ, sicut ex literis ejus potestis advertere, ut quod archiepiscopus in condemnationem temeritatis et malitiæ egit, approbetis. Et nos, quanta possumus, devotione supplicamus, ut etiam auxilium apostolicæ majestatis adjiciatis, quia spes est quod ecclesia facile liberabitur, si severitas vestra compresserit et perdomuerit istos. Alioquin timemus, ne præfatus filius vester dominus rex, et totum regnum Franciæ non minori scandalo afficiatur, quam fuerit illud, quod Joannes de Oxeneford excitavit in reditu suo.

EPISTOLA CCCXXVII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Alexandro papæ Willelmus Senonensis archiepiscopus.

Scelerum mater impunitas, fæcunda criminibus, scidit Anglicanæ ecclesiæ unitatem, et Gallicanam amarissimo replevit scandalo. Tantorum caput, caussa, fomesque malorum est episcopus ille Londoniensis, qui nunc tandem de dracone conversus in

leonem, nequitiam, quam ab ambitione conceperat, patenter exercet, ex quo culpis exigentibus, sero tamen, Sathanæ traditus est in interitum carnis. Quum enim auctor schismatis fuerit et incentor, et in insidiis ageret, ut proscriberet et occideret innocentes, nunc palam loquitur, et proverbium nullum dicit. Sed matrem suam Cantuariensem ecclesiam, cui ad obedientiam exhibendam ex professione adstrictus est, regis sui viribus quærit evertere, glorians quod cathedram archi-episcopalem Londoniam transferri faciet. Restiterunt ei nuper in faciem laudabiliter fratres sui, quos per officiales regis impudenter urgebat, ut ei communicarent, et archi-episcopo suo debitam subtraherent obedientiam. Nonne manifestus anti-Christi præambulus est, qui tam patenter scindere nititur ecclesiæ unitatem, seminat inter fratres discordiam, scandala multiplicat, ecclesiam torquet, et tyrannorum manibus proscribit et interficit innocentes? Si unitas de Catholica tollatur ecclesia, quis aut quid prohibet hæreses pullulare? Quis erit unitati locus, si non virtus obedientiæ membra Christi conglutinet, et caritas ad alterutrum consolidet in fide et veritate? Ergo, pater optime, quoniam comprehensus est in operibus manuum suarum, et toxicati fructus, quos facit arbor infelix, securim Petri provocant, hanc ei, si placet, misericordiam faciatis, ut contrita malitia ejus, et episcopi deleto titulo, quoniam bestiæ caracterem portat, de cætero nocere non possit, sed monachum, quem veste pollicitus est, cogatur moribus exhibere. Satis et ultra sustinuit dominus Cantuariensis, cui nisi in brachio virtutis apostolicæ pacem et securitatem reformari feceritis, et satisfieri de ablatis, timendum est, ne ecclesia jacturam irreparabilem cito con-

trahat, et tam præsens ætas quam posteritas ad ecclesiam conterendam pernicioso provocetur et animetur exemplo. Valeat et vigeat semper sanctitas vestra.

EPISTOLA CCCXXVIII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Domino papæ archi-episcopus Senonensis salutem, et omnem cum summa devotione obedientiam.

Qualiter in secundo regum colloquio nuper processerit caussa domini Cantuariensis, tanto fidelius possumus attestari, quanto familiarius ad omnia, quæ ibi gesta sunt, admissi sumus, et operam et diligentiam adhibuimus, ut rex Angliæ vestris obtemperaret monitis, et obediret mandatis. Sed ille postquam vix recepit comminatorias vestras, et religiosorum, quos miseratis, instantiam varietate responsionum sibi non cohærentium diu delusit, tandem nobis et illis acrius insistentibus dedit pro voluntate responsum. Ait enim se dominum Cantuariensem non expulisse de regno suo. Et tamen si redire voluerit, et servare quod servaverunt antecessores sui, et quod ipse promisit, redire poterit, et ibi habere pacem. Et nisi hoc simpliciter et absolute promiserit, ulterius in Angliam non revertetur. Et quia responsa ejus sibi frequenter adversabantur, ut nuncii vestri prorsus ignorarent, quo nodo suum possent tenere Protea, faciem toties immutantem, consuluimus eis, ut peterent ab eo sibi literis patentibus responderi, quid ad petitionem vestram facturus esset, quod vobis possent secure et fideliter nunciare. Quam eorum petitionem, licet adhibitis intercessoribus vehementer insisterent,

rex penitus reprobavit. Deinde a multis rogatus est, ut saltem innocentes, quos proscripserat, ad propria redire pateretur. At ille nulla ratione vel persuasione induci potuit, ut eis aliquid consolationis impenderet.

Quum vero hæc archi-episcopo relata essent, respondit se paratum esse facere pro gratia ejus, et gratia ecclesiæ recuperanda, quidquid debet, quidquid poterit, quidquid antecessores sui fecerunt, salvo in omnibus ordine suo. Sed novam obligationis formam inire, et promittere se alicujus exempla secuturum, nisi salvo ordine suo, sibi dixit esse illicitum, præsertim sine auctoritate sedis apostolicæ: tum quia novam obligationis formam ingerere viris ecclesiasticis perniciosum esset exemplo, tum quia, ut asserit, quando eum obligatione servandarum consuetudinum, quam invitus et coactus præstitit, absolvistis, specialiter a vobis, et multis audientibus, præcedente gravi et justa increpatione, inhibitus est, ne se ulterius obliget, præsertim et in his, quæ possunt aliquid captionis habere, quin exprimat *Salvum fore honorem Dei, et ordinem suum.* Videtur enim renunciare pastoris officio, quicumque subditis illicitarum rerum consuetudinem vel licentiam pollicetur. Si enim episcopus assensu vel dissimulatione rigaverit plantaria vitiorum, ut eis invalescentibus inane sit, aut prorsus pereat verbum Dei, quis de ecclesia spinas eradicabit et tribulos? Tenentur enim pastores ecclesiarum perversas exterminare consuetudines, et ipse nunc exigitur et compellitur in earum verba jurare. Adjecit etiam, quod ecclesiæ Romanæ debitam fidem servare non poterit, et consuetudines quæ ab eo exiguntur: quia legem Dei et sedis apostolicæ privilegium patenter impugnant. Et quia noster aut religiosorum sermo non capiebat in rege, nec aucto-

ritas majestatis vestræ fructus obedientiæ repetit, infecta pace domini Cantuariensis tristes ab eo discessimus. Et ille, sicut pro certo accepimus, exspectat reditum nunciorum suorum, quos si, ut justum est, et speratur a fidelibus vestris, confusos remiseritis, credimus quod ecclesia Cantuariensis cito habebit pacem, et ecclesiæ Romanæ in Gallicana ecclesia et toto occidente redintegrabitur fama. Et hoc quidem non aliquo rancore mentis proponimus contra regem, qui nuper in gratiam nostram rediit, et nos cum eo veram fecimus pacem. Sed quod vidimus, et audivimus, et tractavimus manibus nostris, hoc testamur pro veritate justitiæ, pro ecclesiæ honestate, pro fide et reverentia, quam debemus apostolicæ sedi. Supplicamus itaque paternitati vestræ, quatenus rigorem justitiæ, quem urgente duritia hominis laudabiliter tandem arripuistis, viriliter exerceatis. Quia si perseverantiam vestram viderit, facile cessurus creditur, nec coætaneis aut successuris principibus præsumptionis relinquet exemplum, quod timetur.

EPISTOLA CCCXXIX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Alexandro papæ Willelmus Senonensis archiepiscopus.

Audiat, sanctissime pater, excellentia vestra patienter quod loquimur, quia in amaritudine moratur anima nostra. Et tam devotus filius vester Christianissimus rex Francorum, quam tota Gallicana ecclesia turbatur a scandalis, quæ in diebus apostolatus vestri manant ab apostolica sede. Siquidem ut nostrates aiunt, ibi solvitur Sathanas in perniciem

totius ecclesiæ, iterato crucifigitur Christus, et qui manifestus sacrilegus est et homicida, dimittitur. Procuravimus apud vos caussam ecclesiæ Anglicanæ, et in discessu nostro ei credebamus aliquatenus esse subventum. Verum ubi Londoniensem episcopum nobis ignorantibus fecistis absolvi, res in contrarium lapsa est, et cornua data sunt peccatori. Ecce enim rex ille, cui nimis fuistis propitius, filium suum consecrari fecit in regem, si tamen consecratio est, quæ ab excommunicatis, et Spiritus Sancti inimicis, et ecclesiæ impugnatoribus datur, et hoc in injuriam Cantuariensis ecclesiæ, et domini regis Franciæ, cujus filiam noluit rex ille Deo et hominibus inimicus consecrationis hujus esse participem. Hanc consecrationem, vel potius execrationem fecit ille Eboracensis, vestra, ut dicunt, auctoritate, adsistentibus sibi Londoniensi, et quibusdam aliis nomine-tenus episcopis, quorum memoria in maledictione est. Vos ergo, pater, de cætero provideto ecclesiæ illi, quæ periit in manibus vestris, ne sanguis ejus requiratur a vobis. Quod aliter fieri posse non credimus ad redimendam famam et conscientiam vestram, nisi præfatos malefactores virtute Apostolica conteratis.

EPISTOLA CCCXXX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Alexandro summo pontifici Senonensis ecclesiæ minister humilis, spiritum consilii et fortitudinis cum omni obedientiæ famulatu.

Inter scribendum hæc, immo prius quam scriberem, mox steti et hæsi dubius admodum, quo dictionis genere nuper patrati sceleris atrocitatem, et supplicii in Christum Domini recenter illati immanitatem clementiæ vestræ oculis præsentarem. Et profecto arbitror clamorem mundi jam vestræ sanctitatis aures implevisse, utpote, qui in mundi specula residetis, qualiter famosissimus ille, non rex Angliæ, sed angelorum potius, et Christi inimicus, proxime sit malignatus in sancto, in filio dexteræ tuæ, quem confirmasti tibi. Cujus de mundo hoc excessum et excessus modum, et si forte ex aliquorum diverso, sive etiam adverso relatu acceperitis, quod mihi ab his, qui interfuerant, innotuit certius, fidelius intimo, et patrati sceleris ordinem paucis explico, cujus tamen immanitas excogitari non potest. In natali Domini proxima post festum Innocentium die, sole occidente circa horam vesperorum, intromissi spiculatores quatuor, qui primi fuerant, ad fortem illum Christi athletam terribiliter admodum et fastuose accesserunt, quorum hic intersero nomina, ut eorum memoria sit in meledictione perpetua, Willelmus de Traci, Reginaldus filius Ursi, Hugo de Morevilla, Ricardus Brito, qui in primo accessu a sancto viro salutati non resalutaverunt, utpote, qui jam vias perditionis ingressi, manifeste respuebant salutem; quin potius cervicose nimis, et aspere in introitu sciscitantes, si episcopos suspensos sive excommunicatos ad regis esset illico absoluturus mandatum.

Quo modeste respondente id ad singularis primatus vestri spectare censuram, nec sibi aliquid vendicare, ubi tanta intervenisset auctoritas, mox ipsum ex parte regis diffiduciaverunt, et continuo exierunt ad cohortem, militibus, qui de familia hominis Dei erant, super vitæ periculo et bonorum omnium proscriptione, in exitu suo ex parte regis præcipientes, ut ipsi pariter exirent, et rei eventum taciti et patientes exspectarent. Publice autem per civitatem simile regis exivit edictum. Singularis vero ille in nostris diebus athleta Christi minas principum sprevit, et de loco ipso ubi jam velut mortis exceperat nuncium, ad multam instantiam vix egredi compulsus est, et hoc quidem ne consummari videretur invitus. Deo itaque melius dispensante, metropolitanam ecclesiam, in ipsius Christi honore dedicatam, ingressus ibidem Christus Domini pro nomine Christi meruit immolari, ubi quotidie immolatur, et orans voluntarie se ipsum inter crucis et altaris cornua pacificam Deo hostiam obtulit. Nam appropinquante jam hora ipse extento collo et curvata cervice calicem salutaris accepit, et a quatuor prænominatis spiculatoribus decalvatus est, prius tamen probris et multis contumeliis affectus, ut nec ullo passionis Domini sui titulo fraudaretur. Denunciavit etiam, ut familia sua servaretur illæsa. Solus itaque pontifex non sine sanguine intravit in sancta.

Et quia post viri sancti transitum operante Domino memoranda quædam ex crebra multorum relatione audivimus accidisse, omnino præteriri non debent. Dicitur namque et constanter asseritur post passionem suam multis apparuisse in visu, quibus perhibet se non mortuum esse, sed vivere, et non vulnera, sed vulnerum tantum cicatrices ostendit. Age igitur, O homo Dei, quorum tenes sedem, induere fortitudinem,

O fili excussorum. Hinc miseratio, inde te moveat indignatio. Unam debes filio, alteram tyranno. Et hujus in terris auge gloriam, quem de cœlis tam mirabiliter glorificat Deus. Illi vero præsta ignominiam, qui in terra sua tam horribiliter persecutus est Deum. Qui in visceribus propriæ matris proprium peremit patrem, qui proprii ventris tui contorsit latera, excussit viscera, et conculcavit in terra filium tuum, quem sicut mater unice diligebas: et, nescio per quos incircumcisos et immundos, tam perfide, et tam inhumane mactavit, patris non reveritus offensam, nec miseratus ætatem. Quorum igitur sortitus es ministerium, sortiaris et zelum: et quia cernis Achab scelus, Heliæ te apprehendat æmulatio. Occidit enim Achab, et possedit. Sed Achab quid? Totius quippe patrati sceleris facie operose perpensa, Achab ab ipso justificatus est. Istud siquidem est, quod inter omnia quæ leguntur, sive referuntur sceleratorum scelera, longe primum obtinet locum, quod omnem Neronis nequitiam, Herodis sævitiam, Juliani perfidiam, sacrilegam etiam Judæ proditoris perditionem excedit. Vide siquidem qualis persona et in quali ecclesia perempta sit: quale etiam tempus ad patrandum scelus elegerit tyrannus. Natale videlicet Domini, et proximam post sanctorum Innocentium diem, ut novus ex veteri nostris diebus suscitaretur Herodes. Pax etiam publice data proditorem nihilominus non revocavit a scelere. Qui tanquam per se non satis insaniret, vesaniæ suæ instigatores habuit dantes sibi cornua peccatori, falsos videlicet illos, et ab omni ecclesiarum orbe perpetuo detestandos fratres, Rogerium videlicet Eboracensem archi-diabolum, et Londoniensem, et Saresberiensem, non episcopos, sed apostaticos, qui filium tuum, fratrem suum Joseph, non mystice, sed in veritate occiderunt, patris jam

senis, nec maledictionem metuentes, nec dolori vel ætati parcentes. Quorum vita præsens, ut in amaritudine perpetua sit, et memoria eorum in maledictione æterna, vestra statuat, pater sancte, sancta consolatio. Præsentium portitores Magistrum Alexandrum, et Magistrum Gunterium viros probos et industrios, qui sancto Dei martyri in vita sociati sunt, et in morte separari non possunt, vestræ commendatos esse caritati officiose imploro, quibus quæ litterarum garrulis apicibus committere nolui, instillavi secretius vobis in aure revelanda.

EPISTOLA CCCXXXI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Sanctissimo domino ac patri Alexandro, Dei gratia summo pontifici, Willelmus Senonensis ecclesiæ humilis minister, salutem et debitam cum omni devotione obedientiam.

Vestro apostolatui, pater sancte, data est omnis potestas in cœlo et in terra, gladius anceps in manibus vestris. Super gentes et regna constituti estis ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis. Vide ergo, domine et considera, quem vindemiaverunt ita. Vineam namque Domini Sabaoth exterminavit aper de sylva, et singularis ferus depastus est eam. Ecclesia siquidem Cantuariensis, immo universalis ecclesia, sanguine rorantes lachrymas et amaritudine asperas a finibus terræ in conspectu vestro effundit, quia posita est quasi signum ad sagittam, facta est opprobrium vicinis suis. Et qui vident eam movent capita super eam dicentes: *Ubi est Deus eorum?* Ipsa autem gemens et conversa retrorsum clamat in auribus Domini

exercituum: vindica, Domine, sanguinem servi tui, et martyris Cantuariensis archi-episcopi qui occisus est, immo pro libertate ecclesiæ crucifixus. Pater sancte, verbum horrendum, facinus flagitiosum, enorme flagitium factum est in diebus vestris, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus. Non est auditum in Theman, nec est visum in Chanaan. Alter siquidem Herodes, semen Chanaan, et non Juda, progenies viperarum, missis a latere suo lictoribus signum Dominicæ passionis, quod desuper in vertice gerebat, nequaquam exhorruit profundis exarare vulneribus, et votis turpibus cælestem deformare imaginem. Proh dolor! sicut omnis ecclesia asserit, ipsum facit martyrem caussa pariter et pœna. Pæna, dolor passionis illatæ; caussa, rigor ecclesiasticæ censuræ: quia pro lege Dei sui certavit usque ad mortem. Vestra ergo interest, pater clementissime, custos murorum Hierusalem, remedium adhibere præteritis et providentiam futuris. Quis enim locus poterit esse tutus, si rabies tyrannica sancta sanctorum cruentat, et vicarios Christi ecclesiæ columnas impune dilacerat? Insurgant ergo ecclesiasticæ leges, armentur jura cœlestia, introeat in conspectu vestro ultio sanguinis gloriosi martyris, qui de Anglia clamat. Clamabit siquidem et commovebit non solum terram, sed et cœlum, et sic nostro consulite dolori, ut honestati vestræ pariter consulatis et saluti ecclesiæ. De cætero sanctæ paternitati vestræ insinuare dignum duximus, quod cum domino Rothomagensi et nobis in mandatis dederitis, ut terram regis Angliæ cismarinam, si pacem quam gloriosæ memoriæ domino Cantuariensi promiserat, non observaret, sub interdicto poneremus, adjicientes etiam, quod si uterque nostrum rei executioni non posset aut nollet interesse, alter nihilominus mandatum vestrum exequeretur.

Prædictus Rothomagensis, postquam literas vestras ei repræsentari fecimus, nobis significavit, quod Senonas veniret, et juxta formam mandati apostolici procederet. Quum autem illuc venisset una cum Arnulpho Lexoviensi, et Ægidio Ebroicensi, et Rogero Wigornensi episcopis et aliis quam pluribus, tam clericis quam laicis de familia prædicti regis, post multas verborum tergiversationes et excusationes inde deductas ad sedem apostolicam appellavit, et se ad præsentiam vestram iter arripuisse respondit, et prædicto regi exacerbationem se nolle infundere acerbiorem. Nos vero scientes, quod vitium paganitatis incurrit, quisquis mandatis apostolicis obedire contempserit, juxta seriem mandati vestri de communi consilio venerabilium fratrum nostrorum omnium episcoporum, et S. Dionysii, et S. Germani de Pratis, et Pontiniacensis. Wall. . . . Cenn. . . . . abbatum, et aliorum quam plurium religiosorum virorum et sapientum, in terram ejus cismarinam sententiam tulimus, et memorato archi-episcopo et episcopis, ut eam observari facerent, ex parte vestra injunximus. Scimus enim, quod nec possessiones, sicut promiserat, restituit, nec securitatem, sicut mors martyris indicat, præstitit. Per Carthusiensem quoque, quem ad eum miseramus, nobis significavit, quod causam mortis ejus dederat, et quod eum occiderat. Inde est quod clementiæ vestræ supplicamus, quatenus prædictam sententiam ratam habeatis, et sicut majestatem vestram decet et incolumitati expedit ecclesiæ, eam taliter faciatis observari, quod honor Dei et vester conservetur, et nos qui vestram sanctitatem ea, qua scitis, devotione amplectimur, minime propter hoc possimus illudi. Valete, et sicut decet majestatem et sanctitatem vestram.

EPISTOLA CCCXXXII.—MATTHÆI SENONENSIS THESAURARII AD EUNDEM.

Alexandro papæ Matthæus Senonensis thesaurarius.

Omnis quidem fidelis anima necessitate juris subjicitur apostolicæ majestati, sed ego vobis speciali devotione familiarius teneor, et de his, quæ ad apostolatum vestrum pertinent, magis quam de propriæ sortis conditione, caritatis et necessitatis debito concurrente, cogor esse sollicitus. Loquar ergo ad dominum meum, fiducialiter agens in his, quæ magis ad honorem et utilitatem vestram, si verba pueri vestri vultis audire, qui occasione mandati vestri periclitor, quam ad meam, propitiante Deo, proficient liberationem. Præcepistis, pater, si reminisci placeat, ut domino nostro Christianissimo regi consilii vestri verba proferrem, et erigerem mentem ejus data spe relevationis domini Cantuariensis, ne moveretur, si forte audiret nuncios regis Angliæ grave aliquid contra eundem archiepiscopum a vobis impetrasse. Conservatis enim causam ejus illæsam in sinu vestro. Ei soli, pater, exposui verba vestra, qui uberrimas referens gratias, sanctitatis vestræ gloriam prosecutus est immensis laudibus. Deus novit, quod nec ipsi archi-episcopo mysterium consilii vestri, nec ulli mortalium ausus sum aperire. Sed ecce occasione literarum, quas rex Angliæ nuper fecit in episcoporum colloquio publicari, et audita jactatione nunciorum, qui se præfatum archi-episcopum prostravisse, et irreparabiliter protrivisse gloriati sunt, attestante eis vestrarum rescripto literarum, adeo confusus et turbatus est, ut me in vestra promissione mendacem dicat, et quod de operibus ecclesiæ Romanæ nihil boni sperabit amplius, nisi quatenus fides persuaserit

oculata. Nec, ut ait, moleste ferret, si iniquas forte preces porrigens repelleretur a vobis, sed dolet, miratur, et stupet, quod plus valent apud vos manifesti persequutoris ecclesiæ, et hostis regni per vilissimas personas contra Deum porrectæ preces aut minæ, quam fides et obsequium ejus et regni sui, et preces pro Deo et secundum Deum, omni legi et æquitati consonæ, si ab ipso porrigantur et toto regno. Intulit ergo verbum, quod in auribus fidelium vestrorum acerbissime sonat, quod de cætero pro Romana ecclesia non dimittet, quin ubi viderit expedire, suam et regni procuret utilitatem. Creditur enim pro certo, quod adquiescere velit consilio eorum, qui suadent, ut diu petitam confæderationem imperatoris admittat, contracto matrimonio inter liberos eorum. Res autem adhuc quidem dilata erat, sed procurantium spes nunc roborata est. Precor ergo, et consulo in ea fide, quæ patri debetur et domino, quatenus promissionem, quam ei per me fecistis, citius adimplendo in sublevatione domini Cantuariensis mitigetis animum ejus, ostendentes quod iniquitatem regis Angliæ, qui ipsius, et regni Francorum, et ecclesiæ Dei publicus hostis est, non vultis diutius supportare. Nec timeri oportet minas ejus, quia sicut Teutonicum tyrannum civitates Italiæ divino præeunte miraculo ejecerunt, ita Pictavorum et Britonum proceres, domino regi confæderati, ei texuerunt inextricabilem labyrinthum. Jam enim sic arctatus est, ut nemo videat, qua via possit evadere. Et Dei præeunte et succurrente gratia non evadet. Ad hæc in arcto constituta est ecclesia Senonensis. Hinc ad instantiam domini Autisiodorensis, vestro nos urgente mandato, ut præbendam archi-episcopi nostri assignemus cuidam clerico, cujus faciem adhuc, ut ex conscientia loquar, ignoramus et nomen; hinc obsistente consuetudine

et lege ecclesiæ nostræ, quam sine perjurio frangere non valemus: ad eam namque servandam juramenti necessitate quisquis in ecclesia nostra canonicus est, arctatur, et sedis apostolicæ privilegiis, quibus obviare non licet, roborata est. Non licet, aut unquam licuit capitulo præbendam dare non implorato consensu archi-episcopi, nec archi-episcopo sine nobis. Nec esset nobis tutum archi-episcopo præjudicium facere, et contra juramentum versari, damnabile est. Placeat itaque dignationi vestræ, tanto ecclesiæ periculo providere, quia quum archi-episcopum, Domino præstante, creaveritis, quod sanctitati vestræ visum fuerit expedire, commodius disponetis.

EPISTOLA CCCXXXIII.—PETRI CELLENSIS POSTEA ABBATIS S. REMIGII AD THOMAM CANCELLARIUM.

Domino et amico suo carissimo Thomæ Cancellario regis Angliæ, frater Petrus Cellensium abbas se et sua.

Quem fortuna non extollit propria, magis pro humilitate quam pro sublimitate est admirandus. Gloria vobis cum prosperitate (ut accepi ab his qui viderunt et noverunt) ambitiosius quam contentiosius contendit; nec confundit aliquando superata, nec unquam insolescit de victoria. Credit gloria prosperitati, sed gloriosæ sed prosperæ. Quælibet obtineat, humilitatem seu moderationem non amputat. Gloria accedit sed non superbia: prosperitatis venit sed non effusa. Inde est quod de nube tantæ sublimitatis ad latibulum nostræ paupertatis misistis quia venire non potuistis. Rogastis de familiaritate et amicitia. Quod rogastis si admitteretur, admirationi

procul dubio habendum esset pro rogantis et rogati fortuna. Quæ enim proportionalitatis habitudo inter abbatem Cellensem et cancellarium regis Angliæ? Pene non est comparatio, ubi non est existimationis adaptatio. Secundum post regem in quatuor regnis quis te ignorat? Primum in miseriis fratrum nostrorum quis me non reputat? Dicam de compendio quia quantum de vobis excellentiora, tantum de me sentio et scio viliora. Nullo ergo modo ad ingressum amicitiæ manum porrigo. Sed si vel de grege accidentalium amicorum fuero, bene mecum fecisse dignationem vestram estimabo. Primitias autem illas non mitto, quia ampliorem gratiam facere propero. Non habebam sermones illos magistri G. sed quæro: et statim scriptorem cum omni instantia huic operi ad opus vestrum designo. Vale.

EPISTOLA CCCXXXIV.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Domino et patri carissimo Thomæ archi-episcopo Cantuariensi et apostolicæ sedis legato, F. Petrus Cellensis qualiscunque minister, se ipsum.

Facti sumus sicut consolati in consolatione sanctitatis vestræ tam affectuosa, tam pia, tam plena dulcedine et caritate. Reddat vobis Spiritus paracletus consolationem suam, quia misericorditer respicere voluistis desolationem nostram. Suscitavit siquidem corda nostra etsi non emortua, jam tamen elanguida susceptio literarum vestrarum. Dominis et amicis nostris hanc vestram dignationem et consolationem ostendimus, et in spe vina et consilio eorum, martyrem vestrum peregrinari ad vos destinavimus. Excipite illum: et quia vix in terra sua habet ubi reclinet caput suum, interim sub umbraculo vestro militet, et

stipendia ad nos condigna reportet. Confidimus equidem in bonitate Dei et in liberalitate animi vestri, quam jam prægustavimus, quia quamvis in baculo suo transeat mare vestrum, tamen sit rediturus in turmis multarum benedictionum. Discretioni sanctitatis vestræ fratres nostros et nuntios disponendos committimus. Dominum quoque et confratrem in omni oratione et beneficio omnium nostrorum vos annumeramus. Valete.

EPISTOLA CCCXXXV.—AD EUNDEM.

Domino et Patri carissimo Thomæ venerabili Cantuariensi archi-episcopo, F. Petrus Abbas S. Remigii, ex toto corde devotissimam salutem.

Sollicito revolvens animo quam potius materiam assumam, quum vobis scribere volo, vix occurrit: non deficiente quid dicatur, sed reverentia ejus comprimente manum cui dicatur. Nihil enim dignum vestri animi fortitudine dicere possum: nihil addere constantissimæ tolerantiæ vestræ: nihil denique docere omnia a longe prospicientem atque fines rerum et causarum futurarum plenissime demetientem animum. Fæni atque palearum acervum ut quid anteponerem præsepio cui adhæret vos adipe et pinguedine opulentissima saginatus et satiatus? Equidem hoc unum mihi ad ministerium aliquod impendendum in obsequio vestro non indigne reservatum reperio, si muscas abigere possem vestram sanctitatem oblatratione invidiosa pungere volentes, vel saltem interpretatione perversa denigrare sinceritatem fidei vestræ insistentes. Plane muscæ istæ morientes quæ in Ægypto abundantes Pharaonem regem Ægypti tanquam virum muscarum circumdant, Domino opitu-

lante non perdent suavitatem unguenti. Servabitur namque in diem sepulturæ Jesu, et prædicabitur in generatione et generatione quod archi-episcopus Cantuariensis murum se opponens pro domo Israel vestigia sanctorum antiquorum imitatur, dum Christum in cruce nudum pendentem nudus sequitur. Quo modo igitur cum Abraham potero abigere easdem muscas contaminare volentes illibatum Domini sacrificium, nisi facto ventilabro de authenticis scripturis quo vel feriantur vel saltem effugentur? Dicunt enim, non debet archiepiscopus tam instanter sua repetere a rege Angliæ ut dimittat reconciliationis pacem pro amissa pecunia. Falluntur specie veri vel adulatione falsi. Qui specie veri decipiuntur, instruendi sunt: qui adulatione falsi, repellendi. Simplicitas enim revocanda est; malitia prorsus abjicienda. Certe pensandum est in omni tam contractu quam actu quid propter quid faciendum vel quid dimittendum sit. Pensanda etiam sunt tempora et diversi status temporum, secundum quos mutantur merita causarum. Nam in primitiva ecclesia sola patientia locum habuit ut auferenti tunicam dimitteretur et pallium. Alius enim erat et alibi, id est, extra ecclesiam qui persequebatur: alius et alibi, id est intra ecclesiam qui patiebatur. Modo vero jam adulta ecclesia, non licet filiis ecclesiæ quod aliquando licuit inimicis. Decet enim matrem corrigere filium, sicut decuit pupillo tolerare adversarium. Distinctus namque sapphyris legitur venter sponsi; ut quemadmodum ante passionem suam dixerat Jesus, *qui non renunciaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*, et similia; sic in passione dicat apostolis. *Qui non habet gladium vendat tunicam, et emat.* Verba quidem bona, verba consolatoria non immerito exigeret causa justa in oculis Dei, in oculis autem insipientium

dubia et infirma; nisi virtus patientiæ omnem transcenderet consolationem; et plus gauderetis de consolatione quam malleus feriens proficeret de percussione. Ferrum ferro acuitur et de malitia regis Angliæ virtus vestra invincibilis clarius illustratur. Quo fortius premit oliva torcular, eo profusius oleum producit. Candelabrum ductile de auro purissimo non facit Beseleel in tabernaculo Domini nisi productis laminis contritione limi et mallei. Nondum contritus est malleus universæ terræ; adhuc necessarius est ut suppleat quæ desunt passionum Christi in corpore vestro. Sed quem moneo? quem exhortor? cui calcaria adhibeo? sine dubio qui freno indiget: qui paratus est plus ambulare quam via extendatur; qui etiam metas velociter transcurrere nullis retardatur periculis. Procul enim odoratur bellum. Exilium reputat patriam; quia omne solum forti patria est. Sine labore laborat: sine fame esurit: sine dolore patitur, sine amaritudine felle et absynthio cibatur. Vir est in millibus unus. Cum gigantes gemunt sub aquis, ipse ridet et irridet fortunam cum inversione rotæ suæ. Vale.

EPISTOLA CCCXXXVI.—EJUSDEM AD ALEXANDRUM PAPAM.

Alexandro papæ Petrus abbas sancti Remigii.

Stylum cohibere poterat apostolicæ contemplatio majestatis, si non erigeret animum humanitatis respectus, et provocaret ausum parvulis Christi condescendere solita clementiæ vestræ gloriosa dignatio. Inter quos audeo et ego, quum vix ante dominum meum, patrem fidelium, consolatorem depressorum, et deprimentium judicem, sim pulvis æstimandus et

cinis, verbum facere pro ecclesia Dei ad apostolatus vestri gloriam et honorem, quem in exhibitione justitiæ, qua totus indiget mundus, et operibus misericordiæ, qua sublimantur oppressi, et inopes reficiuntur, lætus audio dilatari. His, pater, titulis sanctitas vestra promeruit, ut eam in brachio potenti et patenti virtute in tot periculis Dominus antecedat, et ante vos et pro vobis gloriosos terræ humiliet et prosternat. Revolvantur ab initio et introitus vester et variorum processus eventuum, et plane luce clarius erit, quia non manus hominum, sed Dominus fecit hæc omnia. Ille vero, qui cœpit in vobis miserationis suæ magnalia, et apostolatus vestri consolidabit thronum, quia mundo palam est vos ambulare in semitis ejus, qui pauperem liberat a potente, qui acceptionem reprobat personarum, qui in judicio respondebit unicuique secundum opera sua. Exultat in his, quæ de vobis audit, devotus filius vester Christianissimus rex Francorum, lætatur ecclesia Gallicana, cujus tristitia de vanitate quorundam insultantium veritati nuper est in gaudium commutata. Nam in adventu dominorum vestrorum cardinalium didicit, quod venerabilis viri, pro libertate ecclesiæ laudabiliter decertantis, Cantuariensis archi-episcopi fovetis caussam, et mendaces esse convincitis, qui se ruinam innocentum et confusionem ecclesiæ gloriabantur a vobis impetrasse. Et plane saperent cardinales, si starent in finibus vestris. Sed quod iterum gemit Gallicana ecclesia, jam in hac parte dicuntur excessisse. Unde paternitatem vestram toto corde prostratus imploro, quatenus Christianissimi regis et reginæ, et episcoporum, et procerum Galliæ preces pro Domino Cantuariensi porrectas audiatis, et deducatis in irritum, quidquid contra justitiam ejus noveritis esse præsumptum.

EPISTOLA CCCXXXVII.—C. LANTONIENSIS PRESBYTERI AD ALEXANDRUM PAPAM.

Alexandro summo pontifici domino reverentissimo et patri suo sanctissimo C. Lantoniensis ecclesiæ presbyter salutem et debitam in omnibus obedientiam.

Scriptum est: Simplicitas justorum diriget eos et supplantatio perversorum vastabit illos. Justitia rectorum liberabit eos, et in insidiis suis capientur iniqui. Quam vera, quam pura simplicitas sit, quam magnifica quam pacifica sit justitia viri venerabilis Gilberti Londoniensis episcopi, sancta ejus conversatio, non horaria sed diuturna, et cum vita scientia et doctrina sufficienter insinuant. Hunc virum sanctum et justum et pacis amatorem, ut fama referente didicimus, quidam in præsentia reverentiæ vestræ accusare non dubitaverunt, asserentes eum inter regem et dominum Cantuariensem seminasse discordiam et pacem perturbasse. Sed quis credere potest virum tam sanctum, tam justum, regni et sacerdotii creasse et fovisse schisma? Scimus et pro certo scimus, quod omnem quam potuit diligentiam, ut dominum Cantuariensem regi reconciliaret, modis omnibus exhibuit. Quum ergo ei tanta cura fuerit ut dominus Cantuariensis regi reconciliaretur, cui credibile videri potest, tantæ sanctitatis virum verbo vel opere satagere ut interficeretur? Hinc est quod paternitati vestræ supplicantes postulamus, ne fama viri tanti, quæ apud nos qui ex convictu eum novimus integra est, apud reverentiæ vestræ auctoritatem rumoribus læsa minoretur. Ad nihilum namque deductus est in conspectu ejus malignus qui

opprobrium non accepit adversus proximos suos. Vigeat et valeat sanctitas vestra, pater reverende atque amande.

EPISTOLA CCCXXXVIII.—SIMONIS PRIORIS DE MONTE DEI ET ENGELBERTI PRIORIS DE VALLE S. PETRI AD ALEX. PAPAM.

Alexandro papæ Simon prior de monte Dei, et Engelbertus prior de valle S. Petri.

Ad illustrem regem Angliæ cum fratre Bernardo de Corilo nuper profecti sumus, ut auctoritate mandati vestri inter ipsum et dominum Cantuariensem pax et concordia reformaretur. Et quo facilius tractaretur hoc verbum, dominum Cantuariensem traximus ad locum, ubi reges auctore Deo reconciliati sunt. Traditis autem commonitoriis vestris regi Angliæ, et adhibita diligentia, quam apud eum credidimus expedire, monuimus et consuluimus domino Cantuariensi, ut se coram rege humiliaret, et rigorem ejus humilitate precum et sedulitate obsequii studeret emollire. Hoc ipsum Christianissimus rex Franciæ, archi-episcopi, episcopi, et magni viri qui aderant, unanimiter suadebant. Arctatus regis consilio et omnium archi-episcoporum, episcoporum, et baronum, acquievit archi-episcopus, et coram omnibus accessit ad regem Angliæ, et genibus flexis posuit se in Deo et rege ad honorem Dei et regis, utens hac forma verborum, ut sic posset pacem et gratiam ejus promereri. Rex autem propter verbum, *Ad honorem Dei*, noluit eum recipere, coram omnibus dicens publice, ne videretur quod archi-episcopus honorem Dei vellet servare, et rex minime, sed post multa,

quæ utinam siluisset, dixit quod ab archi-episcopo nihil aliud quærebat, nisi ut ei tanquam presbyter et episcopus coram omnibus promitteret in verbo veritatis, se sine omni malo ingenio servaturum consuetudines, quas sancti archi-episcopi Cantuarienses observaverant regibus suis, et quas ipse archi-episcopus sibi alia vice promiserat, archi-episcopus autem respondit, quod regi fecerat fidelitatem, qua ei præstito juramento tenebatur servare vitam, membra, et honorem terrenum, salvo ordine suo; et hoc fidelissime paratus erat implere: nec ab aliquo antecessorum suorum aliquid ulterius exactum est, vel ab aliquo exigendum. Et quum rex super hoc articulo plurimum institisset, dominus Cantuariensis adjecit, licet nullus antecessorum hoc fecisset vel promisisset, nec ipse ullatenus hoc de jure facere deberet, tamen dixit quod pro pace ecclesiæ et gratia ejus promitteret se consuetudines illas, quas sancti antecessores sui regibus suis servaverant, *salvo ordine suo* ei servaturum, quatenus secundum Deum posset. Et faceret pro amore ejus recuperando, quidquid posset *salvo honore Dei:* asserens quod nunquam ei libentius servivit, quam adhuc faceret, si ei placeret. Noluit autem rex hoc recipere, nisi præcise et absolute sub juramento ei promitteret observantiam consuetudinum: quia nihil ulterius ab eo exigebat. Quod quia archiepiscopus, licet multi instarent, facere noluit, rex discessit pace infecta. Quum vero regem exhortaremur, ut juxta mandatum vestrum revocaret archiepiscopum in gratiam suam, et ei pacem et ecclesiam suam restitueret, respondit quod fortasse consilium amicorum erit, ut ecclesiam quandoque restituat, sed dixit se gratiam non restituturum, quia tunc evacuaretur privilegium, quod ei dedistis, et quo potestatem archi-episcopi suspendistis, donec redeat in

gratiam ejus. Et quia præceperatis eum primo conveniri in spiritu lenitatis per commonitorias vestras, comminatorias vestras in aliud tempus ei dare distulimus; interim Deum oraturi, in cujus manu corda sunt regum, ut animum ejus emolliat, et ad honorem suum et ecclesiæ utilitatem pacem faciat reformari. Quod vero de mandato vestro reliquum est, accepto tempore, per gratiam Dei cum omni diligentia exequemur, et exitum negotii, quem Deus dederit, majestati vestræ significare curabimus. Rogatus frater Bernardus, sicut nos, ut negotii hujus seriem vobis scriberet, respondit quod in ordine suo inhibitum est, ne quis fratrum pro aliquo negotio vobis vel alii scribat, sed dicturum se spopondit coram nuncio vestro magistro Lombardo, qui ei literas vestras tradidit, et qui vobis rem gestam, sicut is qui præsens interfuit, fideliter significabit.

EPISTOLA CCCXXXIX.—EORUNDEM AD EUNDEM.

Alexandro papæ Simon prior de monte Dei, et Engelbertus prior de valle S. Petri.

Juxta mandatum sanctitatis vestræ commonitorias vestras illustri regi Angliæ porreximus, operam et diligentiam pro viribus adhibentes, ut juxta commonitionem vestram dominum Cantuariensem in gratiam revocaret, et ei sedem suam restitueret et pacem, et ecclesiæ suæ liberam dispositionem habere permitteret. Exspectavimus diu sperantes et orantes, ut Deus emolliret animum ejus. Sed quum non proficeremus, exspectantes urgente mandato vestro in colloquio regum secundo, ei comminatorias vestras præsentavimus, quas quum ille tandem vix recepisset,

ad instantiam nostram, et magnorum virorum qui aderant, hoc post multa, quæ referre longum est, nobis responsum dedit: Ego dominum Cantuariensem de regno non expuli, et tamen pro reverentia domini papæ, si voluerit mihi facere quod debet, et servare mihi quod antecessores sui meis observaverunt, et ea quæ ipse promisit, redire poterit in Angliam, et habere ibi pacem. Et post varietates responsionum, tandem dixit se evocaturum episcopos Angliæ, et usurum consilio eorum, sed nec diem aliquem præfixit, nec aliquid ab eo reportavimus, unde possimus de pace domini Cantuariensis, et mandati vestri executione certiorari. Et quia responsa frequenter mutabat, interrogavimus eum, an liceret archi-episcopo redire ad sedem suam, et frui pace sua. Ille vero respondit, quod archi-episcopus numquam ingredietur terram, antequam faciat ei quod debet, et promittat se servaturum quod alii servaverunt, et quod ipse promisit. Deinde rogavimus eum, ut scriberet et signaret patentibus literis responsum suum, quia oportebat nobis rem certam vobis referre, quam nondum habebamus, quia tam frequenter responsa variabat. Ille vero noluit adquiescere. Archi-episcopus vero respondit, quum hoc ei retulissemus, se paratum esse facere regi quidquid debet, et servare quod ab antecessoribus suis servatum est, quatenus poterit *salvo ordine suo;* sed novas inire obligationes, quæ a decessoribus suis præstitæ non sunt, et promittere aliquid hujusmodi, nisi *salvo ordine suo*, sibi esse illicitum sine auctoritate domini papæ; tum quia novam formam in ecclesiam inducere perniciosum esset, tum quia a vobis inhibitus est, ne aliquid unquam tale promittat, nisi *salvo honore Dei et ordine suo.* Et adjecit quod cum increpando dixistis, quod nec pro capite suo debuisset se ad

talium consuetudinum observantiam obligasse, nisi *salvo ordine suo.* Sed si rex, prout mandatis, ei gratiam suam, et pacem, et ecclesiam, et ablata sibi et suis restituat, quidquid secundum Deum et *salvo ordine suo* poterit, libenter faciet ad voluntatem ejus, et ei diligentissime et devotissime totis viribus servire studebit. Placeat itaque sanctitati vestræ opem ferre ecclesiæ laboranti, et perseverare in eo, quod laudabiliter cœpistis: quia sicut a multis audivimus, et credimus, si perseveraveritis, ecclesiæ pax et salus in januis est. Et quia fratrum Grandis-montis consuetudo non est, ut scribant alicui, hæc de conscientia et voluntate fratris Bernardi socii nostri vobis scripsimus, quæ gessimus cum eodem fratre Bernardo, qui veritatem in audientia multorum testificatus est, rogans eos, quibus scribere licet, ut vobis ab eo audita scriberent.

EPISTOLA CCCXL.—EJUSDEM AD ALBERTUM CARDINALEM.

Alberto cardinali Simon prior de monte Dei.

Desiderio desideravimus ego et fratres nostri aliquid audire de vobis, sed divinitus a multo tempore nobis subtracta est consolatio ista. Erit autem maximi instar muneris, si placuerit ut sollicitudinem nostram de statu vestro certificetis. Admodum namque desideravimus prosperum eventum vestræ legationis audire. Noster autem est, qualem consuevistis audire. Peccatores enim sumus, et utinam condignos fructus pœnitentiæ Deo per gratiam ejus potius, quam per merita nostra valeamus offerre. De cætero dilectioni vestræ supplicamus attentius, quatenus

domino Cantuariensi, quem constat pro justitia exulare, auxilium et consilium impendatis. Quia sicut præsente domino rege Francorum, et omnibus qui colloquio interfuerunt, rex Angliæ confessus est, quod hæc sola caussa est exilii et proscriptionis ejus, quod consuetudines noluit absolute promittere, quas justitiæ Dei et ecclesiæ libertati constat esse contrarias. Præterea gloriatur idem rex se privilegium habere a domino papa, quo potestas domini Cantuariensis suspensa est, quamdiu rex ei voluerit subtrahere gratiam suam. Valete.

EPISTOLA CCCXLI.—A. SANCTÆ OSITHÆ MINISTRI AD ALEX. PAPAM.

Domino et patri reverendo Alexandro summo pontifici, A. ecclesiæ sanctæ Osithæ minister humilis, sinceræ orationis affectum et debitæ subjectionis obedientiam.

Nonne, pater semper diligende, ubi dolor ibi manus? Nonne dolor vivus membris totius est corporis? Nonne illa vox est apostoli, quis infirmatur et ego non infirmor? Quum ergo in corpore Christi constituti simus, hinc est, quod quum sit una columba mea, electa genetricis suæ, et per infirmam et bonam famam eam transvolare oporteat, gravius in corpore positi quandoque offendimus quum sine causa alter in altero judicamur. Inde est quod quanta possumus humilitate majestati vestræ supplicamus, attentius proposita siquidem nobis libra æquitatis et justiciæ suspenso examine, tum rerum eventus præteritarum, tum præsentis temporis commodi et incommodi, tum totius Anglorum ecclesiæ pacis, tum præsertim apostolicæ fidelitatis et quietis in hac parte, quatinus

virum omni honestate præditum, virtutibus ornatum, scientia præclarum, sanctitate fulgidum, religione decorum, exemplum justiciæ et veritatis et quasi totius ecclesiæ Anglorum columnam, dominum Gilbertum episcopum nostrum, paterno affectu et benigne suscipiatis. Agat igitur pro se et universali ecclesia discretio summi pontificis, quatenus virum tantum auctoritate, ut dignoscitur, comprobatum, magis eligat quo ecclesiæ saluti certissime poterit mederi, aliena sibi non confundere forsan injustitiæ nec adversus eum famæ suscipere typum, cujus nec judex conscientia suscipit argumentum. Quis namque hunc talem et tantum virum, salva summi pontificis reverentia, criminis arguere præsumat: ut scelerum apud regem Anglorum, sive apud quemlibet, teste conscientia vellet discordiæ causa vel conscius qui animam suam pro fratribus ponere in hoc est ipse constitutus? Nos itaque secundum conscientiam bonam intelligentiæ vestræ testes sumus tanti viri et tam religiosi in omni veritate ejus innocentiæ, prout ei datum fuit desuper animum apposuisse, quo regni et sacerdotii apud nos pace reformata sua gaudet universalis ecclesia tranquillitate. Valeat sanctitas vestra, benignissime pater.

EPISTOLA CCCXLII.—ABBATIS RAMESIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Alexandro papæ abbas Ramesiensis.

QUOTIES optimis viris testimonia deferuntur, absque retractione et offendiculo decurrit oratio, quum semper eorum sit commendatio irrefragabilis, quos communis habet æstimatio commendatos. Inde est quod venerabilis pater noster Gilbertus Londoniensis episcopus, vir meritis et nomine conspicuus, inter electas

terræ nostræ personas quadam prærogativa virtutum insigniter elucescit. Quippe qui sæculari literatura et lege divina ad unguem institutus, singulos fere tam religionis quam ecclesiastici ordinis et dignitatis gradus attigisse et conscendisse dignoscitur, pastoralisque curam regiminis fideliter prudenterque dispensans, digna satis promotione de monasterio transivit ad cathedram, primo Herefordensem, postmodum vestra interveniente auctoritate Londoniensem, utramque vita pariter et doctrina illustrans et honorans. Longe sit itaque a tam conspicuæ probitatis, tam climatæ religionis viro quævis sinistra suspicio: fiatque procul a sanctis auribus vestris de eo aut operibus ejus quorumlibet malefida interpretatio. Quis enim credat virum bonum, honestum, religiosum, bono, honesto, religioso, vel in modico juxta conscientiam suam nocuisse, episcopum archi-episcopo, filium patri? Quantum æstimare pro certo possumus ex his, quæ audivimus et vidimus, ex indubitato etiam domini nostri regis testimonio, pacem venerabilis archi-episcopi et reconciliationem erga regem ipsum studiose quæsivit, et ad eam diligenter intendit. Si quid postmodum enormiter actum est, præter conscientiam ipsius et voluntatem credimus accidisse. Superest igitur, sanctissime pater, ut honorabilem filium vestrum ad gremium mansuetudinis vestræ se transferentem, juxta commune omnium bonorum votum, blande et leniter suscipiatis, innocentiamque ipsius incertis suspicionum conjecturis, quibus credi non oportet, lædi non permittatis. Sanctitatem vestram ecclesiæ suæ diu conservet incolumem omnipotens Dominus.

EPISTOLA CCCXLIII.—WILLELMI RAMESIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Domino et reverendo patri Alexandro Dei gratia sanctæ apostolicæ atque catholicæ ecclesiæ summo pontifici, frater Willelmus sancti Benedicti Ramesiensis ecclesiæ servus indignus, obedientiam cum debita reverentia.

Quantis tribulationibus ecclesia Dei primitiva, et quam multiplici adversitate fatigatur, claro intuitu cernit oculus vester et crebro auditu percipit auris vestra, et quod gravius est, et cordi nostro magis anxium, experimento caput quotidie discit quid membra patiantur. Nos vero cernentes in medio ignis istius torqueri justum ab impio, et incendi pauperem dum superbit impius, lege caritatis constringimur, id solatii pro modulo nostro impendere fratribus in adversitate positis quod nobis vellemus impendi, si eadem adversitate premeremur. Multo etiam magis sanctis patribus ad compatiendum obnoxii sumus, quos in angustia multa positos videmus. Inde est quod universa ecclesia Anglorum, maxime vero religiosi conventus condolet, et compatitur viro magnifico Gilberto Londoniensi episcopo. Totius namque religionis et honestatis exemplar ecclesiæ Dei semper extitit, et in omni gradu, quo eum deduxit Dominus, lucerna intuentibus ardens effulsit et quod nequaquam sub silentio claudendum est, cœlestis sapientiæ thesauro ita ditavit eum Dominus, quod gratuito ei ab omnibus reverentia debeat impendi. Et quia scriptum est: In malevolam animam non introibit sapientia, tantarum virtutum opinio et tot dona charismatum quæ in se divini spiritus habent testimonium, longe secernunt

ejus animum ab omni suspicione fraudis et fellis. Habemus enim testimonium foris aliud quo nullum certius esse potest, videlicet domini nostri regis. Nemo enim novit tam plene quæ sunt in homine, sicut spiritus hominis qui in ipso est. Ex testimonio, inquam, literarum suarum manifeste agnovimus, quod dominus Londoniensis apud dominum nostrum regem Anglorum nunquam nocuit domino Cantuariensi. Quia igitur, domine mi sanctissime, oculi totius Israel in te respiciunt et a facie vestra judicium singulorum egreditur, et vos sicut angelus Deo nostis omnia quæ sub sole sunt, ita ut nec benedictione nec maledictione movearis, in statera vestra de equitate non dubitamus; sed hoc humili prece, supplici voce, prostrato corpore ad pedes apostolicæ pietatis provoluti petimus in quantum possumus et audemus, ut pietas divinæ caritatis vestræ in hoc suo negotio superexaltet misericordiam judicio. Conservet vos Deus incolumem ecclesiæ suæ per multa tempora.

EPISTOLA CCCXLIV.—NICOLAI DE MONTE ROTOMAGENSI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo frater Nicolaus de monte Rothomagensi.

Super negotio vestro nos minus fuisse sollicitos, quia nondum a nostra parvitate literas accepistis, minime, si placet, vestræ paternitatis arbitretur magnitudo. Nihil enim eo usque scribendum æstimavimus, quod vestram condeceret audire sanctitatem. Satis enim etiam apud vos credimus esse cognitum, puerum qui regi literas tradidit, in arcto fuisse positum, digitis ad oculos eruendos appositis usque ad effusionem sanguinis, et aqua calida per os

injecta, donec confiteretur se literas a magistro Herberto accepisse. Sed necdum a vinculis absolvitur, quum tamen rex a matre mandatum acceperit, ut abire permitteretur. In octava autem, ut accepimus, sancti Martini rex et Comes Theobaldus Turonis habebant collocutionem. In festo vero sancti Andreæ venturus est ad nos, ut una cum Flandrensibus colloquatur. Sed et hoc de Anglia accepimus, quod Lincolniensis epis. et Comes Gaufridus debitum carnis persolverint. Dicitur quoque quod Ricardus de Luci jam, ut Hierosolymam vadat, signum sibi crucis imposuerit.

De cætero pro certo sciatis, quod nullus apparet, qui coram rege de vobis vel unum verbum audeat proferre. Sigillum suum a magistro Walthero, quia puerum, qui literas attulerat, non retinuit, abstulit: quod postea tamen archi-diacono reddidit. Archi-diaconus autem coram domino Rothomagensi et pluribus aliis dicens se missurum nuncium ad vos, in assumptione beatæ Mariæ virginis appellavit. De mandato vero domini papæ super rege conveniendo dominus Rothomagensis cum suffraganeis nihil palam fecit: forte secretius alloquens regem. Sed nec hoc lateat vestram sanctitatem, quod magister domus infirmorum Cantuariensium, in partes nostras veniens, retulit nobis Londoniensem omnia reddidisse scaccario regis, quæ de reditibus vestrorum clericorum acceperat. Sed et hoc nobis nuntiavit, quod prior Cantuariensis monachum quemdam in custodia posuerat, quia de processione exierat, clamans et exprimens, quia vobis, et non regi faverent. Sed et serviens Scaiman, quum captus fuisset, evasit, et in monasterio sanctæ Trinitatis per aliquot dies latitans, tandem liberatus, quo diverterit, ignoramus. Audivimus autem et de militantibus regis, reædificare et munire volentibus

Basinwerth, quod a Wallensibus subito superveni-entibus plurimi sint interempti, plerique vero sauciati. Valeat sanctitas vestra.

EPISTOLA CCCXLV.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Idem eidem archi-episcopo.

Moleste ferimus, et ultra quam dicere possimus condolemus, quod ad vos eo usque venire non potuimus. Sed est causa multiplex et magna. Debito namque tanto sumus obligati, præcipue pro domo, quam emimus anno præterito, quod quasi singulis diebus, ut terminum differamus supplicando, nos oporteat ingredi civitatem, eo quod pecuniæ non sufficiamus solvere quantitatem. Sed et in arcto sumus ex alia parte, eo quod rex et sui Rothomagi morentur. Unde si nos interim absentaremus, ne sibi innotesceret, formidaremus. Durum enim verbum est in auribus ejus et execrabile, quod de vobis etiam aliqua mentio fiat. Nec apparet qui de nobis bene loquatur, vel in ejus conspectu facere etiam mentionem audeat. Longe vero melius nobis novistis, quod in arcto sit, et quo se vertat non novit. Hinc enim ei regnum Francorum adversatur. Hinc pavet Pictavienses, hinc Wallenses formidat, ex alia parte Britones habet suspectos; suos timet, nusquam securus. Nec mirum, quem ecclesia non protegit, si plures ruat in hostes. Verum si se locus et opportunitas obtulerint, quam citius fieri poterit, alter nostrum, vel ego, vel magister Herbertus vestram præsentiam adibit, et quod interim sciri poterit, plenarie vobis apportabit. Hoc tamen interim vobis innotescat, quia quam pacem a rege Francorum habere poterimus, recipere minime differemus. Valeat in perpetuum sanctitas vestra.

EPISTOLA CCCXLVI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Thomæ Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ archiepiscopo frater Nicolaus de monte Rothomagensi salutem cum totius devotionis effectu.

Quantæ compassionis visceribus adversitates ecclesiæ Dei, quas magnanimitas vestra sustinere decrevit, parvitas mentis nostræ apud se suscipiat et pertractet, nec scriptura sufficienter exprimere, nec viva voce plenarie pronunciare minus facunda lingua valeret, sed de nostro affectu, qui quantuluscumque est, vester est, quia illum abjectum et minus utilem in conspectu Dei esse cognoscimus, tacere melius duximus, quam plura loqui. Verum id, licet excellentiæ vestræ non incognitum, silentio præteriri non oportet, quod vestræ sublimitati sit ipsa commemoratione gratissimum, quod menti perturbationum fluctibus impetitæ sit magnæ securitatis indicium, quod humeros delicatos, quos supposuistis ad portanda onera virorum, suæ virtutis efficacia reddat talibus fasciculis aptiores: ecclesia pauperum Christi, quos humilitatis vestræ mansuetudo adoptavit in filios, quos apud Deum magnitudo fidei vestræ voluit habere patronos, quos in ratione dati et accepti munificentia sibi fecit obnoxios, ipsa siquidem tota sui spiritus intentione suspensa, a Domino noctibus ac diebus impetrare festinat, ut ecclesiæ suæ vestris temporibus tranquillam tribuat libertatem. Postulat autem in fide, nihil hæsitans. Summa igitur ope et alacri studio quod inchoastis opus perficite, nec in aliquo vacilletis. Siquidem Deus tantum vobis contulit honorem, tantamque felicitatem, ut operi vestro testis sit in cœlo

Jesus Christus, testis in corde conscientia. Et quod paucis et raro solet accidere, hoc vobis ad exhortationis et exhilarationis cumulum accessit, quod totius multitudinis devotio præbet in Deo vobis auxilium. Et universi populi sermone super his quæ agitis bonum flagrat testimonium. Sed de his hactenus.

Joannes de Oxeneford, qui ex consilio episcoporum vestrorum ad curiam reversus, et a curia veniens, per dominam imperatricem transitum fecit: ut eam contra vos exasperaret, sicut antea tam ipse, quam alii fecerant, malitiam, quantam potuit, inculcavit. Siquidem quia opus vestrum verisimiliter reprehendere non potuit, intentionem calumniatus est, asserens universa, quæcumque facitis, mentis elatione, studioque dominationis inchoata. Ecclesiasticam etiam libertatem, quam defensatis, non ad animarum lucrum, sed ad augmentum pecuniarum episcopos vestros intorquere, tam ipse quam alii nuncii regis affirmant. Et licet necdum propter novitatem prælationis a vobis id esse factum consentiant, tamen ad idem vos anhelare contendunt. In Anglia namque delinquentium culpæ apud episcopos accusatorum non mulctantur injunctione pœnitentiæ, sed datione pecuniæ. Item quod Deus in causa non sit operis vestri, dicunt eam inde debere cognoscere, quod ab initio archi-episcopatus vestri non religiosos vobiscum, sed literatos nobiles congregastis. Et eos dedecorosa appellatione nuncupant, quam silere melius puto. Item ecclesiastica beneficia non Dei contemplatione, sed servitii vestri occasione, etiam his, quorum turpitudo publice nota est, vos asserunt contulisse. Item asserunt quod non propter regias consuetudines, sed propter causam pecuniariam discessistis. Hæc in vos malitiose conficta tum

propter cautelam, tum propter exasperationis dominæ occasionem cognoscendam vos ignorare non decuit.

Tertia die post recessum eorum ad imperatricem venimus, quæ literas vestras per tempus aliquantulum suscipere distulit, et satis aspere in nos locuta est, quod ad vos perreximus, ex quo nobis notum fuit vos esse in curia. Nec enim credebat quod tam cito ad curiam pergeretis. Tamen non destitimus, sed ea vice et altera, bona, quæ potuimus, quasi nolenti ingessimus. Tertia vice post pauca verba literas vestras benigne, sed occulte suscepit. Ita quod id clericos suos latere voluit, et eas nobis legendas injunxit. Quibus auditis, in primis excusavit se, quod de vobis aspera verba vel mihi vel aliis privatim et publice dixisset, vel etiam domino regi mandasset. Asseruit namque, quod filius ejus totum, quod de ecclesiasticis agere volebat, ab ea celasset, eo quod cognovisset ipsam potius ecclesiasticæ libertati, quam regiæ voluntati favere. Nunc vero literas suas ad filium suum direxerat per quemdam de clericis suis, mandans illi, quatenus totum, quod in mente haberet de statu ecclesiarum vel personæ vestræ, sibi per literas significaret. *Et tunc*, inquit, *cognita ejus voluntate, si perpendero laborem meum posse esse fructuosum, studebo pro posse et ecclesiasticæ paci et suæ.*

Post hæc verba recedentes ab ea, ad dominum Lexoviensem literas vestras detulimus apud manerium suum Nonant, juxta Baiocum. Benigne nos suscipiens, secrete literas vestras suscepit, et ea quæ a vobis injuncta nobis fuerant, et si qua bona ipsi excogitare potuimus, libenter amplexus est, id in verbo veritatis affirmans, quod ab eo tempore, quo ad curiam primo missus est, licet corporaliter contra vos steterit, mente tamen et consilio pro vobis stetit.

Et hoc ipsum nobis in eo itinere cum eo de negotio vestro loquentibus non ex vestra parte, nec enim mandaveratis, se facturum promiserat. Privatim siquidem ad dominum papam et causam vestram et personam, quantum potuit, commendavit. Legatos regis ea sola postulare laudavit, quæ non impediri posse cognoverat. Nunc ergo pro certo cognoscite, quod si dominus rex communicarit ei consilium suum, ad libertatem ecclesiæ et pacem vestram pro posse laborabit. Nec enim vestro labori minori affectione compatitur, quam si tota hæc adversitas ecclesiæ suæ vel personæ occasione vobis incumberet. Ipsum siquidem socium haberetis infra breve tempus, si non esset oneratus ære alieno. Nunc ergo consilium ejus est, ut ita caute vobis provideatis in expensis, ne multas pecunias in brevi effundatis: si tamen multas habetis, quod regis familiares affirmant. Si non habetis, cavete ne plurimis innotescat. Consilium enim acceperant adversarii vestri citra mare consilium dare regi, ne reditus vestros ad præsens attingeret, sed ministris vestris interdiceret, ne inde quidquam haberetis. Si ergo viderint quod velitis et possitis absque reditibus diutius sustinere, facilius et citius pax reddetur ecclesiæ. In his festivis diebus literas vobis per nuncium proprium mittet. Et nunc misisset, si in manerio scriptorem habuisset, cui secretum hoc vellet injungere. Item mittit in Angliam familiarissimum sibi Randulfum de Ardena, per quem omnibus indagatis quæ in curia fiunt vel deliberantur, quidquid inde cognoverit, vobis per literas significabit.

Reversi ad dominam imperatricem, quæ injunxistis, ex ordine cuncta narravimus iterato. Consuetudines regis verbo narravimus, quia magister Herbertus perdiderat schedulam. Hoc etiam adjunximus, quod

consuetudinum quædam contra fidem Jesu Christi, aliæ fere omnes essent contra libertatem ecclesiæ. Propter quod timendum erat ei et filio suo de æterno periculo, et etiam temporali. Tunc vero præcepit nobis mittere ad vos propter consuetudines illas. Volente Deo, ea ipsa die reperta est schedula, et die sequenti, omnibus ejectis a thalamo a conspectu suo, præcepit nobis eas Latine legere, et exponere Gallice. Mulier de genere tyrannorum est, et quasdam approbabat. Sicut est illud de non excommunicandis justitiis et ministris regis sine licentia ejus. Ego tamen alia exponere nolebam, nisi de hoc prius disceptarem, ostendens evangelicum præceptum, quo dicitur ad Petrum: *Dic ecclesiæ, &c.* Non: *Dic regi.* Et alia multa. Quam plurima capitulorum improbavit. Et hoc modis omnibus ei displicuit, quod in scripturam redacta essent: sive quod episcopi coacti forent, ut aliquam promissionem facerent de ipsis custodiendis. Hoc enim a prioribus factum non est. Post multa igitur verba cum ab ea vehementer inquirerem, quæ posset esse prima pacis occasio, hanc ei indicavimus, et assensit: si forte fieri posset, ut dominus rex mitteret se in consilium matris suæ, et aliarum rationabilium personarum, quæ taliter rem moderarentur, ut cessante promissione et scriptura antiquæ regni consuetudines observarentur, adhibito tali moderamine, ut nec per judices sæculares libertas ecclesiæ tolleretur, nec ita episcopi abuterentur ecclesiastica libertate. Scitote, quod domina imperatrix in defensione filii sui versuta est, eum excusans tum per zelum justitiæ, tum per malitiam episcoporum; tum in deprehendenda origine conturbationis ecclesiæ rationabilis et discreta. Dicit enim quædam in quibus ejus sensum et laudavimus et adjuvimus. Episcopi clericos indiscrete ordinant,

qui nullis ecclesiis titulantur. Ex quo fit, ut ordinatorum multitudo paupertate et otio ad turpia facta prolabatur. Non enim timet perdere ecclesiam, qui nulli titulatus est. Non timet pœnam, quia illum ecclesia defensabit. Non timet episcopi carcerem, qui mavult impunitum transire conversum, quam pascendi vel custodiendi sollicitudinem adhibere. De ordinatione illius, qui ecclesiæ non titulatur, quod irrita sit ad injuriam illius qui eam fecit, testatur synodus Chalcedonensis, una de quatuor, quas Gregorius sicut quatuor evangelii libros tota devotione complectitur. Hoc et alii plures canones. Item uni clericulo quatuor aut septem ecclesiæ tribuuntur aut præbendæ, cum sacri canones ubique manifeste prohibeant, ne clericus in duabus ecclesiis connumeretur. Hujus iterum pravæ consuetudinis occasione quantæ de dationibus et præsentationibus ecclesiarum controversiæ nascantur, attendite. Super hac re locuta est domina imperatrix occasione Ricardi de Ivelcestre. Verum taceant episcopi, qui hoc faciunt suis parentibus, quod laici sibi servientibus. Item quod multas pecunias suscipiant episcopi propter peccata apud eos excusatorum, satis canonibus non consentit. Quia licet pœna sacrilegii sit pecuniaria, non tamen semper erit: sed quibuscumque personis ad quas sacrilegii querimonia pertinet, juste persolvitur. Quia ergo ex his et similibus nascitur ecclesiastica perturbatio, mirandum valde est, cur securis episcopalis judicii non ad radicem arboris, sed ad ramusculos adhibeatur. Divina siquidem dispensatione actum est, ut ex tali radice fructus amaritudinis publice nasceretur. Quapropter libertatem ecclesiæ propter Deum diligitis: quod prædicta vobis displiceant, verbis et factis ostendite. Et si literas ad dominam imperatricem miseritis, id ipsum ex aliqua

parte significate. In verbo veritatis vobis dicimus, quod amore rectitudinis et salutis animæ nostræ, quæ prædicta sunt, scripsimus. Si quæ insipienter dicta sunt, date veniam. Et sint occulta quæ diximus. Festinantius ad vos mittere non potuimus. Siquidem eo tempore, quo consuetudines coram domina imperatrice legimus, cum omni festinantia literas istas præparavimus, vobis mittendas. Nunc rogamus attentius, ut literas vestras nobis dirigatis, statum vestrum et propositum continentes. Quidquid injunxeritis, fideliter exequemur. Iterato veniam postulamus, et de prolixitate, et de audacia.

EPISTOLA CCCXLVII.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo Nicolaus de monte-Rothomagensi.

VEHEMENTER gavisi sumus, ex quo per literas vestras nobis innotuit, quod institutiones pravas, ad quarum observantiam princeps noster Anglorum episcopos voluit obligare, publico anathemate condemnastis. Quum enim vobis non sit incertum, paucos ad præsens inveniri, qui vel resistant pravitatibus, vel eos, quos excommunicastis, publice devitent, scimus quod non in humanis auxiliis, sed in eo fiduciam executionis sententiæ posuistis, qui dedit potestatem talem hominibus. Ad quem respiciens Moises non virtute corporis, nec armatura potentiæ, sed verbo cum, qui se vexabat, subjecit. Siquidem excellentius et sincerius inchoastis, quam si in ipsam regis personam dedissetis sententiam. Condemnando namque præ-

dictas pravitates, citra liberationem ecclesiæ Dei omnem vobis redeundi aditum obstruxistis. Proinde frater G..... qui literas vestras deferre debuerat, non venit, et ob hoc eas domino Rothomagensi coram puero, latore præsentium, legimus et tradidimus. Qui eas quo animo, quo vultu susceperit, puer ex parte cognoscit. Quod a communione se subtrahat eorum, quos excommunicastis, nec dixit, nec negavit. Quod eos publice non denunciaret, asseruit dicens hæc ideo vos mandasse, quia plures exilii socios velletis habere. Quod literas vestras suscipere non debuisset, affirmat: quoniam ipso adveniente, vos ejus præsentiam devitastis. Intelleximus etiam ab ore ejus, quod ad infirmandam sententiam, seu quæ data est, seu quæ dabitur a vobis, parati erunt probare ipse Rothomagensis, Lexoviensis, et Sagiensis, quod propter hoc ad vos pergebant, ut vobis offerrent omnem satisfactionem, eorum judicio, quos æquum est judicare inter vos et regem.

Nostræ itaque parvitati visum est, si id vestræ discretioni, et eorum qui vobiscum sunt, congruum videatur, quatenus literas vestras domino Rothomagensi et prædictis episcopis dirigatis, in quibus eis significetur, quod paratus fuistis, estis, et eritis, redire ad sedem vestram, et subire judicium, quodcumque archi-episcopus Cantuariensis juxta canonum censuram subire debuerit: si tamen ipsi impetrare potuerint a rege, ut habeatis in primis redeundi securitatem, domina imperatrice et domino Rothomagensi interponentibus partes suas, secundum quod dominus papa censuit. Item si ecclesia in integrum restituatur, tum ad libertatem, in qua erat aliquando, priusquam querela mota est inter vos et regem, quando scilicet episcopi non erant obligati ad observantiam pravitatum, tum ad ea quæ postmodum ablata sunt a vobis et

vestris. Rogetis etiam illos, quod si impetrare non possint a rege id, quod fieri canonica dictat auctoritas, ne habeat illos adjutores in ecclesiæ detrimentum, quibus acquiescere non vult in his, quæ spectant ad caritatis judicium. Hæc illis mandanda credimus, priusquam in regem sententia detur: non quod horum quidquam faciant, sed ne his, quæ a vobis gesta sunt vel gerentur, quoquo modo valeant obviare. Et si ad eos literas miseritis, earum transcriptum nobis mittite. Præterea dominus Rothomagensis imperatrici conquestus est, quod ei hujusmodi literas tradiderimus. Totum quoque quod agitis, aut extollentiæ imputat, aut iræ. De nobis pro certo sciatis, quod excommunicatis a vobis nec in salutationis verbo communicabimus. Unde vobis supplicamus attentius, quatenus nobis rescribere dignemini, an in quibusdam sicut in oratione et salutatione, an his, et in omnibus aliis, a regis communione debeamus abstinere, si in eum sententiam dederitis, ut nec ab eo quidquam accipere, nec eum in celebratione missæ liceat nominare. Qualecumque enim terrenum commodum vel periculum credimus postponendum, ut quantum in nobis est, totum quod convenit censuræ districtionis ecclesiasticæ, compleatur. Literas, quas Cicestrensi episcopo mittebatis, apud nos tenemus exspectantes, ut pro certo cognoscamus, ubi moram faciat, vel si forte partibus nostris appropinquaverit, ut ei ipsas tradamus. Præterea tam in curia regis, quam apud nos plures asserunt, quod cancellariam Francorum regis habere debetis. Alii quoque conjectant, quod in festo sanctæ Mariæ Magdalenæ in regis personam sententiam proferetis. Domina imperatrix audiens in quos sententiam dederatis, quasi ludo id accipiens, eos pridem excommunicatos esse respondit. Post

hæc quum ex parte Ricardi de Ivelcestria salutaretur, nihil respondit.

De rumoribus curiæ pauca scimus, nisi quod barones de episcopatu Cenomanensi pacem cum rege fecerunt. De Britonibus necdum quisquam, sed in vigilia apostolorum erat rex cum exercitu ad quatuor leucas de Felgeres. Quum abbas de Derbi redierit, plura scientes vobis mandabimus. Radulphus de hospitali veniens ab Anglia dixit nobis, quod episcopi convenientes circa festum sancti Joannis appellaverint contra vos ad *viri Galilæi:* eo quod episcopum Saresberiensem absque eorum consilio suspendistis, et quia in dominum suum regem dare sententiam minati estis. Archi-diaconus vero vester nititur, quantum potest, habere licentiam transfretandi. Necdum tamen literas vestras accepit. Per canonicum regularem fratrem Adam, qui propter zelum justitiæ vos diligit, scribere poteritis, quod vestræ placuerit paternitati: quoniam absque mora ad nos reversurus est. Valeat sanctitas vestra.

Hoc pro certo sciatis, quod episcopi vestri, etiam Herefordensis, contra vos dura loquuntur: quod Anglicanam ecclesiam et Romanam conturbatis. Concilium quoddam habituri sunt in octavis apostolorum episcopi et omnes abbates apud Northamtonam.

EPISTOLA CCCXLVIII.—HENRICI ABBATIS STRATFORDIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Patri suo et domino summo pontifici Alexandro, frater Henricus monasterii de Stratfordia dictus abbas et humilis ejusdem loci conventus debitam patri obedientiam et pro incolumitate vestra jugem coram Domino devotionis et orationis instantiam.

Apostolo, domine, scilicet docente, didicimus, ut alter alterius onera portantes Christi legem inter nos scilicet invicem adimpleamus. Inde est quod venerabili patri nostro Gilberto Londoniensi episcopo super conversatione sua testimonium quale verum speramus et credimus publica in hoc fama nobis consentiente perhibemus, utpote quem virum prudentem, literatum novimus et honestum a vitæ initio laudabilisque conversationis exemplo in publicas ecclesiæ jamdiu gratulationes susceptum. Quem quia mitem atque pacificum novimus, et inter discordes pacem semper conciliare sollicitum, dissentioni quæ inter dominum regem et dominum Cantuariensem peccatis exigentibus oborta est, nulla unquam ratione causam præbuisse credimus aut incentivum: sed iræ potius sedandæ quantum potuit operam diligenter adhibuisse. Quem quia commendatione dignum credimus apud sanctitatem vestram urgente caritatis imperio commendamus, preces humillime porrigentes ut quem suo ut credimus non exigente merito læsum audivimus patrocinante sibi appellatione ad sublimitatem vestram interposita ad nos remitti cum gratia gaudeamus. Valere vos optamus in Domino, pater in Christo dilectissime.

EPISTOLA CCCXLIX.—S. ECCLESIÆ TRINITATIS LONDON. AD ALEXANDRUM PAPAM.

Venerando patri Alexandro Dei gratia summo pontifici S.... ecclesiæ sanctæ Trinitatis Londoniensis servus humilis, salutem et debitæ subjectionis obedientiam.

Quum apud summum judicem qui renes omnium scrutatur et corda, si quem vita commendet humana infirmitas commendare non dubitet, summa in hoc mundo inter homines et supra sanctitatis vestræ sublimitas, semper reverende et amantissime pater, virum venerabilem dominum Gilbertum Londoniensis ecclesiæ episcopum a parvitate nostra humiliter commendatum, pio patris affectu et caritate sincera dignanter et benigne suscipiat. Quæ non solum vitæ sinceritas, religionis integritas, scientiæ claritas, commendabilem reddunt, verum etiam et Romanæ præsertim ecclesiæ apud nos ut dignoscitur conservata fidelitas et prona semper et devota obedientia. Quis enim in executione causarum pro mandato vestro secundum leges jura et canones in Anglorum sic miseris subvenit, sic expulsos restituit, sic oppressos liberavit, sic pacem reformavit? Nonne hic est cui nuper principum timore postposito spretaque sui corporis pœna et schismaticorum malitia, qui Britannici maris pericula vix evaserat, quum cæteri sustinerent ad tempus, jam Alpium soli angustias transgresso quo se vobis totum crederet, gratia summi obviavit Pontificis quasi mater honorificata. Unde feliciter reversus qui optimam ut creditur partem elegerat ab illo expectabat ecclesiæ pacem in terris; qui factus est pax hominibus bonæ voluntatis. Quod autem eam quantum illi desuper datum fuerat desideraret animo et opere quæreret ac verbo, non solum

ut dictum est, iter ad vos tam fideliter ac constanter arreptum indicat: verum etiam ut a legitimis cognovimus testibus in communi synodo singultus et unda lacrymarum quas fudit pro dissensione inter dominum regem et dilectum Deo et hominibus, nunc coram ipso Patronum nostrum dominum Cantuariensem. Quis ergo, bone Pater, hunc talem tantumque Christi ecclesiæ virum de nobis filiis vestris judicare minus reverenter præsumat ut quandoque apud regem dominum foveret discordiam vel quasi fieri vellet causa vel conscius reatus cujusquam; quo pacem confunderet regni et omnium offenderet sanctitatem fieretque persecutor ecclesiæ amator illius et defensor veritatis et justitiæ. Agat igitur pius pater, pater sanctissimus, pater spiritualis, qui omnia dijudicat, et a nemine dijudicatur, ne famæ contractu quæ respondit de Christo alii dicunt quia bonus est alii vero non: sed seducit turbas tanta ecclesiæ columna de fortitudine cadat summi pontificis. Et præsertim ut Domino cooperante et sermonem confirmante quotidie apud nos sequentibus signis: sumat a vobis benedictionem paternam in Spiritu Sancto, per quem mederi melius forte vestra et cautius poterit omnium ecclesiarum sollicitudo. Valeat sanctitas vestra semper nobis diligende bone pater!

EPISTOLA CCCL.—WILLELMI ECCLESIÆ S. TRINITATIS LOND. PRIORIS AD EUNDEM.

Patri suo et domino summo Pontifici Alexandro frater Willelmus ecclesiæ S. Trinitatis Lond. claust. prior et humilis ejusdem loci conventus, debitam patri caritatem et humilem in omnibus obedientiam.

Apostolica doctrina est ut si unum membrum patitur, membra quoque cætera compatiantur. Inde

est quod venerabili patri vestro domino Londoniensi episcopo debita caritate compatimur et ipsum pœnam sustinere quam non meruit, multa afflictione spiritus intime condolemus. Ejus enim conversatio multorum testimonio digne laudabilis honorari magis debet quam pœnis et injustis oppressionibus onerari. Qui cum ob culpam aliquam nec citatus hucusque fuerit nec commonitus, in ipsum subito latam separationis esse sententiam miramur plurimum et obstupescimus; præsertim cum ejus nec contumaciam audierimus, nec ipsius famam apud nos notorio seu alio quocunque omine laborare aliquatenus intellexerimus. Qui cum sententiam illam quæcunque est ad sanctitatem vestram appellando prævenerit, apostolicæ dignitatis honor est venientem ad vos filium digne suscipere et ipsius gravamina paterna gratia sublevare. Qua in re quum tota supplicet Londoniensis ecclesia, nos quoque cum supplicante matre nostra sublimitati vestræ preces affectuose porrigimus, ut patrem nostrum suscipiendo et matrem exhilarando suspensam ad vos totam . . . . . plenitudinem vobis et obsequium et gratiæ obnoxiam in perpetuum efficiatis, et paternum filiis affectum exhibeatis. Conservet incolumitatem vestram Dominus in Christo dilecte pater.

EPISTOLA CCCLI.—ERNISII ABBATIS ET R. PRIORIS S. VICTORIS PARIS. AD ROBERTUM HEREFORDIENSEM.

Roberto Herefordensi episcopo Ernisius Abbas, et R. Prior sancti Victoris Parisiensis.

Magnam de promotione vestra concepit ecclesia nostra lætitiam, et spe non modica hilarati sunt auditores vestri, tum universi scholares animati ad amorem literarum, et cultum virtutum, vestri laboris et successus exemplo. Nos autem idcirco gavisi sumus

quia vos præ cæteris amabamus et ecclesiam Anglorum, quam præter caritatem, quam habemus ad omnes ecclesias, quadam spe ciali affectione natura suadente diligimus, vestra confidebamus eruditione proficere, et religione provocari ad divinæ legis cultum, et contra adversa roborari vestræ prædicationis officio, et virtutis exemplo. Nunc autem supra modum dolemus, quod neque desideria nostra de vobis impleta sunt, nec preces nostras pro vobis Dominus exaudivit. Et utinam essent aures vestræ ad ora scholarium, et religiosorum suspiria audiretis, ut sic erigeretur spiritus vester, qui divitiarum pondere dicitur opprimi, et amore episcopandi, et deliciarum affluentia infirmari. Nam, ut aiunt illi, confirmaverunt vos divitiæ, quas in schola et frequenti verborum commercio consuevistis canigenas appellare. Speciosum tunc depingebatis episcopum verbo, quem ex voto nostro doctrina nunc exprimereretis et vita. Numquid tunc fungebamini vice cotis,

acutum

Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi?

Mirum est si non tinniunt aures vestræ a confabulatione scholarium, detractione æmulorum, et amicorum querelis. Adversus patrem vestrum et consecratorem, eundemque pro justitia, et libertate ecclesiæ exulantem, nuper appellastis cum aliis, qui subversionem justitiæ quærunt et suam eversionem, et ponendo cum impiis portionem, unde vehementer dolemus, famam vestram plurimum denigrastis. Nunquid enim literas appellatorias non vidistis, quas episcopi ad archi-episcopum suum transmiserunt? Certe si non vidistis, stultum fuit, ut pace vestra veritatem loquatur caritas, non examinatum de re tanta, et quæ ad ecclesiam Romanam perferenda est, signare testimonium. Si autem vidistis eas, qua

conscientia, qua fronte, ausi fuistis asserere, et ut scribitis, cum omni fiducia prædicare, quod falsum esse novit, non modo vicinia tota, sed fere Latinus orbis? Prædicatis enim, quem sic scribitis, et ut de vestra potissimum utatur auctoritate, signatis scripturam cum episcopo Londoniensi, quod rex vester, etsi interdum ut homo deliquerit, omnes excessus suos corrigere paratus est, et in omnibus obtemperare justitiæ, et si non credatur ei, etiam satisdationem offert, et adjicitis: *Quoniam diligit corripientes se, et increpantes libenter auscultat.* Sed qui hoc verum esse putat, quid credet esse falsum? Noti sunt enim mores hominis, ut vos talia prædicantes oporteat quærere peregrinum, sed extra Latinum orbem. Vos autem qui justitiam ejus adstruitis, quam innocentiam allegatis in ejectione mulierum, et parvulorum innocentium proscriptione? Sed hæc, et his similia Dominus judicabit, et facientem, et consentientes pari pœna percellet. Cogitate interim quam sententiam tunc accepturi sint episcopi, qui modo tantis patrocinantur injuriis. Hæc sincera caritate, dulcissime pater, scripsimus vobis, ut memineritis doctrinæ vestræ, officii vestri, desiderii nostri, et divini judicii, ut redimatis famam vestram, et ecclesiam, quæ in manibus vestris collabitur, studeatis erigere. Vestri fuimus, sumus vestri, et Deo propitio, semper erimus, prompti ad honorem, et obsequium vestrum.

EPISTOLA CCCLII.—PRIORIS S. VICTORIS PARIS. ET R. ABBATIS S. AUGUSTINI AD ALEXANDRUM PAPAM.

Alexandro papæ prior sancti Victoris et R.... abbas quondam S. Augustini.

Sanctis viris, Simone priore de monte Dei, et fratre Bernardo de Grandi monte, veraciter referen-

tibus, aliisque personis religiosis et honoratis adsistentibus, et nos ipsi præsentes ipso auris auditu percepimus, quæ responsa rex Angliæ domnio Cantuariensis, super negotio pacis ecclesiasticæ reddiderit. Referebant et inter referendum mirabantur, quam sæpe rex Angliæ animum domini Cantuariensis, suorumque, et nostros in spem recuperandæ ecclesiasticæ libertatis et pacis erexerit, quam sæpius in desperationem ejusdem recuperationis a conceptu antehabitæ spei dejecerit. Tandem post multas et varias, nec inter se cohærentes, immo sibi contrarias responsiones, post tumidam de præsumpta præsentatione literarum vestrarum animi indignationem, nihil certi reportare potuerunt. Opus est igitur, post tam longam exspectationem, et tam diu suspensam animadversionem ex auctoritate apostolica gladium Petri in adversarium sanctæ ecclesiæ, et contemptorem sedis apostolicæ jam jamque exercere, manu utique tanto validiore, quanto fortiorem, et si potest, insuperabilem, ad resistendum, immo ad prævalendum se præmunit inimicus. Quod si incunctanter et districte feceritis, prout ipsi a collateralibus regis se didicisse memorabant, ad portum tranquillæ securitatis et gaudium quæsitæ libertatis ecclesia Dei in brevi est perventura, jamque olim, si districtius egissetis, pervenisset. Si vero in hac suprema necessitate adhuc dissimulatis, procul dubio multo majore injuria et depressione conculcanda est, quam fuerit, et futura sunt ejus novissima multo pejora prioribus. Illud etiam vos non lateat, quod priores litteræ vestræ, assensum petitionum regis Angliæ, ut videbatur, continentes, sed magis rei veritate prudentiam benevolæ vestræ intentionis erga dominum Cantuariensem occultantes, animum domini regis Francorum, multorumque aliorum multum scandalizaverunt. Novis-

simæ vero, quæ et comminatoriæ, eundem gloriosum regem nostrum, cunctis quidem bonis hominibus, sed maxime D. Cantuariensis benevolum et devotum, multum exhilaraverunt, multosque alios in gratiarum actionem et vocem laudis, misericordiam et judicium vobis decantantes, excitaverunt. Misericordiam, quia innocentis caussam defensandam suscepistis; et judicium, quia violenti injuriam, quantum in vobis est, propelletis.

EPISTOLA CCCLIII.—WILLELMI RADINGENSIS ABBATIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Beatissimo patri et domino A. ecclesiæ catholicæ Dei gratia summo pontifici, filiorum suorum extremus frater Willelmus abbas Radingensis indigne dictus, commissam sibi navem Petri ad portum tranquillitatis indemnem dirigere.

Quoniam sanctitati vestræ, quæ Deo auctore universæ præest ecclesiæ, rerum quæ in ea ubique terrarum quotidie emergunt utillimum esset innotescere veritatem, æquum duximus pro parvitate nostra sublimitati vestræ de filio vestro episcopo Londoniensi, ne serenitatem vestram, quod absit, erga ipsum alicujus maligna suggestio obnubilaret, qualem ipsum novimus, et qualiter se in hac quæ inter regem et archi-episcopum Cantuariensem exorta est tempestate quamque prudenter ac fideliter se habuerit, teste conscientia intimare. Et primo quidem scimus eum in claustro Cluniacensi tam sanctæ tamque inreprehensibiliter sumpto habitu religionis aliquandiu conversatum, ut dignus omnino promoveri aliisque præesse et prodesse inveniretur. Promotusque

semel et iterum et sæpius usque ad culmen episcopatus, vita, moribus, et doctrina conscendere promeruit. In quo se hactenus quantum ad humanum spectat examen, non solum inreprehensibilem, sed et utilem sanctæ ecclesiæ ministrum exhibuit; sibi siquidem parcum atque districtum, aliis misericordem atque munificum. De cujus sobrietate victus atque vestitus, et aliorum quæ huic vitæ necessaria sunt parcitate, erga pauperes benignitate, erga subjectos mansuetudine, erga sanctos devotione, erga omnes suavitate atque humanitate supervacuum duximus multum scribere, quibus ecclesiam Dei suavissimo replevit odore, quoniam vos ea non credimus latere, quæ et qui Deum amant non cessant prædicare, et qui secus sentiunt dissimulare quidem possunt, negare non possunt. In hac autem controversia quæ inter dominum nostrum regem et dominum archi-episcopum Cantuariensem exorta est, sic illum se habuisse cognovimus, ut si illi creditum esset, omnis jamdudum discordia admellata, et concordia reformata fuisset, licet nonnulli pacis inimici malignitate inducti, aliam de illo disseminaverint, et usque ad archi-episcopum pertulerint opinionem. Neque nos vel audivimus vel ab aliquo vere auditum accepimus, quod ipse in aliquo apud dominum regem domino archi-episcopo vel alibi nocuerit, excepto quod nimia necessitate compulsus, in initio quadragesimæ ad clementiam vestram appellavit. Archi-episcopus autem postea in ramis Palmarum sicut dicitur, in illum sententiam promulgavit. Super quo admirantur in partibus nostris universi. Solet enim ad sedem apostolicam appellatio, remedium atque suffragium gravatis præstare universis. Hoc enim beneficium a matre nostra sancta Romana ecclesia filiis suis debitum et in necessitate hactenus exhibitum nullum suorum in

oppressione desperare permittit. Quod si subtrahitur vel in irritum ducitur, nescimus quid refugii in necessitate ulterius speretur. Beatitudini igitur vestræ, quam Deus diu nobis incolumem conservet, obnixe supplicamus, quatinus erga filium vestrum episcopum Londoniensem ad pietatem vestram confugientem, sic vos habeatis, talesque vos exhibeatis, ut reliquis filiis vestris ad vos in necessitate confugiendi spem atque fiduciam præbeatis.

EPISTOLA CCCLIV.—WILLELMI AD HUGONEM DUNELMENSEM.

Venerabili patri et domino Dei gratia illustri Dunelmensi episcopo H. suus Willelmus salutem et felices ad vota successus.

Miseranda rumorum novitate turbatus multoque acrius afflictus quam ea novi mentis vestræ serenum tristitiæ nubilo caligare, rerum eventus sollicitus exploro, ut si quos vestris auribus offerendos comperero vobis scripto mediante significem. Noveritis itaque archi-episcopum Rothomagensem et episcopos Wigornensem, Eboracensem, et Lexoviensem, et clericos Raginaldum Lumbardum, Ricardum Barre, Magistrum Henricum de Northamptona, et plerosque alios ipso die conversionis beati Pauli Senonas venisse ut animum archi-episcopi Senonensis, qui ibidem eadem die omnes suffraganeos suos ad exsequendum mandatum domini papæ convenerat vel precibus lenirent, ne sententiam interdicti in terra regis pronunciaret, vel ipsam sententiam appellatione suspenderent, qui nec precibus eorum acquiescens, nec appellationem eorum attendens, expositis in medio

literis sententiam continentibus et appellationis remedium excludentibus, toti terræ regis in partibus transmarinis indixit. Sed non fuit a Rothomagensi recepta sententia: dicebat enim non Senonensi soli, sed utrique eorum literis illis ad utrumque directis, ferendæ sententiæ auctoritatem et potestatem fuisse collatam. Adjecit etiam mutatum esse casum. Præceperat enim dominus papa, ut si Cantuariensis archi-episcopus captus teneretur, prænominata sententia executioni mandaretur. Ad hæc duo in hunc modum respondit Senonensis. Ad primum, quia etsi ad utrumque essent literæ directæ, tamen in eis continebatur quod si alteruter a sententia ferenda et exsequenda desisteret, reliquus utrique injunctam præceptionem effectui manciparet. Ad secundum vero, quoniam si minori casu domini Cantuariensis injuriam dominus papa hac pœna decrevit esse ferendam, multo fortius in casu majori et tam detestabili, hoc idem voluit esse faciendum, facta tamen appellatione omnes prædicti Romam profecti sunt, excepto Lexoviensi. De domino rege Francorum hoc vobis duxi nunciandum quoniam proxima die Jovis post conversionem beati Pauli profectus est ad colloquium inter ipsum et imperatorem, petitione ipsius imperatoris habendum dominica qua cantabitur Invocavit in confinio regni et imperii versus Mechisi ubi speratur de reformanda unitate et pace ecclesiastica esse tractandum et inter ipsos tum conjugiis, tum aliis pacis fœderibus, amicitiam esse firmandam. Inter innumera, quæ fama immo veritate docente didici quoniam cætera vel modica vel vobis arbitror manifesta, sola prædicta ad vestram audientiam deferenda decrevi. Vale.

EPISTOLA CCCLV.—LUMBARDI AD ALEXANDRUM PAPAM.

Reverendo patri ac domino Alexandro, Dei gratia, summo pontifici, Lombardus ejus clericus fidelis obedientiæ famulatum.

Quum vestræ sanctitatis puer, et vestrarum manuum opus in Christo sim, quæ in nostræ famæ sugillationem, atque vestri nominis derogationem celebriter dicuntur, quæque in totius ecclesiæ detrimentum callide struuntur, dissimulare nec possum, nec debeo. Joannes siquidem Oxenofordensis, cum decanatus honore et gratiæ vestræ plenitudine Roma rediisse insolenter se jactat, nihilominus arroganter adjiciens se privilegio fore munitum adversus dominum Cantuariensem, et omnem episcopum, et quasi paulominus a cardinalium ordine constitutum, vobis soli, et apostolatui vestro se subjectum asserit. Præterea, quod regum nullus unquam obtinere valuit, pro rege obtinuisse gloriando superbe loquitur: scilicet inter regis filium et filiam comitis Britanniæ, in tertio gradu consanguineos, matrimonium vestra auctoritate firmatum: addens quoque, a rege legatos specialiter postulatos destinari, qui appellationis remedio sublato, audiant et definiant quidquid regi adversus dominum archi-episcopum proponere placuerit. Hæc, sanctissime pater, Joanne Roma redeunte divulgata sunt, quæ, quanto magis inusitata, quanto rarius fieri solent, tanto vehementius audientium animos perculerunt. Quibus auditis Francorum rex, vester et ecclesiæ filius devotus, ita vehementer turbatus est, ut confestim se velle nuncios dirigere, qui legatis vestris regni sui ingressum inhiberent, diceret. Qui plus

aliquid fecit, quod in ore latoris præsentium posui. Convocare etiam archi-episcopos et episcopos se velle dixit, quatenus eis exponeret et proponeret, quomodo Romana ecclesia adversus se, et eam malignantes exaltat, eum autem deprimere quærit, dicens: An non laborat me inhonorare, qui sanguinem Cantuariensis archi-episcopi, viri innocentis, pro justitia et ecclesiæ libertate exulantis, callide effundere quærit, impie tradens ipsum in manus inimicorum et persequutorum ejus, quem non obsequiorum obtentu, quum nobis magis injurias intulerit, obsequendo tamen ei, qui nunc ipsum persequitur, sed potius justissimæ causæ, quam fovet, intuitu, ejus probitatis contemplatione, amore etiam domini papæ, qui satis instanter me pro eo rogavit, exhibere honorifice et decenter, quamdiu in exilio fuerit, et quasi in sinu meo confovere constanter disposui, sicut et jam cœpi. Denuncians etiam et manifeste protestans, non esse sibi minus molestum, quod pro hac caussa legatos mittitis, quam si ad coronam ejus auferendam eos destinaretis. Ejus animum adeo concitatum non defuerunt qui magis incenderent. Data est occasio adversus nos, et Dei ecclesiam malignandi, atque plurima moliendi his, quibus ab initio animus et nocendi vobis cognitus fuit. Quorum malevolum propositum vestra non mutavit indulgentia, etsi horum conatum repressisset auctoritas. Hæc per quemdam clericum vobis fidelem et devotum, præsentem dum hæc agerentur, mihi ea privatim referentem, didici. Illud unum, pater sanctissime, verissime scio, quod tamen absque lacrymis non scribo, quia vestri nominis odor ex aliqua parte offuscatur: quoniam famæ vestræ derogatio, quasi cibus est et potus detrahentium, et maledicorum, qui velut vino poti atque inebriati vestram famam decerpunt, et quasi vos totum maledictionis dentibus cor-

rodunt, tum favore domini Cantuariensis, partim odio eum persequentis; maxime quum prope esset dies victoriæ ejus et vestræ, sicut a multis credebatur. Timebat enim rex adeo, die appellationis elapso, excommunicari universamque terram suam interdici, ut manifeste diceret se episcopis appellare nec persuasisse, nec eos compulisse, ideoque partes suas in ea re non esset interpositurus. Episcopi vero in tantum angebantur, et interdici metuebant, ut quidam ad dominum Cantuariensem nuncios mitterent, quidam ad ejus vocationem parati essent, quum Joannes de Oxeneford, velut legatus vester, universos episcopos convocans, eis auctoritate vestra, sicut fama est in Gallia, ne ad domini Cantuariensis vocationem venirent, præcepit. Qua occasione magister Robertus Herefordensis episcopus, quum jam ad mare venisset transfretaturus, revocatus est; sicut ipse coram domino Cantuariensi per nuncios suos, viros religiosos, et bene notos, me præsente, se excusavit. Propterea tanta est in multorum animis perturbatio. Verentur enim plurimum regis versutias, et ex his Anglicanæ atque omnium ecclesiarum terræ suæ ruinam, et libertatis subversionem, ac prolixiorem, vehementioremque archi-episcopi persequutionem, quippe quum a multis, et sæpe audiverim, quod rex in adversa fortuna et obitu vestro, quem Deus sua benignissima clementia in longa tempora differat, omnem spem suam locasse dicatur, firmissime asserens, sicut a pluribus fertur, successorem vestrum se nequaquam suscepturum, nisi prius omnes dignitates et consuetudines regni sui confirmaverit. Ea propter dolose et fraudulenter creditur legatos postulasse, utpote ad suam voluntatem, non solum adversus dominum Cantuariensem, verum etiam adversus omnes episcopos terræ suæ complendam, vel ut saltem sic ejus excom-

municatio, et terræ suæ interdictum differatur: quatenus hoc modo frustrando tempora, domini Cantuariensis auctoritatem evacuare possit, ut si forte vestro tempore non ligetur, a successore vestro ligari non metuat, quum nec facile, sicut a multis dicitur, proposuerit eum se suscepturum. Itaque, prudentissime pater, qui spiritum Dei habent, et pacem ecclesiæ desiderant, spiritum Danielis in vobis excitari, ad Belis astutias deprehendendas, et draconem interficiendum, summo animi affectu optant, super quo Deum assiduis et cumulatis precibus exorant. Valeat sanctitas vestra in tempora multa.

EPISTOLA CCCLVI.—THEOBALDI BLESENSIS AD EUNDEM.

Reverendissimo domino suo et patri Alexandro, summo pontifici, Theobaldus Blesensis comes, et regni Francorum procurator, salutem, et debitam cum filiali subjectione reverentiam.

Vestræ placuit majestati, ut inter dominum Cantuariensem archi-episcopum et regem Anglorum pax reformaretur, et integra firmaretur concordia. Itaque juxta vestri tenorem mandati illum rex Angliæ vultu hilari, fronte læta, et pacem spondente, et gratiam sibi referente recepit. Huic paci et concordiæ interfui, et me præsente dominus Cantuariensis apud regem Anglorum de coronatione filii sui conquestus est, quem voto festinante et ardente desiderio in culmen regiæ dignitatis fecerat promoveri. Hujus autem injuriæ reus et sibi male conscius rex Angliæ, juris et satisfactionis ipsi Cantuariensi pignus dedit. Conquestus est etiam de episcopis, qui contra jus et decus Cantuariensis ecclesiæ novum regem in sedem

regiam præsumpserunt intrudere, non zelo justitiæ, non ut Deo placerent, sed ut tyrannum placarent. De illis vero liberam et licitam rex ei concessit potestatem, ut ad vestræ et suæ potestatis arbitrium in eos sententiam promulgaret. Hæc siquidem vidi et audivi, et hoc vobis vel juramento vel quolibet alio libuerit modo attestari paratus sum et sancire. Sic itaque pace facta vir Dei et Spiritu Sancto plenus nil metuens recessit, ut gladio jugulum subderet, et cervicem exponeret ferienti. Passus est ergo martyrium agnus innocens, crastina Sanctorum Innocentium die. Effusus est sanguis justus, ubi nostræ viaticum salutis solebat immolari. Canes aulici familiares et domestici regis Angliæ se ministros regis præbuerunt, et nocentes sanguinem innocentem effuderunt. Hujus prodigii modum detestabilem, et inauditam turpitudinem, vobis his verbis significarem, sed vereor ne mihi odio a serpente, cujus nec odium timeo nec amorem volo, adscribatur, et latores presentium patenter et plenius hoc vobis indicabunt. Ex eorum relatione discetis quantus mœroris cumulus, quanta sit universæ ecclesiæ et maxime Cantuariensis, quanta etiam totius regni Franciæ, immo omnium partium mundi ad quas ista pervenit nequitia et seditio, et querela et calamitas. Hanc salvo pudore dissimulare ratio non debet nec potest Romana mater ecclesia. Quidquid enim in filiam præsumitur inimicum, redundat in parentem: nec sine matris injuria filia captivatur. Ad vos itaque clamat sanguis justi et martyris Dei, et flagitat ultionem. Vobis ergo, pater sanctissime, adsit et consulat super vindicta facienda omnipotens et misericors Dominus, qui filii sui cruorem mundo impendit, ut mundi noxas detergeret et deleret maculas peccatorum, ille vobis sufficientis vindictæ voluntatem insinuet, et suggerat

facultatem, ut ecclesia inauditi et nefandi sceleris confusa magnitudine, districta, inaudita et toti mundo jucunda hilarescat ultione. Valete et sicut decet sanctitatem vestram et dignitatem totius curiæ Romanæ, studete.

EPISTOLA CCCLVII.—W. MONACHI EP. AD GILBERTUM.

Reverentissimo patri et domino, et in Christi visceribus honorando, venerabili G. Londoniensi episcopo, frater W. Adelelini filius, suus filius et monachus, Sancti Spiritus gratia illustrari, et ejus fortitudine in omnibus roborari.

Quid mihi gaudii, quid jocunditatis status incolumitatis et prosperitatis vestræ conferat, quid doloris, quid mœroris e contra adversitas si qua emerserit animæ meæ ingerat, solus ille novit qui inspector est cordium. Sed spero, confido in patre misericordiarum quod procellam convertet in auram et omnes adversantes et malignantes vobis conteret sub pedibus vestris. Mi pater, non auribus obstrepat, non animum offendat, quod vester ex intimo cordis prodit filius. Testor Jesum et angelos ejus me nihil more adulantium sed pro testimonio dicere. Dum spiritus hos artus regit, dum hujus vitæ fruimur commeatu, spondeo, promitto, polliceor, semper vos mea lingua resonabit, vobis mei dedicabuntur labores, vobis desudabit ingenium. Præterea sanctitatis vestræ scripta tam lætus accepi, quam avidius et ante ea desideraveram. Legi ea et sententiarum verba quæ volvebam in ore, scintillas sentiebam in corde, quibus et concaluit cor meum intra me, sed nondum in meditatione mea exarsit ignis. O quantus in vestris

meditationibus exardescit ignis, e quibus hujuscemodi evolant scintillæ. Benedicti vos a Domino, qui me in benedictionibus dulcedinis tantæ prævenire dignatus es ut daretur mihi vobis primum scribentibus fiducia rescribendi, scribere quidem ad vos jampridem gestienti, sed non præsumenti. Timeo dicere sed tamen dicam, quoties vestra scripta relego, quædam mihi ante oculos præsentiæ vestræ versatur imago, qua sitienti animæ meæ totius perfectionis summam prædicare videtur. Hinc est quod eloquia vestra tam ardenter diligo, quid ipsa uberius animam meam refocillare videntur. Mitte dulcissime pater quæ nondum misistis quia abundantius habebitis si habuero. Memor sit pater filii quia filius patrem nunquam potest oblivisci. Sapienti sat dictum est. Vivat, valeat dominus meus, et gloria mea et exaltans caput meum.

EPISTOLA CCCLVIII.—MAGISTRI VIVIANI AD THOMAM CANTUAR.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo Magister Vivianus salutem, et de instanti negotio ad honorem Dei et ecclesiæ victoriam.

Ut cum domino Turonensi vel ejus nunciis ad curiam, auctore Deo, festinantissime reverteremur, Turonis declinavimus, et quarto calendas Novembris literas regis Angliæ, archi-episcopi Rothomagensis, et Cantuariensis archi-diaconi, per priorem abbatiæ de Beccis, et quemdam alium nobilem virum accepimus, quarum transcriptum beatitudini vestræ mittimus, supplicantes ut non adquiescatis suggestioni alicujus clerici, etiamsi primatiæ fulgeret dignitate præclara, si in apertis literis regis, quod honori vestro

expediat, prout sæpenumero propositum est, non recipiatis. Et rogamus ut festinantissime cursorem vel clericum aliquem ad nos usque mittatis, per quem voluntatem vestram nobis, si placet, aperiatis, nec tantum deferatis Magistro Gratiano, ut honorem carissimi amici vestri, præcipui defensoris in ecclesia Romana, penitus in persona nostra conculcetis.

EPISTOLA CCCLIX.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Reverendo patri suo et domino carissimo Thomæ Dei gratia Cantuariensi archi-episcopo apostolicæ sedis legato Vivianus utcunque dictus magister Sanctæ Romanæ ecclesiæ advocatus, et ejus honoris et suorum proloquutor fidelissimus, cum gaudio et gloria in continenti redire ad propria.

Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui disjunctos parietes suggestione pravorum, indissolubili jam caritatis vinculo unire contra multorum opinionem paratus est. Ad præsentiam regis revocati accessimus, et ea divina cooperante gratia invenimus, in quibus honor Dei et ecclesiæ in nullo violatur. Si ergo nuncium Christianissimi regis Francorum, et Domini Rothomagensis jam recepistis, sicut indubitanter credimus, gaudemus. Ita enim fuit statutum. Et si Magister Joannes Saresberiensis, clericus vester, carissimus socius noster, ad vos rediit, sicut speramus, quoniam nuncium recepit, lætamur. Quidquid tamen, reverende pater, fuerit, rogamus, et rogando ex parte Domini papæ et Romanæ ecclesiæ consulimus, ut omni occasione postposita ad colloquium, quod inter duos reges apud S. Dionysium

prima Dominica post festum S. Martini celebrabitur, desideratissime occurratis. Quoniam illic auctore Deo Angelicum accipietis hymnum: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax domino Cantuariensi.* Magister et presbyter Camerarius summi et maximi Cardinalis Willelmi, fidelissimus vester, vos sicut proprium dominum salutat, et nobiscum est in labore socius, et gerit personam domini sui, et quædam secreta domini regis portat, quæ ad exaltationem vestram omni modo spectant. Est præterea, quod nos, quum præsentes erimus, exponemus, quod vobis consulit, ut omnino ad colloquium properanter accedatis, quia regem et ejus filios juxta vestrum arbitrium habebitis. Nos properamus ad serenissimum regem Francorum, et diplomate, ut vos videamus, utimur, et illico simul ad statutum colloquium accedatis. Omnes vobiscum in exilio positos sincerissime salutamus. Optamus ut carissimus socius noster Magister Longus, more suæ gentis, in hoc negotio prudenter sapiat.

EPISTOLA CCCLX.—EJUSDEM AD ALEXANDRUM PAPAM.

Beatissimo patri et domino Alexandro, Dei gratia universalis ecclesiæ summo pontifici, Vivianus ejus sanctitatis servus devotissimus, debitæ subjectionis obsequium.

Quod statum nostrum pariter et esse negotii, pro quo ad illustrem regem Angliæ destinati sumus, tamdiu beatitudini vestræ significare distulimus, non dissolutæ negligentiæ, quæ culpæ adnumeratur, sed necessitati et qualitati causæ esse adscribendum certissime fore sciatis. Erat enim cum exercitu in

remotis Guasconiæ partibus, et illuc absque maximo discrimine nullatenus, sanctissime pater, poteramus accedere, nec fuit de consilio Christianissimi regis Francorum, cui apud Salviniacum obviavimus, literas sibi vestras, quas devotissime recepit, repræsentantes. Deinde Senonas, regis Angliæ reditum exspectantes, declinavimus. Qui quum longiorem, quam credideramus, moram in Guasconia fecerat, tandem rediit, et ad ejus præsentiam festinantes in Normannia accessimus. A quo et principibus suis satis honeste recepti fuimus: in crastino literas ei vestras exhibentes. Quas quum legisset, multa in exordio orationis suæ contra dominum Cantuariensem nobis, sicut olim dominis nostris cardinalibus, proposuit. Sed quia ut eum in amorem et gratiam suam omni rancore deposito in remissionem peccatorum suorum reciperet, sibi incessanter injungebatis, quodammodo verbo annuit, et se habiturum fore consilium respondit. Sed ante de absolvendis excommunicatis proposuit. Nos vero qualem super absolutionem episcoporum potestatem haberemus, quia vobis non exstat incognitum, narratione supersedemus. Qualicumque tamen postmodum potestate accepta, si Deus animum suum et voluntatem ad pacem inclinaret, propter hoc præstito ab eis juramento nullatenus remaneret. Qui quum per multos amfractus locorum, nec minus verborum nos secum adduxisset, et aliquamdiu detinuisset, demum in præsentia Rothomagensis et Burdigalensis archi-episcoporum hæc proposuit: *Ut tres qui præsentes erant, absolverentur, et unus nostrum Angliam intraret, et reliquos excommunicatos, quos juxta littus maris inveniret, absolveret, et alter ad archi-episcopum procederet.* Quo pacto, ejus intuitu per quem reges regnant, et amore vestro, archi-episcopo permitteret

ut secure veniret, et in bona pace et firma securitate ecclesiam suam reciperet cum omni integritate, sicut habuit antequam exiret, eamque teneret ad honorem Dei et ecclesiæ, et suum et filiorum suorum: et hoc idem suis, qui cum eo, et pro eo exulabant, concedebat, et in scriptis totum quod promittebat, redigere debebat. In crastinum autem, quum illos tres absolvere deberemus, mutavit dumtaxat nomen *filiorum*, et dixit *hæredum*, et hoc in præsentia prædictorum archi-episcoporum, et unius nominatissimi Lexoviensis episcopi. Quid ergo de osculo? Nec propter hoc modicum pax remaneret, respondit. Ejus verbum nobis placuit, et admisimus. Absolutione autem illorum postmodo facta, ubi dixit, *Honorem suorum hæredum*, cæteris in suo statu manentibus, et in ejus loco adjecit, *Salva dignitate regni sui.* Quo audito plurimum turbati sumus. Quia in finibus prædictorum verborum non stabatur, et ita ab eo utrimque recessimus, et in ducatu Rothomagensis archi-episcopi Cadomum usque pervenimus. Et quum rex Comiti Flandrensi Rothomagum obviam proficisceretur, verbum pacis nobiscum denuo retractandæ prænominatis archi-episcopis, Lexoviensi, Wigornensi, Sagiensi, Baiocensi, Redonensi episcopis, Cantuariensi, Saresberiensi archi-diaconis, et suis principibus commisit. Qui quum instarent ut verbum, scilicet *Salva dignitate regni sui*, admitteremus, respondimus: *Stet ergo verbum regis pariter et verbum Domini*, id est, *Salva libertate ecclesiæ.* Quod non admiserunt, sicut nec rex, licet in honore Dei libertatem ecclesiæ, ut dicebat, intelligeret, apponere tamen scripto penitus recusavit. Et quum jam contra nos verbo prævalere non possent, præelegerunt, ut archi-episcopus, sicut jam dictum est, secure ad ecclesiam suam accederet, et in bona pace et secu-

ritate ecclesiam suam cum omni integritate, sicut habuit antequam exiret, hinc inde nulla conditione apposita reciperet, et sui similiter sua. Et ad eorum instantiam verbum admisimus. Demum a rege apud Rothomagum vocati cum multo labore accessimus. Tandem per legatos suos nobis in curia archi-episcopi mandavit, quod nullatenus a verbo illo, *Salva* scilicet *dignitate regni sui*, recederet, et ita sicut nec primo, nec secundo a prænominatis personis verbo invento stare placuit. Et hoc modo, beatissime pater, recessimus; archi-episcopis quoque sub debito fidelitatis, qua vobis adstricti tenebantur, præcepimus, ut eis, quos absolvimus, sub debito juramenti, quo vobis tenebantur, præciperent, et domino regi proponerent, ut si pax sequuta non esset ante discessum nostrum, beneficio absolutionis non fruerentur, et sententiam, quam archi-episcopus Cantuariensis in eos tulerat, irrefragabiliter observarent. Et hæc hactenus de his, quæ cum domino rege gessimus. Cæterum verbum regis Cantuariensi archi-episcopo postmodum repræsentavimus. Qui quum prædicta omnia æquanimiter sustineret, respondit quod dignitatem regni sui libenter conservaret, salvo ordine suo et fidelitate Romanæ ecclesiæ. De his quoque si quis aliter vobis proposuerit, sic esse, sicut diximus, per omnia credatis. Et quod nomen Domini Gratiani non ponitur in his literis, non ideo remansit, quod eas non viderit et diligenter pertractaverit, sed quia festinabat redire, et longe breviores volebat fieri literas: sed ut nihil nunciis regis contra nos usque ad reditum nostrum crederetis. Novissime de consilio archi-episcoporum et episcoporum disposuimus ad præsentiam ipsius regis mittere nuncium. Elegimus tandem magistrum Petrum, virum honestum, et bene literatum, Papien-

sem archi-diaconum, quem ad prænominatum regem misimus, ut ei clementer supplicaret; utque in exequenda pace inter ipsum et dominum Cantuariensem juxta tenorem literarum vestrarum, quas ipse receperat, preces admitteret, ex parte vestra affectuosissime rogaret. Qui quum honeste fuisset receptus, indecenter et contra honorem Dei, et suum, sicut ipse asserit, fuit tandem dimissus, et quibusdam rebus suis in ejus ducatu postmodum exspoliatus. Unus quoque, de suis præcipue, qui ab eo, ut dicebat, timore jam extra villam non longe recesserat, a sævis hominibus atrociter est tractatus, sed suggestione cujusdam supervenientis militis, ut nobis hujusmodi factum denunciaret, divina gratia de manibus illorum est ereptus.

EPISTOLA CCCLXI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Alexandro papæ Magister Vivianus.

Operam omnem adhibui et diligentiam, ut inter regem Anglorum et D. Cantuariensem pax reformaretur juxta formam, quam sanctitas vestra præscripserat. Tandem vero post multos labores ad id ventum est, ut D. Cantuariensis in colloquio regum, Parisiis habito in octava beati Martini, petitionem subscriptam per D. Rothomagensem, et episcopum Sagiensem, et me, regi Anglorum, præsente Christianissimo rege, porrigeret: *Hoc petimus a domino nostro rege juxta mandatum et consilium domini papæ, ut pro amore Dei, et domini papæ, et honore S. ecclesiæ, ac salute sua et hæredum suorum, recipiat nos in gratiam suam, et concedat nobis et omnibus, qui nobiscum et pro nobis exierunt de regno,*

pacem suam, et plenam securitatem de se et suis, sine malo ingenio. Et reddat nobis ecclesiam Cantuariensem in ea plenitudine et libertate, in qua eam melius habuimus, post quam ad sedem illam accessimus, et possessiones omnes, quas habuimus, ad tenendum et habendum, ita libere, et quiete, et honorifice, sicut ecclesia et nos eas liberius et honorificentius tenuimus et habuimus, postquam promoti sumus in archi-episcopum. Et similiter nostris. Et omnes ecclesias, et præbendas ad archi-episcopatum pertinentes, quæ vacaverunt postquam exivimus de terra, ut faciamus de eis sicut de nostris, prout nobis placuerit, similiter habere permittat. Et hoc in scripturam redactum est. De mobilibus vero ablatis se facturum promisit archi-episcopus juxta consilium vestrum, ut a nullo super hoc deberet argui. Rex autem audita petitione scripta, de plano non contradixit, sed mutatis verbis respondit quod archi-episcopus haberet ecclesiam suam et possessiones suas in pace, quas habuerunt, et sicut habuerunt antecessores sui, et sic excluderet possessiones quasdam, quæ de novo acciderant huic archi-episcopo de jure ecclesiæ suæ, et quas habuerat et tenuerat postquam factus est archi-episcopus: et ecclesias et præbendas, quæ vacaverunt postquam exivit de terra. Et ut callide alligaret eum ad observandas consuetudines suas, pravas et maledictas, sicut postea bene deprehendimus, quia in omnibus fere verbis suis ecclesiæ Dei sophisticus est et captiosus. Et præterea nullius prece, quum tamen rogaretur a multis, induci potuit, ut præfatum Cantuariensem in osculo pacis reciperet. Institi apud Christianissimum regem, ut hoc tantillum suarum precum instantia extorqueret. Sed ille alii regi, dum in terra sua erat, nolebat esse molestus in aliquo. Domino tamen

Cantuariensi dixit, et etiam mihi coram multis, qui præsentes aderant, quod nec pro tanta quantitate auri, quantus ipse erat, vellet vel auderet consulere, nisi pacis osculo præcedente, quod terram ejus ingrederetur: quia subtracto osculo gratiam non reddebat. His ergo, qui aderant, ex caussa probabili visum est, quod verbum pacis tractabat in dolo, qui publicum et celebre gentibus pacis signum admittere recusabat. Nec aliquid per suos domino Cantuariensi respondere curavit, sed quasi occasionem discedendi captans recessit. Visumque est, quod tantum simulare volebat gratiam, non restituere. Placeat itaque sanctitati vestræ, si quid adversus hæc audieritis, differre omnia, quousque servi vestri faciem, qui cunctis interfui, videatis, et audiatis ex ore meo, qualiter ecclesia conculcetur, et quam inique proscripti sint innocentes. Omnipotens Dominus incolumitatem vestram ad gloriam nominis sui, et pia nostra nostrorumque vota, in tempora longa custodiat, sanctissime et amantissime pater.

EPISTOLA CCCLXII.—EJUSDEM AD HENRICUM REGEM.

Serenissimo domino Henrico, Dei gratia Anglorum regi, Magister Vivianus, S. R. ecclesiæ advocatus, salutem, et salubri consilio adquiescere.

Quantum pro honore vestro laboraverim, quantam diligentiam adhibuerim, ut ad gloriam Dei et vestram, pacem cum ecclesia faceretis, novit Deus, et prudentia vestra ignorare non debet. Nam tantum pro vobis institi, quod multorum et magnorum amisi gratiam, et fabula factus sum detractorum. Unde miror, quod me, quem in vestra utilitate et honore

noluistis audire, quasi pecunia corruptum reddere voluistis infamem. Sed quia vos obsequiis cœpi colere, et ab amicis non facile recedere consuevi, precor et modis omnibus consulo, ut redeatis ad cor, et petitionem, quam vobis scriptam misit D. Cantuariensis, charta vestra confirmetis, hoc adjecto, quod eum recipietis in osculo pacis, eique mittatis, et revocetis ipsum, antequam terra vestra subjiciatur interdicto, et illi feriantur anathemate, quorum nomina in libello damnationis eorum concepta sunt. Nam et plurimi sunt, et vobis pernecessarii, et tempus breve est. Quare autem vos rogare noluerint quidam, discretio vestra facile perpendet, si veros pensaverit amicos, et fidem hominum. Præterea de mobilibus, quæ abstulistis, ea moderatione respondeatis archi-episcopo, ut et liberalitas vestra coram hominibus amplius elucescat, et conscientia tanti criminis reatum diluat ante Deum, et idem archi-episcopus et sui, quoad vixerint, vobis et hæredibus vestris fideliores et devotiores debeant permanere. Si autem me vel hac vice nolueritis audire, sera erit pœnitentia. Nec dicatis ulterius vobis quod imminet, non fuisse prædictum.

EPISTOLA CCCLXIII.—LAURENTII ABB. WESTMONASTERIENSIS AD ALEXANDRUM PAPAM.

Alexandro papæ Laurentius abbas Westmonasterii.

Veritatis assertio tunc demum libera solet, et sine offensione procedere, quum et certis rerum nititur argumentis, et celeberrimæ opinionis attestatione vallatur. Hinc est quod venerabilem patrem nostrum Gilbertum Londoniensem episcopum eo sanctitati vestræ attentius commendamus, quo eum in partibus

nostris et meritum vitæ celebrem, et communis habet æstimatio commendabilem. Vestræ itaque sublimitati, cujus reverentiam, sicut non debemus, ita nullis volumus falsitatis incestare figmentis, sublata omni ambiguitate suggerimus, quod memorati viri vita et conversatio, quantum aut ex evidentibus rerum indiciis, aut ex celebri opinione ad vestram potuit notitiam pervenire, copiosis hactenus claruit decorata virtutibus, et formam religionis et honestatis intuentium oculis visa est prætendisse. Quis enim ex nostratibus ignorare permittitur dominum Londoniensem tam divinæ legis, quam sæcularis scientiæ peritissimum, honestate præcipuum, in cultu et observantia religionis ex diutina et sancta fuisse conversatione probatum? Quis eorum ita desipiat, ut hoc non sapiat? Hoc etiam nos ex domini regis noveritis testimonio concepisse, quod idem dominus Londoniensis domino Cantuariensi apud regiam majestatem numquam dicto factove nocuus exstiterit, quod quidem ab omnibus vitæ ipsius et conversationis honestæ consciis, sub quadam potest certitudine et securitate præsumi, quum auditu etiam grave sit et fide indignum, tam præclarum in ecclesia Dei religionis et sanctitatis speculum alicujus malignitatis seminarium aut fomitem exstitisse. Oramus igitur, sanctissime pater et domine, ut devoto et venerabili filio, ad gremium se vestræ mansuetudinis transferenti, sinum benignitatis et gratiæ clementer aperiatis, eumque in gratiæ vestræ plenitudinem restitutum ecclesiæ suæ restituere, communibus, si placet, in hoc bonorum votis satisfaciendo dignemini. Hoc enim vestræ, ut credimus, sublimitatis honori et ecclesiasticis videbitur utilitatibus deservire. Omnipotens Deus incolumitatem vestram in tempora longa et læta perducat, carissime pater et domine.

EPISTOLA CCCLXIV.—MAGISTRI WILLELMI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Thomæ Dei gratia Cantuariensi archi-episcopo, et apostolicæ sedis legato, Magister Willelmus, filius Ricardi Bonhart, nihil infra posse, sed supra.

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas,
Hac quoque contentos auguror esse Deos.

Auribus ad plura occupatis verbum facio abbreviatum, dum ad notitiam vestram referre dignum duxi, quomodo Berengarius in die Adscensionis tradidit literas vestras in ecclesia beati Pauli. Lecto evangelio missus ille ad altare accessit, et manui sacerdotis, nomine Vitalis, æstimantis se ab eo oblationem accepturum, literas vestras me adstante et vidente intrusit, et manum cum literis firmiter tenuit, præcipiens ei ex parte domini papæ et vestra, quod unas literas traderet episcopo, et alias decano, et ne missam celebraret, antequam literæ essent lectæ. Super his Willelmum de Norhallis in testimonium adduxit, qui legit evangelium in die Adscensionis, injungendo ei etiam ex parte vestra, ne adstaret missæ similiter, et subdiaconum nomine W. Hog, donec literæ essent lectæ. Post hæc Berengarius ad populum conversus voce clamosa dixit: *Scitote episcopum Londoniensem Gilbertum excommunicatum esse a Thoma Cantuariensi archi-episcopo, et apostolicæ sedis legato.* Quo audito plures eum retinere parati, contumelias illi intulerunt. Sed hunc feci discedere, ne tumultus fieret in populo: et hominibus catervatim egredientibus illum mea cooperui cappa, et sic ab ecclesia ductum usque ad hospitium, a quo egressus fuerat, comitatus sum.

Hujus facti testes habeo ipsum Berengarium, et Ricardum nepotem Willelmi de Cap. . . . . et filium Willelmi Wannoc. Contra prohibitionem, ex parte vestra factum sacerdos noluit celebrare missam, neque Willelmus de Norhallis adstare. Willelmus nunciavit hæc Nicolao archi-diacono, qui respondit dicens: *Sacerdos cessaret a comestione, si nuncius dixisset ei ex parte archi-episcopi, ne comederet?* Et celebrata est missa non lectis literis, nisi clanculum, ut audivi. Quod ut episcopo Londoniensi, Stebbehuthe existenti, notificatum est, in sabbato post Adscensionem Domini proximo clerum Londoniensis ecclesiæ convocari fecit, et multis præhabitis consiliis inter episcopum, et decanum, et archi-diaconum, et canonicos, tandem consederunt. Imperio itaque episcopi adfuit Vitalis sacerdos cum literis vestris, et rem gestam ordine retulit, et literas episcopo missas tradidit, et alias decano. Episcopus malignitatis amaritudine exasperatus, contractis superciliis, vix verbis exeuntibus, literas legit, et sententiam sibi a vobis illatam his capitulis coram omnibus attentavit. Primum capitulum de Veteri Testamento sumptum est: Adam in Paradiso peccavit, non statim damnavit eum Deus, sed deambulavit ut faceret copiam sui. Post vocavit eum dicens: *Adam.* Tertio increpavit, dicens: *Ubi es?* Item secundum capitulum de Novo Testamento. In evangelio dictum est Petro: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum privato. Postea coram duobus vel tribus. Tertio dic ecclesiæ. Tunc demum habe eum incorrectum, sicut ethnicum et publicanum.* Item dixit: *Ne dicat archi-episcopus; non potui citare Londoniensem episcopum. Constat potuisse. Quia qui potuit, quod majus est, scilicet excommunicare, potuit quod minus est, scilicet citare.* Item dixit: *Solius papæ est privilegium, ab eo non*

posse appellari; a cæteris omnibus potest appellari: et appellatione tutus per invocationem sanctissimi nominis sanctæ Trinitatis elido ejus factum ad firmam Petram, supra quam fundata est ecclesia. Item dixit: *In omni casu criminali quatuor esse debent, accusator, accusatus, testes, et judex. Hæc omnia confundit odio mei, dum solus accuset, testetur, et judicet. Unde constat, si posset, materiali gladio caput amputaret.* Item dixit: *In alienam segetem mittit falcem. Quia nec in personam meam, nec in ecclesiam meam potestatem habet. In personam, quoniam nunquam ei nec professionem, nec obedientiam feci; nec Cantuariensi ecclesiæ nomine istius ecclesiæ, scilicet ecclesiæ Londoniensis. In ecclesiam, quia ecclesia Londoniensis repetit, quod diu paganorum irruptione ablatum est, scilicet archi-episcopatum debere esse Londoniæ, quod nos probabimus. Et appellationem prius factam innovamus.* Item dixit: *Quod si verum est, quod dicit, se habere illam potestatem a domino papa jure legationis, nec ea in me manus extendere potest, quia nondum recepit se in fines illos, in quibus esse debet legatus.* Decanus, et archi-diaconus, et omnes canonici, et omnes Presbyteri Londonienses appellationem fecerunt. Sed canonici S. Bartholomei, et S. Martini, et S. Trinitatis noluerunt facere aliquam appellationem. Tunc ad ultimum decanus fecit legere literas sibi missas secundo. Quæ nunc scribo, ante Adscensionem facta fuerunt apud Westmonasterium. Episcopus Londoniensis convocavit episcopum Exoniensem, Ricardum de Ivelcestre, abbatem de Westmonasterio, Widonem Ruffum, episcopum Saresberiensem, et barones Scaccarii. Præmandavit episcopo Exoniensi episcopus Londoniensis, ne offerret ei osculum pacis: quod non renuit tamen. Nam osculatus est eum Exoniensis. Residentibus

omnibus ad eos habuit episcopus Londoniensis sermonem, multimodis ad hoc nitens rationibus, ut episcopum Exoniensem in appellatione secum stare faceret. Sed quasi murus inexpugnabilis adversus expugnatores libertatis ecclesiæ exstitit. Cui mentionem facienti de sententia eis illata a vobis, episcopus Saresberiensis respondit sic: Si Buinardus archiepiscopus vel stultus archi-episcopus meus præcipit mihi aliquid facere, quod facere non debeam, nunquid faciam? Quod absit, quod memoriæ commendetur, ut ei pœna inde reddatur. Semper enim scelera, dum non resecantur, increscunt, et in augmenta facinorum prosilitur, dum secura impunitate peccatur. Valete, et angelum magni consilii consulite, ut ejus instinctu honesta et utilia in omnibus negotiis vestris faciatis.

EPISTOLA CCCLXV.—HERVEI CLERICI AD THOMAM CANTUAR.

Modestissimo domino suo Thomæ, Dei gratia Cantuariensi archi-episcopo, suus Herveus salutem, et sinceræ caritatis obtentum.

Est unde respirare possit ac debeat animus tuus, hactenus enormitate rerum concussus. Convalescit enim et redintegratur aliquamdiu languens, et impudenter lacerata sponsa Christi sacrosancta, et religionis mater ecclesia, quæ te suo regeneratum ex sinu, alimentis quoque suis affluenter educatum, sponsi tandem favore et gratia in eminenti suæ sollicitudinis specula collocavit antistitem: ubi quia te vigilem, fidum, et conformem languoris et læsuræ suæ con-

sortem invenit, reformationis, quam pro Christi accipit clementia, merito non relinquit extorrem. Hoc enim in se continet maternæ pietatis jus et privilegium, ut filiorum fletus convertat in risum, eos amplectendo propensius, quorum favorabiliores agnoscit fletus. Quid favoris tibi parturiverit oppressio, quam pertulisti, novit longe lateque per diversos mundi tractus diffusa Catholicæ sanctitatis religio: omnis, ut arbitror, lingua novit et natio, quot in locis favor hilaris tui colit memoriam, ubi potestas duplicata nullam fecisset notitiam. Plus tibi profuit nata turbatio, quam profuisset quietis continuatio. Olim insolens et erroneus amicorum copia fortunatus credebaris, donec sua sors nubila detraxit, et te manifestis errasse monstravit indiciis. Nam quos arridentis fortunæ longa tempora promiserant immotos, hos mutatæ sortis momentum levi turbine discussit, et suos esse docuit, non tuos. Et talium tamen confidentia, elatio forsitan est et insolentia. Hæc eliminavit et his similia non infructuosa sortis adversitas, insolentiam humiliatione, errorem discretione commutans, instructiorem suis circumquaque te reddens aculeis. Quæ quamvis paucos sinceræ fidelitatis ostenderet amicos, eos tamen a fallacibus et fortuitis distinguens, cautionis et experientiæ plurimum solertiæ tuæ thesauris accumulavit. Te tibi quoque solito notiorem exhibuit, et quomodo de domestico cordis tui vigore confidas, experimentis edocuit. Sane quam sævientis fortunæ nondum attentata scrutiniis mens molliter illusa et arroganter sibi blandita spoponderat constantiam, quantam qualemque repereris, dum flagitiosa fatorum injuria, auræque vitalis immineret jactura, ipsa tibi fida describas memoria, qui melius nosti. Notitiamque tui et tuorum ne parvi pendas, quam obtulit examinatrix adversitas. Porro multipliciter examinatum

reverenter approbat, et veneratur te nostræ conversationis hominum pars potissima. Is præsertim, cujus præeminens est auctoritas, qui te speciali prærogativa inter probatissimos sanctæ matris ecclesiæ filios plenæ devotionis et caritatis amplectitur brachiis, et in omnem destinat venerationem. Exinde tibi spes surgat, erigatur mens pressa molestiis, respirent præcordia sepulta doloribus: pax in januis est. Succidit Deus arborem, quæ fructus faciebat amaros. Cujus ex radice novella licet planta surrexerit, rore tamen cœli non adjuta, nec radices agit, nec ramos diffundit, nec incrementum recipit, sed arescit. Marcescens modo folium, quod induit, jam oneri sibi est, non honori. Vix stanti terra relinquetur, quam se inutiliter occupasse publice clamatur. Ipse quidem cujus ope pullulavit et stat hæc marcida planta, incolis infestus et indigenis in propria plurimum defensione laborat. Exstat oriens ex alto supremus pater-familias, insipidæ succisor arboris, qui suos inducturus agricolas hoc plantationis genus radicitus evellet, nec impunitum ejus præteribit auctorem. Dominus exercituum faciet hæc. Cujus ira quum exarserit in brevi, beati omnes qui confidunt in eo. Confidenter igitur hilarescat anima tua, nec confusionis quidquam in tuis visceribus resideat. Dominus Deus noster, et qui non deserit sperantes in se. Ortæ pridem tempestatis horror auræ levioris intervallo detumuisse videri poterat, cujus si rediviva caligine nubila nondum cessant, frustra fulgurationes et ceraunia superasti, si residuo procellarum leviori motu submergeris. Rate navigas integra, remis acriter insurge, portus prope est, ad quem tunc applicabis, quum disposita tibi divinitus sorte contentus omnem emergentem rerum statum in dilectione Christi tibi profuturus posueris. Scimus enim, quoniam diligentibus Deum omnia

cooperantur in bonum. Præteritas delicias ne doleas amissas, nec futuras mundi verearis molestias: præsentes facile transcurres varietates.

Non est, crede mihi, sapientis dicere: Vivam.
Sera nimis vita est crastina: Vive hodie.
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum:
Grata superveniet, quæ non sperabitur hora.

Si quadraginta dierum, nec ulterius, quasi canonicam vivendi dilationem, qui occidit et vivere facit, Deus tibi prætaxasset immutabiliter, sane nullas in barbariam fugas attentares: salubrius ad commissæ tibi sinum ecclesiæ, et ad sanctorum decessorum tuorum suffragia confugeres, compunctionibus et orationibus ibidem invigilans. Parum etiam plebis strepitum, vel potentum iras abhorreres. Nec cujusque temeritatem punire contenderes: aliquid supremo judici judicandum reservares. Salubriter rebus et domui tuæ disponens, de crastino supremæ diei non multum sollicitus, malignantium tumultus in contemptum deduceres. Instruit scriptura dicens: *Quasi morientes, et ecce vivimus.* Hujus igitur instructionis norma commonitus, vagas et turbatrices impatientiæ tuæ curas a corde relegans, speciosissimam et excellentem dignitatis tuæ sedem jugi conversatione, officioque debito, quasi mortis sub articulo, studeas honorare. Ubi sanctorum loci suffultus patrocinio, quatenus inculpata moderatio permiserit, plenam postulantibus justitiam exhibeas intrepidus. Si quando regia sublimitas te evocaverit, pareas et reverenter accedas: verbo lenitatis et patientiæ nunquam destitutus ingeniose cuncta modificare satagas. Sicubi grassantis malitiæ refragata fuerit impunitas, caute sedens ad prætaxatum sanctorum recurras præsidium. Postremo si ad compositam felicitatem adspiras, æquo animo toleres oportet quidquid intra

aream fortunæ geritur. Perspecta poterit prodesse pagina, si non contemnitur: cujus monita sinceræ fidei sunt cognita, licet minus matura, quæ, quamvis canis elatrasset, prudentis tamen viri non offenderent intuitum. In quibus nimirum ejus rei veniam expostulo, quod pluralitate vocabulorum non debitam exprimo reverentiam, quam non Latinitatis regula, sed adulatrix lingua creavit. Contemplatione modernæ malitiæ hæc utique, serene domine, vobis suggerenda disposui, quam si serena supprimerent tempora, mutaretur forsitan in aliquibus suggestio. Hac interim excitata celsitudinis vestræ prudentia alacriter exsurgat, et de bono semper procedat in melius. Valeat et in longum extendatur vitæ vestræ sanitas et sanctitas, carissime domine. Item et in perpetuum vale.

EPISTOLA CCCLXVI.—EJUSDEM AD EUNDEM.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo Herveus clericus.

Juxta tenorem literarum vestrarum, secretius scriptum professionis, illud distincte legendo, domino papæ ostendi, nullo cardinalium præter dominum Mainfredum præsente, in hospitiis autem suis domino Ostiensi, domino Hyacintho, et Ottoni, et etiam domino Portuensi, cui negotia vestra de consilio et mandato domini papæ communicata sunt, idem scriptum exposui. Quod autem circa negotia vestra, quæ forsitan jam peracta credebatis, presentem nuncium vobis mitti desiderastis, modo id fieri non potuit, quia nondum illa obtinere potui. Non quia dominus papa vel amici vestri cardinales in ullo se a bonæ pro-

missionis prosequutione retrahant, vel negligentiores se ostendant, fervent enim in dilectione vestri, et quod bene promiserat, dominus papa melius se exequuturum adjecit; sed quia in circumventione et attractione domini Portuensis, solerti adhibita cautela, et omni importunitate, ut oportuit, exclusa, quindecim dierum operam impendi, et hoc effeci, ut ipse primus inter amicos vestros apud Clarum Montem super petitionibus nostris dominum papam interpellaret. Dominus autem papa de industria paterna, ut ipsum præcipue Portuensem, et alios etiam ad instantiam provocet, gravem, durum, et quasi non satis exorabilem se prima facie prætendit. Et hæc est protelationis causa, per misericordiam Dei nobis in posterum profutura. Plurimum autem placet Ostiensi, quod talem industriam adhibet dominus papa. Quum autem effectui mancipari permiserit Deus desideria vestra, quantam mihi Deus annuerit, cautelam adhibebo, ut ad vos transferantur. Porro de consilio domini papæ est, ut si rex Franciæ victualia sua vobis honeste obtulerit, recipiatis non solum panem et vinum, sed etiam carnes: a tribus comitibus ad cautelam nihil palam accipiendum putat. A comite autem Flandrensi optimum credit oblata recipere: si tamen literis suis vos vocaverit et invitaverit, ne quid pallietur. Quod tamen dominus papa non potest vereri propter generositatem et bonam indolem hominis illius, cujus intercessionem vobis profuturam sperat. Valeat dominus meus in perpetuum.

EPISTOLA CCCLXVII.—HUGONIS AD EUNDEM.

Domino suo Thomæ Cantuariensi archi-episcopo suus Hugo salutem.

Dominum merito dixi, cui servire et volens volui, et ex voto proposui. Utinam tamen dominus meus et diligentius attenderet, et sincerius diligeret eos, qui eum diligunt in veritate. Multi enim discipulorum speciem prætendunt, et debitam filiis benedictionem præveniunt, quamvis mercenarii nomine debeant nuncupari, paternæ benedictionis gratiam non merentes. Hi etenim sunt qui cito diligunt, sed citius contemnunt. De quibus dicitur: *Statim credunt, sed in tempore tentationis recedunt.* Hi sunt qui palam rident, intus derident; palam loquuntur, clam obloquuntur; in occulto sibilant, in manifesto obtemperant. De quibus dicitur: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.* Hi sunt qui cum prosperitate fœdera paciscuntur; qui prædam, non hominem sequuntur; non hominis, sed fortunæ; temporis, non personæ amici. Si enim adversitatis horror ingruerit, statim trepidant, vehementer desperant, ad antiquæ statum gloriæ profundius suspirantes. Si autem vel tenuis prosperitatis aura refulserit, subita quadam prurigine dissoluti, vento omni velocius agitantur, quærentes quæ sua sunt, non quæ Jesu-Christi. Tales sunt qui ad ollas carnium in Ægypto suspirant, qui populum Domini in castris deserere non formidant. Tales forte cum David ad amplexus Bethsabeæ festinant, nobis cum Uria intrare domum nondum fas esse videtur, donec populus Domini debita victoria perfruatur. Magis enim reputo gloriosum de mola assumi, quam de lecto, et

pilis cameli cum Joanne vestiri in deserto, quam in domo regia mollibus insigniri. Felicius enim esse constat pro Christo occumbere, quam terreno principi militare. Quidquid igitur cæteri agant, quocumque præcipiti voluntate ferantur, ego tamen minimus eorum, quos rex odit gratis, tecum semper ero: et si oportuerit me mori tecum, non renegabo. Verum orare te condecet, ut non deficiat fides mea. Quoniam si sola voluntate mihi non defueris, ego tibi totis viribus præsens ero. De cætero gratias ago domino meo, quod consilium pueri sui super re grandi dignatus est sciscitari. Interim ergo differo consilium, quia puer sum. Sed utinam dominus meus prius a rege Anglorum nuncium receperit certiorem, quam ad extraneum principem frena convertat. In proximo enim videbitis gloriam Domini, et splendor ejus obumbrabit vobis. Quoniam regis nostri, regis, inquam, jam benignissimi, Dominus cor fecit placabile, et faciem reddidit mitiorem. Quod igitur vobis placuerit, mihi semper mandate. Pro vobis enim paratus sum et in carcerem, et in mortem ire. Et certe nihil mihi videbitur onerosum, quod a vobis fuerit imperatum. Constanti itaque animo estote, et confortamini: quia veniet Dominus, et non tardabit, nec vos deseret in tempore superborum sine adjutorio Dominus Deus noster, qui personam vestram semper conservet incolumem.

EPISTOLA CCCLXVIII.—NUNCII SUI AD EUNDEM.

Venerabili domino suo suus ille, in iis quæ Dei sunt, semper proficere.

In fine literarum, quas vobis nudiustertius misi, si tamen vos eas recepistis, contentum est, quod rex,

quibusdam irarum igniculis inter ipsum et dominum papam accensis, vestro imo Dei instinctu venerit ad curiam, ipsisque seorsim colloquentibus, quidquid rancoris conceptum fuerat, per gratiam Dei extinctum est. Discordia etiam, quæ inter Henricum Pisanum, et Joannem Neapolitanum, et Willelmum de Papia, quisque enim istorum eodem spiritu vexabatur, pullulaverat, specie tenus sopita est, rege mediante. Quidam etiam alii, prius discordes, per eum concordes facti sunt, ita ut eo inde discedente multi dicerent: *Homo iste venit pacem mittere, non gladium.* Die autem tertia post ejus discessum ego et frater Franco, verbo nobis secretissime commisso, ad eum missi sumus. Quumque Parisios venissemus, magistrum Rogeri Eboracensis nuncium invenimus, qui jam rumoribus repleverat civitatem, quod scilicet rex Angliæ apud Vigorniam de equo ceciderat, et quod graviter in dextro brachio læsus fuerat. De duro etiam responso, quod rex ibi per proprios ipsius nuncios ante Gualensibus fecerat, et aliis multis, quæ aliquis nostrum, qui tanquam exules facti sumus, nullatenus præsumeret. Veniens Sylvanectum ad regem inveni quemdam apud eum servientem, qui ei duos canes nomine vestro præsentaverat. Ipse, tanquam vir discretus, et de amico sollicitus, timebat ne alicujus æmulorum vestrorum malitia factum esset, ut per literas ab eo impetratas, vel per aliqua intersigna occasio malignandi posset haberi, ideoque ipsum tamquam exploratorem, donec ego ad eum venissem (sciebat enim me in brevi venturum) apud se detinebat. Ego quidem, licet eum ad plenum non cognoscerem, quia tamen multa ab eo audiebam de domo vestra intersigna mihi satis nota, et ne si aliquid mali, quod in mente regis erat, ei inferretur, verbum ad aures inimicas transiret, datis ei a rege

viginti solidis ipsum abire permisi. Misit rex vobis literas, suas dilectione magna et consolatione plenas, quas etiam latori præsentium propter quædam, quæ in eis continentur, non sum ausus committere, sed eas apud me retinui.

Expletis itaque domini papæ negotiis, pro quibus missus eram, reversus quam festine potui ad curiam, sine omni difficultate a domino papa obtinui, quod nullus nuncius instinctu illius æmuli vestri ab eo obtineret, quod aliquo modo vobis posset obesse, et quod ipse honori et utilitati vestræ pro posse suo in omnibus provideret, pro quo ego vice vestra pedem ejus deosculatus sum. Petitiones ejus secreto factæ fuerunt hujusmodi. Prima, quod dominus papa cogeret electum episcopum sancti Andreæ de Scotia venire Eboracum pro consecratione sua; et si non veniret, quod archi-episcopo liceret eum suspendere: sed non potuit obtineri. Alia, quod absolute duceret in irritum, quidquid prædecessores Willelmus et Henricus, et omnes alii distraxerunt vel alienaverunt de fundo Eboracensis ecclesiæ. Quod quidem hoc modo obtentum est, quod ei liceat legitime revocare, quidquid injuste, et sine assensu Romani pontificis vel privilegio distractum a prædecessoribus suis. Tertia, quod ipse non compellatur ad ordinandum, vel beneficium ecclesiasticum conferendum aliquibus, qui fuerint geniti vel nati ab aliquibus in sacris ordinibus constitutis. Et hoc obtentum est. Quarta, quod ei liceat redimere a laicis advocationes ecclesiarum. Quod necdum potuit obtineri. Aliæ fuerunt, de quibus nullam feci mentionem: nullius enim momenti erant. Nos autem verebamur, ne aliquid magis sublateret: *Latet enim anguis in herba.* Dissimulabat namque nuncius se in brevi recessurum,

quum tamen non ita esse apud hospites ejus deprehendissem.

De servitio ejus scribere vobis aliquid certum non potui. Quum enim jam per quindecim dies moram fecisset in curia, dominus papa nihil adhuc receperat, nec aliquis cardinalium, nisi forte Neapolitanus, quem fere solum habebat propitium: qui usque ad mortem dolere videbatur, quoniam ei ad nutum non succedebat. Utrum vero ipse servitium attulerit, incertum erat. Ego tamen, quum a rege rediissem per Parisios, exploravi ab hospite ejus de statu ipsius: et accepi, quod quum tres haberet equos, ibat oneratus. Quod quidem sive sit, sive non sit, nobis parum curandum est. Nos enim per gratiam Dei juxta portum sumus, et de faucibus leonis eripuit nos Dominus. Eisdem diebus Willelmus de Papia, semel in palatio trahens me in partem, quæsivit utrum de vobis aliquid audissem. Quumque ipsi respondissem, *Non*, cum multa et consueta solemnitate dixit: *Non amplius turbidam faciem geras, sed lætitiam natali diei debitam agas. Quia dominus archi-episcopus cum rege confœderatus est, et pacem ejus obtinuit.* Quod quidem a quo habuisset, per eum non potui cognoscere. Postmodum vero die secunda sub-decanus Baiocensis, et quidam ejus canonicus secreto mihi retulerunt, quod apud Lexovias hospitati cum episcopo Lexoviensi, literis et viva voce mandavit episcopus per eos Willelmo Papiensi, et Joanni Neapolitano, quod ipsi pro certo scirent pacem factam esse inter vos et dominum regem. Hoc utique quid sibi vellet significare, quod eis sic mandatum est, et ab eo qui in eadem damnatione cum eis fuerat, incertum erat. Quumque hoc domino papæ, Hyacintho, et aliis amicis nostris per me innotesceret,

mirum omnibus videbatur. Omnes tamen de pace vestra tamquam de sua lætabantur. Dicebatur autem a quibusdam nuncium illum majora his velle quærere, sed quia super hoc nullum apparebat argumentum, et dominus papa nos omnino esse securos præceperat, ea vobis scribere supersedi. Porro si aliquid aliud emerserit, quam citius poterimus, sublimitatem vestram non latebit.

Verbum illud de filio Osberti archi-diaconi jam omnium aures replevit: et abhorrent universi. Nos autem Deo et vobis gratias referimus, quod quicumque a vobis veniunt, consonant. Et quæ nos in aure de honestate vestra, ipsi prædicant super tecta. Cancellarius imperatoris veniens Viennam, archi-episcopos quamplures convocavit, primoque milites ad opus imperatoris ab eis quæsivit. Postmodum de receptione Guidonis Cremensis, quem imperator receperat, instantissime singulos convenit. Ibique spe et desiderio suo privatus est. Quidam autem eorum ipsum Guidonem coram eo excommunicare parati fuerunt. Ipse vero, quum non posset juxta votum suum proficere, indixit comiti Henrico colloquium suum se velle cum eo habiturum. Comes autem, quum hæc vobis scriberem, transierat Parisiis, ut regem super hoc consuleret. Sed quid facturus esset, nos adhuc ignorabamus. Plura vobis scripsissem de statu ecclesiæ, de Lombardorum reelevatione contra imperatorem, de Sacramento quod a Romanis generaliter factum est papæ Alexandro, et aliis, nisi quia paginæ prolixitas prohibebat. Timebam etiam aures, tot et tantis occupatas negotiis, offendere. Conservet vos Deus nobis et amicis vestris incolumem. Equitaturæ defectus, quem patior, poterit vobis esse damnosus. Nisi enim archi-diaconus Saresberiensis, qui de omnibus negotiis ad vos spectantibus pro

posse suo sollicitus est, mihi subvenisset, quibusdam, quæ satis utiliter sum prosequutus, de necessitate supersedissem. Domus meæ, et rerum mearum, si placet, reminiscamini. Duritia enim rusticorum tanta est, quod nisi auctoritas vestra intervenerit, ipsi in nullo mihi parcent. Unde expedit mihi, ut ipsis et ministris vestris super hoc literas vestras dirigatis.

EPISTOLA CCCLXIX.—NUNCII SUI AD EUNDEM.

Amantissimo Domino suo suus ille salutem, et bene semper valere.

Per misericordiam Dei, quæ sperantes in se non deserit, factum est, ut eadem die, qua dominus papa de morte Octaviani certificatus est, venerint ad curiam nuncii domini regis R. et H. Hi autem, tantæ humilitatis speciem ex parte regis prætendentes, una voce et literis verbis eorum consonantibus dominum papam, et aliquos cardinalium adeo movisse visi sunt, quod, sicut ex relatione quorundam, qui nobis favent, didici, ipsi vix lacrymas continebant. Post multas igitur allegationes, qualiter scilicet, et quo affectu ipse eum receperit, quantam reverentiam ei semper exhibuerit, et quamdiu vivet exhibebit, et in hunc modum, multas reddiderunt domino papæ literas de legatione, quas archi-diaconus vester minus honeste, et dum apud vos eram in Anglia, impetravit. Conditionem vero ipsam, sub qua eas ipse obtinuit, dominus rex per istos nuncios per se factam vel quæsitam fuisse penitus ipse negavit. Dominus vero papa cum tanto affectu, et ita avide eas receepit, tanquam si aliquid desideratum ei oblatum fuerit, ut et quidam ei assidentes plurimum mirarentur. In hoc

itaque articulo qualem ego me exhibuerim, quid super hoc a domino papa mihi commissum sit, salva fide mea vobis significare non potui, donec nuncii a curia recessissent. Postmodum vero nunciis illis cum multa festinatione se velle redire simulantibus, tres illi cardinales, qui vos modis omnibus persequuntur, Neapolitanus scilicet, et Portuensis, et Papiensis, cum magna instantia conati sunt a domino papa obtinere literas generales de legatione, vel saltem easdem, quæ redditæ fuerant, ad mitigandam regis indignationem absolute. Quod quum neutrum possent (dominus enim papa super hoc securum me fecerat, quod scilicet nunquam amplius ad manus ejus redirent, et secreto mihi commiserat) ad negotium abbatis sancti Augustini conversi sunt. In quo qualiter processum sit, ex literis sociorum nostrorum cognoscetis. Vestra itaque interest vobis viriliter providere, et gratiæ Dei, quæ ultro se vobis offert, non deesse. Valeat paternitas vestra.

Nuncii regis coram domino papa me esse specialem inimicum ejus denunciaverunt: et non expedire mihi pro toto auro Arabiæ, quod ipse haberet potestatem mei. Sed nec sic poterit terreri fides mea, ut cum Petro possim dicere: *Paratus sum tecum in mortem et in carcerem ire.*

EPISTOLA CCCLXX.—NUNCII SUI AD EUNDEM.

Venerabili domino et patri carissimo Thomæ, Dei gratia Cantuariensi archi-episcopo, et Anglorum primati, fidelium suorum minimus salutem, et felices ad vota successus.

Noverit vestra paternitas Octavianum schismacum, quem sibi in caput erexerant, et schismatis

principem Belial, quarta feria post octavas Paschæ obiisse in urbe Lucensi, et sepultum esse in monasterio extra civitatem. Quum enim canonici majoris ecclesiæ, et regulares canonici sancti Fridiani ei sepulturam negassent, præeligentes a suis migrare sedibus, quam admittere corpus schismatici, quem credunt in inferno esse sepultum, a satellitibus imperatoris et familia propria ad miseros monachos cadaver illud perlatum est. Capella vero ipsius, et quidquid aliud habebat, et equi, quoniam aliud non habebat, qui urgente inopia non nisi ex rapto vixerat a multo tempore, ad imperatorem perducti sunt. Imperator autem hoc cognito vocavit ad se Papiensem episcopum, qui in monasterio beati Michaelis apud Clausam exulabat: sed quid facturus sit, adhuc incertum est. Alii autem dicunt, quod alium velit ei substituere. Alii quod ad catholicam redibit unitatem. Præterea urbes Italiæ minus solito promptæ sunt in obsequium ejus, adeo quod Papienses et Cremonenses, per quos Italiam domuit et contrivit, ei in faciem resistant, denunciaverintque ei, quod ab eo recedent omnino, nisi deponat tyrannidem, et civiles induat mores, ut liberi esse possint, sicut in diebus aliorum imperatorum.

Octavianus autem quindecim diebus antequam moreretur, freneticus effectus est continue, et in tantam versus insaniam, ut nec Dei nec sui memor esset. Audierat quidem dominus papa de morte Octaviani a fidis et veris relatoribus, et velut alter David persequutorem suum deflevit extinctum, et cardinales de morte illius exultantes durius increpavit. Hoc autem recte, eo quod jactura animæ irreparabilis est, ubi culpa per pœnitentiam non deletur. Nec meminimus a sæculo, quod hæresiarches vel auctor schismatis, nisi coactus et invitus, pœnitentiam egerit.

Si revolvatis historias, ita credo verum esse constabit, quælibet autem sacrificia, nisi voluntaria fuerint, reprobat Deus. Dum in curia sermo iste crebresceret, ecce nuncii domini regis advenerunt, literas a sede apostolica impetratas restituentes. Vix eas reddiderant, quum in continenti aliæ literæ ab Italia venerunt, et fere pariter porrectæ sunt, exponentes diligenter et de morte Octaviani, et de his quæ in Italia gerebantur. Dicitur itaque, non modo domino papæ ab Italis, sed et regi Francorum a Gallis de partibus Apuliæ redeuntibus, quod imperator quintana laborabat, et imperatrix in puerperio fecit abortum. Unde factum est, ut tota Gallia ad obsequium domini papæ devotius conversa sit, et ecclesiam Romanam ad minas hominum minus moveri oporteat. Et ut pro certo accepimus, domini Eboracensis legatio omnino exspiravit, sublata omni spe convalescendi.

Memoratus itaque dominus sic legatus Anglorum exstitit, ut nec annuus, nec mensurnus fuerit, aut dialis, qui in legatione sua nec annum, nec mensem, nec diem habuerit. Sed nescio quo pacto nuncii recedentes ab apostolica sede, licet his qui eos præcesserant, minores sint, se pro Augustinianis obtinuisse jactitant, quod majoribus negatum est, et adversum nuncios vestros curiam inflammasse. Et sibi patuisse dolos, quos Gaufredus Ridel et Joannes de Oxeneford contra dominum regem exercuerunt, ut exilio et omnium bonorum proscriptione digni sint, si citra consensum et auctoritatem regiam talia præsumpserint. Dicunt etiam quod quidam cardinalium literis suis domino regi significant ad excusationem sui, quam malitiose Gaufredus et Joannes incesserint, et quam præsumptuose vestri nuncii semper et ubique detrahunt regi. Super his nihil mihi significaverunt socii nostri morantes in curia, sed ea per extraneos

didici. Verumtamen quidquid contra innocentiam vestram malignorum perversitas moliatur, rogo et consulo, ut quantumcumque secundum Deum poteritis, vobis domini regis gratiam acquiratis et conservetis: quoniam ita ecclesiæ Dei expedit. Nec video quomodo possitis utiliter præesse, quamdiu rebus ita manentibus rex vobis in omnibus adversabitur. Præsertim quum ecclesia Romana a vobis non nisi verba recipiat, et dispendium, quod aliunde patitur, imputet vobis et sibi, quæ vos pro voluntate regis non patitur conculcari. Nunc autem facile ex hac occasione monasterium beati Augustini sibi, nisi præcaveritis, retinebit omnino: quia credibile est, omnes sibi malle quam alteri. Nec video, quomodo istud evitetis, nisi per regem, cui probabiliter persuaderi fortasse poterit, quod longe melius est, et honestius illi, et tolerabilius vobis, ut vestram pro libitu conculcet personam, quam sic ecclesiam mutilet et pessumdet. Ecclesia vero Cantuariæ in quo meruit iram ejus? Nunquid digna est affligi et conteri, quia vos elegit, et sibi præfecit? At ille, si causam recte examinat, hoc sibi, non ecclesiæ imputabit. Sane melius esset in quacumque cella salvaretis animam vestram, quam ut vestri odio vestra et omnes aliæ ecclesiæ conterantur, et clerus in ea, cui in diebus nostris addictus est, servitute remaneat. Forsitan et humiliatione vestra hujusmodi, quam vobis Dominus inspirabit, movebitis regem, si ea dixeritis loco et tempore, et ea modestia, et contemptu rerum, et constantia, quam causa desiderat. Si eum vere placatum habueritis, omnia hæc auctore Domino facillime conquiescent. Et si hoc aliter fieri nequit, rogo et omnibus modis consulo, ut eum amplius frequentetis. Nec in eo vos deserere credatis pastoris officium, si vel hanc unam animam retinueritis in cultu Dei, ex cujus arbitrio, Domino

sic disponente, pendent animæ infinitæ. Nam ut ait ethicus, *Componitur orbis regis ad exemplum.* Et Salomon ait, quod *qualis est rector civitatis, tales erunt et habitantes in ea.* Quid verba multiplico? Precum et consilii mei summa est, ut quantumcumque potueris, dum tamen secundum Deum, regis benevolentiam comparetis. Et tamen socii vestri, quos familiares habuistis, habetis, et habebitis, quamdiu Deus permiserit, me vobis contraria consulere mentiuntur, dicentes quod ego vos instigabam, ut a domini regis obsequio recederetis, et quod nullum militem honoraretis. Novit Deus, et vos novistis, quia semper consului vobis, ut debitum regi præstaretis obsequium, et vestram quoad Deum et hòmines servaretis honestatem.

EPISTOLA CCCLXXI.—AMICI SUI AD EUNDEM.

Reverendo domino et patri Thomæ, Dei gratia venerabili Cantuariensi archi-episcopo suus ille proprius in tribulatione patientiam non deserere.

LEGITUR Constantii principis temporibus quosdam minus spirituales episcopos, propriis prætermissis ecclesiis, curiæ frequenter interfuisse, turpi adulatione Cæsarem delinisse, regiis potius quam evangelicis edictis paruisse, in principum amplius quam Domini adjutorio confidisse. At contra Martinus, incomprehensibilis meriti Turonensis episcopus, tabernacula peccatorum pro posse declinans, commissam sibi Dei sui domum, licet sæculo abjectus, devotius inhabitabat. Si quando tamen eum a principe prætaxato accersiri contingeret, severitatis ei tam verba quam vultum exhibebat, inhonestas coepiscoporum

suorum blanditias arguebat, indiscreti principis excessus cohibebat, præferens animo humana carere gratia sublimium vitia coercendo, quam a superno favore excidere delinquentium errata confovendo. Et ecce tempora Constantii renovata jam cernimus. Hodie namque quamplures nostræ pastores ecclesiæ a finibus terræ currunt audire et facere voluntatem Salomonis. Insufficiens nimirum et modicum arbitrantur copiosæ Dei gratiæ dono adimpleri, nisi et contingat regiis consiliis adhiberi. Civilis etiam atque domestica vetus illa Machabeorum plaga eventu consimili nostram hodie perturbat ecclesiam. Quum enim Antiochus furia in Domini sacerdotes nuper invectus sancta in Hierosolymis conculcare, Hebræos a patriis legibus revocare, magistratuum templi dignitates humiliare disponeret, ecce aliqui progressi ex Israel, viri utique pestilentes, cladis proximæ ingruentiam expavescentes, aut certe pontificis summi prioratui invidentes, regis indignationem remissa satis humilitate prævenerunt, quæ sibi ad pacem forent intentius expetierunt, fœdum cum eo fœdus meruerunt, prælati sui devotioni tacite detrahentes. Sed qui locum suum in pace constituit, dissipet eos qui bella volunt. Et qui reprobat consilia principum, consilia Achitophel, consociorumque ejus adversus David innocentem infatuet. Et quicumque cum Chore, Dathan, vel Abiron in hujus militantis ecclesiæ castris sanctum Domini Aaron irritare præsumpserit, Dathan et Abiron sententia percellantur, ut cœlo vacui, terra absorbeantur. Quatenus ergo animum ab exquirenda cœli voluntate longius amoverunt justum et innocentem persequendo, eo terrenis affectibus profundius obruantur inconvenientia exercendo.

Hæc idcirco dixerim spiritu anxiatus, quoniam cum Stephanus noster, gratia plenus, fratribus et

contribulibus suis verbum vitæ infatigabilis administraret, quum nihil morte dignum, nihil crimine notandum opere perpetrasset, impii super eum jacturam fecerunt; ut ecce inimici filii hominis, gladiis accincti, et ad nocendum præparati, trans mare, perque terras a sæculari potestate diriguntur, ut eandem citius evellant, arborem utique fructuosam, quam plantavit, et ut immerito humiliet, quem merito exaltavit; utque quam provide contulit, improvide fidelis sui dignitatem imminuat. Quid igitur aget mitis et innocens Dei athleta, extenti in se gladii nescius et ignarus? Quorsum effugiet consilio malignantium obsessus? Restat ut ad tolerantiam animatus, tanquam aries de grege electus, caritatis pinguedine saginatus, Domino sese immolandum exhibeat. Restat ut capitis sui imitator effectus sine murmure, sine contradictionis obstaculo, varias iniquorum patiatur injurias, patiensque non comminetur, immo etiam pro injuriantium scelere deprecetur. Stet igitur Moyses in confractione coram Divinæ Majestatis intuitu, sedulo pro fratribus interpellans, qui vitulum conflatilem, vitulum utique auro plenum, absque ejus conscientia nuper adoraverunt.

Verumtamen articulo tribulationis elapso, ac tempore retributionis accepto, eosdem in criminis ultionem districtius puniat, quos fraterna prius compassione pie defleverat, quatenus juxta quod in maledictione seminaverant, de maledictione operis sui fructum metant: sicque proveniat, ut Joseph adversitatis probatus examine, gratiam tandem Pharaonis adeptus, principum Ægypti fratrumque suorum cum gloria dominetur, quorum fuerat invidia contristatus. Unde quandoque et ipsi tribulationibus intercepti merito se talia pati commemorent, quoniam in fratrem suum absque culpa exigente peccaverunt. Miro

namque et subtili modo convicanei Job amicum subvertere nitebantur, dum quidam de sacerdotibus nostris principem sacerdotum magis formidolose quam sincere nuper conveniendum adiere, incorruptum corrupti, azymum fermentati, arte qualibet persuadere attentantes, ut se quoque fermentari assentiret, qui utique fermenti non novit acredinem. Ad Joannem igitur ab Hierosolymis sacerdotes accesserunt, quis et cujus fuerit integritatis explorantes, sed eo arundine vento agitata non invento, inutiles et inglorii recesserunt. Siquidem qui sic missi fuerant, erant ex Pharisæis. Utinam et invenerint prophetam in Israel, qui principis sui lepram ejiciens, ne et ipse lepram participet, oblatam auri vel vestium, immo et regni totius copiam execretur. Rex itaque Balac cum fautoribus suis Balaam munere vel pollicitationibus corrumpendum expetiit, ut conclusum Dei populum hostibus tam operis quam oris exponeret maledictione, cujus quidem regitur benedictione.

Sed ecce plusquam Balaam, immo nequaquam Balaam hic, qui nec prece, nec pretio, minisve appositis pauperum animas bestiis tradere compelli potuit, ex quo semel super his olim intellexit dictum: *Pasce oves meas.* In Daniele itaque, juvene regis Babylonii statuam non adorante, fidem admiror, quam in senibus et contribulibus suis nequaquam invenio. O si filii nostri Aaron gentibus non commiscerentur, si gentium opibus non contaminarentur, si ordinis sui dignitatem indivisi tuerentur, quam libere, quam tranquille fœderis tabernaculum cum ejusdem ministris in medio Amorrheorum inconcussi regerent et circumducerent! Sed quoniam remissi et indisciplinati filii Heli propria ignavia in certamine corruerunt, ecce capta est ab allophylis arca Dei, et pro hostium voluntate ac dispositione circumagitata, filiisque re-

trorsum alienatis, multiplicata est in eis ruina. Sed quicumque sint seniorum Israel mandatorum transgressione polluti, set Phinees noster solus a Dei sui mandatis non devians, crebrisque lacrymis iram cœli placare non desinat, donec imminens ecclesiæ cesset quassatio. Et utinam reputetur ei ad justitiam a generatione in generationem usque in sempiternum. Amen.

EPISTOLA CCCLXXII.—AMICI SUI AD EUNDEM.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo quidam amicus suus.

SCIATIS hunc esse tenorem mandatorum, quæ Henricus rex in Angliam misit. Scilicet ut omnes portus cautissime custodiantur, ne literæ interdictionis ullatenus illuc deferantur. Et si aliquis regularis illas attulerit, pedibus truncetur; si clericus oculos et genitalia amittat; si laicus suspendatur, si leprosus comburatur. Et si aliquis episcopus ejus interdictum metuens recedere voluerit, nihil secum deferat præter baculum. Vult etiam ut omnes scholares repatriare cogantur, aut beneficiis suis priventur; et qui remanserint sine spe remeandi remanebunt. Et presbyteri, qui cantare noluerint, genitalia amittant; omnesque rebelles sibi omnibus beneficiis priventur. Vale.

EPISTOLA CCCLXXIII.

DIFFICILE est ibi consulte agere, ubi ratio respuitur, justitia conculcatur, ubi summus pontifex contemnitur,

et reverentia plus spurcissimis hominibus quam Deo exhibetur. Debueram siquidem sic et sic egisse. Hoc facillimum erat dictu sed difficillimum effectu, tum quia omnes personæ mutuam sibi operam præbent tum quia et cæt. Estimabam ergo esse securius et minus periculosum æstuantis iræ gurgitem cum baculo humilitatis attentare, quam temeritatis vel impetus ausu in profunditatis gurgite totum corpus immittere. Habui etiam et aliam hujus rei considerationem, qua nolui patris mei verenda irreverenti fronte detegere. Consultius igitur ut mihi videtur agitur, si sub fruticis domicilio, dum tempestas immurmurat, sedeatur, quia Deo propitio post hujus aeris intemperiem serenitatis gratia subsequitur. Adverte igitur quod causæ nostræ intentio magna ex parte cassetur, eo quod in subito facta sit accentuum permutatio.

EPISTOLA CCCLXXIV.—EPISTOLA FRATRIS R. AD FRATRES G. R.

G. . . G. R. dominis et delectis in Christo fratribus frater R. spiritu consilii et fortitudinis abundare.

Benedictus Deus qui, licet vestris exigentibus meritis sero, respexit tamen ut visitaret sedentes in tenebris, ut dissiparet saccum miseriæ vestræ, ut converteret luctum in gaudium ut post lacrimarum potum inopinatæ vino lætitiæ longi mœroris tristitiam exhilararet. Audivi equidem et lætatus sum, in his quæ dicta sunt mihi, et exultavit ut magnificaret anima mea Dominum, verumtamen multo uberius propter vos quos dilexit, sed in Domino. Ex eo namque nostræ dilectionis causa et per eum in ipso

contracta est. Hinc est enim quod ea in quibus vos propter Deum devotius invigilare contueor, jocundiori animo et uberioris benignitatis affectu valde arctius amplector. De oppressione siquidem et desolatione vestra quantum doluerim, frequenti gemitus mei querela innotuit. Vestræ etenim calamitatis ærumnam, meam duxi. Quam si minus præsens corpore, animo tamen nunquam absens sustinui: veruntamen divinæ miserationis gratia, qui prius timui, sperare jam cæpi. Quis enim injusta timeat causa, præsertim quam tot et ac tanta fovent patrocinia? Quisve domino papæ ex apostolicæ sedis auctoritate jubente, regia etiam potestate protegente, tantorum judicum diligentia pie et juste ac benigne per omnia consulente diffidat? Quis etiam in tam discreto, tam necessariæ emendationis principio, de jocundo et prospero exitu desperet? Studiosa igitur solummodo diligentia res eget, ut rationabiliter susceptum piæ equitatis opus ad effectum perseverantia perducat. Accingimini ergo et estote forti animo, videbitis enim Domini auxilium super vos ut expulso dissipatore possessionum ecclesiæ vestræ status in melius reformetur. Jam enim mihi videre videor semen Jacob de tribu Effraim et de domo Manassæ, virum scilicet ecclesiæ vestræ curam suscipientem, qui supplantatis adversariis vitæ vocatis possessionibus fructificet et in reformando religionis decore invigilet et oblitus ea quæ retro sunt in anteriora se extendat: cælestia studiose quærens et temporalia discrete administrare non omittens. Veniet, inquam, veniet, donante Domino, dilectissima dies illa, ut misericordiam Dei videamus, ut causa desiderati boni perfecto fructu gaudeamus. Cavete igitur in causa beati Petri vobis tam diligenter a beati Petri vicario injuncta, ne vel negligentius aliquid remittatis vel vehementius exaggeretis: ne

sit vel periculosa negligentia, vel suspecta vehementia, et domus vestræ non reveletur oppressio, si vestras persequendo injurias aut vestro servire commodo aut ultionis inæstuare desiderio videamini. State ergo viriliter agentes nec terrore vel blanditiis a rectitudinis statu declinantes, sed secundum scientiam zelum Dei tenentes simpliciter et recte gradientes, nec vel pusillanimiter fracti vel enerviter emolliti. Scio enim nec ambigo, quin vestram in multis simplicitatem tam caput mali hujus quam membra ipsius circumvenire laborent. Sed quia et falli inutile et fallere turpe, non immerito voluit Dominus filios sanctæ matris ecclesiæ et serpenti assimilari et columbæ. Attendite ergo super his et vobis in posterum et ecclesiæ vestræ consulite, quia tanto gravius dejiciemini quanto non erat ulterius locus resurgendi, si vos post domini papæ præceptum et paternorum tantorum contemptum mutabilitatem animorum in suæ perversitatis inclinaverint affectum. Mei igitur consilii hæc est mens et definitiva sententia ut nulli spiritui in aliud quam quod agendum suscepistis credatis: ne si iterum causam reformare oportuerit, vos in ea aut pro ea stare nequaquam possitis et vos pariter periculo capitis et famæ detrimento subjaceatis. Si autem appellare compulsi fueritis, aut ipse subterfugium quærens appellaverit, et in hac quoque parte cautela opus est. Periculosum namque maxime est cum eo iter communicare, quorum affines et propinqui sanguini nostro possint insidiari. Verum a legatis vobis judicibus de facultatibus ecclesiæ vestræ proferenda causa ecclesiæ tanto itineri necessarios sumptus vobis dari postulantes, et eorum muniti literis quæ dicuntur apostolicis quanto citius poteritis ad dominum papam proficisci ne differatis. Valete.

EPISTOLA CCCLXXV.—NUNCII SUI AD THOMAM CANTUARIENSEM.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo nuncius suus.

Comitem Flandrensem non inveni: et in eo quærendo divortia facere mihi periculosum, et vobis non expedire credebam. Rex Franciæ apud Suessiones cum multo gaudio me et quod ei per me missum est, recepit, et in continenti priorem Sancti Medardi Suessionensis, discretum et magnæ auctoritatis virum, ad dominum papam cum literis suis destinavit, quibusdam etiam ei viva voce injunctis, ad negotium nostrum spectantibus, quæ scriptoris fidei committere non erat tutum. Quum igitur ab eo discederem, manum meam tenens in sua, in verbo regio promisit, quod si vos ad partes suas transire contingeret, non sicut episcopum vel archi-episcopum vos reciperet, sed tamquam in regno socium se vobis exhiberet. Eodem modo Suessionum comes multis interpositis juramentis asserebat, quod comitatum Suessionensem et ipsius reditus universos in usus vestros converteret. Et, si regressus meus per eum fieret, se vobis per literas suas significaturum dicebat. His itaque, prout potui, procuratis, una cum prædicto priore per terram comitis Henrici, tum quia via brevior, tum quia securitatem præstabat ejus societas, ad curiam festinavi. Verumtamen prior per duos dies, antequam ego in conspectu domini papæ comparuissem, regis literas præsentavit, et super his, quæ ei viva voce injuncta fuerant, pertractavit. Deinde quum et ego accessissem, cum suspirio, et non sine lachrymis a domino papa receptus sum. Ipse enim quæcumque in concilio acta sunt, de persequutione ecclesiæ, de constantia vestra, qui episcopi vobiscum steterint,

quomodo a vobis exiit, qui de nobis non erat, de judicio quod factum est de clerico, et omnia fere quæ in secreto commissa fuerant, antequam ego venissem, et tota curia audierat, et per plateas prædicabantur. Nobis itaque in partem secedentibus, singula capitula, sicut memoriale nostrum continebat, diligenter ei exposui. Ipse vero Deum, qui talem ecclesiæ pastorem contulerit, sine intermissione magnificabat. Tota etiam curia fortitudinem in vobis commendat, cujus illa seipsam omnibus modis invenit expertem. Tanta etenim animi imbecillitate omnes laborant, ut minus Deum timere, quam hominem videantur. Eo enim quod in Tuscania Radicoforum cum fratre et nepotibus domini papæ, et quædam alia castra cum parentibus cardinalium capta sint a Teutonicis, quod Joannes Cumin tamdiu apud imperatorem moratur, quod comes Henricus ad dominum papam venire noluerit, quod a rege Angliæ nuncium aliquem a longo tempore non receperint, aliisque multis in idipsum concurrentibus adeo terrentur, ut tempore isto principem aliquem, et maxime regem Angliæ, nullatenus in aliquo audeant offendere, nec ecclesiæ Dei, quæ ubique terrarum periclitatur, si possent etiam, attentarent subvenire. Sed hæc hactenus.

De petitionibus vestris quid actum, et quomodo in eis processum, per literas priores domini Pictaviensis, qui per gratiam Dei adventum meum per unum diem prævenerat, et tamquam amicus in negotiis vestris sollicite et fideliter laboravit, liquido cognoscetis. Papa namque iram regiam omnibus modis declinans, vobis et Eboracensi literas mittit, non præceptorias, sed de firmanda et tenenda pace inter vos hortatur utrumque. Fratrem vero quemdam de templo ad vos dirigit, ut utrumque vestrum conveniat, et utrique

ex parte domini papæ viva voce præcipiat, quod nulla inter vos deinceps habeatur contentio de cruce ferenda, neque de alio, donec ecclesia Romana per Dei misericordiam tranquillitatem pacis obtineat. Ut ad hæc, et ad alia, si quæ interim inter vos exoriantur, decernenda sufficiat. Eboracensi vero, ne interim eam in diœcesi vestra ferre præsumat. Hoc quidem cum multa difficultate obtinere potuimus. Similiter Londoniensi scribitur: sed unde spiritus elatus citius intumescat ad superbiam, quam excitetur ad virtutem. Hac itaque consideratione voluit dominus papa transscriptum earum ad vos transmitti, quatenus eo inspecto, si non vobis et ecclesiæ judicetis expedire, ipsæ apud vos remanerent.

De professione autem facienda, a domino papa et domino Pictaviensi multoties disputatum est. Ad ultimum tamen obtinuimus, quod si ipse super hoc requisitus negaret vobis, tunc demum cogeret eum, et faceret eam exhiberi. Quod vobis plenius per posteriores literas domini Pictaviensis innotescet. Quæ autem priores, quæ posteriores, in earum subscriptionibus apparebit. De negotio sancti Augustini nihil omnino potuimus impetrare. Ipse enim privilegia, monasterio a Romanis pontificibus indulta, asserit se vidisse, et eis contraire, sicut dicit, est decretis patrum et ecclesiasticis institutis auctoritatem non exhibere. Novissime nobis petitionem illam facientibus, ut scilicet ipse vos ad se venire præciperet, et super hoc vobis literas dirigeret, cum dolore et multa animi afflictione visus est respondisse: *Absit*, inquit, *prius finiantur dies nostri, quam nos videamus eum sic exire, et ecclesiam suam sic desolatam relinquere.* Conservet vos Deus in omnibus viis vestris. Apud Clarevallim, Cistertium, et Pontiniacum, intercessione domini papæ, oratur assidue pro vobis,

et pro ecclesia vobis a Deo commissa. Significet mihi dominus meus de statu suo quam cito poterit, ut saltem in visitatione sua consoletur anima mea.

EPISTOLA CCCLXXVI.—INIMICORUM THOMÆ AD PAPAM ET CARDINALES.

Alexandro papæ, et omnibus cardinalibus, Inimici Thomæ Cantuariensis archi-episcopi.

Medicinæ potius tempus est, quam querelæ. Nam peccatis exigentibus inter malleum et incudem posita est sancta mater ecclesia, et nisi divina super eam respiciat miseratio, ictum mallei est sensura. Crebrescente enim schismaticorum nequitia, pro fidei suæ defensione et amore justitiæ pater patrum exulat a patria, et ne ad propriam sedem liber ei pateat regressus, prohibet Pharaonis animus induratus. Accedit ad hoc, quod Cantuariensis ecclesia tam in spiritualibus quam in temporalibus miserabiliter imminuitur, quæ tamquam navis in mari proprio rectore destituta fluctuat, et ventis exponitur, dum ejus pastor infra nationis suæ terminos regia potestate remanere prohibetur. Qui suo et ecclesiæ suæ, nostro etiam sapiens periculo, pœnarum et laborum secum nos exposuit acerbitati, non considerans, quoniam blandiri oportet, non detrahere potestati. Qui nobis, licet ejus laboribus totis affectibus compatiamur, ingratus existit, et nos, quum in eadem propter eum damnatione simus, persequi non desistit. Inter ipsum siquidem et serenissimum regem Anglorum quædam controversia versabatur. De utriusque voluntate dies præfigitur, ut in eo, justitia mediante, illorum controversia terminetur. Ad eundem diem

ex præcepto regio archi-episcopi, episcopi, et cæteri ecclesiarum prælati convocantur, ut quanto generalior esset concilii celebratio, tanto manifestior fieret fraudis et malitiæ denudatio. Constituta die catholici principis conspectui se præsentat regni turbator et ecclesiæ. Qui de suorum meritorum qualitate non securus Dominicæ crucis armat se vexillo, tamquam ad tyranni præsentiam accessurus. Nec modo regia majestas offenditur, sed causæ suæ judicium episcoporum fidei committit, ut sic ab omni suspicione liberetur. Restabat ut episcopi causam judicio terminarent, ut sic dissidentes in gratiam fœderarent, et dissensionis eorum materiam sepelirent. Occurrit tamen ille, et prohibet ne de ipso coram rege sententia proferatur, ut sic animus regis gravius accendatur ad iracundiam. Cujus excessus facit quantitas, ut ipse auctor cuilibet se debeat exponere ultioni, erubescens pœnam meritam deprecari. Qui principem, potissimum in tempore persecutionis ecclesiæ, contra commoda ecclesiæ offendere non horruit, cujus offensio malleum persecutionis ecclesiæ augmentavit. Melius erat sibi, ut felicitati suæ frænum imponeret, ne dum ad rerum cacumen præsumptuose pervenire nititur, præsumptionis suæ merito ad inferiora detrudatur. Etsi eum non moverent ecclesiæ detrimenta, debebant saltem eum revocare, ne contra regem ageret, a rege sibi exhibita, tam in divitiis quam honoribus, incrementa. At obviat adversarius, et objicit quoniam ipsum coram rege stare judicio esset apostolicæ sedis et dignitatis diminutio. Ac si nesciat, quod etsi in illo judicio aliquantulum ecclesiæ dignitati derogaretur, dissimulandum tamen erat pro tempore, ut pax ecclesiæ redderetur. Objicit iterum, patris sibi nomen adsciscens, quod arrogantiam videtur redolere, quod filii in patris damna-

tionem minime debuerant convenire. Sed necessarium erat, ut patris superbiam filiorum humilitas temperaret, ne post patrem in filiis patris ódium parentaret. Liquet itaque ex prædictis, patres sanctissimi, quod adversarii nostri irrita et inefficax debet languescere accusatio, qui sola odii malignitate impetebat, nullius rationis fultus patrocinio. Et quoniam vobis omnium ecclesiarum noscitur sollicitudo imminere, necessarium est vos circa statum Cantuariensis ecclesiæ cautelam et diligentiam adhibere, ne eadem ecclesia per sui pastoris excessus cogatur naufragium sustinere.

EPISTOLA CCCLXXVII.—AMICI CUJUSDAM AD THOMAM CANTUAR.

Domino ac patri suus ille, degener quidem, et ignaviæ suæ merito derelictus, Christo sic compati, ut et conregnet.

Super his quæ inspectis sanctitatis vestræ literis inquirenda cognovimus, plerosque, prout oportere credebamus, quanta potuimus diligentia convenimus, et inter cæteros ac præ cæteris quo fiducialius, eo instantius illum, quem te alterum credebamus. Et eum quidem eundem atque in eodem reperimus. Auditis siquidem ille quæ in literis continebantur, lacrymis suffusus oculos, post singultus et multas de moribus et conversatione Censorini nostri querimonias, exploratam sæpius super hoc mentem ejus reperisse se dicebat vehementer aversatam, et revocari difficilem, utpote cujus auribus susurrones illi jugiter et instanter malitiæ suæ virus insibilant: et ne quid audiat, quod animos ejus ab obstinatione cœptæ

malignitatis emolliat, indesinenter invigilant. Ad hoc totis nisibus elaborantes, quatenus in tantum vestri odium exasperetur, ut nullius interventu placiti vel personæ in gratiam qualiscumque concordiæ positis convenire. Nec existimant se posse feliciter vivere, quousque certissime se id effecisse compererint. Inter quos odiosus ille Ricardus de Luci, proprii cognominis inimicus, præ cæteris hos nectit laqueos. In tantum, ut et ipsum plerumque, cui placere nititur, offendat, dum vehementius, et irreverentius vestram personam, actus, et consilia denigrare molitur. Unde aliquando Censorinus ipse odio nugarum, quas audiebat ab illo, ad eum, quo hæc docente cognovimus, divertens mirari se dicebat, quod non verebatur homo ille tot fabulosa texere, quæ nec ipse viderat, nec certo auctore didicerat. Dum vero postmodum de statu rerum eidem amico vestro colloqueretur, in hunc incidere sermonem, visusque est aliquantulum animo fluctuare, quantum ille conjicere potuit, tanquam puderet eum acrius cœpisse, quod facile nequiret ad libitum terminare. Vereri præterea videbatur cum Walensibus congredi, ne forte circa eos occupatum transmarini, Flandrenses videlicet et Galli, turbare satagerent, atque idcirco, si vel levem, dummodo honestam, transfretandi haberet occasionem, velle se transmarinas adire partes, ut cum illis ibi pace firmata, istos securius debellaturus adiret. Suspensum tamen esse adhuc, nec certum super hoc dicebat eum habere consilium. Atque ideo illi vestro videbatur, si vocaret eum literis, vel per directum ad hoc legatum dominus papa pro imminentibus ecclesiæ periculis, atque pro Antiochenæ urbis nuper ad eum perlata calamitate, atque de aliis hujusmodi cum eo sermonem habiturus, antequam Romam rediret, facile ad illas partes accederet, et super hoc, unde nunc

neminem vel audire dignatur, neque indecorum, sed honestum ei esset, tanti patris monitis acquiescere, hancque solam et singularem pacis inter vos reparandæ superesse viam. Sed cavendum summopere, ne quid ab eo causa vestra fieri videatur, maxime antequam eos, Domino largiente, convenire contingat. Incolumem vos ecclesiæ suæ conservet, pro quo patimini. Si quid posset ad vestræ sanctitatis libitum nostræ parvitatis operula, rescripto doceamur, affectuosa devotione parituri. Valeat in Domino semper paternitas vestra.

EPISTOLA CCCLXXVIII.—AMICI CUJUSDAM AD EUNDEM.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo quidam amicus suus.

NUNCIUM vestrum, qui ad dominum venerat Nicolaum, non vidi, sed puerum ipsius Nicolai suscepi, ut vobis per illum aliqua ad referendum digna, et ad sciendum utilia nunciarem. Igitur post egressum pueri vestri a me, qui jam diu ad vos reversus est, illud primo concepi, quod rex die quadam, quum esset apud Cadomum, et de negotio suo, quod habebat cum rege Scotiæ, sollicite pertractaret, contra Ricardum de Humez, qui pro rege Scotiæ aliquatenus loqui videbatur, in verba ignominiosa prorupit, et eum proditorem manifeste appellavit. Rex itaque solito furore succensus pileum de capite projecit, baltheum discinxit, pallium et vestes, quibus erat indutus, longius abjecit, stratum sericum, quod erat supra lectum, manu propria removit, et quasi in sterquilinio sedens, cœpit straminis masticare festucas. Die vero sequenti, quum esset in prato juxta capellam, et Ricardus de Ivelcestre ad eum accedere vellet,

templarii ei obviam properantes, cum pilea de capitibus abstulissent, et osculum ei statim obtulissent, nisi rex pluribus videntibus eos removisset, dicens nolle eos excommunicato osculum dare. Post hæc quum rex apud Toycam accessisset, episcopus Lexoviensis venit ad eum, postulans et supplicans sub prætextu paupertatis licentiam egrediendi de terra, ut qui ære premitur alieno, saltem per annum posset respirare; ut quum redisset liber a debitis, ad locum religionis facilius posset migrare. Rex ergo intuens in eum ait: *Vere facies vestra immutata est, plusquam scitis, et diutius, ut mihi videtur, laborem ferre non potestis. Sed tamen propter penuriam nunquam de terra mea exibitis. Ego enim loquar creditoribus vestris, et aliquibus vos juvabo modis, et a vexationibus et fatigationibus immunem faciam et quietum.* De suo igitur nihil spopondit, sed penes alios eum juvare promisit.

Post hæc rex ad colloquium suum cum comite Flandriæ accessit, ubi gesta sunt quæ vos scitis. Ibi enim rex mille libras Mattheo comiti Boloniæ per annum se daturum spopondit. Ibi nuncius domini papæ captus est, qui adhuc tenetur in vinculis et carcere. Ibi magistrum Heribertum Dominus eripuit de manibus quærentium eum. Qui certe pro negotio tam modico tantum non debuerat subiisse periculum. Stultum est enim ibi esse audacem, ubi effectum operis nec magnæ gloria laudis, nec multi emolumenti gratia comitatur. Cum autem rex Rothomagum fuisset reversus, accito archi-episcopo et episcopo Lexoviensi, de captione portitoris literarum domini papæ, et de indignatione, quam contra clericum Gaufredi Ridel conceperat, quia litteras vestras susceperat et nuncium non detinuerat, tractare cœperunt illi duo, et regem aliquatenus super his increpare. Tunc etiam archiepiscopus mentem literarum, quas

olim a domino papa pro vobis susceperat, regi cœpit apertius explanare, et eum more suo leniter increpare, donec rex se totum scire dixit quidquid literis continebatur, et minas hujusmodi modicum formidare.

Dum hæc geruntur, Magister Reginaldus, clericus decani Turonensis, ad regem accessit, multis occasionibus sollicite quærens, qualiter de facto isto eum posset honestius increpare, et suam ad plenum cognoscere voluntatem. Rex vero prosperitatem domini papæ et serenitatem status curiæ subsannans, eum de talibus vix loqui permittebat. Post hæc rex ad Cadomum reversus est, et episcopus Lexoviensis ad eum accedens, ut licentiam egrediendi plenius haberet, a rege attentius interrogatus est, quantum deberet, et quantis indigeret. Cumque episcopus ducentas marcas, si remaneret, sibi necessarias inculcasset, rex se tantum argenti non habere asseruit, sed tamen nocte eadem ei sexaginta marcas remisit. Utinam ergo imminutam principis pecuniam non accepisset, quem amodo credet se illa emisse, quem viderat indigere: et eo tanquam instrumento ad complendam suæ iniquitatis malitiam utetur. Rex enim ei forsitan magis credet, et ipse illi, ut timeo, in infidelitate erit fidelior.

In his etiam diebus Alfredus, clericus episcopi Herefordensis, ad regem venit, asserens episcopum suum, et dominum Rogerium, secundum tenorem vestri mandati de terra exituros, et ad vos in proximo venturos, nisi regis auxilio et consilio remanerent. Rex ergo de domino Rogerio plurimum conquestus, prohibitione usus est pro consilio, dicens eos non posse cogi ad exeundum, quos remedium appellationis juvare poterat ad remanendum. Adjecit etiam eos posse exire, sed reverti non posse. Et hæc quidem apud nos gesta sunt. De cætero sciatis, quia in octava beati Martini rex cum comite Theobaldo apud

Turonum loqui debet, ibique quingentas libras, quas ei per annum promiserat, de præsenti solvet, et de futuro mentietur. Dominica vero sequenti apud Chinum erit colloquium cum Pictavis, et aliis de terris adjacentibus. Post hæc in festo sancti Andreæ erit Rothomagi, ut in octava occurrere possit comiti Flandrensi, ibique comiti Boloniæ mille libras se daturum per annum promittet pro pace et concordia inter eos, nihilque aliud se facturum propter eum constanter asseruit et juravit. In his ergo omnibus rex fluctuat et incertus est, et de futuri temporis casibus sperans: in hoc solum fortitudinis suæ posuit firmamentum, si forte dominus papa universæ carnis viam intraret, aut vobis, quod absit, humanitus quid contingeret.

Vos igitur, dum tempus habetis, extendite manum retributionis, et illud scriptum esse sciatis, *Quia retribuit Dominus abundanter facientibus superbiam.* Eos itaque qui contra Deum se erigunt, vestræ severitatis sententia puniat. Et caput colubri tortuosum virga directionis amputate, ut Sathanas sub pedibus vestris conculcetur velociter: nisi enim in manu forti et brachio excelso, ecclesia Dei pacem non habebit. Nec nisi rugitu patris Leo iste poterit excitari, qui totus in infidelitatis suæ perfidia obdormivit. Eia igitur, arcum intendite, sagittas immittite, donec infirmentur. Quoniam impium est ibi esse pium, ubi Dei pietas annullatur, et fides periclitatur. Male enim fidelis est, qui fidei jura non servat, et quem contra fidem agere videmus, profecto infidelem appellamus. Agite ergo, et amplius nolite silere, quoniam taciturnitas nutrit assensum, et delictum subditorum sæpe per silentii torporem retorquetur in pastorem. Vocate ergo quos potestis, et compellite exire de medio Babylonis. Quoniam melius est mori

vobiscum in bello, quam videre mala gentis suæ pariter et sanctorum. Vocate, inquam, et statim sentiant judicem, qui audire contempserint pastoris vocationem. Valeat in multos dies sanctitas et sanitas vestra. Me autem vestrum esse semper credatis, et ad omnia, quæ vobis placuerint, præparatum. Valete iterum, et semper.

EPISTOLA CCCLXXIX.—AMICI SUI AD PAPAM.

Alexandro papæ quidam Amicus suus.

IMPERATOR, quum principes suos ad curiam, quam eis in festo Pentecostes indixerat, adunasset, et principes ipsi sabbato ante festum atque subsequenti secunda feria de pace inter vos et eum reformanda tractare cœpissent, Reginaldus, dictus Coloniensis, advenit, publice asserens et proponens, quod nihil contra vos ad honorem sui labor et studium imperatoris proficerent, nec ejus tunc penitus assentiret consiliis. Dicebat enim quod potior pars imperii vobiscum erat, commemorans scilicet Salzeburgensem, Mogantinum, et alios qui de Alemannia, vestræ obtemperarit sanctitati. Verumtamen ad magnificandum seipsum inquit: *Plures quam nos sumus ad obedientiam apostolici nostri conquisivi, quos ei rex Anglorum numero quinquaginta, et plures, juxta domini imperatoris beneplacitum exhibebit.* Quum igitur ei talia promittenti, et ad certitudinem hujus rei duos nuncios prædicti regis præsentialiter exhibenti, de prosequendo ejus consilio suum imperator polliceretur assensum, in audientia cunctorum principum hujusmodi consilium imperatori formavit: quod ipse videlicet imperator in conspectu totius curiæ propria manu juraret, quod nullo unquam

totius vitæ suæ tempore vos, vel aliquem qui ex parte vestra sit, in pontificem Romanum reciperet, sed devotioni papæ sui Paschalis inconcusse semper et inseparabiliter adhæreret. Si vero mori illum ante contingeret, hoc ipsum juramentum sui successores observarent. Principes vero suos id ipsum jurare compelleret, adjecto in eorundem principum juramento, quod si prius imperator obiret, principes ipsi nullum antea coronarent in regem, quam is qui coronandus esset, de tenendo et fovendo eodem schismatico, et ejus successoribus, idem facerent juramentum. Et quod principes infra sex hebdomadas, postquam de curia ad propria loca redissent, omnes abbates, præpositos, et alios ecclesiarum prælatos, milites quoque, et alios omnes, qui in locis eorum aliquos honores obtinerent, hoc ipsum jurare compellerent. Et eos qui nollent hoc facere, rebus eorum penitus confiscatis depositos, et honoris sui cingulo spoliatos, vel si privati homines fuerint, in membris propriis crudeliter mutilatos a toto imperio compellerent exulare.

Placuit imperatori forma consilii, sed archi-episcopo Magdeburgensi, et aliis qui præsentes erant episcopis dura visa est admodum et molesta. Ita quod idem Magdeburgensis nullum ex hoc juramentum se præstare responderit, nisi prius Coloniensis ordines et consecrationem reciperet, per quam omnem dubitationem ab ejus et aliorum pectoribus removeret. Unde quum ille id promittere detrectaret, acriter eum aggressus est imperator, suamque ei malignitatem improperans, iratus in eum verba hujusmodi est prosecutus; *Ecce manifeste apparet, quod sicut traditor et deceptor in periculum meum papam mihi præfeceris ignoranti, quum etiam ante receptionem literarum mearum, ne de substituendi pontificis electione tractares, tu statim cum* Te Deum laudamus,

et juxta beneplacitum tuum novum mihi pontificem elegisti, plus mihi proditor factus, quam Moguntinus electus, quem hujus criminis reum deferebas. Præsertim quum ille dederit mihi salubre consilium, ut ex quo Deus a prioris me periculo liberavit, nullatenus me obnoxium facerem successori. Nunc vero necessario te noveris compellendum, ut laqueum, quem parasti, primus incurras: et aliis etiam id facere recusantibus solus habebis subire periculum, quod tua malitia noscitur cæteris præparatum. Sic ergo ille vehementer adstrictus non potuit evadere, quin cum maximo fletu primus juxta prædictam formam faceret juramentum, et susceptis ordinibus consecrationem quoque se promitteret recepturum.

Exhibuit etiam prædictos nuncios regis Angliæ, qui in persona regis Angliæ publice coram omnibus juraverunt, quod quidquid imperator super hoc se servaturum juraverit, ipse quoque rex tenebit firmiter et servabit. Sic ergo propria manu supradictum præstitit juramentum, eo tamen ad verbum archiepiscopi Magdeburgensis determinato, ut si vos et schimaticum illum eodem tempore obire contingeret, et cardinales utriusque partis in aliquem unanimiter convenirent, liberum sibi esset eum recipere, si tamen, quod quidem Coloniensis fecit apponi, de imperatoris assensu eadem electio proveniret. Deinde qui præsentes erant principes, sicut supra dictum est, suum præstitere singuli juramentum. Quum vero ad episcopos ventum esset, dicerentque omnes, excepto Verdensi, velle se potius regalibus cedere, quam hujusmodi sacramenta præstare, responsum est eis oportere eos, vellent, nollent, juramentum facere, et regalia retinere. Sicque cum fletu et planctu maximo juravit primus Magdeburgensis, sub ea tamen conditione, si omnes alii, qui aberant, essent simul juraturi,

et quod solutus esset a juramento, quocumque tempore desineret regalia possidere. Pamburgensis vero episcopus, post multas et varias excusationes, ita ipsi imperatori juravit, quod quamdiu voluerit regalia retinere, secundum quod ei proprius sensus dictaverit, eidem imperatori super negotio auxilium et consilium ministrabit. Verdensis et intrusus Haldestaldensis absolute, sicut Coloniensis, juraverunt. Virdunensis et Frisingensis, per archi-episcoporum suorum absentiam excusati, juramentum facere minime sunt coacti, sed habita licentia libere ad propria redierunt, usque ad festum beatorum apostolorum Petri et Pauli sibi licentiam impetrantes.

Hi tantummodo principes juraverunt: dux Saxoniensis, marchio Albertus, comes Palatinus, frater imperatoris, et quidam sororius imperatoris. Hi sunt archi-episcopi qui juraverunt: Magdeburgensis et Pamburgensis; sub conditione tamen prænominata. Coloniensis autem et duo suffraganei ejus absolute juraverunt. Filius vero Conradi, qui ad curiam cum mille quingentis militibus venit, ut audivit fieri mentionem de juramento, recessit. Patriarcha Aquileiensis non adfuit, neque aliquis suffraganeorum suorum. Similiter nec Salisburgensis, vel aliquis suorum. Nec Treverensis, vel aliquis suorum. Et multi de principibus non adfuerunt.

EPISTOLA CCCLXXX.—AMICI CUJUSDAM AD THOMAM.

Domino et patri suus se.

FERVENTIS et indubitati pignus exstat amoris etiam in exilium corpore et animo comitari amicum. Pro-

fecto novimus plerosque domi amicis mente coexulare. Sed nec nullos audivimus, animo et corde domi relicto, corpore dumtaxat amicorum compati exilio. Commendabiliorem quidem compatiendi modum verus amicus ills vester sibi elegit dominus Wigornensis, qui exilii vestri viam prosecutus, tenere vobis compassus, ad sedem suam nec oculos corporis reflexit, nec ad potestatis terrenæ blandimenta vel minas cordis constantiam inclinavit. Iste siquidem solus inventus est, qui simul corpore et spiritu patris sui molestias comportaret, et prælati sui reverentiam deliciis et divitiis anteferret. Quanto igitur firmius ipsius fidelitatis apparet argumentum, tanto vobis tutius esset et utilius, ipsum eundem tanquam contra mundi pericula in loco graviori opponere firmamentum, ubi tempore congruente, et principe quandoque mitigato opportunitatem concedente, vestri haberet memoriam et mentionem. Mihi itaque videretur consultius, et vobis expedientius, quod prædictus amicus vester ad vocationem sui principis repatriaret, et illum caritatis vigorem, quo vos amplectitur, ibidem exerceret. Ibi enim id exercendi materiam copiosam inveniret. Hic vero, quo ad præsens mihi occurrit in mentem, non æque vobis poterit subvenire, nec voluntatem, quam erga vos gerit, ostendere. Bene valeat dominus meus.

EPISTOLA CCCLXXXI.—CUJUSDAM FAMILIARIS AD EUNDEM.

Domino suo suus ad omnia salutem, quam sibi.

Proxima quinta feria post octavam sancti Martini venerunt cardinales ad Beccense monasterium,

sequenti die Lexovium, tertia die ad sanctum Petrum super Divam, quarta id est Dominica, quæ præcedit adventum Domini, venerunt Argenteon. Eadem die occurrit eis rex per duas leucas, hilarem eis vultum exhibens, et utrumque cardinalem comitatus est usque ad hospitium suum. Sequenti die, id est, secunda die, post missam satis mane vocati venerunt ad regem, et intraverunt in cameram ad consilium cum archi-episcopis, episcopis, et abbatibus qui admissi sunt. Quum autem quasi sub spatio duarum horarum moram fecissent intus, egressi sunt cardinales, et rex cum eis usque ad ostium capellæ exterius, et ibi in eundo dixit dominus rex hoc verbum, publice, et etiam ipsis audientibus cardinalibus: *Utinam nunquam amplius videat oculus meus aliquem cardinalem.* Cum tanta autem festinatione dimittebat eos, quod quum hospitium eorum satis vicinum esset, non fuerunt exspectati ut venirent equi eorum proprii, sed traditi sunt eis ad exeundum equi, qui ante capellam casu proximi inventi sunt. Et exierunt cardinales cum quatuor comitantibus ad plus. Remanserunt autem archi-episcopi, episcopi, et abbates cum rege, et intraverunt cameram ad consilium, ubi cum moram fecissent usque ad horam fere vespertinam, venerunt ad cardinales, et omnium eorum facies videbatur esse turbata. Quum aliquantum moræ fecissent apud cardinales, reversi sunt ad hospitia. Crastina die quum apud regem moram fecissent usque ad horam sextam, venerunt ad cardinales, et postea ad regem reversi sunt, et postea ad cardinales, responsa hinc inde secreta portantes. Sequenti die, id est, in vigilia sancti Andreæ rex summo diluculo surrexit, et exivit ludere in canibus, et avibus cœli, sicut creditum et æstimatum est, de industria sui faciens absentiam. Ea ipsa die satis

mane convenerunt ad capellam regis, et statim ad cameram: ibi absente rege habita deliberatione exierunt ad ecclesiam, juxta quam cardinales hospitia habebant. Ubi quum cardinales sedissent, vocati ut audirent quæ ab eis proponerentur, assidentibus hinc inde Rothomagensi et Eboracensi archi-episcopis, Wigornensi, Saresberiensi, Baiocensi, Londoniensi, Cicestrensi et Engolismensi episcopis, abbatibus quam pluribus, clericorum et laicorum ampla multitudine, surrexit Londoniensis, et eum turbatæ mentis esse, insipida et parum venusta oratio argumento fuit. Et sic exorsus est: Vos audistis, quod perlatæ sunt literæ domini papæ ad nos, et eas præ manibus habemus, in quibus significavit nobis dominus papa, quod quando evocati a vobis essemus, vobis occurreremus, caussasque, quæ inter dominum regem et dominum Cantuariensem vertuntur, et inter nos episcopos Angliæ et eundem Cantuariensem, vobis cum plenitudine potestatis esse commissas. Inde est, quod audito vestro adventu in partes has, occurrimus vobis, paratissimi et promptissimi vestræ sententiæ stare, et intendere actionem vel respondere. Idem etiam dominus rex offert, quod quamcumque sententiam inter eum, et dominum Cantuariensem dictaveritis, eam ratam habebit. Quum itaque nec per dominum regem, nec per vos, nec per nos etiam stat, quo minus præceptum domini papæ adimpleatur, imputetur secundum quod imputari debet. Sed quoniam, ut præcipitanter omnia agit, archi-episcopus percutit subito et etiam antequam minetur, suspendit, excommunicat antequam commoneat, ideo per appellationem prævenimus subitam et præcipitem ejus sententiam. Appellationem prius fecimus, et eam innovamus modo, et hac appellatione se includit tota Anglia. Deinde explicuit caussam

vestram et domini regis. Quod rex sibi exigit a vobis quadraginta quatuor millia marcarum argenti, rationem redituum, qui vobis erant commissi, quando fuistis cancellarius, et quod vos respondeatis non fuisse vos implicitum ratiociniis, quando promotus fuissetis ad honorem archi-episcopatus, et si fuissetis implicitus, hoc ipso tamen, quod promotus fuistis, absolutus fuistis. Et ibi derisit vos Londoniensis dicens vos credere: quod sicut in baptismo remittuntur peccata, ita et in promotione relaxantur debita. Retulit etiam propter quæ pericula ipse, et alii episcopi Angliæ appellaverunt, scilicet propter depressionem suam, et ecclesiarum suarum, et propter discessionem etiam a Romana ecclesia. Recederet enim rex forte a Romana ecclesia, si parerent interdicto vestro. Retulit etiam quomodo diffametis eum propter decreta sua. Et ibi publice protestatus est, regem relaxare hoc interdictum de appellatione, et ratione pauperum clericorum hoc instituisse, nunc autem quum ingrati essent, hoc irritare. Et item si civilis esset caussa, coram civili judice contenderent; si autem ecclesiastica, allegarent forum suum, et coram suo judiee contenderent. Tandem dixit vos indebitam servitutem ab eo exigere, quod scilicet debet deferre breves vestros per Angliam, et huic officio non sufficere ei quadraginta cursores. Aliud etiam gravamen, quo affligitis eum, proposuit, quod exemistis a potestate ipsius fere quadraginta ecclesias. Dabant enim censum aliquando monasterio sanctæ Trinitatis vel sancti Augustini, et statim emancipabatis eas a potestate ipsius. Habebatis etiam decanum vestrum in Londoniensi urbe, qui insidiatus est ei, et coram quo oportet caussas prædictarum ecclesiarum decidi. Et his se gravaminibus plus afflictum, quam aliquem alium episcopum dicebat. Episcopus etiam

Saresberiensis in hac appellatione se posuit, et episcopum Wintoniensem. Saresberiensis tamen dicebat se audivisse, quod vos excommunicaveritis eum, sed se, statim quum audivit, appellasse, et tunc etiam appellare. Clericus etiam archi-diaconus Cantuariensis ibi appellavit, et monachus Cantuariensis ecclesiæ contra vos. Facta itaque appellatione petierunt appellatorios a cardinalibus, et dati sunt eis appellatorii, sicut creditur. Discesserunt autem cardinales a rege tertia feria post *Ad te levavi*. Sed in discessu cum multa humilitate petiit rex cardinales, quod pro eo intercederent apud dominum papam, ut liberaret eum a vobis omnino, et incontinenti coram cardinalibus et aliis lacrymatus est, et dominus Willelmus cardinalis visus est lachrymari. Dominus Otto vix a cachinno se potuit abstinere. Summa autem negotii hæc est, quod dominus Willelmus Papiensis mittit quemdam clericum suum, qui cognatus creditur magistri Lombardi, cum festinatione ad dominum papam, et rex mittit duos nuncios, scilicet quendam Londoniensis episcopi, qui vocatur magister Henricus Pinchin, et cum eo Reinaldum filium Saresberiensis episcopi. Præterea sabbato ante secundam diem dominicam adventus a cardinalibus, qui erant apud Ebroicas, egressi sunt magister Jocelinus Cicestrensis, et cantor Saresberiensis, venturi ad vos, ut denuncient factam esse contra vos appellationem a personis Angliæ. Ferunt etiam literas: cardinales in forma ista salutant vos, et vocant apostolicæ sedi le gatum, et in fine literarum suarum vobis domini papæ auctoritate præcipiunt, ut nullum interdictum in regnum Angliæ vel personas de cætero ponatis. Dominus Otto mandat domino papæ secreto, quod depositionis vestræ nec auctor erit nec consentiens, quamvis rex nihil aliud petere videatur, nisi caput vestrum in disco. Valete.

EPISTOLA CCCLXXXII.—AMICI AD AMICUM.

Amicus amico: verba domini Cantuariensis cum legatis inter Gisortium et Triam.

QUIA te super statu ecclesiæ, et impetratæ legationis eventu sollicitum esse non ambigo, ad tuam et aliorum Deum timentium consolationem hæc tibi succincta brevitate censui perscribenda. Noveris itaque dominum Cantuariensem, et nonnullos de coexulibus suis, in octava beati Martini inter Gisortium et Triam accessisse ad colloquium legatorum. Quum vero illi multa proposuissent de caritate domini papæ et sollicitudine nostri, quam attentius gerit de laboribus ipsorum et itineris periculis, de magnitudine principis et necessitate ecclesiæ, de malitia temporis, de amore et beneficiis, quibus dominus rex prævenerat Cantuariensem, et de honore quem ei semper exhibuit, adjecerunt etiam querelas et injurias, quibus rex se læsum esse a Cantuariensi conqueritur, imponens ei et inter cætera, quod ei excitaverat guerram regis Francorum, quærentes consilium quomodo tantam indignationem placare possent: quia sine multa humilitate, et moderatione, et exhibitione honoris noverant tantis periculis remedium adhiberi non posse. Cantuariensis vero in omni humilitate, et mansuetudine spiritus, post gratiarum actionem domino papæ et illis debitam, respondit ad singula, rationibus veris et probabilibus querelas regis evacuans, et injurias ecclesiæ et damna intolerabilia patenter exponens. Et quia humilitatem, et delationem honoris ab eo exigebant, respondit se omnem humilitatem exhibiturum, et honoris et reverentiæ quantumcumque plus posset: *Salvo honore Dei, et libertate ecclesiæ, et honestate personæ suæ, et posses-*

sionibus ecclesiæ; et si eis aliquid videretur adjiciendum, aut demendum aut immutandum, rogavit ut ei consilium darent, habens adquiescendi propositum, salva conditione professionis et ordinis. Illis autem dicentibus se non venisse ut ei, sed ut eum consulerent, et reconciliationis tentarent viam, item quæsitum est ab archi-episcopo, an in præsentia legatorum vellet promittere observantiam consuetudinum, quibus decessorum suorum tempore reges usi sunt, et sic sopitis omnibus querelis redire in gratiam regis, et recipere sedem suam, et administrationem, et pacem sibi et suis. Ad hæc archi-episcopus respondit: *Nullum decessorum suorum ab aliquo regum ad hanc professionem fuisse arctatum, neque se, Deo auctore, promissurum unquam ut observet consuetudines, quæ legi Dei patenter adversantur, sedis apostolicæ convellunt privilegium, ecclesiæ perimunt libertatem,* quas dominus papa Senonis in illorum et multorum præsentia condemnavit, et ipse postea domini papæ secutus auctoritatem, quasdam earum cum observatoribus suis subjecit anathemati, sicut in multis conciliis ecclesia catholica fecisse dignoscitur. Item interrogatus est, an, si non confirmationem, saltem dissimulationem et tolerantiam vellet repromittere, aut non facta altrinsecus aliqua mentione consuetudinum, sedem suam recipere et pacem. Respondit archi-episcopus, quod nostræ gentis proverbium est: *Quod taciturnus spiritum prætendit confitentis,* et quum rex sibi videatur in possessione consuetudinum esse, et ad eas observandas injuste et violenter cogat ecclesiam, si sic taciturnitate impetrata cessaret concursio, auctoritate maxime legatorum interveniente, statim sibi et aliis videretur obtinuisse in caussa ista. Adjecit etiam, se malle perpetuo exulare, et proscribi, et, si Deus ita disposuit, pro justitiæ defensione mori,

quam in salutis suæ dispendium, et præjudicium ecclesiasticæ libertatis hanc ineat pacem. Deus enim est qui in tali caussa tacere prohibet sacerdotes, qui dissimulantibus gehennam præparavit, ubi nulla erit dissimulatio pœnæ. Lectus est et libellus abominationum illarum, et quæsitum a cardinalibus, an a Christianis talia liceat observari, ne dum a pastoribus dissimulari. Progressi sunt ad aliam quæstionem, sciscitantes an vellet eorum judicio stare super his, quæ inter ipsum et regem vertuntur. Ille autem de caussæ se sinceritate confidere respondit, et quum ipse et sui, qui a tempore multo destituti sunt, plene fuerint ad omnia restituti, habita ratione caussarum, rerum, et temporis, juri libenter pariturum, et se nec posse, nec velle declinare, quin, ubi, et quando, et quomodo debebit, subeat judicium ejus, vel illorum, cujus, vel quorum judicio dominus papa eum stare debere decreverit: interim se et suos ad litigandum urgeri non posse, nec paupertatem suam ad hoc sufficere, cui etiam victualia desunt, nisi Christianissimi regis Francorum vivat expensis. Noluit enim prima facie declinare judicium, etsi aliquem eorum jure optimo posset habere suspectum, ne caussam regis justificare videretur, nec se liti immergere, antequam ad omnia sit restitutus, ut possit caussam sufficienter instruere, ut quemlibet divitem adversarium non formidet, innitens gratiæ Dei. Procedentes hinc quæsierunt, an sub eis judicibus vellet respondere episcopis, qui contra eum appellaverant, quia præsentes erant. Archi-episcopus vero memor literarum, quibus ei præsentata est illa qualiscumque, vel nulla potius appellatio, concepta, ut ibi perhibetur, sub nomine omnium comprovincialium episcoporum, et abbatum, et personarum regni in provincia Cantiæ degentium, et certus quod isti non convenerant Rotho-

magum, et quam plurimi eorum hujus fuerant appellationis ignari, et multis, qui noverant, displicebat, utpote justitiæ, quantum in ejus auctoribus erat, elusio potius, quam appellatio, respondit similiter super hoc nullum domini papæ se recepisse mandatum, et quum illud receperit, consulto responsurum et facturum quod ratio dictaverit. Cæterum paupertatem suam et suorum ad itineris sumptus et lites non esse idoneam, et clementiam Christianissimi regis hoc fine molestias pati non posse, ut liberalitas ejus, quæ exulantes episcopos decrevit humanissime consolari, eum et coexules suos sæpe et diu exhibere cogatur in domibus alienis. Nam ubi est copia victualium, facilius est procurare expensas. Die autem sequenti Christianissimus rex legatos admittens ad colloquium, sub religione juramenti purgavit innocentiam domini Cantuariensis, perhibens ei testimonium, quod ei consilium semper dederat, ut pax servaretur salvo honore utriusque regis, et populi utrimque debita quiete gauderent. Rogavit archi-episcopus legatos, ut aliquod ecclesiæ consilium darent, et si alicubi excederet, rectiorem ostenderent viam. Illi autem zelum quem habet in Domino approbantes, ei compassi sunt, sed de proposito ejus non dixerunt aliquid immutandum. Sic data benedictione ad invicem ab invicem discesserunt, et statum est, et auctore Deo stabitur in finibus istis, donec ecclesia convalescat, et persecutores ejus aut convertantur, aut pereant. Illa rogavit pro te, et rogare non cessat, ut non deficiat fides tua, et tu, quandocumque opportunitas fuerit, conversus ad illos, confirma fratres tuos. Hæc illis ostendes, ad quos missus es, lapsos erige, stantes robora, ut firmi sint. Plures enim sunt patroni et defensores ecclesiæ, quam impugnatores. Eam non deseret in tribulatione, qui pro liberatione

ejus posuit animam suam. Caussam sancti non deserent, pro qua veriti non sunt sanguinem suum dare. Hanc omnium cœlestium virtutum tuetur exercitus: et majestas, quæ Satanam conterit sub pedibus suis, de membris ejus, ministris nequitiæ, ut spes fidelium est, et promissio patrum, cito, facile, et feliciter triumphabit.

EPISTOLA CCCLXXXIII.—CUJUSDAM AMICI AD THOMAM.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo quidam Amicus.

In die Assumptionis beatæ Mariæ apud Argenteum perlatæ sunt literæ domini papæ ex parte nunciorum, et perlectis illis satis turbatus est rex. Crastina die misit obviam nunciis Joannem decanum Saresberiensem, et Reginaldum archi-diaconum. In vigilia beati Bartholomei venerunt nuncii ad Danfront. Adventum quorum quum audisset Gaufredus Ridel, et Nigellus de Sacca-Villa, exierunt de Danfront cum subita festinatione. Quare exierint, vobis satis notum est. Ipsa die quum jam sero factum esset, venit rex de nemore, et divertit ad hospitium nunciorum, priusquam ad suum, et eos cum multo honore et reverentia, et humilitate suscepit et salutavit. Et dum stans adhuc cum eis loqueretur, ecce ad ostium ejusdem hospitii venit dominus Henricus filius regis, et multi pueri cum eo, unusquisque cum cornu venatorio buccinantes, sicut solet, de captione cervi, quem totum eis donavit. Quod fecerunt ut audiret hospes. En ad populum phaleras. Crastina autem die circa horam primam venit rex ad hospitium nunciorum, et intraverunt cum eo cameram Sagiensis

et Redonensis episcopi. Post aliquam moram admissi sunt Joannes decanus Saresberiensis, et Reginaldus archi-diaconus. Et paulo post archi-diaconus Landavensis. Et stantes usque ad horam nonam colloquebantur aliquando in pace, aliquando autem in rixa et tumultu. Intentio domini regis fuit, quod clerici excommunicati non jurarent. Aliquantulum ante occasum solis exiit rex multum iratus, et querens graviter de domino papa, quod nunquam in aliquo audierit eum. Et cum quadam contumacia dixit rex: *Per oculos Dei ego faciam aliud.* Et Gratianus gratiose respondit: *Domine, noli minari. Nos enim nullas minas timemus; quia de tali curia sumus, quæ consuevit imperare imperatoribus et regibus.* Tunc convocati sunt omnes barones et monachi albi, qui præsentes erant, et omnes fere de capella: et dominus rex rogavit, ut tempore opportuno testificarentur pro eo, quanta et qualia obtulerat, restitutionem scilicet archi-episcopatus et pacis. In fine visus est aliquantulum pacificatus ab eis discedere, et certæ responsionis diem assignavit octavam. Ad quam diem convocati episcopi venerunt Rothomagensis et Burdegalensis, casu Cenomanensis, et omnes episcopi de Normannia. Wigornensis die, qua hæc agebantur et quæ dicenda sunt, non venerat, sed crastina die venturus sperabatur, et venit. Pictaviensis synodo, quam tenebat, occasionem prætendebat non veniendi, sed post synodum se continuo venturum mandavit. Pridie calendas Septembris Baioci obtulerunt nuncii domino regi literas domini papæ, precatorias de restitutione vestra, et de pace. Dominus vero rex proposita narratione omnium rerum, quas adversus vos solet proponere, dixit: *Si quid de homine isto fecero pro precibus domini papæ, multas mihi debet habere grates.* Crastina die cum nunciis convenerunt

omnes episcopi ad locum quemdam, qui vocatur Le Bur. Et statim ex quo venerunt nuncii, intravit dominus rex parcum, et omnes episcopi cum eo, et illi tantummodo, qui vocati erant ex nomine. Et statim habuit dominus rex consilium cum nunciis solis, petens ab eis quod clericos suos absolverent sine juramento. Quod quum nuncii se facturos instanter negarent, dominus rex ad equum suum cucurrit, et adscendit, et audientibus omnibus juravit, quod nunquam in vita sua audiret neque dominum papam, neque alium de pace et restitutione vestra. Quo audito archi-episcopi et episcopi, quotquot erant, ad nuncios venerunt, et supplicaverunt eis, quod pro amore Dei hoc facerent. Ipsi vero cum summa difficultate concesserunt. Quo facto descendit dominus rex, et iterum cum eis habuit consilium. Et cito post convocatis omnibus quotquot in parco erant, incepit dominus rex narrationem suam, et dixit quod volebat eos scire, quod vos per eum de Anglia non exiistis, et quod vos multoties revocaverat, ut veniretis satisfacere super his, quæ adversus vos habuit, et noluistis. Sed modo ita se habet res, quod ipse prece et præcepto domini papæ archi-episcopatum vobis integre reddit et pacem, vobis et omnibus qui de terra sua pro vobis exierunt. Istam pacis concessionem fecit dominus rex circa horam nonam, et post hæc valde lætus remansit, et quasdam alias caussas in præsentia sua tractari fecit. Quibus pertractatis iterum venit ad nuncios, petens ab eis quod ipsi irent in Angliam, causa absolvendi excommunicatos, qui ibi sunt. Quod quum instanter negarent se facturos, iratus est rex, et petiit iterum quod alter illorum saltem iret, alter remaneret, vel quod unum clericorum suorum mitterent, et ipse illi clerico reditus daret antequam rediret. Quod cum

iterum Gratianus, qui ut speramus, filius est gratiæ, denegaret, dominus rex ab eis iratissimus recessit, et audientibus illis dixit: *Facite quod vultis, ego neque vos, neque excommunicationes vestras apprecior, vel dubito unum ovum.* Et post istud verbum equum suum adscendit ut recederet. Sed secuti sunt eum archi-episcopi et episcopi, quotquot erant, et dixerunt ei quod male locutus erat. Postea vero descendit, et cum eis verbum habuit. Cujus consilii summa fuit, quod ipsi omnes scriberent domino papæ, et quod audientibus illis obtulerat vobis pacem, et paratus erat facere omne præceptum domini papæ, et quod per nuncios stetit, quo minus fieret. Deinde quum in faciendis literis non nihil temporis perdidissent, quum multoties quasi iratissimus ab eis discessisset, accesserunt ad eum et episcopi dicentes, quod isti nuncii haberent, et ostendissent jam mandatum domini papæ, quod omnes facerent quidquid ipsi nuncii præceperint. Respondit rex: *Scio, scio, interdicent terram meam. Sed nunquid ego, qui possum capere singulis diebus castrum fortissimum, potero capere unum clericum, si interdixerit terram meam?* Verum quum aliqua ad voluntatem suam se facturos promisissent, cessavit omnino tempestas, et ipse rediit ad cor, et dixit: *Nisi hac nocte pacem feceritis, nunquam de cætero ad hunc punctum venietis.* Postea quum aliquantum in verbo isto laborassent, convocatis omnibus dixit: *Oportet me facere multum pro prece domini papæ, qui dominus et pater meus est, et ideo reddo ei archi-episcopatum suum, et pacem meam, et omnibus qui pro eo extra terram sunt.* Tunc nuncii et omnes alii gratias egere. Et tunc rex adjunxit: *Si quid modo minus feci, cras consilio nostro supplebo.* Crastina die, id est, calendis Septembris convenerunt ad eundem locum circa horam meridia-

nam, et quum de absolutione excommunicatorum diutius esset tractatum, ut scilicet non jurarent, eo decursum est, quod Gaufredus Ridel, et Nigellus de Sacca-Villa, et Thomas filius Bernardi, extenta manu ad evangelia coram posita dixerunt in verbo veritatis se facturos mandatum nunciorum. Tunc petitum est a nunciis, quod ecclesiæ vestræ omnes res, quotquot dominus rex interim donavit, penes eos residerent, quibus a rege donatæ sunt. Sed sicut audivimus, eo decursum est, ut libere ad vestram redeant donationem. Postea hoc actum est, ut formam pacis, quam concesserat rex, episcopi scriberent, et multa intentione agebat hoc dominus rex, quod alter nunciorum in Angliam transfretaret ad absolvendum excommunicatos. Et quum discessissent, jam tertia hora noctis fere elapsa, rex dixit, quod in forma pacis scriberetur: *Salva dignitate regni sui.* Sed Gratianus, ut audivimus, instanter negavit se ulla hoc concessurum ratione. Et in isto verbo stant adhnc, redituri die nativitatis beatæ Mariæ Virginis apud Cadomum, ut hoc ipsum plenius confirment. Lexoviensis operam dedit ut regi blandiretur, Rothomagensis ut Deo et domino papæ. Valete.

EPISTOLA CCCLXXXIV.—CUJUSDAM AMICI AD EUNDEM.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo quidam Amicus.

Hæc est forma, in qua conveni regem: tentavi quomodo possem archi-episcopo persuadere, quatenus super verbis illis, quæ pacem inter vos ruperant, supponeret se consilio domini Rothomagensis, et

Cenomanensis, et Sagiensis, et meo, cæterorumque episcoporum qui colloquio interfuerant, aut si ei aliquis illorum ei suspectus esset, illum amoveret, et quemcumque alium episcopum vellet, loco illius reciperetis, dummodo de regno vestro esset, et juxta consilium illorum verba illa omnino tolleretis aut mutaretis in certam formam, quod omnem omnino dubitationem excluderetis. Archi-episcopus vero mihi respondit, quod neque domini Rothomagensis consilium, neque meum, neque alicujus mortalium adeo illi exstitit fructuosum aut honorabile, sicut vestrum, neque ex alicujus mortalis consilio tantum honoris fuerat assecutus. Et propterea si vobis placeret, quod eum in consilium vestrum reciperetis, ille se consilio vestro submitteret, ita ut vos primum honori regni vestri et vestro prospiceretis, et consequenter ipsi, ne adversus dominum papam, cui adstrictus est, offenderet, nec ecclesiam, cui prodesse debet, læderet. Congruum autem esset, ut consilium illud, priusquam conveniretis, ita determinaretur et certificaretur, quod nihil superesset quæstionis, quando vos simul conveniretis, ne forte tunc minus honeste ab invicem discederetis, sicut nuper fecistis. Ipse vero rex benignius hoc verbum recepit, quam existimabam, et adjecit: quod ipse in primis in consilio, quod daret, honorem Dei observaret, et deinde suum et regni sui, et vobis ita prospiceret, quod quantum rationabiliter posset, personam vestram non læderet. Sed certificationem verborum dixit inter vos fieri non posse, dum ipse et vos in tam remotis locis essetis. Oportet autem vos ad locum vicinum sibi venire, unde inter vos nuncii, qui hæc tractarent, de propius et facilius discurrere possent. Placuisset autem ei, ut ipse Turonum, et vos apud majus monasterium essetis. Aut si hoc non vultis, ipse Turonum, et vos apud

Choise, ubi scilicet dominus papa cum regibus colloquium habuit, paulo ultra Blesium. Dies quoque præfixa est in cathedra beati Petri, ita tamen ut octo diebus ei prius in Normannia significem, utrum diem observare velitis.

EPISTOLA CCCLXXXV.—AMICI AD AMICUM.

Amicus amico de absolutione episcoporum.

DOMINUS Cantuariensis concessit in præsentia nostra, et domini Trecensis, et quorundam aliorum, nunciis Domini papæ, domino Gratiano et magistro Viviano, pro bono pacis, ut hac vice absolverent excommunicatos suos ad tempus, accepto ab eis juramento, quod stabunt mandato ipsius Cantuariensis, si hoc aliquo modo efficere poterunt, sin autem, suo. Et ipsi versa vice promiserunt domino archiepiscopo in veritate, quod si non fuerit pax subsecuta inter regem et ipsum ante recessum eorum, qui non protrahetur ultra festum beati Martini, ab eodem festo reponent eos in eandem sententiam, in qua fuerunt, nec dimittent propter aliquam appellationem factam vel faciendam ab illis, vel ab aliquo alio pro ipsis, nisi infra viginti dies a prædicto festo, si tamen tanto tempore moram fecerint, domino Cantuariensi satisfecerint de his, pro quibus ab eo excommunicati sunt. Et si ante memoratum festum recesserint, similiter reponent eos in eandem sententiam a die recessus sui, nisi, sicut prædictum est, satisfecerint eidem Cantuariensi. Verentur enim ipsum, qui pro ecclesiæ libertate per tanti temporis spatium exilium jam sustinuit, ad intolerabilem injuriam provocare. Qui juxta sententiam domini papæ in paucis vexatus, in multis profecit, sicut creditur ab his, qui ejusdem Cantuariensis intima noverunt.

EPISTOLA CCCLXXXVI.—AMICI AD AMICUM.

Amicus amico. De nominibus excommunicatorum.

GILBERTUS Londoniensis episcopus, et Jocelinus Saresberiensis episcopus. Gaufredus Ridel, Cantuariensis archi-diaconus, Ricardus de Ivelcestria, Pictaviensis archi-diaconus, Nigellus de Sacca-Villa, Ricardus de Hastinges, nepos Ricardi de Hastinges, Letardus nepos Theobaldi archi-episcopi, Robertus de Broc, Robertus frater Willelmi de Einesforde, Robertus vicarius Gaufredi archi-diaconi Cantuariensis, ille qui tenet ecclesiam de Chere, ille qui tenet ecclesiam de Hele, Ricardus de Luci, Hugo de S. Claro, Thomas filius Bernardi, Randulphus de Broc, Willelmus de Essedesforde, Robertus Pincerna Theobaldi archi-episcopi, Alanus de Reclingis, Willelmus de Becco, ille qui tenet terram de Mundeham, de Manerio de Pagaham, quam rex abstulit ecclesiæ Cantuariensi propter Joannem Mareschallum, si est alius, qui teneat eam quam rex. Ille qui tenet terram de Lese, de Manerio de Ottefordis, quam tenuit Joannes frater Willelmi de Eynesdord, si est alius qui tenet eam præter regem, Joannes Cumin, Guido Ruffus, qui tenetur, sicut cæteri supradicti, quidquid percepit de reditibus thesaurarii Lexoviensis, ipsi Cantuariensi restituere. Ipsi sunt qui tenent possessiones ecclesiasticas et laicas ecclesiæ Cantuariensis, et domini Cantuariensis, quas vult et petit cum omni integritate sibi et suis restitui. A Londoniensi vero, quidquid percepit de reditibus clericorum suorum, petit sibi restitui. Si qui vero sunt alii, qui receperint possessiones ecclesiasticas sive laicas de manu regis, vel de ipsius concessione, pertinentes ad ecclesiam Cantuariensem, excommunicati sunt, donec illas easdem possessiones ecclesiæ Cantu-

ariensi et domino Cantuariensi archi-episcopo restituant, et omnia inde percepta. Præterea excommunicatus est ab eodem archi-episcopo Wimarus, qui fuit clericus Comitis Hugonis, Adam de Cheringis, Willelmus Giffard.

EPISTOLA CCCLXXXVII.—LUDOVICI AD HUMBALDUM ET HYACINTHUM CARDINALES.

Ludovicus rex Franciæ Hubaldo Ostiensi episcopo et Jacintho cardinalibus.

DILECTIONI vestræ uberes gratias referimus pro archi-episcopo Cantuariensi, cujus negotium tam pie ac perseveranter, amore Dei et nostro fovistis. Quod si finem debitum ministerii ac patrocinii vestri obsequio consecutum non fuerit, non minus tamen laudis, non minus gratiæ sollicitus diligentiæ vestræ favor promeruit. In regno nostro propalatus est sermo scandalum generans, subortum est murmur, quod de facile sedari non potest. Recolitur ubique cum admiratione, quod dominus papa contra dominum Cantuariensem literas patentes regi Angliæ, inanis gloriæ cupido, nuper indulsit, in quibus os et manus Cantuariensis suspenditur, in quibus ei potestas omnimoda tam in regnum Angliæ, quam in regni personas inhibita est, donec gratiam regis ad plenum fuerit consecutus. Non habemus dominum papam accusare vel in manifesto arguere, quia dominus est; sed quæ ipsius opinionem denigrant, omnino silere non possumus. Et quid imperatori, aut aliis schismaticis, qui nobis insultant, sufficienter habeamus respondere, nisi nos vestra vel domini papæ discretio super hoc instruxerit, invenire non valemus.

EPISTOLA CCCLXXXVIII.—AMICI CUJUSDAM AD THOMAM CANTUAR.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo quidam Amicus.

Licet vestræ discretionis paternitatem literarum solatio sæpius non visitaverim, vos inde mirari nullatenus decet, cum vix aliquis aut fere nullus ad vos a curia processum habeat, cui secreta literarum indicia committi possint; et cum vobis plures literas destinaverim, quæ ad præsentiam vestram, sicut pro certo didici, nunquam pervenerunt. Sciatis quippe me circa negotia vestra sollicitum et vigilantem pro possibilitatis meæ viribus exstitisse, et ad eorum promotionem diligenter intendisse, præcipue per magistrum Waltherum, qui præ omnibus specialiter pro eisdem negotiis promovendis apud dominum papam efficaciter laboravit, et ipsa conscribendo ad desideratum finem, Deo volente, perduxit. Sicut enim in literis et transcriptis sub bulla clausis, quæ a domino papa vobis diriguntur, evidentius videre potestis, petitiones vestræ debitum sortitæ sunt effectum. Cæterum Londoniensi firmiter injunctum est a domino papa, ut sententiam quam in eum dedistis, firmam et inconcussam observet, nec a Rothomagensi et Lexoviensi, quibus super hoc iterato scribit dominus papa, nisi forte ab eisdem post susceptionem priorum literarum ipsius, quas inde susceperunt, præstito secundum ecclesiæ formam juramento sit absolutus, absque domini papæ mandato ullatenus absolvatur. Confortamini ergo et constanter agatis, et tanquam supra firmam petram fundatus ad quorumlibet ventorum exufflationes

nolite moveri, aut aliquo modo terreri vel turbari, nec ut moris vestri est, quoslibet per vos transeuntes secretorum vestrorum interpretes constituatis, ut magis de justitia, quam de multitudine confidere videamini; quia ubi multitudo, et præcipue in talibus, creberrimæ solent confusiones emergere, et impedimenta plurima provenire. Secretum sit apud vos quod scribo de Londoniensi, cum nihil de illo vobis scriptum sit. Propter malignantes dico: ne dicar secreta revelare. Cum vero Deus vos in statum pristinum reduxerit, quod in proximo spero adfuturum, estote memor magistri Waltheri et mei, si placet, ne pro multitudine ad vos respicientium a vestra memoria elabamur, quia tunc forte præsentes non erimus.

EPISTOLA CCCLXXXIX.—AMICI CUJUSDAM AD EUNDEM.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo quidam Amicus.

Rex proxima Dominica die Londoniis debet esse, eoque archi-episcopum Eboracensem, omnesque Angliæ episcopos, et barones ad diem illam ex omnibus terræ partibus convocavit. Sane ea die coronabit filium regis Eboracensis, uxore ejus, filia scilicet regis Francorum, apud Cadomum derelicta, et quasi repudiata in contumeliam patris et contemptum. Coronabitur certe puer ille, quem diximus, et quando diximus, nisi Dominus mare clauserit navigare volenti, vel manus contraxerit Eboracensi, vel nisi rex Francorum aliquo prohibitionis modo inhibuerit. Puer enim properat ad mare, et a patre exspectatur in adverso littore. Et de mandato regis, Baiocensis et Sagiensis cum puero vadunt. Ricardus de Humet non ibit. Regina Cadomi morabitur,

donec gaudii hujus certitudinem acceperit. Literæ ergo domini papæ super prohibitione consecrationis hujus, diu est, quod mare transierunt, sed inutiles prorsus effectæ: in manu illius, cui traditæ sunt, perierunt, nec alicui ostensæ, nec ullatenus propalatæ. Quid igitur prosunt, quæ sic occultantur, per quas nec instans coronæ impositio, nec personæ unctio cessabit? Certissime enim sciatis hoc sine dilatione futurum, et, si non auderet Eboracensis, manus tamen cruentas apponeret carnifex Sagiensis. Hoc autem fit contra vos, ut nec diutius liceat etiam sperare de pace, cui non solum pax differtur, sed tota spes pacis et reconciliationis aufertur. Dixit enim nobis Ricardus de Ivelcestre, qui pro accelerando transitum pueri venit altera die usque Cadomum, et statim reversus est cum illo; dixit, inquam, ille quod pacem vestram omnibus modis differret, et si aliter non posset, non solum domino pape, sed etiam ipsi Deo inobediens rex ante usque ad mortem existeret, quam vobiscum pacem haberet. Nolite ergo sperare in iniquitate, nec templariis illis credite, qui non ambulant in simplicitate, sed regis potius, quam vestram voluntatem exequi cupientes, vobis nihil aliud quam mendacia de rege et patre mendacii adferunt, ut decipiant. Quidquid enim rex agit vobiscum, dolus est et nequitia. Sed ut pace vestra loquar, stultum decipit verbis inanibus, ut interim sibi magis provideat, et de tractu temporis contra vos majores insidias paret, et laqueos præparet fortiores. Quid igitur facies, hominum miserrime, si tibi fuerit sub temporis brevitate subtractum, ad quod tantis temporibus suspirasti? si per alium rex fuerit effectus, qui non nisi per te regnare debuerat? Immo quid facies, si inimicus tuus regem tibi consecraverit inimicum, ut contra te in patriæ auxilium

quanto junior, tanto fortior manus insurgat? Verum quid faciet rex ipse Francorum, cujus ita filia contemnitur, cui regnum aufertur, cujus speranda posteritas condemnatur? Cur enim ejus filius, qui adhuc ei fortasse nascetur, regni gloriam consequeretur, si ipsa modo coronæ indigna judicatur? Forsitan non movebitur rex ille nimium justus, nec suum, filiæque contemptum vindicabit. Sed magis in sua justitia peribit. Moderate loquor in Christum Domini, sed tamen pro nihilo ei coronam Franciæ deseret, qui coronam Angliæ tam facile auferet. Unicum ergo et singulare ei et vobis remedium est, ut sine omni dilatione ad reginam et ad Ricardum de Humet nuncios mittat, qui ex sua parte prohibeant ne fiat, et si factum fuerit, ab utroque cum diffiducia separentur. Sic enim territi Ricardus et regina mittent ad regem, et regis impedietur voluntas. Nuncius enim regis Francorum vel vester, nullus posset ad regem nostrum accedere. Et si literas domini papæ deferret, mitteretur in carcerem; si vestras traderetur in mortem, si regis Franciæ teneretur honeste, sed non procederet, donec negotium ad aures regis perveniret. Currite ergo statim ad regem, et advocate Senonensem, ut aliquod opponatur obstaculum huic operi, quod in personæ regis contemptum, et in caussæ vestræ præjudicium noscitur agitari. De cætero sciatis Thomam, novum archi-diaconum Bathoniensem, nuper a rege ad archi-episcopum Rothomagensem venisse, et a Nivernensi episcopo transeundi inducias impetrasse usque ad sequentem Dominicam. Publice enim Thomas ille clamavit, et multi alii quotidie clamant regem in proximo esse venturum: quod penitus est falsissimum. Per episcopatus ergo, et Abbatias, et per domos regias, usque ad Montem S. Michaelis formicino gradu Nivernensis

incedit, et qui in terra sua quindecim esset contentus, apud nos triginta sex equitaturas adducit. Dicitur ergo, quod magis sitit pecuniam regis, quam pacem regni; magis lucrum suum, quam commodum vestrum. Et res satis manifestis indiciis declaratur. Sexta enim feria post octavam Pentecostes venit Cadomum, unde tunc filius regis exierat, cum quo Nivernensis optime, si vellet, transire potuisset. Sed dicitur ei regem cito esse venturum, aut navem regiam venturam propter ipsum. Et sic homo ille, mores gentis nostræ penitus ignorans, fallaciis capitur, nec in manu ejus verbum Domini prosperatur. Verum, si astutias istas intelligeret, si concito gradu ad mare properaret, oporteret archi-episcopum præire, et istum regis responsum exspectare. Et si omnino vellet transire, navem quidem et instrumenta navis inveniret, sed gubernator nullus appareret. Singuli enim fugerent, vel se nihil scire dicerent, vel ventum penitus esse adversum jurarent. Stultus ergo fuit, qui veniendi per vos voluntatem habuit, qui per Flandriam ire disposuit. Statim ergo literas regis, et literas Senonensis, et nuncium vestrum ad Nivernensem dirigite, ut cum omni celeritate reginam Cadomi morantem conveniat, quatenus ei transitum paret. Quæ si noluerit ob manifestam impossibilitatem, idem episcopus ad vos revertatur, facturus citius quod facturus est. Nolite enim de cætero parcere, sed totum spiritum effundite, totum gladium evaginate, quoniam non respiciet vos oculus regis usque in sempiternum. Respiciat autem super vos et super oves pascuæ suæ oculus pietatis divinæ, et magis de principibus victoriæ gloriam, quam principum pacem non veram, ecclesiæ suæ conferre dignetur. Valete. Et si adversitas increbuerit, nolite timere, quia Dominus supponit manum suam.

EPISTOLA CCCXC.—COEXULUM BEATI THOMÆ AD ALBERTUM CARDINALEM.

Sanctissimo domino, et patri carissimo Alberto, Dei gratia S. R. E. presbytero cardinali, miseri Cantuarienses totum id modicum quod relictum est exulibus et proscriptis, sinceræ fidei et veræ dilectionis affectum.

Quantum sit innocentis conscientiæ bonum, nesciunt qui sinceritatem conscientiæ perdiderunt. Nec veretur alienam funestis infestare consiliis, qui semel relicta verecundia, in turpitudinis suæ defensionem præclaros viros desiderat habere consortes erroris. Utinam hæc domini papæ sanctitas, cum ecclesiæ confusione, et infamia curiæ, non esset in nostris experta periculis, eorumque saluti pariter et honestati repugnantia consilia sapientiæ et auctoritatis, qua cunctis præeminet, vigore ab initio reprobasset. Qui persuadere ausi sunt, ut innocentium proscriptionem per sex annos derisoriis dilationibus protelaret. Certe quisquis et quantuscumque fuerit ille consultor, illico audisse debuerat: *Vade retro Sathana, quia non sapis ea quæ Dei sunt.* Nec persuadebitur mundo, quod suasores isti Deum saperent, sed potius pecuniam, quam immoderato avaritiæ ardore sitiunt, olfecerunt, ideoque prædonibus et sacrilegis adhærentes consensu, consiliis instruentes, armantes patrociniis, insurrexerunt in pauperes Christi, acceptantes munera, secuti retributiones. Nec possunt illorum latere nomina, quæ tum evidentia operis manifestat, tum relatio nunciorum partis adversæ, tum attestatio literarum, quibus gloriantur apud regem Anglorum, se pro eo stetisse viriliter, et quod illis tacentibus

erat credibile, persuasisse domino papæ, ut præfati regis immanitatem in tanta patientia sustineret. In quo timendum est, ne seductus sanctus erraverit nimis, adeo ut quod in ecclesiam Dei deliquit, etiam quum voluerit, nequeat emendare. Sic solet Deus talia plerumque punire delicta, ut qui divinitus oblata gerendorum opportunitate non utitur, eadem illi in perpetuum auferatur. Scrutanti legem loquimur et scienti, qui quod dicitur, sibi familiaribus clarum habet exemplis. Et tamen ut culpam suam, quam sic magis auget, purgare curia videatur, in nuncios nostros retorquet, quod ecclesiæ Dei, de tam manifestis injuriis et damnis justitia non sit exhibita. Ergo quasi re bene gesta consulunt, ut sapientiores mittamus, ac si per se non sit patens injuria, damna sint vel pauca vel modica, sæpe non sit prædo commonitus, nunciis nostris illatæ non sint atrociores injuriæ, diu, immo nimis et ultra omnem modum, et contra æquitatem non sit expectata correctio. Non sunt in nobis, pater, sapientes illi, quos quærunt, non potentes aut divites, quos semper contra ecclesiam Dei et nos habere locum videmus in curia, ut assidue redeant cum triumpho. Vix sustentamur aliena stipe, et fere, nisi nos gratia conservaret, ab ecclesia Romana attriti, qui soli in orbe occiduo pro illa dimicamus, deserere cogimur caussam Christi, et ecclesiæ contemnere libertatem. Potuit ab initio in solum regem Anglorum, et nostræ proscriptionis, et deprædationis ecclesiæ culpa refundi, qui per se, et satellites suos, sine miseratione ætatis et sexus, sine reverentia dignitatis aut ordinis, circiter quadringentos innocentes addixit exilio, Cantuariensem cum omnibus possessionibus et bonis suis confiscavit ecclesiam, bona vacantium sedium occupans, non permisit in eis episcopos et abbates regulariter ordinari. Dici non

potest, quot animæ sine confirmationis sacramento excesserint, quot criminosi sine pœnitentia et absolutione decesserint, quot sacræ virgines optata consecratione fraudatæ sint, quot caussæ cum ecclesiarum et injuste oppressorum dispendio exspiraverint, quanta injustitia totam possederit Angliam, quanta perditionis animarum janua Sathanæ sit aperta, pastoribus ovium Christi aut in exilium actis, aut coactis obmutescere et silere a bonis, aut illectis ut præberent sub prætextu religionis et dispensationis arma iniquitatis peccato, et ipsos serpentes et antiqui serpentis membra perniciosis consiliis toxicarent. Tantas et tam patentes Christi injurias sæpe, immo continue per sex annos prosecuti sumus in auditoriis vestris, parati in ipsa malorum novitate, quum adhuc essetis Senonis, et nuncii regis adessent, appellationes prosequi, quæ vel a nobis vel contra nos fuerant institutæ. Non placuit ut audiremur tunc, quando nobis adhuc aliquid, etsi modicum, suberat facultatis, et amicis et adjutoribus non nihil spei. Longum erit, et vobis, ut timemus, tædiosum, si retexamus quoties nos obtulerimus ad agendum, nec placuit, ut audiremur, et adversariis nostris, oppressoribus ecclesiæ, facta est, ut scitis, non prosequendæ appellationis indulgentia. Interim si pater noster, dominus Cantuariensis vellet ablata remittere, et perniciosum compositionis ineundæ coætaneis et posteris præbere exemplum, pacem facere, vobis non interponentibus partes vestras, cum rege potuerit, et redire in gratiam familiaritatis antiquæ. Sed absit hæc lues a mentibus nostris, ut pro quolibet temporali emolumento jugulemus animas nostras, insanabili plaga conscientias vulneremus, et nefando voluptatis aut avaritiæ mercimonio vendamus ecclesiæ libertatem, et posteros pravo corrumpamus exemplo. Faciant hoc, si volunt,

alii, aut potius nullus faciat, quia nos non ita instituti sumus a sanctis patribus, qui Cantuariensem ecclesiam rexerunt in laboribus multis, et tandem mercedem laborum receperunt a Domino. Idem, qui auctor propositi, conscientiæ nostræ testis est Deus, quod dominus Cantuariensis præelegit in exilio mori, quam perniciosam ecclesiæ vel probrosam inire concordiam. Et si hoc, quod absit, attentaret, rarus est inter nos, si quis tamen, qui deinceps illius posset dominium aut consortium sustinere. Nobiscum de pace ecclesiæ, mediantibus amicis, tractabatur, cum Joannes de Oxeneford Romam proficiscens, et manifesto, multis justificatus, perjurio rediit triumphator, et ab apostolica sede, furenti, quasi per se non satis insaniret, cornua attulit peccatori. Ab ea die proscriptio nostra, quæ antea soli regi et suis poterat imputari, ecclesiam Romanam dissimulatione vel consensu auctorem habuit, quum persecutori, in malitia perduranti, sit indulta dilatio, et quodammodo licentia præstita incubandi ecclesiis, et torquendi innocentes. Et nobis, si quid solatii videbatur esse porrectum, statim missis e latere nunciis aut literis impediebatur, ne votivum aut debitum sortiretur effectum. Nobis etiam tacentibus, rerum eventus ita esse convincit. Ecce enim cum pax nostra, sicut multi noverunt, esset in januis, et ecclesia solatium, ut putabamus, efficax a sanctissimo patre Romano pontifice accepisset, supervenientes nuncii regis abstulerunt pacem, et absolutis excommunicatis nostris, etiam spem reconciliationis visi sunt præclusisse. Siquidem denunciaverunt eis, et aliis adversariis ecclesiæ, ut si libuerit, sex annorum appellationes, quas toties prosecuti sumus, et interdum obtinuimus, prosequantur in festo beati Lucæ, sciturі quod nullum eis honoris, officii, beneficii, aut famæ dispendium

generabitur ex hoc, quod tanto tempore excommunicati fuerunt. Unde in eo, maxime apud nostrates, justitia viget ecclesiastica, quod qui per annum excommunicationem sustinent, notari solent infamia. Sed ecce ab hujus novitatis exemplo, et quasi apostolico privilegio, quod continetur in literis, solutus est ecclesiasticus vigor. Quid ergo superest, nisi ut nullius momenti sit apud provinciales sententia, quam sine omni pœna vident tam facile posse dissolvi? Juraverunt tamen, ut dicitur, se staturos mandato domini papæ, sed præcipitur esse absconditum. Deus bone! Quid rei est, quod quæ contra ecclesiam fiunt, licenter prædicantur in foro, ut trahi possint ad consequentiam; et si quid pro ecclesia fit, cujus exemplum possit esse laudabile, et prodesse in posterum, illud apostolica sedes jubet abscondi? Cum ergo sic apud vos, prævalentibus fautoribus regis aut potius malitiæ, aut pecuniæ amatoribus, caussa Christi tractetur, cur a nobis exigitur, ut mittamus nuncios sapientes, quasi vos ipsi non debueritis tam justam caussam, tam manifestam defendere, etiam tacentibus universis? Ad hoc enim estis in mundi cardine constituti, ut liberetis pauperem a potente, ut justitiam decernatis et faciatis inter filios hominum. Nos sane viros honestos et literatos credebamus, quos via Romana absorbuit. Quæ tamen nobis utilitas in sanguine eorum? Numquid mittemus plures ut et ipsi moriantur, ut innocentium minuatur numerus vel annulletur, et tyrannus, illis extinctis, licenter dominetur ecclesiæ nullo contradicente? Si appellationes prosequendæ sunt, quare quum nascebantur, aut nondum expiraverant, non sunt examinatæ? Satius enim fuerat nobis eas tunc expediri, aut saltem denunciari nobis, ut aliquid aliud negotii ageremus, quo vitam nostram possemus utcumque transigere, et caussam suam Deo

committeremus expediendam ? Spoliati et nudi sumus. Satis hactenus delusionibus hujusmodi fatigatis consultius esse credimus, ut vitam in orationibus, quam in litibus finiamus, domesticis exemplis edocti, ne de cætero non modo opera et impensa nobis periclitetur, sed et anima : Christus, cui eam committimus, ecclesiæ suæ deinceps sit patronus et caussæ. Sed fortasse dicet aliquis, quoniam pro bono pacis, et quæ præmisimus gesta sunt, et toties indulta dilatio, et dispensandi ratio admissa est. Utique si pax exspectatur a Deo, peccatis, et his quæ contra legem fiunt, procuranda non est. Si a Deo futura non est, nec est ecclesiæ necessaria, nec alicui utilis. Bonorum nostrorum non indiget Deus, sed certe peccatorum nostrorum minus, ad expediendam justitiam et misericordiam suam, et fortasse tamdiu dilata est pax : quia non via Domini, sed humana procurabatur astutia. Excessimus modum, sed urget nos necessitas, quæ nec modo, nec regulæ necessitate arctatur. Et Spiritus Sanctus, qui in vobis est, persuadebit, ut necessario excedentibus indulgeatis et compatiamini. In summa pietatis vestræ genibus provoluti supplicamus attentius, ut hæc omnia intimetis domino papæ, et persuadeatis ei, ne de cætero circumventoribus credat, qui amore sordium allecti ipsum conantur inducere, ut in læsione nostra animam suam perdat, et caussam Christi.

EPISTOLA CCCXCI.—EORUNDEM AD GRATIANUM.

Gratiano Romanæ ecclesiæ subdiaconi coexules beati Thomæ martyris.

Ei consultissime vulneris deteguntur incommoda, qui compatitur aut medetur: nec in necessitate quis-

quam potius adeundus est eo, qui ipsam consuevit fideliter expedire. Et quidem Anglicanæ ecclesiæ gravissima necessitas est, et a multis diebus jam fere insanabilis plaga, cui medelam plurimi promiserunt, sed jam fere sex annorum prorsus elapso curriculo, præter vos non fuit ab Ecclesia Romana descendens, qui adjuvaret. Quærebant alii fortasse quæ sua sunt, et Christi postposuerunt gloriam, et Ecclesiæ honestatem. Sed vos ab homine illo, qui corruptibili auro, et argento, et variis lenociniis mundanæ supellectilis contrahentes corrumpere consuevit, nihil præter sinceritatem conscientiæ retulistis. Nec vos pœniteat hunc ecclesiæ Dei gratis præstitisse laborem, nec vos arbitremini modicam jam suscepisse mercedem, cui duplex virtutis fructus redditus est: in conscientia alter, alter in gloria. Sed utrumque perseverantia multiplicabit, et dum Anglicana in Christo spirabit ecclesia, merito recolet se vobis esse obnoxiam. Scitis quam miserabiliter lacerata et conculcata sic hactenus, quam variis delusionibus, et quoties ipsius sit impedita justitia, quam sæpe solatia debita, quæ sibi collata videbantur, ab apostolica sede missis e regione literis aut nunciis, et indultis adversæ parti dilationibus subtracta sint: quomodo quidam de dominis cardinalibus, et decurialibus amicis, afflictæ vulneribus vulnera influxerunt, ut jam non sit dolor, sicut dolor ejus. Poterant hæc ab initio regi Anglorum imputari et complicibus suis, qui horum omnium in injuriam Dei caussa et artifex est, cui si antequam curia justificasset illum, qui schismatis conciliator fuerat, vellemus ablata remittere, et in læsionem ecclesiæ perniciosum compositionis dare exemplum, pacem mediantibus amicis, cessante opera sedis apostolicæ eramus habituri. Sed absit, ut pro Deo cœpta, sic contra Deum finiatur

caussa, ut pro quocumque emolumento Christi titulum distrahamus et ecclesiæ libertatem. Testis est inspector cordium, quod dominus et pater noster mori mallet, et nos ei consepeliri, tantum morientes in Domino. A diebus autem Joannis de Oxeneford, non modo a præfato rege, sed et ab ecclesia Romana vim patimur, quæ usque in finem sexti anni datis dilationibus protraxit exilium nostrum, et persecutores ecclesiæ, qui spoliis nostris corrupti sunt, et alios corrumpunt, cum triumpho remittit et gloria. Illi autem redeuntes regem, quasi per se non satis insaniret, instigant, et illos qui ecclesiæ decreverant adhærere, minis et terroribus, et exquisitis dolis transire faciunt in adversam figuram. Experti sumus hoc tum sæpe, tum maxime modo, quando novissimi nuncii redierunt, quia regem pronum ad concordiam ab ipso revocaverunt introitu pacis, suadentes ut suos prosequi patiatur appellationes in festo beati Lucæ, quæ variis subterfugiis interpositæ sunt, etiam post inhibitionem a domino papa factam: quia contra voluntatem suam, si perseveraverit, nihil facere compelletur. Interim absoluti sunt, qui excommunicari meruerant hujus schismatis incentores, et spoliatores nostri, indulto sibi privilegio, ne quod dispendium honoris, officii, beneficii, aut famæ contrahant ex hoc, quod anathematis vinculo tamdiu innodati fuerunt. Quod quam recte et salubriter ecclesiæ factum sit, viderit Deus et judicet. Sed dicitur eos jurasse, quod stabunt mandato domini papæ, idque præcipitur occultari, ne forte innotescat aliquid pro ecclesia gestum, quod ad ipsius pertineat honestatem, cum e contra publice prædicetur in foro, si quid in perniciem ejus præsumptum est aut indultum. Quum ergo pars nostra ab initio prosecuta sit appellationes omnes, et se singulis annis obtulit diffugiente parte

adversa, et illa plus profecerit in malitia sua, quam nos in innocentia et justitia nostra, quis sani capitis audebit suadere, ut hæc ulterius præstigia consectemur? Quæ est utilitas in tot laboribus, et expensis, et sanguine innocentium, qui pro testamento Dei animas posuerunt? Utique non est nobis tanti novis delusionibus vexari in curia sine fructu, ut nos qui residui sumus, velimus sine caussa morientium esse consortes, sed Deo caussam suam potius committimus dirigendam. Si quis enim nostrum conventus fuerit, ut ad curiam iter arripiat, olim quod vulpes ægroto cauta Leoni respondit:

Quia me vestigia terrent
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.

Et iter hoc, donec spes profectus aliunde luceat, detestabitur. Vestris itaque pedibus provoluti supplicamus attentius quatenus sanctissimo patri et pastori ecclesiæ, domino papæ, per vos omnia hæc innotescant, et persuadeatis ei, ne se deinceps circumveniri tam facile patiatur: et si eum oculus vel pes aut manus ulterius appetat scandalo, quicumque ille sit, a consilii sui corpore ipsum resecare non pigritetur. Quia melius est, ut amputato auctore scandali sine eo vitam promereatur æternam, quam ab eo se patiatur pertrahi, quod absit, in gehennam.

EPISTOLA CCCXCII.—FIDELIS CUJUSDAM EPISTOLA AD THOMAM CANTUAR.

Thomæ Cantuariensi archi-episcopo suus fidelis.

Transacta Dominica rex apud Londonias filium suum cingulo militiæ donavit. Eundemque statim Eboracensis in regem inunxit. Ibique rex filiis suis terras suas divisit, cunctis admirantibus, quid de cætero sit facturus. Adventum suum in Normanniam

quotidie facit prædicari, ut magis timeatur. Sed non veniet, quamdiu pacem regis Francorum habuerit. Mandavit etiam Ricardo de Humes quod filiam regis Francorum cum regina Cadomi morantem vestibus, equitaturis, et familia decenter instrueret ad transfretandum, quando ipse mandaret. Hoc autem factum est, ut audiat rex Francorum, et ab indignatione, quam de contemptu filiæ concepit, aliquantisper quiescat. Non enim mandatum est, ut statim eat, sed præparari jubetur, ut quando rex miserit pro ea, ire non differat. Forte ergo consecrationem puellæ, sicut et pueri furari nituntur. Sed si etiam palam fieret, videte ne a vobis aliquo modo inunctio filiæ regis Francorum prohibeatur. De inunctione quoque pueri nolite nimium turbari, sed vobis imputate, qui literas non misistis, quæ poterant consecrationem impedire. Nolite igitur super regem, aut super episcopos vestros aliquam sententiam dare, quamdiu de pace vestra tractatur, sed patienter sustinere, donec veniat dies lætitiæ et pacis, vel dies iræ et indignationis. Credo tamen quod per Nivernensem pax vestra non fiet, quoniam Senonensis pacem cum rege Anglorum amplius quærit, quam vestram. Plurimum enim affectat loqui cum rege, et dixit mihi manifeste, quod si osculum rex vobis vellet indulgere, in omnibus aliis satis illi esset parcendum. Me etiam increpavit quod ita loquebar de vobis et contra regem, et ut certe cognovi, pax vestra in manu sua non poterit prosperari. Ob hoc enim recessit ab eo archi-diaconus Biturícensis, fidelissimus vester, et episcopus ille apud Maantam moratur, exspectaturus ibi adventum regis Anglorum per quindecim dies: et post, si rex non venerit, reversurus ad mare per Normanniam, ut procurationem regiam habeat, quam hucusque suscepit, et moram faciat longiorem. Reginam tamen, et

Ricardum de Humez convenit ipse, ut naves solverent, et viam maris sibi aperirent, quam non solum ei, sed omnibus propter eum fecerant inhiberi. Ipsi autem noluerunt. A manifesto igitur contemptu et defectu episcopus debuit dies computare, sed noluit. Immo cum regina familiare colloquium habuit, et inducias dedit, quas illa voluit, utpote qui regis gratiam et Senonensis cum rege pacem potius, quam vestram dicitur affectare. Videte ergo, ne quis vos seducat, ne in morte vestra gratiam reconciliationis inveniant, qui sunt inimici ad invicem. Videte etiam, cui verbum vestrum commisistis: et si vobis bene videtur de illo, certe aliter vobis videtur, quam omnibus aliis, qui vident illum. Præterea properate et loquamini cum illo Nivernensi, adhibito Senonensi, ut statim verbum sibi commissum exequatur, vel omnino dimittat, neque per Normanniam, immo per Flandriam iter suum disponat. Interim autem ad nullam sententiam procedatis, nisi forte super Eboracensem ponere possetis. Dominus Vigornensis, fidelissimus ecclesiæ Cantuariensis filius, nondum transfretavit, sed honori ecclesiæ et libertati omnino intendit. Valeat dominus meus, et voluntatem suam et statum mihi servo suo prolixius scribat. Valeat in æternum et ultra.

EPISTOLA CCCXCIII.—AMICI CUJUSDAM AD JOANNEM SARESBERIENSEM.

Joanni Saresberiensi quidam Amicus.

SEGNIUS *irritant animum demissa per aurem,*
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelius.

Si de his igitur, quæ auditu solo didici, minus

luculentam fecero narrationem, veniam peto. Constantia enim veritatis et manifestior quæsitorum a vobis expositio est penes illos, qui rem gestam conspexerunt. Novit autem dilectio vestra dominum Rothomagensem et Nivernensem episcopum a domino papa ad regem Anglorum pro transactione inter prædictum regem et dominum Cantuariensem formanda transmissos fuisse legatos. Arripiens igitur iter Nivernensis ad mandatum domini papæ, deferens secum transactionis formam a domino papa dictatam cum comminatoriis ad eundem, in Neustriam usque pervenit. Conveniens itaque Rothomagensem paratus erat transfretandi inire laborem. Erat enim rex Angliæ, ut etiam vestra novit dilectio, tunc temporis in Anglia. Rex igitur auditis his Nivernensi obviam misit, mandans et monens, ne casus subiret marinos, sed ipsius adventum in Normannia patienter præstolaretur. Erat enim inpræsentiarum in fines illos remeaturus. Regressum ergo Rothomagensis et Nivernensis diligenter convenientes, commonitorias domini papæ, pacis faciendæ formam continentes illi obtulerunt, quorum sermo hoc demum fine resedit. Spopondit rex prætaxatis legatis se ad nutum et voluntatem domini papæ sine fuco simultatis restituturum domino Cantuariensi pacem suam, ecclesiam suam, possessiones ecclesiæ suæ in integrum, gratiam etiam suam, licet de præcepto apostolico ad gratiæ restitutionem non cogeretur, unum vehementer laborans excipere de his quæ dominus papa mandaverat, osculum videlicet: quoniam huic publice in conspectu Francorum apud Montem Martyrum abjuraverat. Reversi sunt ergo Rothomagensis et Nivernensis ad dominum Cantuariensem Senonis, feria quinta, ut recolo, hebdomadæ præcedentis festum Magdalenæ, nunciantes illi quæ penes regem invenerant, et ut ibi pariter

diem reconciliationis faciendæ assignarent. Inter agendum autem hæc rex Franciæ, et rex Angliæ diem colloquii statuerant, feriam videlicet secundam ante festum Magdalenæ, in limitibus suis inter Firmitatem, oppidum scilicet in pago Carnotensi, et Fretivalle, castrum videlicet in territorio Turonensi. Dominus vero Senonensis interim consilium dederat Cantuariensi, quatenus una secum, et cum Rothomagensi et Nivernensi, regum adiret colloquium, adjiciens inter ipsum et regem suum, dum tanta locorum intercapedine disjungerentur, nequaquam posse componi. Dominus autem Cantuariensis, licet in principio renitens injussus ad colloquium accedere, consilio Senonensis demum acquievit, profectique sunt pariter ad colloquium, Cantuariensis, Senonensis, Rothomagensis, Nivernensis. Convenerunt igitur reges in unum ad tempus colloquio præfixum, rebusque suis secunda et tertia feria ante festum Magdalenæ tractatis, nullam de Cantuariensi fecerunt mentionem, ita etiam ut clerici ipsius a colloquio secunda die ad dominum suum revertentes nunciarent ei reges finito negotio suo recedere, vehementerque expaverunt, ne qui ad colloquium non invitati accesserant, reverterentur confusi. Intercesserant tamen interim solita diligentia pro Cantuariensi ad regem Angliæ Senonensis, Rothomagensis, Nivernensis, concessitque illis tandem rex se in festo Magdalenæ Cantuariensi collocuturum, et omnia ad præceptum domini papæ eidem redintegraturum, solo osculo excepto, ad cujus concessionem apud Montem Martyrum, nec etiam regis Franciæ precibus potuit inclinari. Adjecit etiam et juramento sancivit se in hujus negatione nullas Cantuariensi prætendere insidias, et Deum sæpius testando Senonensem super ordinis sui periculum interposuit fidejussorem. Dicitur etiam

recedentibus secretius instillasse, se, etsi invite, osculum prius daturum, quam pace infecta ipse et Cantuariensis recederent discordes. Reversus itaque Senonensis ad Cantuariensem, indicavit ei quam et qualem dulcedinem quum in vultu, tum in verbis regis invenerat, rogans et monens ne in osculi exactione paratam domini sui amitteret dilectionem, multisque interpositis adjecit etiam, quod et rex ipse eidem prius publice promiserat, regem, quum in suas possessiones veniret, illum cum pacis osculo et maxima gratiarum actione reeepturum. Consilio igitur Senonensis dominus Cantuariensis tanquam paratus etiam animam pro ovibus suis ponere condescendit, et sero facto nunciatum est regi domini Cantuariensis responsum. Mane autem redeunte in festo Magdalenæ, summo diluculo rex ad limites usque prius inter ipsum et regem Francorum colloquio assignatos, quos et Cantuariensi, ut convenirent, assignaverat, cum infinita suorum multitudine processit. Cantuariensis autem serior egressus, comitante illum Senonensi et comite Theobaldo, concurrentibus etiam catervatim Francis, qui cum rege suo ad colloquium venerant, ad limites pervenit assignatos. Rex autem, ut Cantuariensem venientem cognovit, a multitudine circumstantium erumpens, illi occurrit, prævenienque Cantuariensem salutavit. Finitis ad invicem salutationibus, datis dextris et amplexibus, secesserunt in partem rex, Cantuariensis, et Senonensis. Cantuariensis autem regi suo de injuriis sibi et ecclesiæ suæ illatis conquerens, sermone usus est vehementer commotivo, et ut revertens Senonensis testatus est, materiæ tali admodum cognato. Deinde soli duo, rex scilicet et Cantuariensis, in partem secedentes, de secretis suis multo diei spatio disseruerunt, adeo ut quam pluribus ad-

stantium tædiosa fieret tam diutina mora collocutionis. Conquestus est autem ibi Cantuariensis de læsione dignitatis ecclesiæ suæ, maxime in novi regis coronatione, enumeratis quot et quæ prædicta ecclesia regi contulerat, maxime cum de regni corona inter ipsum et regem Stephanum fieret disceptatio. Rex autem caussam coronationis supradictæ assignans, tum statum regni, tum iram quam in Cantuariensem exercuerat, promisit se omnia correcturum ad voluntatem domini Cantuariensis, adjiciens filiam regis Franciæ nondum coronatam ab ipso coronandam, filium etiam suum denuo ab illo coronam suscepturum, cum recognitione dignitatis ad ecclesiam Cantuariensem pertinentis. Ad hæc promissa Cantuariensis regi suo gratias agens ab equo descendit, seque ad pedes illius humiliavit. Rex autem cum festinatione equum linquens, Cantuariensis equum reascendentis ascensorium, quod vulgo strivarium dicitur, tenuit. Sic igitur reversi sunt rex ad suos, Cantuariensis ad Francos. Rex autem non inito alio consilio publice nunciavit se cum Cantuariensi pacem fecisse ad honorem Dei et suum. Convocatis igitur hinc inde adstantibus restituit Cantuariensi pacem suam, gratiam suam, ecclesiam suam et possessiones ecclesiæ suæ in integrum. Processerunt etiam coexules domini Cantuariensis, qui adfuerant, et ad pedes regis se humiliaverunt: rex autem sua singulis restituens, suam benigne pacem concessit eis et gratiam: his ita gestis voluit dominus rex, ut Cantuariensis secum statim in Normanniam veniret, tum spatiandi caussa, tum ne occultaret concordiam diuturnitas dissensionis. Promisit etiam Cantuariensi et suis sufficientem necessariorum administrationem. Cantuariensis autem, quia absque licentia a rege et ecclesia Francorum

accepta, sine læsione nominis sui recedere non poterat, revertendi ad ipsum inducias expetivit. Jussit igitur rex interim Cantuariensem ad possessiones suas et suorum recipiendas aliquem clericorum suorum in Angliam transmittere, ita tamen ut prius ad illum legatus veniret, receptisque literis suis ad filium suum, et ad cæteros regni custodes securus transfretaret. His itaque executis, rex requisita a domino Cantuariensi benedictione recessit. Quia igitur amico nostro, sed amicissimo et in omnibus voluntati vestræ devoto magistro Hereberto legatio hæc injuncta est, rogo quatenus vestra oratione ad Deum intercedente adjutus tutior incedat. Valete, memor mei.

EPISTOLA CCCXCIV.—NUNCII SUI AD THOMAM CANTUAR.

Domino suo charissimo sui salutem, et fidele servitium.

MANDATUM vestrum, juxta quod potuimus, adimplevimus, literas vestras Willelmo de Einesfordia, et Willelmo filio Nigelli liberavimus, et eos quacumque pœna usque Londoniam attraximus, simul cum Turstino et Osberto. Et cum literas domini regis, quas apud vos habuimus juniori regi Angliæ ostendere parati essemus, nullus istorum quibus id mandastis, coram rege apparere ausus est. Consilium enim a quibusdam acceperant, qui eos, ne starent nobiscum in negotio, penitus declinaverant. Nos vero quibus incumbebat negotium, accepto nobiscum solo Roberto sacrista Cantuariensi audacter, et cum omni diligentia, consultis tamen Willelmo filio Aldeli, et

Radulpho filio Stephani, accessimus ad regem in camera sua apud Westmonasterium, die lunæ proxima post festum beati Michaelis, residentibus cum ipso rege comite Reinaldo, archi-diacono Cantuariensi, archi-diacono Pictaviensi, Willelmo de S. Joanne, et multis aliis. Comes autem Reginaldus audita pace, similiter et plures alii, sed non omnes, Deo inde coram rege gratias devote reddiderunt. Perlectis vero literis, nobis amotis consilium inde rex se capturum respondit. Tunc vocato Walthero de Insula, et cum eodem habito consilio, revocati sumus, et præsentibus nobis archi-diaconus vester Cantuariensis in hæc verba respondit: Dominus rex mandatum et præceptum domini sui patris accepit et inde consilium habuit. Respondit igitur sic: Randulphus de Broc, et ministri ejusdem Randulphi similiter cum aliis ministris terras, et possessiones archi-episcopatus, et res, ecclesias, et reditus clericorum archi-episcopi diversis in locis præcepto regis patris habuerant; et quoniam nisi adhibitis præfatis ministris instauramentum cum manerio archi-episcopi veraciter sciri et inquiri non poterit, diem præsentis mandati plenius exequendi ponit et assignat vobis dominus rex diem Jovis crastinam beati Calixti papæ. Quidam autem dilationem istam audientes et de pace firma penitus desperantes, malam pacis esse significationem constanter asserunt; quidam vero reditum termini hujus habere volunt: quod potius credendum est. Sunt itaque omnes vestri, quos in Anglia invenimus, ita de pace desperati, quod neque literis domini regis, quas extra sigillum pendentes ostendimus, neque nobis, qui paci factæ interfuimus, et voce viva juramento affirmamus, credere nolunt, nec possunt. Quidam vero nostrum, quum dominus rex de Londonia versus Windlesores iter faceret, in

via accessimus ad eum, et ex parte vestra cum omni humilitate et diligentia salutavimus; ipse vero benigne nobis respondit, et multo vultum alacriorem nobis ostendit in via, quam coram justitiis suis prius ostenderat. Consulunt autem vos secreto per nos amici nostri multi, quod circa dominum regem moram faciatis, si quo modo fieri potest, donec plenius gratiam ejus et bonam voluntatem adipisci mereamini. Fere tamen omnes, cum quibus locuti sumus, ita personam vestram diligunt, et accessum, et præsentiam vestram ita concupiscenti animo desiderant, quod vos vix crederetis, sed timor ipsos dissimulare cogit, quasi non diligant. Domine, audivimus, et a quodam familiari quondam vestro pro certo didicimus, scimus etiam, quia verum est; dominus rex Angliæ per Waltherum de insula, et per brevia sua per eundem in partibus illis transmissa submonuit Rogerium Eboracensem, dictum archi-episcopum, Gilbertum Londoniensem, Jocelinum Saresberiensem episcopos, et de omnibus ecclesiis, quæ vacant in Anglia, quatuor vel sex personas, clericos, ut episcopos suos secundum ejus voluntatem, et prædictorum episcoporum consilia eligant, et eosdem secundum voluntatem suam, et istorum consilium electos summo pontifici ad detrimentum ecclesiæ Cantuariensis, et vestri confusionem, quod Deus avertat, consecrandos destinent. Inde siquidem est, quod adventum vestrum in Angliam tantum cupiat: et in confusione personæ vestræ ita frequenter et improbe persistat. Videmus autem hujus machinationis diabolicæ nimis certa, et omnibus regionem illam inhabitantibus credibilia indicia. Episcopus enim ille dictus Londoniensis, sed non verus episcopus, jamdiu in partibus Beverlacensibus moram fecit, et quasi beatum Joannem ibidem adoraturus, falsam peregri-

nationem simulavit, ut inde similis domino suo, et pastoris sui operibus detrahat, et ipsum non aliter, quam cruentis manibus jugulare machinetur. De his omnibus, domine venerande, vobis providere diligenter studeatis, et ut secundum consilium, quod a Deo desuper datum vobis fuerit, cura pervigili, animo discreto, infestationes vobis insidiantium Dei auxilio, qui non derelinquit sperantes in se, valide excutere possitis. De cætero, domine, quam citius literæ domini regis visæ et auditæ fuerunt, audivimus dicere, quod rex et archi-diaconi statim nuncium quemdam ad regem in Normanniam transmiserunt, sed quid mandaverint, penitus ignoramus. Idcirco latorem præsentium cum maxima festinatione ad vos mittimus, ut quod audivimus et didicimus, vobis significemus. Eundem ergo vel alium sine dilatione ad nos mittere non differatis et nobis super his voluntatem vestram et placitum plenius renuncietis, quia sicut iste ore vobis dicere poterit, soli sine capite, et auxilio sumus. Nullus enim, quem nobis proposuistis, mandato vestro, neque præcepto obedire ausus est, præter Robertum sacristam, qui quantum scivit et potuit, in negotio operam adhibuit. Quum vero, si forte evenerit, die nobis statuta restitutionem rerum vestrarum fecerint, sicut audiemus et intelligemus, in continenti vobis renunciabimus. Valeat dominus noster. Lator iste secreto quædam vobis ore recitabit, quæ ut pro vero credantur, abominabilia sunt: et tamen vera sunt. Non est opus, domine, ut pluribus ista revelata sint, sed si placet, sepulti sint sermones, cum solus ea audieritis. Hoc sæpe et sæpius, domine, vobis memoriæ committimus, ne in Angliam venire festinetis, nisi puriorem gratiam domini regis adipisci possitis. Non est enim homo in Anglia, nec etiam solus inter omnes, de quibus con-

fidebatis, qui non omnino de pace desperet, et colloquium nostrum, et habitum circa eosdem, qui vobis consulere deberent et de quibus maxime confidebamus, vitant omnes communiter et fugiunt. Valete.

TABULA EPISTOLARUM

QUÆ IN HIS DUOBUS TOMIS CONTINENTUR SECUNDUM LITERAM INITIALEM ORDINATA.

Epistolarum sancti Thomæ Cantuariensis editio a Lupo vulgata, Brux. 2 tomis 4. 1682, epistolas omnino 536 habet, inter quas circiter 110 sunt quæ Arnulfum Lexoviensem et Joannem Saresberiensem habent auctores. Eas nunc omnino ab epistolis sancti Thomæ separavimus, Arnulfi quidem, quia nuper omnia ejus opera in vol. 35 hujus editionis Patrum ecclesiæ Anglicanæ edidimus, Johannis vero Saresberiensis, quia ejus quoque opera omnia quæ extant, Deo volente, brevi sumus in lucem daturi. Restant circiter 426, quas damus vel in his qui sancti Thomæ vel in illis qui Gilberti Foliot epistolas continent. Nam in duas partes melius visum est hæc documenta partiri, eo quod extant iu bibliotheca Bodleiana epistolæ tot et tantæ quæ Gilberti Foliot præ se nomen ferunt, ut illi locum separatum adscribere et in sua sibi editione vulgare melius videretur. Ex eadem causa factum est ut pro 426 epistolis, quas præter Arnulfum et Joh. Saresb. editio Lupi habet, nos jam in editione hac usque ad mille (!), majorem partem ineditas, publici juris faciamus. Quod quomodo factum sit, quibusque præsidiis usi simus, ex inspectione tabulæ quæ sequitur, lectori manifestum fiet.

Numerus qui nullam literam præfixam habet ordinem designat epistolarem in hac nostra editione servatum.

A cod. MStum, qui in bibl. Bodl. servatur, sub numero 287 in collectione Douciana. Iste liber

in duas partes divisus est, quarum prior vitam S. Thomæ, auctoribus Will. fil. Stephani et Johanne Saresb. continet, intersertis paucis epistolis, sex aut septem, fortasse non amplius, quas minoribus numeris (1) literæ postpositis indicavimus. Altera pars (2) codicis epistolas circiter 93 habet, quarum triginta amplius hactenus ineditæ aut in his tomis aut in Gil. Fol. nunc primum prodeunt. Codex iste circiter annum 1200 scriptus fuit.

B cod. MS. Bodl. 509, circiter A. D. 1200 scriptus epistolas 80 habet, necnon alia quæ ad epistolas S. Thomæ non spectant.

C cod. MS. Bodl. 937, præcedentibus non recentior, liber cujusvis pretii, nam quasi index est libelli Alani de vita S. Thomæ et tractatus Johannis Saresberiensis de eadem re recte inter se ordinandorum. In quatuor partes distributas epistolas habet circiter 600: quocirca notulas affiximus 1 2 3 4 ut sciat lector in qua parte voluminis singulæ epistolæ requirendæ sint.

D cod. MS. Bodl. e Mus. 249 qui epistolas amplius 400 habet. Quarum non multas in his tomis damus: multo majorem partem in aliis istis tomis antedictis, qui epistolas Gilberti Foliot habet, daturi.

E Indicat editionem Lupi in 5 libros distributam.

F epistolas Johannis Saresberiensis Parisiis, editas anno 1611.

G cod. MS. Lambeth. sec. xiii—iv. circiter 350 epistolas habet.

H cod. MS. Paris. num. 5320.

I cod. MS. Paris. num. 5372 qui epistolas habet circ. 270 in vita S. Thomæ [auctore Rogerio Croyland.] insertas.

K cod. MS. epistol. Joan. Saresb. Paris. num. 8562.

L cod. MS. epistol. Joan. Saresb. Paris. num. 8625. Isti duo codices easdem habent epistolas quæ in editis continentur, eodem quoque ordine servato, sed tamen ut ubi alter terminetur alter incipiat, et ita una efficiunt eundem numerum epistolarum: quod posthac, quum de Johanne Saresberiensi edendo agetur, clarius videbimus. Nam in præsenti paucas admodum ex istis codicibus epistolas excerpsimus.

M cod. MStum magnificum et omni pretio æstimandum, qui in Museo Britannico sub siglo Cott. Claud. B II, servatur. Codex iste circiter 500 epistolas habet, in 5 libros distributas. Ordo plerumque idem est quem Lupus habet, additis paucis epistolis, quas omnes excerpsimus et nunc in lucem damus. Non multarum istius codicis epistolarum numerum dedimus, quia editio nostra, jam tot codicum ope innisa, novorum librorum ope indigere haud adeo videbatur.

Q Bouquet, Hist. de France. W cod. MStum Coll. S. Trin. Cant. 5 tomis. X cod. Bodl. 868. AA Vesp. F. xiii. EE Galba A. iii. FF Galba A. iv

---

Abutitur ecc. pa. r. An., et 4. C^3 150. E. i, 129. G 147. H 89. I 82. L 129.

Ad aud. n. un. s. m. c. p. n. q. v. 295. C^2 78. E i, 92. H 62. M i, 89.

Ad au. n. f. t. n. f. perl. et q. re. 201. C^1 2. C^3 284. E i, 26. H 16. I 1*. M 22.

Ad au. n. v. n. p. p. qu. v. p. gr. 268. A^2 36. C^3 264. D 215. E ii, 3. G 296. H 120. I 86. M ii, 4.

Ad aud. n. c. f. r. et m. et. rel. p. q. p. 269. C^3 271. D 240. E iv, 30. G 334. I 144.

Ad aud. tu., pa. sa., conf. 2. A^2 13. C^2 44. D 169. E i, 30. G 3. H 19. I 19. M i, 26.

Ad aur. n. p. co. q. Ow. p. W. l. q. 233. C^3 144. G 143.

Ad dis. tu. not. cr. j. perv. qu. H. il. 222. C^3 270. E iv, 16. G. 246. I 129.

Ad hoc po. of. on. sus. nosci. 206. C^2 77. E i, 91. H 61. I 6. M 88.

Adhuc p. p. v. p. v. v. d. 326. C^3 190. E iii, 78. G 184. I 152.

Ad ill. re. An. c. f. B. de C. n. 338. C^3 164. E iv, 8. G 160. I 139.

Ad nos it. p. e. v. abs. et s. 76. C^3 252. E iv, 44. G 262. I 201.

Ad pe. ma. v. co. mi. no. q. nu. 12. C^2 226. E iii, 54. G 217. I 170.

Ad san. gl. et re. d. n. e. s. p. 159. C^3 207. E iii, 94. G 201. I 161.

Ad tu. dis. no. vo. per. nos ven. fra. 221. E iii, 25.

Ad ves. cr. p. no. qu. do. Gra. 108. C^3 138. E. iii, 35. G 141.

Ad v. di. no. v. p. qu. n. c. in 297. C^3 268. E iv, 1. G 329. I 128.

Ad v. se. no. cr. p. in. cl. et. 186. Q xvi, 106.

A mem. t. n. cr. ex. n. a. p. 152. C^3 290. E 2, 88.

A mem. t. n. c. ex. q. c. in C. 282. A^2 6. C^3 96. E i, 37. G 104. H 22. I 15. M i, 33.

Anima m. pa. in am. e. q. c. 19. C^3 169. E iv, 14. G 165. et 248. I 114.

Antecessorum n. p. re. 292. C^2 69. E i, 80. H 54. I 43. M i, 77.

Ante dis. v. in. v. n. m. 91. C^2 177. E ii, 109.

Anxietate c. et am. pr. qu. ang. 227. C^3 305. E v, 29. G 354. I 217.

Apostolica d. e. ut si u. m. p. m. q. 350. A^2 61.

Apostolicæ s. au. s. co. im. 14. C^3 191. E iii, 75. G 185. I 151.

Apostolicis s. con. et m. p. e. i. 126. C² 215. G 208.
Apostolo d. s. d. d. ut a. a. o. p. 348. A² 60.
A reg. su. me. n. cr. exc. q. t. s. 304. C³ 269. E iv, 2. G 321. I 131.
Audiat, sa. pa. ex. v. pa. 329. C³ 255. E. v, 25. G 266.
Audita pr. v. pl. ex. su. n. du. 103. C³ 158. E ii, 87. G 155.
Audito adv. ma. v. pr. Ch. 61. C³ 90. E ii, 18. G 95. H 128.
Audito et in q. c. in C. f. n. H. i. r. 257. C³ 307. E v, 40. G 356.
Audivit ecc. Gal. v. in c. ecc. A. 58. C³ 200. E iii, 83. G 194.
Benedictus D. et P. D. n. 359. C³ 288. E. iii, 9. G. 331.
Benedictus D. q. l. v. ex. m. 374. C³ 300.
Breviloquio ut. ad v. ne in 181. B 27. et 31. C³ 27 et 31. E i, 66. G 33 et 37. H 44. I 38. M i, 62.
Calamitates m. v. S. C. ecc. t. pl. ag. 136 et 148. C³ 257. E v, 35. F 299. G 340.
Carissime, ut. q. f. n. s. Ut q. n. et v. 144. C² 203. E v, 9. W.
Carissimus in C. f. n. H. il. A. r. 253. B 32. C³ 32. E v, 3. G 38. I 192.
Celebre pro. e. Fa. e. v. d. q. de. fal. 146. A² 1. B 3. C³ 3. D 295. E i, 100. G 9. H 67. M i, 97.
Celebre prov. e. Qu. re. po. si. 8. B 28. C³ 28. E ii, 35. G 34.
Clarissimi or. pr. sen. est. 46. C³ 227. E iii, 55. G 218. I 183.
Cognito ex l. v. f. n. Th. 30. 8. C³ 304. E v, 55. G 353. I 209.
Comitem F. n. i. et in eo 375. C³ 134. E i, 23. G 1. H 15. M i, 19.
Commissæ ti. ec. in nul. p. c. 289. C² 22.

Considerantibus 187. Q xvi, 124.
Consolationis v. ver a. g. rec. 35. C³ 93 et 171. E ii, 57. G 101. I 120.
Consoletur v. D. in om. an. ves. 100. C³ 173. E iv, 15. G 99. I 122.
Cui pl. com. a D. 190. C³ 212. G 206.
Cum *vide* Quum.
Curam et s. q. c. c. t. ad 207. C² 91. E i, 114.
Cura p. of. q. pr. Do. l. im. ge. n. ad 271. C³ 279. E v, 32.
Decet pr. v. s. al. j. re. in. q. d. 243. C² 12. C³ 114. E i, 78. G 122 et 257. H 52. I 147. M i, 75.
Desiderio de. v. f. v. et lo. vo. 179. A² 3. B 2. C³ 2. D 348. E i, 64. G 8. H 42. I 62. M i, 60.
Desiderio des. e. et. f. n. a. a. de 340.
Desiderio m. exp. in d. au. nun. 101. B 22. C³ 22. G. 28.
Devotionis ac sin. in q. c. n. et ec. 286. C³ 315. E i, 112. G 252. H 73. M i, 107.
De v. sin. dil. et f. int. mul. 60. C² 126. C³ 298. E ii, 13. G. 300.
Difficile e. i. c. a. u. r. r. 373. C⁴ 8.
Dilecti fi. n. J. S. d. Æ. R. J. S. ar. 307. B 53. C² 54. E v, 1. G 60. I 193.
Dilectionis v. l. d. in. c. q. n. 153. C³ 189. E iii, 73. G. 183.
Dilectioni v. su. co. q. n. et n. se. 139. C³ 287. E iii, 97. G. 336.
Dilectioni v. u. g. r. p. a. C. 387. C³ 174. E iv, 22. G 168.
Dilectus f. n. R. ca. v. f. n. C. a. 274. E i, 60. H 38. M i, 56.
Dirigat Do. gr. ves. ut in c. ecc. ecc. 140. C³ 249. E v, 12. G 244. I 199.
Discretio ve. pl. no. qu. D. in 94. C³ 240. E iv, 46. G 260. I 202.

Discretioni v. n. ex. inc. qu. sin. 54. C³ 155. E ii, 71. G 152.
Dominum m. d. c. s. et v. v. 367. C² 74. E i, 87. H 59. I 22. M i, 184.
Dominus C. c. in p. n. et d. 385. C³ 147. E iii, 32. G 144.
Dum *vide* Quum.
Duplicis r. c. n. h. ut ea q. 177. C² 52. C⁴ 26. E. i, 48. G 317. H 29. M i, 44.
Ecclesiæ mol. et in. aff. mi. 33. C⁴ 13. E iii, 76. G 301.
Ecclesiæ pa. qu. ju. sol. pi. 15. C³ 218. E iii, 92. G 209.
Ecclesiæ per. et n. ab. pa. 18. C³ 165. E iv, 13. G 161. I 119.
Ecclesiam An. et n. p. in m. 50. C³ 151. E i, 135. G 148. H 94. I 84. M i, 132.
Ei cons. v. d. i. q. c. a. m. 391. C³ 248. E. v, 23. G 243.
Est u. r. p. ac d. a. t. h. 365. C² 31. E i, 9. H 7. I 9. M 9.
Et ipsa loci vic. et f. v. p. o. v. ig. 259. C³ 286. D 193. E v, 85.
Et naturali r. et j. f. d. p. 301. A² 66. C³ 109. E iii, 2. G 117. I 178.
Et ra. ju. et fi. ac h. v. sin. et s. 124. C³ 84. E. i, 117. G 89. H 77. I 51. M i, 112.
Etsi adv. et la. ang. ti. ac. inc. 217. C² 313. E ii, 94. G 247. I 118.
Etsi cir. n. et m. t. ec. s. f. in te 298. A² 45. B 82. C³ 100. D 151. E i, 42. G 108. H 26. I 5. M i, 38.
Etsi p. an. t. pr. et f. si. p. t. 198. B 49. C³ 50. E i, 4. G 56. H 1. I 10. M i, 4.
Evocati a d. r. qu. ven. 322. C³ 124. E iii, 21. G 132.
Excellentiæ t. n. d. sc. f. n. Cl. el. 305. A² 42. B 50. C³ 51. D. 219. E. iv, 3. G 57. I 112.
Excessus v. d. lic. sup. et ut. m. p. n. 133. C³ 105. E iii, 39. G 113. I 153.

Ex com. no. of. de. sol. no. in. ec. 224. C³ 9. E iv, 43. G 258.
Exhortationis v. l. ead. s. q. c. 121. C³ 263. G 295. M v, 56.
Ex inj. n. a D. p. o. p. e. q. d. ec. pr. 270. A² 29. C³ 111. D 217. E i, 116. G 119. et 273. H 76. I 48. M i, 111.
Ex lit. t. j. p. et c. mu. re. cog. qu. 212. E i, 148. G 287.
Ex literis t. te veh. c. et tu. es. ac. 223. C² 193. C³ 314. E iv, 17. G 249. M i, 148.
Ex lit. ves. ten. p. et v. ill. 66. B 25. C³ 25. E ii, 12. G 31. H. 126.
Expectabam l. c. t. t. am. ca. 194. B 12. C³ 12. E i, 34. G 18. H 21. I 37. M i, 30.
Expectans exp. ut i. v. D. et 180. A² 75. B 5. C³ 5. D 183. E i, 65. G 11. H 43. I 61. M i, 61.
Expectavimus tem. l. fi. tu. 86. B 11. C³ 11. E i, 98. G 17. H 65. I 154. M i, 95.
Experientiam re. ma. et n. e. 41. B 59. C³ 60. E v, 47. G 66. I 206.
Ex quo p. in a. r. A. c. ap. t. 26. B 64. C³ 65. E v, 52. G 71. I 215.
Ex res. lit. q. Sar. ep. de. cog. qu. 213. C² 8. E i, 149. G 288. I 77. M i, 149.
Facti su. si. c. in c. s. v. t. 334.
Ferventis et i. p. e. a. e. 380. C² 1. C⁴ 22. E i, 158. G 310. H 107. M i, 158.
Festinat ad re d. Gr. q. c. m. 68. C³ 229. E iii, 57. G 220.
Fidei et de. v. f. q. c. 293. C² 70. E i, 81. H 55. I 79. M i, 78.
Formam v. q. r. n. a le. ne. 321. A² 72. C⁴ 3. D 180. E iii, 13. G 345.
Fraternitatem v. in C. con. ut A. e 57. C³ 232. E iii, 60. G 223.

Fraternitatem v. l. n. p. c. q. j. 161. C³ 358. E v, 36. G 341.
Fraternitatis tu. l. d. b. s. 291. X.
Fraternitatis v. s. q. t. de pru. 74. A² 17. B 16. C² 18. C³ 16. E i, 127. G 22. H 88. I 73 et 238. M i, 125.
Fraternitati v. n. c. e. in. q. f. r. 261. A² 92. D 226.
Fratres m. d. q. n. c. m. ad. 73. A² 10. B 8. C³ 8. D 153. E i, 96. G 14. H 63. I 67. M i, 93.
Gaudendum e. u. f. de m. l. s. et, 237. C³ 133. D 245. E v, 92. G 359.
Gilbertus L. e. et J. S. e. G. R. C. a. 386. E iii, 53. G 307.
Grate sus. l. d. t. et g. i. t. 113. C² 161. E. ii, 81.
Gratias ag. Do. J. C. q. n. s. in se de 143.
Gratias agi. D. q. v. ad con. ecc. 59. C³ 172. E ii, 55. G 167.
Gratias aq. D. q. n. v. in. v. m. il. 188. C³ 89. E i, 52. G 93. I 39. M i, 48.
Gratias v. pl. r. q. in. b. d. et h. 189. C² 160. E ii, 80.
Gratias ag. di. v. q. no. cu. ge. 107. C³ 245. E v, 19. G 238.
Gratias ag. dil. v. su. am. 43. C³ 201. E iii, 84. G. 195.
Gratias ago D. m. c. n. s. in 79. C³ 312. E iv, 33. G 290. I 162.
Gratias ha. be. v. mu. su. h. quæ 39. C⁴ 24. E iii, 74. G 302.
Gratias ha. di. v. qu. li. cel. 65. B 23. C³ 23. E ii, 11. G 29. H 125.
Gratias, non qu. de., sed qu. in. pos. 62. C³ 163. G 159. I 135.
Gratias, q. p. t. l. re. di. v. q. n. g. sol. 145. C³ 238. E iii, 14. G 229.
Habita r. le. ti. c. et n. c. ut. 173. B 29. C³ 29. E iii, 10. G 35.

Hæc e. f. in q. c. r. t. q. 384. C^2 310. E iii, 7. G 311.
Hoc pet. a d. n. r. j. m. 184. A^1 7. A^2 73. D 181.
Hortatur n. et lo. pr. fi. s. 34. C^2 38. E i, 20. H 13. I 3. M i, 16.
Humanitas ves. n. pr. ad aud. et n. c. 150. C^3 178. E i, 58. G 172. H 36. M i, 54.
Illius dig. et m. ec. C. ab a. f. 244. A^2 71. B 48. C^3 49. D 179. G 55.
Illustri Fl. co. et v. cl. 232. C^3 253. G 292. M iv, 61.
Illustris r. A. n. et l. r. et qu. a no. 219. C^2 180. E iii, 1. I 177.
Imperator q. p. s. ad c. 379. C^2 63. D 167. E i, 72. I 65. M i, 69.
Impiorum mo. gr. f. in f. n. 38. C^3 236. E iii, 64. G 227.
Impossibile est ut an. qu. im. 109. C^3 233. E iii, 61. G 224. I 187.
In adm. du. n. mo. q. on. 325. C^4 18. E iii, 31. G 316 et 349.
In die a. b. M. a. A. p. 383. C^3 311. E iii, 6. G 312.
Indubitanter cr. et v. e. ne. 37. C^3 154. E i, 136. G 151. H 95. I 83. M i, 137.
Infirma m. e. D. ut f. d. 196. C^3 250. E v, 70. G 338.
In f. l. q. v. n. m. si t. v. 368. C^2 27. E i, 3. M i, 3.
Inspectis lit. q. n. ab A. re. p. 154. C^3 204. E iii, 87. G 198. I 163.
Inter cæt. m. t. et d. 311. C^2 142. E ii, 43. I 100.
Inter cæt. d. op. ac. il. 315. E i, 61. H 39. I 32. M i, 57.
Inter cæt. d. op. ac. il. 250. Q xv, 849.
Interemptorum p. c. D. et ec. 32, 52 et 63. C^3 228. E iii, 56. G 219. I 184.
Inter mul. cu. q. p. ma. tem. se an. 230. C^2 211. E v, 65. I 218.

Inter opt. con. et du. for. c. ig. qu. 99. B 20. C² 131. C³ 20. E ii, 21. G 26. I 96.
Inter scr. h. im. p. q. sc. 330. C³ 324. E v, 80. I 227.
Inundaverunt m. su. c. n. con. 49. C² 39. E i, 22. H 15. M i, 18.
Justis pet. des. &c. usque ass. 318. C² 21.
Justum e. ut ecc. Cant. q. p. De. 71. B 62. C³ 63. E v, 50. G 69.
Justum est ut ei q. in m. in. 88. C³ 195. E iii, 69. G 189.
Juxta mand. s. v. c. v. il. r. A. p. 339. C³ 186. E iv, 10. G 179.
Juxta t. l. v. s. s. p. i. d. l. 366. C² 53. E i, 50. M i, 46.
Lamentati sumus qu. c. pr. stu. 84 et 166. E iii, 34. G 213. I 190.
Lectis ca. v. s. can. q. l. in. q. 195. C² 215. E v, 74.
Legitur Con. p. t. q. m. s. e. 371. A¹ 8. C² 30. E i, 8. H 6. I 8. M i, 8.
Licet com. et g. n. in p. ex. et s. v. am. 249. A² 78. B 69. C³ 70. D 185. E v, 67. G 76. I 221.
Licet *vide* Lectis.
Licet f. v. n. n. g. t. n. p. 192. C³ 177. E i, 57. G 171. H 35. I 28. M i, 53.
Licet in p. n. et c. fr. n. 288. A² 93. D 399.
Licet st. v. q. e. pr. per. ecc. et n. 135. C³ 211. E iii, 95. G 205.
Licet ti. j. d. et pl. sc. de. q. ma. 129*. B 4. C³ 4. E i, 68. G 10. H 46. I 34. M i, 64.
Licet v. d. p. l. s. s. n. v. 388. C² 199. E iv, 48. F. 32.
Licet v. e. c. n. et ec. D. f. et 294. E i, 82. H 56. I 80. M i, 79.
Literæ cons., qu. v. no. dig. l. C² 37. E i, 18. I 2. M i, 14.

Literas cel. v. nu. acc. sp. m. in 64. C³ 293. E ii, 10. G 305. H 124.
Literas, q. n. s. n. v. f. n. T. C. a. 262. C³ 275. E v, 26. G 289.
Literas q. n. t. fr. de. et ea q. n. t. 200. A² 27. C² 36. D 293. E i, 17. G 6. H 11. I 16. M i, 13.
Longanimitatis v. di. im. et 16. C³ 162. E iv, 6. G 158. I 133.
Loqui de D. v. q. et l. m. e. 178. A² 4. B 1. C³ 1. D 294. E i, 63. G 7. H 41. I 60. M i, 59.
Magnam de p. v. c. e. n. l. et s. n. m. 351. C³ 148. E i, 162. G 145. M i, 162.
Magnificentiæ t. l. q. n. per d. 302. B 52. C³ 53. E iii, 3. G. 59.
Magnificentiæ t. n. v. 309. A² 15. C³ 112. D 218. G 120. I 88. M ii, 4.
Magnificentiæ t. p. g. ad. et vo. 299. B 58. C³ 59. E ii, 2. G 65. H 119. I 102. M ii, 3.
Mandatum d. p. d. v. o. q. r. 167. C³ 299. E iv, 9. G 33 . M i, 121.
Mandatum v. j. q. p. a. l. v. W. de Ein. 394. C² 209. E v, 53. I 214.
Mater t. Ban. e. ab a. m. l. p. 112. C³ 213. M ii, 23.
Medicinæ p. t. e. q. q. 376. A¹ 14. C² 43. D 170. E i, 29. G 4. H 18. I 18. M i, 25.
Meminimus n. j. co. sa. p. vo. den. 132. C³ 85. E i, 122. G 89. H 82.
Meminisse po. v. dil. q. s. in 174. C³ 180. E i, 174. G 173. M i, 174.
Meminit v. d. q. ex m. nun. 105. C³ 220. E iii, 36. G 211.
Merito di. cum pr. *Væ. m. q. ta.* 138. C³ 183. E. iii, 15.
Mirabile g. et g. pl. ac om. 319. C³ 272. E iv, 31.
Miramur pl. q. qu. a. p. t. v. 279. C² 47. E i, 39. H 23. I 42. M i, 35.

Mirandum et v. st. vi. pr. sa. li. 130. A² 16. B 81. C³ 101. D 150. E i, 108.
Miseranda r. n. t. m. q. a. af. g. ea 354. A² 82. D 189.
Miserationis oc. re. D. ec. su. et t. 25. C³ 303. E v, 45. G 352. I 203.
Miseriarum cu. et do. ac. nos. 7. C³ 156. E ii, 30. G 153. I 103.
Misero v. fa. gr. h. e. fa. 29. B 14. C³ 14. E ii, 46. G 20. I 116.
Misimus ti. jam. pr. præ. 87. B 19. C³ 19. E i, 99. G 25. H 66. M i, 96.
Missi sunt ad r. A. n. m. q. om. 36. C³ 231. E iii, 59. G 222. I 185.
Mittimus ad v. l. pr. p. cl. q. 175. C⁴ 25. E iv, 28. G 303.
Mittimus sa. v. la. pr. fi. no. 10, B 24. C³ 24. E ii, 47. I 105.
Mittimus sa. v. la. pr. p. co. 9. B 18. C³ 18. E ii, 45. G 24 et 30. I 90.
Mittimus v. l. d. pa. q. pr. sub an. 131. C³ 149. E i, 121. G 146 et 274. H 81. I 53. M i, 116.
Moleste f. et u. q. d. p. c. 345. C² 51, E i, 46. I 41. M i, 42.
Molestias et a. et a. on. et g. q. v. 263. C³ 280. E v, 31. I 216.
Multam no. con. di. v. li. att. q. ves. qu. 151. C³ 92. E ii, 56. G 97.
Nil no. h. tem. jo. d. po. qu. 30. C³ 296. E i, 21. H 14. I 4. M i, 17.
Nobis in au. s. v. v. mul. 69. C³ 198. E iii, 81. G 192.
Noli g. f. d. in D. fr. 129. D 258.
Non cred. me ti. ve. pr. emp. 67. B 13. C³ 13. E ii, 19. G 19. H 129.
Nonne p. s. d. u. d. i. m. 341. A² 88.
Non ipsi præsentes &c. *vide* Sanctis &c. 352.

Non ob g. c. le. t. an. de. nec 199. B 54. C³ 55. E i, 5. G 61. H 2. I 11. M i, 5.

Non t. c. v. di. n. f. q. D. p. s. ec. 170. C³ 187. E ii, 72. G 180.

Nos al. ver. s. v. re. et op. be. 45. C³ 94. E ii, 58. G 102. I 121.

Noscat d t. n. d. f. g. s. et in. 176. C² 184. E iii, 18. G 98.

Nos v. al. v. sc. me. ut f. n. q. oc. 171. C³ 159. E ii, 69. G. 155. I 56.

Noverit D. q. s. d. et ca. p. v. a. s. 147. A² 34.

Noverit d. v. n. G. L. e. p. n. l. 256. A² 67. C³ 274. E v, 15. G 236.

Noverit in. v. q. n. v. f. n. R. a. et Niv. 240. B 38. C³ 38. E v, 7. G 44. I 195.

Noverit in. v. q. n. v. f. n. R. ar. 264. B 40. C³ 40. E v, 10. G 46. M v, 10.

Noverit in. v. q. n. v. f. n. Ro. R. a. 248. B 39. C³ 39. E v, 8. G. 45.

Noverit un. v. di. fr. qu. nos 80. C³ 196. E iii, 68. G 190.

Noverit v. f. q. n. ex j. et m. c. u. 120. C³ 132. E iii, 71. G 187.

Noverit v. p. O. s. q. s. in 370. C² 29. E i, 7. H 5, M i, 7.

Novit d. v. qu. in pern. ecc. do. rex 82. C³ 260. E v, 38. G 343.

Novit fr. t. q. pa. s. d. in. et 168. C³ 319. E i, 137. F 136. G 337. H 96. K 3. M i, 7.

Novit in c. an. j. et v. c. Ch. 183. B 65. C³ 66. E v, 54. G 72. I 224.

Novit in. c. et j. an. 191. C³ 208. G 202.

Novit v. dis. pro par. qu. et qu. in 81. C² 186. C³ 223. E iii, 33. G 214.

Nullus pr. vos ab ec. Ro. pro c. 40. C³ 244. E v, 21. G 240. I 198.

Nuncium v. q. ad d. v. 378. C² 49. E i. 44. M i, 40.
Omnia nost id. ves. rep. q. n. 98. C³ 86. G 90.
Omnino no. pl. et t. s. om. ex. 290. C³ 273. E iv. 32. G. 327.
Omnis q. f. an. ne. ju. s. a. m. 332. C³ 170. E iv, 21. G 166. I 126.
Oportuerat v. q. p. c. f. 272. A² 79. B. 68. C² 212. C³ 69. D 186. E v, 66. G 75. I 222.
Operam om. a. et d. ut i. r. A. 361. C³ 234. E iii, 62. G 225.
Otiosum e. in au. e. v. pr. q. ex. 110. B 60. C ³61. E v, 48. G 67.
Perlatum est ad aud. no. q. Sa. 211. C² 9. E i, 142. G 286. H 100. M i, 142.
Perlatum e. ad a. n. v. in D. et n. 114. C² 163. E ii, 83.
Per m. D. q. s. in se n. d. 369. C² 28. E i, 6. H 4. I 13. M i, 6.
Per ven. f. n. Sen. arch. a. s. l. 225. C² 6. E v, 17.
Pervenit ad aud. n. q. cl. d. e. L. T. 234. C³ 140. M ii, 86.
Pervenit ad au. no. que. q. ca. 125. C² 98. E i, 144. H 12. M i, 144.
Pervenit ad. a. n. re. fr. Lew. ec. 197. DD.
Præteritorum ca. tem. id l. m. c. 72. EE p. 54. FF p. 58ᵉ.
Probabile qu. est. q. v. p. s. et co. 193. C³ 91. E i, 56. G 96. H 34. I 29. M i, 52.
Pro d. r. An. o. ex se. q. im. 320. C² 83. E i, 102. M i, 99.
Pro il. an. t. sin. et d. f. q. cir. 242. C² 33. E i, 11. G 255. M i, 11.
Proxima q. f. p. o. s. M. v. 381. C² 123. E ii, 6.
Quæ a. su. a. ma. Vi. de 13. C² 189. E iii, 66. I 186.
Quæ in c. re. in. o. S. M. ap. 92. C³ 237. E iii, 65. G 228.
Qualiter j. p. ven. f. n. J. S. 216. C² 124. E ii, 7. H 123. I 111.

Qualiter in se. re. col. n. 328. C³ 175. E iv, 7. G 169. I 138.
Quam gr. D. et ac. ex. i. d. p. et 265. C³ 306. E v, 56. G 355. I 210.
Quam jus. et q. h. con. c. dom. r. 27. A² 80. B 79. C³ 81 et 95. D 187. E v, 73. G 86. H 1. I 225.
Quam pat. et q. b. r. s. ex. c. 306. A² 46. B 51. D 162 et 220. E iv, 4. G 58. I 132.
Quam sit n. et f. p. c. 128*. D 145.
Quamvis c. pas. of. et in s. o. et in 273. B 77. C² 213. C³ 78. E v, 68. G 84. I 223.
Quamvis c. p. of. &c. usque ibi. 285. B 78. C 214. C² 79. E v, 69. G 85.
Quantæ auc. et dig. pr. C. ec. 246. C² 11. E iv, 41. I 146.
Quantæ co. v. ad. ec. D. q. m. 346. C² 55. E i, 53. I 40. M i, 49.
Quanta m. et q. in. p. c. in C. f. n. 251. C² 7 et 202. E i, 90. H 60. I 117. M 87.
Quanta m. sa. vi. fe. et ju. fa. 28. C³ 262. G 294. M v, 76. W.
Quantis tr. e. D. p. et q. m. 343. A² 86. D 191.
Quantis calam. di. af. s. m. no. 95. C³ 256. E v, 30. G 339.
Quanto m. c. S. R. e. c. fam. 163. C³ 224. D 222. E iii, 38. G 215.
Quanto m. de v. s. d. c. 51. C³ 302. E ii, 14. G 306. H 127. I 94.
Quanto p. ca. fi. n. H. il. A. re. 245. C⁴ 10. G 230.
Quanto p. t. ob. m. et m. p. d. 303. C³ 82. E iii, 11. G 87. I 143.
Quanto p. t. p. t. pr. et h. et 241. C² 32. E i, 10. G 253. M i, 10.
Quantum p. h. v. l. q. d. ad. 362. C³ 235. E iii, 63. G 226.

Quanto sin. d. t f. c. n. et e. 316. C² 57. E i, 55. H 33. I 21. M i, 51.
Quanto s. R. e. m. v. a. d. g. t. 164. C³ 261. E v, 39. G 344.
Quanto v. c. af. is o. n. q. s. e. 156. B 6. C³ 6. E i, 113. G 12. H. 74. I 58. M i, 108.
Quantum te f. G. in p. t. om. 172. C³ 308.
Quantum s. in. c. b. n. q. s. c. p. 390. C³ 247. E v, 22. G 242.
Quem fo. n. e. p. m. p. h. q. p. 333.
Querimonias ad. ve. fr. no. Ebo. 205. C² 68. E i, 79. G 256. H 53. M i, 76.
Quia d. re. A. s. s. q. su. nec 117. C² 99. E i, 145. H 103. M i, 145.
Quia ecc. D. l. e. d. et p. in el. 115. C³ 214. G 207.
Quia ex d. p. g. c. a. p. prov. 276. C² 10. C³ 142.
Quia n. e. f. v. s. s. e. d. i. p. 260. C³ 283. E v, 86.
Quia te s. s. ec. et im. l. 382. C³ 118. E ii, 27. G 126.
Quia v. b. P. a. pr. su. in ec. 275. C³ 322. E v, 94. G 361. I 236.
Quid m. g. q. j. s. i. e. pr. 357. D 269.
Quod c. ea q. t. i. f. e. s. et d. 283. A² 8. C³ 99. D 148. E i, 41. G 107. H 25. M i, 37.
Quod ju. of. t. de. c. li ecc. 209. C² 93. E i, 118. H 78. I 78. M i, 113.
Quod mi. ma. j. n. et e. p. c. j. n. p. 203. B 47. C³ 48. E i, 49. G 54. H 30. I 17. M i, 45.
Quod no. c. f. v. sig. in ab. n. v. 142. C² 216. E v, 75.
Quod st. n. p. et e. n. p. q. 360. C³ 135. E iii, 27. G 138. I 181.
Quod p. t. li. no. non s. visit. 215. B 55. C² 122. C³ 56. E ii, 1. G 62. H 118. I 101. M ii, 2.
Quod sup. g. su. pr. et pr. t. 317. C³ 17.
Quod ti. ad p. a. b. a. n. i. 280. A² 68. D 225.

Quomodo de n. fa. su. op. vi. no. 90. C² 112. E i, 165. H 112. I 95. M i, 165.
Quoniam ad aud. n. m. j. p. re. 247. C³ 217. E iv, 42. G 264. I 200.
Quoniam ad o. cu. ma. pul. 210. B 45. C³ 46. E i, 119. G 52. H 79. I 49. M i, 114.
Quoniam ad o. c. p. s. n. de. et a. 239. B 46. C³ 47. E i, 120. G 53. H 80. M i, 115.
Quoniam de p. et h. et c. t. f. 287. B 41. C³ 41. E v, 6. G 47.
Quoniam de p. t. p. c. c. t. et a. p. e. 252. B 42. C³ 42. E v, 2. G 48.
Quoniam de v. d. ac. s. f. d. q. 254. B 33. C³ 33. E v, 4. G 39. I 194.
Quoniam di. m. s. et mul. s. 202. C² 48. E i, 43. H 27. M i, 39.
Quoniam ecc. v. ad or. et dis. ven. fr. n. 235. C³ 122. G 130. M ii, 129.
Quoniam en. et sc. ini. pont. 229. C³ 282. E v, 41. G 335.
Quoniam in a. l. q. v. s. n. v. 255. B 37. C³ 37. E v, 5. G 43.
Quoniam in c. et de c. C. con. 102. C⁴ 12. E i, 47. H 28. I 30. M i, 43.
Quoniam nobilis v. c. H. et W. de Val. 281.
Quoniam D. v. q. D. a. u. p. ec. 353. D 285.
Quot et qu. per. j. p. s. an. gr. 85. C³ 259. E v, 37. G 342.
Quot ang. ac t. m. et m. p. l. 20. C² 201. E iv, 50.
Quot et qu. pro ho. D. pro li. ec. 83. C³ 126. E iii, 17. G 134. I 164.
Quoties o. v. t. d. ab. re. et o. 342. C⁴ 6. E iii, 51. I 169.
Quum ecc. ju. nos. ju. sub. 77. FFf 38°.

Quum ap. s. j. q. r. o. s. et c. si q. v. c. 349. A^2 89. D 192.
Quum hi q. s. ob. d. i. v. et f. 258. A^2 77. C^3 216. D 283. E v, 71. G 263.
Quum il. s. de. af. q. 314. C^3 317. E i, 59. G 321. H 37. M i, 35.
Quum in cel. T. con. in n. e. p. 218. C^2 179. E ii, 111.
Quum ve. s. p. et v. m. o. in C. s. 355. C^2 113. E i, 166. H 113. I 97. M l, 166.
Quum n. t. ad pr. no. mi. et ca. 220. C^3 137. E iii, 24. G 140 et 346.
Receptis l. et n. ca. in Ch. f. n. 204. C^2 56. E i, 54. H 32. I 37. M i, 50.
Rediens ad n. Gil. can. qu. mi. 89. C^2 65. E i, 75. H 49. M i, 72.
Rediit nun. nos. qu. mis. ad cu. 90. C^2 66. E i, 76. G 100. H 50. M i, 73.
Redolet A. f. et v. 266. C^3 328. D 246. E v, 93. G 360. H 2 et 3. I 235.
Regiæ s. c. m. ad. et t. 312. C^1 316. E iv, 51. G 245. I 130.
Regia p. m. n. q. v. o. in p. 182. C^3 289. E iv, 5. G 330.
Relatum e. n. A. te in u. p. et 165. C^2 162. E ii, 82. I 57.
Remittimus sa. v. la. p. q. fi. 11. B 26. C^3 26. E ii, 54. G 32. I 115.
Rex p. D. d. L. d. e. eoq. 389. C^2 204. E v, 11. G 268.
Sacrorum can. au. pr. ut q. ep. 106. C^3 194. E iii, 70. G 188. I 155.
Sacrorum c. d. p. ut ep. exc. 122. C^3 108. E iii, 45. G 116.

Sacrosancta Ro. ecc. dig. per. et 208. C² 92. C³ 277. E i, 115. G 272. H 75. I 47. M i, 110.

Sæpe n. a p. ea de te p. q. 284. C³ 45. E i, 74. G 51. H 48. M i, 71.

Sæpe qu. cog. in v. sa. au. 47. C³ 197. E iii, 79. G 191. I 171.

Saluti re. et p. p. ex. d. 313. C³ 276. E v, 27.

Sancta Can. ec. d. et fa. et pa. 56. C³ 230. E iii, 58. G 221.

Sanctis v. S. p. de m. D. et f. 352. C⁴ 27. E iv, 25. G 333. I 140.

Sanctitati v. qu. in t. D. co. ve. 44. C³ 297. E i, 19. G 12. M i, 15.

Satis su. q. sus., pa. am., cor. 5. C² 2. E i, 138. H 97. I 69. M i, 139.

Satis su. q. s. d. p. cor. re. An. 97. C² 3. E i, 139. H 28.

Scelerum m. imp. fœc. 327. C³ 209. E iii, 88. G 203. I 173.

Sciatis, car. qu. ex mu. trib. 78. C¹ 14. E iv, 47. G 291. I 191.

Sciatis h. e. t. m. q. H. r. 372. C¹ 3. E i, 14. H 9.

Scimus pr. v. n. e. q. m. 323. C³ 294. E v, 16. G 237.

Scripseramus v. et a. fr. n. ut sus. 119. M iii, 99. W.

Scriptum e. Sim. j. d. e. et 337. A² 90.

Se ips. ad. p. cr. ob. dig. qu. div. a. p. 141. A¹ 4. C³ 107. D 172. E iii, 44. G 115. I 156.

Segnius i. a. d. p. a. Q. q. s. o. 393. C⁴ 11. E v, 46. G 357.

Sequutus f. v. p. q. r. m. n. si. 111. C² 242. E iv, 38. G 232.

Si cau. no. pa. sa. ma. ad. ap. 17. C³ 183. E iv, 12. G 176. I 136.

Sicut ad lo. un. ex. fl. rev. 48. B 61. C³ 62. E v, 49. G 68. I 204.
Sicut no. v. pr. m. j. tem. 104. C² 4. E i, 143. H 101. I 68. M i, 143.
Si cu. e. q. d. e. n. n. q. 74. A² 32. B 9. C³ 9. E i, 97. G 15. H 64. I 36. M i, 64.
Si enorm. et sc. ini. imp. rel. v. 226. C³ 278. E v, 28.
Significatum e. n. et ex p. t. m. 214. C² 265. E i, 175. G 297. H 115. M i, 175.
Significatum e. n. et c. re. mo. 278. C² 19.
Significatum e. n. q. G. 310. C³ 267. E. i, 177. G 299. M i, 177.
Significatum e. n. q. q. m. t. in 300. C² 154. E ii, 75.
Significavit no. v. f. n. C. ar. s. a. l. 238. C² 41. E i, 27. G 348. I 145. M i, 23.
Significavit n. v. s. ut n. 324. C⁴ 17. E iii, 30. G 315.
Si gr. l. si m. sp. q. j. c. m. n. 169. B 17. C³ 17. E i, 155. G 23. M i, 155.
Si labor. agric. op. pr. po. red. 53. B 63. C³ 64. E v, 51. G 70. I 205.
Si lit. nos. fr. t. ex. so. ut. n. 123. A² 5. B 7. C³ 7. D 350. E i, 40. G 13. H 24. I 35. M i, 36.
Sinceritati v. p. a. q. p. t. l. g. r. a. 158. C³ 206. E iii, 93. G. 200.
Si quanta d. et in. ec. ex d. p. 277. C² 14. C³ 143. M ii, 87.
Si qu. det. et in. ex d. p. s. p. B. ec. cl. 232. C² 13. C³ 141.
Si v. e. q. au. d. p. l. n. p. 162. C³ 152. E ii, 86. G 149.
Si vo. al. loq. fu. qu. an. m. in 42. C³ 87. E ii, 73. G 91. M i, 131.
Solliciti de st. et pro. v. op. 6. B 21. C³ 21. E ii, 22. G 27. I 93.
Solliciti es. c. n. n. et con. ad. 93. C² 190. E iii, 67. G 267.
Sollicito re. an. q. p. m. as. 335.

Stylum co. po. ap. con. m. si 336. C^3 153. E ii, 100. G 150.
Super be. q. l. v. s. v. f. n. C. a. 296. C^2 58. E i, 62. H 40. I 33. M i, 58.
Super his q. i. s. v. l. 377. C^2 46. E i, 36. M i, 32.
Super n. v. n. m. f. s. 344. C^3 50. E i, 45, M i, 41.
Super pr. v. n. s. p. adm. q. au. im. 149. B 10. C^2 82. C^3 10. E i, 101. G 16. H 68. M i, 98.
Super rel. v. s. n. p. ad. q. q. v. f. 236. C^2 71. E i, 83. H 57. I 148. M i, 80.
Susceptis et l. v. su. l. m. 185. Q xvi, 106.
Tanquam ex in. n. o. de u. j. in 267. B 44. C^3 44. E i, 160. G 50. H 108. I 44.
Testatur v. el. or. in eo m. p. 24. C^3 254. E v, 24. G ii, 65. I 196.
Transacta D. r. a. L. f. s. c. m. d. 392. C^2 207. E v, 33.
Trecensis co. ec. sa. St. a. ju. 21. C^3 264. G 241.
Universis op. et p. i. g. ex o. n. 281. A^2 28. B 43. C^3 43. D 216. E i, 32. G 49. H 20. I 50. M i, 28.
Ut cum d. T. v. e. n. ad c. 358. E iii, 4. G 309.
Utinam dil. mi, au. v. s. ad o. 31. C^3 243. E v, 20. G 239. I 197.
Ut d. v. t. e. l. v. H. q. 364. E iii, 41. C^2 188. G 350.
Ut al. s. l. ap. g. a D. q. 160. C^3 239. E iv, 45. G 259.
Ut quid *vide* Carissime.
Vehementer gavisi s. ex q. p. l. v. n. 347. C^2 100. E i, 146. H 104. M i, 146.
Venerabilis v. et v. r. G. il. 23. C^3 295.
Venerande pa. et do., qu. Ca. 3. C^2 67. E i, 77. G 254. H 51. M i, 74.
Verbum evan. est *Qui n. e.* m. 55. B 30. C^3 30. E ii, 99. G 36.
Veritas ob. qu. sed ex. n. po. 70. C^3 184. E iv, 26. G 177. I 134.

Veritatis a. t. d. l. s. et s. o. p. 363. C^4 5. E iii, 50. G 235.
Vestra de. m. pru. q. v. af. m. v. 134. C^2 187. E iii, 40. G 181.
Vest. dis. n. p. ig. q. s. o. v. i. in c. 157. C^3 225. E iii, 52. G 216. I 188.
Vestræ p. m. ut i. d. C. a. 356. C^3 131. D 196. E v, 81. I 228.
Vestra fr. ig. n. d. q. priv. m. am. 127. G 186. M i, 164.
Vestram la. non de. pru. q. f. to. L. or. 137. E iii, 43.
Vestro apostolatui, p. s. d. e. o. p. 331. C^3 130. E v, 82. I 231.
Vir. ill. Ro. co. Gl. p. v. q. p. h. 155. C^3 251. E iv, 40. G 261.
Virtutis et fi. con. et f. an. q. p. 228. C^3 281. E v, 34. G 269. I 208.
Vobis d. fr. e. n. p. in. q. et a. c. et 116. 118. et 128.

Nota quod tres quatuorve epistolarum, quæ in hac tabula occurrunt, nullum numerum affixum habent. Hoc inde factum est, quod casibus fortuitis, quibus omnes res humanæ subjacent, numerus intercidit. At certum est omnes has epistolas, nullis exceptis, in istis codicibus inesse.

TABULA SECUNDA,

SECUNDUM EDITIONEM LUPI, QUÆ IN QUINQUE LIBROS DISTRIBUTA EST, ORDINATA.

ORDO EPISTOLARUM LIBRI I.

Primus numerus indicat ordinem epistolarum Lupi, secundus ordinem nostrum: ubi interseruntur literæ A. GF. JS. *intelligas epistolas Arnulfi, Gil. Foliot, et Joannis Saresb. necesse est. At quoniam epistolas hujus Joannis nondum edidimus, numeros inserere impossibile prorsus fuit. Asteriscus indicat non recte epistolam vocari, et proinde in alio libro, quem de Vita S. Thomæ edimus, inter historica documenta collocatam esse.*

i. GF. 462.....ii. GF. 463.....iii. 368.....iv. 198.....v. 199.....vi. 369.....vii. 370.....viii. 371.....ix. 365.....x. 241.....xi. 242.....xii. *....xiii. GF. 481.....xiv. 372..... xv. GF. 482.....xvi. *....xvii. 200.....xviii. 1.....xix. 44..... xx. 34.....xxi. 30.....xxii. 49.....xxiii. 375.....xxiv. JS..... xxv. GF. 464.....xxvi. 201.. ..xxvii. 238. .. xxviii. A. 35.....xxix. 376.....xxx. 2.....xxxi. JS.....xxxii. 281..... xxxiii. JS.....xxxiv. 194.....xxxv. GF. 465.....xxxvi. 377.....xxxvii. 282.....xxxviii. GF. 174.....xxxix. 279..... xl. 123.....xli. 283.....xlii. 298.....xliii. 202.....xliv. 378.....xlv. 344.....xlvi. 345.....xlvii. 102.....xlviii. 177.....xlix. 203.....l. 366.....li. GF. 397.....lii. 188..... liii. 346.....liv. 204.....lv. 316.....lvi. 193.....lvii. 192..... lviii. 150.....lix. 314.....lx. 274.....lxi. 315.....lxii. 296.....

lxiii. 178.....lxiv. 179.....lxv. 180.....lxvi. 181.....lxvii. GF. 365.....lxviii. 129*.....lxix. GF. 483.....lxx. GF. 511.....lxxi. GF. 512.....lxxii. 379.....lxxiii. JS.....lxxiv. 284.....lxxv. 89.....lxxvi. 90.....lxxvii. 3.....lxxviii. 243.....lxxix. 205.....lxxx. 292.....lxxxi. 293.....lxxxii. 294.....lxxxiii. 236.....lxxxiv. GF. 506.....lxxxv. A. 34..... lxxxvi. A. 36.....lxxxvii. 367.....lxxxviii. JS.....lxxxix. GF. 459.....xc. 251.....xci. 206.....xcii. 295.....xciii. JS.....xciv. JS.....xcv. JS.....xcvi. 73.....xcvii. 74.....xcviii. 86.....xcix. 87.....c. 146.....ci. 149.....cii. 320. et GF. 430.—ciii. JS.....civ. GF. 470.....cv. GF. 472.....cvi. GF. 273.....cvii. JS.....cviii. 130.....cix. JS.....cx. JS.....cxi. JS.....cxii. 286.....cxiii. 156 ....cxiv. 207.....cxv. 208..... cxvi. 270.....cxvii. 124.....cxviii. 209.....cxix. 210..... cxx. 239.....cxxi. 131.....cxxii. 132.....cxxiii. GF. 274.....cxxiv. GF. 195.....cxxv. GF. 175.....cxxvi. GF. 436.....cxxvii. 74.....cxxviii. GF. 437.....cxxix. 4..... cxxx. JS.....cxxxi. GF. 275.....cxxxii. GF. 410..... cxxxiii. JS.....cxxxiv. GF. 394.....cxxxv. 50.....cxxxvi. 37.....cxxxvii. 168.....cxxxviii. 5.....cxxxix. 97....cxl. JS.....cxli. JS.....cxlii. 211.....cxliii. 104.....cxliv. 125..... cxlv. 117.....cxlvi. 347.....cxlvii. JS.....cxlviii. 212..... cxlix. 213.....cl. JS.....cli. JS.....clii. JS.....cliii. JS.....cliv. JS.....clv. 169.....clvi. JS.....clvii. JS.....clviii. 380..... clix. JS.....clx. 267.....clxi. JS.....clxii. 351.....clxiii. JS.....clxiv. GF. 466.....clxv. 90.....clxvi. 355.....clxvii. JS. ....clxviii. JS.....clxix. JS.....clxx. JS.....clxxi. JS.....clxxii. JS.....clxxiii. JS.....clxxiv. 174.....clxxv. 214.....clxxvi. * ....clxxvii. 310.....clxxviii. A. 37.....clxxix. JS.

LIB. II.

i. 215.....ii. 299.....iii. 268.....iv. GF. 398.....v. GF. 445. ....vi. 381.....vii. 216.....viii. JS.....ix. GF. 406.....x. 64..... xi. 65.....xii. 66.....xiii. 60.....xiv. 51.....xv. JS.....xvi. JS.....xvii. JS.....xviii. 61.....xix. 67.....xx. JS.....xxi.

99.....xxii. 6.....xxiii. GF. 331.....xxiv. GF. 407.....xxv. JS.....xxvi. JS.....xxvii. 382.....xxviii. GF. 404.....xxix. GF. 408.....xxx. 7.....xxxi. JS.....xxxii. JS.....xxxiii. GF. 438.....xxxiv. GF. 333.....xxxv. 8.....xxxvi. JS..... xxxvii. JS.....xxxviii. JS.....xxxix. JS.....xl. JS.....xli. GF. 484.....xlii. GF. 499.....xliii. 311.....xliv. GF. 431..... xlv. 9.....xlvi. 29.....xlvii. 10.....xlviii. JS.....xlix. JS..... l. JS.....li. JS.....lii. JS.....liii. JS.....liv. 11.....lv. 59.....lvi. 151.....lvii. 35.....lviii. 45.....lix. GF. 502.....lx. JS.....lxi. JS.....lxii. GF. 446.....lxiii. JS.....lxiv. JS.....lxv. JS..... lxvi. JS.....lxvii. JS.....lxviii. GF. 354.....lxix. 171..... lxx. GF. 476.....lxxi. 54.....lxxii. 170.....lxxiii. 42..... lxxiv. GF. 447.....lxxv. 300.....lxxvi. JS.....lxxvii. JS..... lxxviii. JS.....lxxix. GF. 500.....lxxx. 189.....lxxxi. 113.....lxxxii. 165.....lxxxiii. 114.....lxxxiv. GF. 485..... lxxxv. JS.....lxxxvi. 162.....lxxxvii. 103.....lxxxviii. 152.....lxxxix. JS.....xc. JS.....xci. JS.....xcii. JS.....xciii. JS.....xciv. 217.....xcv. JS.....xcvi. JS.....xcvii. GF. 403..... xcviii. GF. 396.....xcix. 55.....c. 336.....ci. GF. 411..... cii. JS.....ciii. JS.....civ. GF. 332.....cv. JS.....cvi. JS..... cvii. JS.....cviii. JS.....cix. 91.....cx. JS.....cxi. 218.

LIB. III.

i. 219.....ii. 301.....iii. 302.....iv. 358.....v. JS.....vi. 383.....vii. 384.....viii. GF. 486.....ix. 359.....x. 173..... xi. 303.....xii. JS.....xiii. 321. et GF. 435.....xiv. 145..... xv. 138.....xvi. GF. 454.....xvii. 83.....xviii. 176.....xix. JS.....xx. GF. 490.....xxi. 322. et GF. 428.....xxii. GF. 455.....xxiii. GF. 439.....xxiv. 220.....xxv. 221.....xxvi. GF. 487.....xxvii. 360.....xxviii. GF. 460.....xxix. GF. 494.....xxx. 324.....xxxi. 325.....xxxii. 385.....xxxiii. 81.....xxxiv. 84 et 166.....xxxv. 138.....xxxvi. 105..... xxxvii. GF. 390.....xxxviii. 163.....xxxix. 133.....xl. 134.....xli. 364.....xlii. GF. 268 et 276.....xliii. 137..... xliv. 141.....xlv. 122.....xlvi. GF. 277.....xlvii. GF. 493.....

xlviii. GF. 491....xlix. GF. 429.....l. 363.....li. 342.....
lii. 157.....liii. 386.....liv. 12.....lv. 46.....lvi. 32. 52. 63.
....lvii. 68.....lviii. 56.....lix. 36.....lx. 57.....lxi. 109.....
lxii. 361.....lxiii. 362.....lxiv. 38.....lxv. 92.....lxvi. 13.
....lxvii. 93.....lxviii. 80.....lxix. 88.....lxx. 106.....lxxi.
120.....lxxii. 116. 118 et 128.....lxxiii. 153.....lxxiv.
39.....lxxv. 14.....lxxvi. 33.....lxxvii. GF. 391.....lxxviii.
326.....lxxix. 47.....lxxx. JS.....lxxxi. 69.....lxxxii. GF.
457.....lxxxiii. 58.....lxxxiv. 43.....lxxxv. GF. 443.....
lxxxvi. GF. 461.....lxxxvii. 154.....lxxxviii. 327.....
lxxxix. GF. 473.....xc. GF. 422.....xci. GF. 474.....xcii.
15.....xciii. 158.....xciv. 159.....xcv. 135.....xcvi. GF.
514..... xcvii. 139.....xcviii. GF. 451.

LIB. IV.

i. 297.....ii. 304.....iii. 305.....iv. 306.....v. 182.....vi.
16.....vii. 328.....viii. 338.....ix. 167.....x. 339.....xi. 340.
....xii. 17.....xiii. 18.....xiv. 19.....xv. 100.....xvi. 222.
....xvii. 223.....xviii. GF. 505.....xix. GF. 509.....xx. GF.
452.....xxi. 332.....xxii. 387.....xxiii. GF. 427.....xxiv.
GF. 426.....xxv. 352.....xxvi. 70.....xxvii. GF. 389.....
xxviii. 175.....xxix. JS.....xxx. 269.....xxxi. 319.....
xxxii. 290.....xxxiii. 79.....xxxiv. JS.....xxxv. JS.....
xxxvi. JS.....xxxvii. GF. 458.....xxxviii. 111.....xxxix.
JS.....xl. 155.....xli. 246.....xlii. 247.....xliii. 224.....
xliv. 76.....xlv. 160.....xlvi. 94.....xlvii. 78.....xlviii.
388.....xlix. JS.....l. 20.....li. 312.

LIB. V.

i. 307.....ii. 252.....iii. 253.....iv. 254.....v. 255.....
vi. 287.....vii. 240.....viii. 248.....ix. 144.....x. 264.....
xi. 389.....xii. 140.....xiii. JS.....xiv. GF. 495.....xv.
256.....xvi. 323.....xvii. 225.....xviii. JS.....xix. 107.....
xx. 31.....xxi. 40.....xxii. 390.....xxiii. 391.....xxiv.
24.....xxv. 329.....xxvi. 262.....xxvii. 313.....xxviii.

226.....xxix. 227.....xxx. 95.....xxxi. 263.....xxxii. 271.....xxxiii. 392.....xxxiv. 228.....xxxv. 136 et 148. ....xxxvi. 161.....xxxvii. 85.....xxxviii. 82.....xxxix. 164.....xl. 257.....xli. 229.....xlii. JS.....xliii. GF. 497..... xliv. GF. 498.....xlv. 25.....xlvi. 393.....xlvii. 41..... xlviii. 110.....xlix. 48.....l. 71.....li. 53.....lii. 26.....liii. 394.....liv. 183.....lv. 30.....lvi. 265.....lvii. GF. 384..... lviii. GF. 401.....lix. GF. 400.....lx. GF. 393.....lxi. GF. 392.....lxii. GF. 402.....lxiii. JS.....lxiv. JS.....lxv. 230..... lxvi. 272.....lxvii. 249....lxviii. 273.....lxix. 285..... lxx. 196.....lxxi. 258.....lxxii. JS.....lxxiii. 27.....lxxiv. 195.....lxxv. 142.....lxxvi. GF. 456.....lxxvii. GF. 448..... lxxviii. *. 503.....lxxix. A. 55.....lxxx. 330.....lxxxi. 356.....lxxxii. 331.....lxxxiii. GF. 440.....lxxxiv. GF. 469.....lxxxv. 259.....lxxxvi. 260.... lxxxvii. GF. 424..... lxxxviii. *.....lxxxix. GF. 385.....xc. GF. 422.....xci. JS.....xcii. 237.....xciii. 266.....xciv. 275.....xcv. GF. 334.....xcvi. GF. 386.....xcvii. GF. 382.....xcviii. *.

In his duobus tomis 59 epistolæ sunt, quæ in editione Lupi non occurrunt: eæ sunt 21, 23, 28, 62, 77, 98, 101, 112, 115, 119, 121, 126, 127, 128*, 129, 143, 147, 172, 184, 185, 186, 187, 190, 191, 197, 232, 233, 235, 244, 245, 250, 261, 276, 277, 278, 280, 281, 288, 289, 291, 309, 317, 318, 333, 334, 335, 337, 340, 341, 343, 348, 349, 350, 353, 354, 357, 373, 374.

In aliis istis tomis, qui epist. Gil. Fol. continent, 426 epistolae novæ insunt, quæ apud Lupum non habentur!

ORDO CHRONOLOGICUS EPISTOLARUM

S. THOMÆ, GILBERTI FOLIOT,

ET ALIORUM.

N.B. Plurimæ sunt epistolæ in his tomis, quas in ordinem secundum chronologiam redigere prorsus impossibile est. Sunt etiam pleræque quæ ad historiam S. Thomæ omnino non spectant. Sed nec gloriari licet illas quidem quæ revera de Sancto Thoma scriptæ fuerunt, epistolas ordinando me scopum semper attigisse; hoc enim etiam post Baronium, Bouquet et Froudium omnino difficile manet. GF indicat tomos qui Gilb. Fol. epistolas continent.

Epistolæ Theobaldi ante annum 1161. scriptæ GF 413. GF 414. GF 415. GF 416. GF 417. GF 418. GF 419.

1159 vel 1160.

Petri Cellensis epistola 333.

1163.

128. 129. 241. Oct. 44. 34. 30. 49. GF 462. GF 464. 375. 243. Nov. 89. 90. 3. 242.

1164.

Jan. 205. 185. 186. Feb. 198. 199. 206. Ap. 201. 371. 365. Jun. GF 463. 368. 369. 370. Oct. 200. Dec. GF 481. 372. GF 482. 376. 2.

1165.

Jan. 102. 177. 203. 250. 316. 193. 192. 150. 367. 314. 274. 315. 73. 296. 366. 194. GF 483. GF 511. Jul. GF 512. 379. GF 465. 377. 292. 282. GF 174. 283. Aug. GF 365. 187. 298. 284. 202. Oct. 208.

1166.

Jan. 267. GF 397. 188. 346. 367. GF 459. 178. 180. 179. 129*. 232. Feb. 233. Ap. 270. Mai. 281. 251. 74. Jun. 168. 5. 97. 73. 146. 149. 320. GF 470. GF 272. 211. 104. 125. 117. Jun. 347. 212. 213. 123. GF 436. 437. 74. GF 194. 130. GF 274. 286. 156. 207. 351. 279. 124. 132. 209. 210. 239. 131. 86. 87. 162. 378. 344. GF 484. GF 500. GF 504. 189. 113. 165. 114. 293. 294. GF 485. 295. 236. GF 506. Oct. 4. 42. 50. 37. GF 447. 300. GF 410. 380. GF 394. 309. GF 395. Dec. 215. 299. 268. 311. GF 499. 341. 217. 169. GF 273. 171. 172.

1167.

Jan. GF 275. Feb. GF 466. 90. 9. 29. 99. GF 476. 54. 355. GF 505. Mai. GF 331. GF 480. 135. 152. GF 398. GF 445. 61. GF 406. 64. 65. 51. 6. GF 333. 66. 60. Dec. 7. 382. 381. 321 et GF 435. GF 404. GF 408 GF 438. 10. 62. 67. 336.

1168.

276. GF 411. GF 332. GF 407. 91. 238. GF 403. GF 396. 218. Ap. GF 354. 151. GF 502. 387. GF 509. GF 452. 332. 175. 11. 59. 35. 45. 304. 290. 223 204. GF 389. 312. 297. 306. 384. 144. GF 427. GF 426. 303. GF 493. 338. 167. 182. 17. Feb. 339. 340. 16. GF 486. 328. 70. 269. 352. 319. GF 195. GF 175. 302. 133. Ap. 134. 386. 137. 141. 122. 170. 80. 88. 106. 120. 153. 39. 14. 33. 326. 219. Mai. 301. 363. 342. GF 268 et 276. GF 277. GF 493. GF 491. 364. GF 429. Jul. 220.

47. 69. GF 457. 58. 43. GF 443. GF 461. 154. 327. GF 473. GF 454. GF 422. GF 474. 15. 158. 159. 79. 223. GF 505. GF 509. 55. GF 487. 324. 325. 383. 385. 360. GF 490. 322 et GF 428. GF 455. GF 439. GF 493. 138. 81 84 et 166. 188. 105. GF 390. 163. 157. 116 et 118 et 128. 12. 46. 32 et 52 et 63. 28. 277.

1169.

62. 68. 56. 36. 57. 337. 341. 343. 348. 349. 350. 353. 357. 359. 173. 181. Nob. 109. 361. 362. 38. 92. 13. 93. 139. GF 451. GF 391. 176. GF 458. 111. 145. 133. 8.

1170.

Jan. 253. 307. 252. 287. 255. Feb. 280. 240. 248. 264. 155. 246. 247. 224. 76. 160. 94. 19. 140. 225. 78. 388. 256. Ap. 323. 107. 244. 245. 31. 40. 390. 391. 25. 254. Jun. 389. Jul. 392. 329. 262. 313. 228. 95. 138 et 148. 161. 85. 82. 164. GF 497. 25. 393. 41. 110. 48. 71. 53. 195. 142. 30. 265. GF 402. GF 384. GF 401. GF 400. GF 393. GF 392. 228. 258. Sep. 230. 272. 249.

1171.

Oct. 257. 229. 226. 263. 394. GF 402. 227. 271. 273. 285. GF 498. 196. 27. GF 456. GF 448. GF 503. 330. 356. 331. GF 440. GF 469. 259. 260. GF 385. GF 422.

1172.

GF 424. 237. 261. 266. 275. GF 334. GF 386.

Præter omnes epistolas quæ hic in unum collectæ sunt, aliæ fortasse reperiri possunt apud historicos majores rerum Anglicanarum servatæ, quas hic non repetivimus. Nam, quoniam omnes isti scriptores integri editi aut brevi edendi sunt, molem documentorum multiplicare non mihi curæ fuit.

Errores typographicos qui in his tomis apparent, lector ipse corrigere potest, præter paucos, qui graviores quam ut prætereantur censeri possunt.

Epistola 169. in cod. M. habet inscriptionem AD SILVESTRUM LEXOVIENSEM THESAURARUM, quæ certe vera est lectio.

——— 216. l. 2. lege Jocelinum Saresberiensem.

——— 280. lege AD GILBERTUM LONDONIENSEM et idem error in tabula corrigendus est.

In tabula epistolarum ad pag. 316. lin. 15. insere sigla C^3 185. E iv, 11. G 178.

Notabit lector Gratianum inter cardinales positum esse. Quod inde factum est quod Gratiani nomini in quibusdam manuscriptis cardinalis titulus adhæret. At Gratianus, ut puto, nunquam cardinalis fuit; sed hunc errorem, si error sit, levem quidem et levissimi momenti lector facile condonabit.

9184 24

EXCUDEBAT GULIELMUS BAXTER,
OXONII.

6941 92
Patres Ecclesiae Anglicanae T36ge
v. 2
Thomas S. Cantuariensis
SUIVERS BINDER

6941 92
T36ge
v. 2

T3-BNM-144